

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

КРИМІНОЛОГІЧНА АСОЦІАЦІЯ УКРАЇНИ

УНІВЕРСИТЕТ АНГЛІЯ РАСКІН

ПРАЗЬКИЙ ІНСТИТУТ ДОСЛІДЖЕНЬ З ПИТАНЬ БЕЗПЕКИ (PSSI)

ЧЕСЬКЕ КРИМІНОЛОГІЧНЕ ТОВАРИСТВО

ХАРКІВСЬКИЙ МІСЬКИЙ ОСЕРЕДОК ГРОМАДСЬКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ
«ВСЕУКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА»

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА ТА КРИМІНОЛОГІЇ У СВІТЛІ РЕФОРМУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ

**ЗБІРНИК ТЕЗ ДОПОВІДЕЙ
Міжнародної науково-практичної конференції**

(19 травня 2016 року, м. Харків, Україна)

ХАРКІВ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
2016

УДК 343.2/.7
ББК 67.408
А43

*Друкується згідно з рішенням оргкомітету
за дорученням Харківського національного університету внутрішніх справ
від 22.03.2016 № 26;
згідно з рішенням правління Кримінологічної асоціації України
від 17.03.2016 № 5.*

Актуальні проблеми кримінального права та кримінології у світлі реформування кримінальної юстиції : зб. тез доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (19 трав. 2016 р., м. Харків, Україна) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ ; Кримінол. асоц. України ; Ун-т Англія Раскін ; Праз. ін-т дослідж. з питань безпеки (PSSI) ; Чес. кримінол. т-во ; Харків. міськ. осередок гром. орг. «Всеукр. асоц. кримін. права». – Харків : ХНУВС, 2016. – 192 с.

У збірнику представлені тези наукових доповідей учених, фахівців із кримінального права та кримінології, здобувачів, ад'юнктів, аспірантів та слухачів з України, США, Великої Британії, Західної Австралії, Іспанії, Білорусі, присвячені проблемам протидії злочинності та боротьби з нею, вдосконалення національного законодавства, його наближення до кращих європейських стандартів.

УДК 343.2/.7
ББК 67.408

Публікації наведено в авторській редакції. Оргкомітет не завжди поділяє погляди авторів публікацій.

За достовірність наукового матеріалу, професійного формулювання, фактичних даних, цитат, власних імен, географічних назв, а також за розголошення фактів, що не підлягають відкритому друку, тощо відповідають автори публікацій та їх наукові керівники.

Електронна копія збірника безоплатно розміщується у відкритому доступі на сайті збірника наукових праць «Вісник Кримінологічної асоціації України» (<http://www.visnikkau.org>), а також у репозиторії ХНУВС (<http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/>).

MINISTRY OF INTERNAL AFFAIRS OF UKRAINE

KHARKIV NATIONAL UNIVERSITY OF INTERNAL AFFAIRS

CRIMINOLOGICAL ASSOCIATION OF UKRAINE

ANGLIA RUSKIN UNIVERSITY

PRAGUE SECURITY STUDIES INSTITUTE (PSSI)

CZECH CRIMINOLOGICAL SOCIETY

KHARKIV CITY CENTER OF PUBLIC ORGANIZATION
«UKRAINIAN CRIMINAL LAW ASSOCIATION»

TOPICAL PROBLEMS OF CRIMINAL LAW AND CRIMINOLOGY IN THE LIGHT OF CRIMINAL JUSTICE REFORMING

**COLLECTION OF ABSTRACTS
of the International scientific and practical conference**

(May 19, 2016, Kharkiv, Ukraine)

KHARKIV
KHARKIV NATIONAL UNIVERSITY OF INTERNAL AFFAIRS
2016

UDC 343.2/.7
BBC 67.408
T75

Published according to the decision of the Organizing Committee by the authorization of Kharkiv National University of Internal Affairs dated from March 22, 2016 No. 26; according to the resolution of the Board of Criminological Association of Ukraine dated from March 17, 2016 No. 5.

Topical Problems of Criminal Law and Criminology in the
T75 Light of Criminal Justice Reforming : coll. of abstracts of the
Internat. scient. and pract. conf. (May 19, 2016, Kharkiv,
Ukraine) / MIA of Ukraine, Kharkiv Nat. Univ. of Int. Affairs ;
Criminol. Assoc. of Ukraine ; Anglia Ruskin Univ. ; Prague
Security Studies Inst. (PSSI) ; Czech Criminol. Soc. ; Kharkiv
City Center of Pub. Org. «Ukrainian Criminal Law Association».
– Kharkiv : KhNUIA, 2016. – 192 p.

The collection contains reports of scholars, specialists in the
fields of criminal law, criminology, post-graduate students, seekers of
higher educational establishments of Ukraine, Great Britain, USA,
Western Australia, Spain, Belarus, which are devoted to the issues of
crime counteraction and combating, improvement of the national
legislation, its approach to the best European standards.

UDC 343.2/.7
BBC 67.408

Publications are presented in author's edition. The Organizing Committee does not always share the authors' opinion.

The authors of publications and their scientific supervisors have responsibility for authenticity of the scientific material, professional formulation, actual data, citation, proper names, geographic names, as well as the disclosure of facts, which are not for open press, etc. E-copy of the collection can be accessed online free of charge on the web-sites of the collection of scientific papers «Вісник Кримінологічної асоціації України» («Visnyk Kryminolohichnoi asotsiatsii Ukrainy» – «Bulletin of Criminological Association of Ukraine»; <http://www.visnikkau.org>) and of the KhNUIA Repository (<http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/>).

МИНИСТЕРСТВО ВНУТРЕННИХ ДЕЛ УКРАИНЫ

ХАРЬКОВСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ ВНУТРЕННИХ ДЕЛ

КРИМИНОЛОГИЧЕСКАЯ АССОЦИАЦИЯ УКРАИНЫ

УНИВЕРСИТЕТ АНГЛИЯ РАСКИН

ПРАЖСКИЙ ИНСТИТУТ ИССЛЕДОВАНИЙ ВОПРОСОВ
БЕЗОПАСНОСТИ (PSSI)

ЧЕШСКОЕ КРИМИНОЛОГИЧЕСКОЕ ОБЩЕСТВО

ХАРЬКОВСКИЙ ГОРОДСКОЙ ЦЕНТР ОБЩЕСТВЕННОЙ ОРГАНИЗАЦИИ
«ВСЕУКРАИНСКАЯ АССОЦИАЦИЯ УГОЛОВНОГО ПРАВА»

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ УГОЛОВНОГО ПРАВА И КРИМИНОЛОГИИ В СВЕТЕ РЕФОРМИРОВАНИЯ УГОЛОВНОЙ ЮСТИЦИИ

**СБОРНИК ТЕЗИСОВ ДОКЛАДОВ
Международной научно-практической конференции**

19 мая 2016 года

ХАРЬКОВ
ХАРЬКОВСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ ВНУТРЕННИХ ДЕЛ
2016

УДК 343.2/.7
ББК 67.408
А43

*Печатается согласно решения оргкомитета по поручению
Харьковского национального университета внутренних дел
от 22.03.2016 № 26;
согласно решения правления Криминологической ассоциации Украины
от 17.03.2016 № 5.*

Актуальные проблемы уголовного права и криминологии в свете реформирования уголовной юстиции : сб. тез. докл. Междунар. науч.-практ. конф., 19 мая 2016 г. / МВД Украины, Харьков. нац. ун-т внутр. дел ; Криминол. ассоц. Украины ; Ун-т Англия Раскин ; Праж. ин-т исслед. вопр. безопасности (PSSI) ; Чеш. криминол. о-во ; Харьков. город. центр о-в. орг. «Всеукр. ассоц. угол. права». – Харьков : ХНУВД, 2016. – 192 с.

В сборнике представлены тезисы научных докладов учёных, специалистов по уголовному праву и криминологии, соискателей, адъюнктов, аспирантов и слушателей из Украины, США, Великобритании, Западной Австралии, Испании, Беларуси, которые посвящены проблемам противодействия преступности и борьбы с ней, усовершенствования национального законодательства, его приближения к лучшим европейским стандартам.

УДК 343.2/.7
ББК 67.408

Публикации приведены в авторской редакции. Оргкомитет не всегда разделяет взгляды авторов публикаций.

За достоверность научного материала, профессионального формулирования, фактических данных, цитат, собственных имён, географических названий, а также за разглашение фактов, не подлежащих открытой печати, и т. п. отвечают авторы публикаций и их научные руководители.

Электронная копия сборника бесплатно размещается в открытом доступе на сайте сборника научных трудов «Вестник Криминологической ассоциации Украины» (<http://www.visnikkau.org>), а также в репозитории ХНУВД (<http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/>).

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1

СУЧАСНІ ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНОЛОГІЇ

БАНДУРКА Олександр Маркович, ЛИТВИНОВ Олексій Миколайович ПРО КРИМІНОЛОГІЧНИЙ СЦЕНАРІЙ СВІТУ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЕПОХИ.....	12
БАРАННИК Олена Борисівна, СЕРДЮК Олексій Олександрович, ЩЕРБАКОВА Ірина Василівна СОЦІОЛОГО-КРИМІНОЛОГІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ «ПУБЛІЧНА БЕЗПЕКА ТА ДОВІРА ДО ПОЛІЦІЇ»: РЕЗУЛЬТАТИ 2013–2016 РОКІВ.....	14
ГОЛІНА Володимир Васильович ЗАПОБІЖНИЙ ВПЛИВ НА ЗЛОЧИННІСТЬ: ПОНЯТТЯ, ЗМІСТ, ХАРАКТЕРИСТИКА.....	17
ГОРБАЧЕНКО Павло Анатолійович ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЗАГАЛЬНОСОЦІАЛЬНОГО ЗАПОБІГАННЯ КОНТРАБАНДІ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН, ЇХ АНАЛОГІВ ЧИ ПРЕКУРСОРІВ АБО ФАЛЬСИФІКОВАНИХ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ.....	19
ЛУЦЕНКО Ірина Геннадіївна ПРОТИДІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ТОТАЛІТАРНИХ СЕКТ.....	21
МЕДИЦЬКИЙ Ігор Богданович СОЦІОКРИМІНОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ СТРАХУ ПЕРЕД ЗЛОЧИННІСТЮ.....	23
МЕЛЬНИЧУК Тетяна Володимирівна ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ ЕКОНОМІЧНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ У ФОКУСІ ТРАНСНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ.....	25
ОЛШЕВСЬКИЙ Олександр Володимирович ЗАХОДИ ПРОТИДІЇ НЕГАТИВНОМУ ВПЛИВУ ІНФОРМАЦІЇ, ЩО МІСТИТЬ ПРОПАГАНДУ КУЛЬТУ НАСИЛЬСТВА І ЖОРСТОКОСТІ.....	27
ОРЛОВ Юрій Володимирович РЕЛЯТИВІЗМ В ОЦІНЦІ ПОЛІТИЧНОГО ЗЛОЧИНУ: МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ КРИМІНОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ.....	29
ПИВОВАРОВ Володимир Володимирович КОРПОРАТИВНА ЗЛОЧИННІСТЬ СУЧАСНОГО СВІТУ.....	31
ТИТАРЕНКО Олексій Олексійович КРИМІНОЛОГІЧНІ ЗАГРОЗИ ВНУТРІШНЬОЇ МІГРАЦІЇ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ НА СХОДІ УКРАЇНИ.....	33
ФИЛИППОВ Станіслав Александрович ТРАНСГРАНИЧНІ УГРОЗИ НА ВОСТОЧНИХ ГРАНИЦАХ ЄВРОСОЮЗА.....	35
ЧЕРЕВКО Кирило Олександрович КРИМІНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ ЩОДО ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ.....	37
ЧУПРИНА Анастасія Олегівна ЗАПОБІГАННЯ ШАХРАЙСТВУ З НЕРУХОМІСТЮ У ЖИТЛОВІЙ СФЕРІ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИМИ ЗАСОБАМИ.....	39
ШЕВЧУК Тетяна Анатоліївна ОСНОВНІ ПРИЧИНИ ДІТЯЧОЇ ПРОСТИТУЦІЇ В УКРАЇНІ.....	41
ШКУРО Валерій Володимирович КРИМІНОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ЛАТЕНТНОСТІ СУЇЦИДАЛЬНОСТІ ЯК ФОНОВОГО ДЛЯ ЗЛОЧИННОСТІ ЯВИЩА.....	43

СЕКЦІЯ 2

АКТУАЛЬНІ ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

BAILOV Anton V., BEILFUSS Cristina G., OSYATINSKIY Stanislav O.	
CRIMINAL LIABILITY FOR SUBSTITUTION OF CHILDREN ACCORDING TO UKRAINIAN AND SPAIN LEGISLATION (COMPARATIVE ANALYSIS).....	45
БЛИЗНЮК Ігор Леонідович	
КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ З НЕПРАВОМІРНИМ ЗАВОЛОДІННЯМ ГРОШОВИМИ КОШТАМИ З КАРТ РАХУНКУ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ ЗА ДОПОМОГОЮ ВИКОРИСТАННЯ БАНКОМАТІВ.....	48
БУРАК Марія Василівна	
УХИЛЕННЯ ВІД ОПОДАТКУВАННЯ ШЛЯХОМ ВИКОРИСТАННЯ ОФШОРНИХ ЗОН.....	50
ВЕЛИЕВ Эльшан Ханлар оглы	
УГОЛОВНО-ПРАВОВАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ДАЧИ ВЗЯТКИ (АКТИВНОГО ВЗЯТОЧНИЧЕСТВА) ПО УГОЛОВНОМУ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВУ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ.....	52
ГАВРИЛЮК Ірина Григорівна	
ПОНЯТТЯ ОСОБИСТОЇ ТАЄМНИЦІ ЛЮДИНИ	54
ДОРОХІНА Юлія Анатоліївна	
ЕЛЕКТРОННІ ГРОШІ ЯК ПРЕДМЕТ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ	56
ЖИТНИЙ Олександр Олександрович	
ПРОБЛЕМИ ЧИННОСТІ ТА ДІЇ У ПРОСТОРІ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ НОРМ СТОСОВНО ПРАВОПОРУШЕНЬ, ВЧИНЕНИХ ЮРИДИЧНИМИ ОСОБАМИ	57
КАЗНАЧЕСЬКА Дар'я Володимирівна	
ПИТАННЯ УМОВНО-ДОСТРОКОВОГО ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ У ЗАКОНОДАВСТВІ ЗАКОРДОННИХ КРАЇН	59
КАМЕНСЬКИЙ Дмитро Васильович	
ЕВОЛЮЦІЯ НАУКОВИХ ПІДХОДІВ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ТЕРМІНУ «БЛОКОМІРЦЕВИЙ ЗЛОЧИН» В АМЕРИКАНСЬКІЙ ДОКТРИНІ.....	61
КОНДРАТОВ Дмитро Юрійович	
КВАЛІФІКАЦІЯ ПОРУШЕННЯ ТАЄМНИЦІ КОРЕСПОНДЕНЦІЇ З ВИКОРИСТАННЯМ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗАСОБІВ, ПРИЗНАЧЕНИХ ДЛЯ НЕГЛАСНОГО ЗНЯТТЯ ІНФОРМАЦІЇ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ	63
КУНДЕУС Владислав Геннадійович, ЛЕДЯЄВА Інна Вікторівна	
ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ СУБ'ЄКТА ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТАТТЕЮ 369 ³ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ «ПРОТИПРАВНИЙ ВПЛИВ НА РЕЗУЛЬТАТИ ОФІЦІЙНИХ СПОРТИВНИХ ЗМАГАНЬ».....	65
МИТРОФАНОВ Ігор Іванович	
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕХАНІЗМУ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ.....	67
ПИСЬМЕНСЬКИЙ Євген Олександрович	
КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ОЦІНКА ЗАПОДІЯННЯ ТВАРИНАМИ ШКОДИ ЖИТТЮ ЧИ ЗДОРОВ'Ю ОСОБИ.....	69
ПОЛТАВА Катерина Олександрівна	
ВИЗНАЧЕННЯ КАТЕГОРІЇ «БЕЗПЕКА» ЯК ЕЛЕМЕНТА ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ.....	71
ПРИМАЧЕНКО Віталій Федорович	
ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ.....	73
РУФАНОВА Вікторія Миколаївна	
ДИСКУСІЙНІ ПИТАННЯ ПОКАРАННЯ ЗА НЕЦІЛЬОВЕ ВИКОРИСТАННЯ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ	75
САХАРОВА Олена Борисівна	
КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ У СИСТЕМІ ДИСТАНЦІЙНОГО БАНКІВСЬКОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ	77

ХАРИТОНОВА Олена Володимирівна КОНВЕНЦІЯ 1950 РОКУ ТА ПРАКТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНСЬКОМУ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОМУ НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ	79
ХИЛЮТА Вадим Владимирович НЕЗАКОННОЕ УЧАСТИЕ В ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ КАК КОРРУПЦИОННОЕ ПРЕСТУПЛЕНИЕ ...	81
ШАБЛИСТИЙ Володимир Вікторович ДОСВІД ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН ЩОДО КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕПРОДУКТИВНОЇ БЕЗПЕКИ ЛЮДИНИ.....	83
ЮРТАЄВА Ксенія Володимирівна ВИКОНАННЯ ВИРОКУ ІНОЗЕМНОГО СУДУ ЧИ МІЖНАРОДНОЇ СУДОВОЇ УСТАНОВИ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОМ УКРАЇНИ	85

СЕКЦІЯ 3 АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ

HLADKOVA Yevheniia O., LEITH Hugo INTERNATIONAL LAW OF PERSON'S GUARD	87
ГОЛУБОВ Артем Євгенович ПИТАННЯ СИСТЕМИ ОРГАНІВ КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ.....	90
ДАВИДЕНКО Вікторія Леонідівна ДОСВІД СПОЛУЧЕНИХ ШТАТІВ АМЕРИКИ У ФОРМУВАННІ СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ПОТЕРПІЛОГО (ЖЕРТВИ) ЗЛОЧИНУ	92
КОРОВАЙКО Олександр Іванович ВИКОРИСТАННЯ МІЖНАРОДНИХ ДОГОВОРІВ ОРГАНАМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ ПІД ЧАС КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ	94
КРАСНОКУТСЬКИЙ Олександр Володимирович МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЗАСУДЖЕНИХ У СТРУКТУРІ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ЗАСУДЖЕНОГО ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ	96
McCRUDDEN Christopher HLADKOVA Yevheniia O. PROTECTION OF HONOR AND DIGNITY IN SOME INTERNATIONAL LEGAL DOCUMENTS.....	99
MARKOVSKA Anna, ZABUYELINA Yuliya ENFORCING PROHIBITION IN WEAK STATES (THE LESSON OF UKRAINE)*	101
РОМАНОВ Михайло Васильович КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧИЙ КОДЕКС УКРАЇНИ ПОТРЕБУЄ СИСТЕМНИХ ЗМІН	103

СЕКЦІЯ 4 АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОЧИМА МОЛОДИХ ДОСЛІДНИКІВ

АВДІЄНКО Владислав Валентинович ДЕТЕРМІНАНТИ ЗЛОЧИННОСТІ СЕРЕД ПРАЦІВНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ.....	105
АНІСІМОВ Дмитро Олексійович РОЛЬ ПОТЕРПІЛОГО ПРИ ЗВІЛЬНЕННІ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗЛОЧИНЦЯ.....	107
АЮПОВА Рано Мухтарівна ГОСПОДАРСЬКІ СУДИ ЯК ЕЛЕМЕНТ МЕХАНІЗМУ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ	109

БІЛОНОЖЕНКО Катерина Андріївна ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ВБИВСТВА МАТЕР'Ю СВОЄЇ НОВОНАРОДЖЕНОЇ ДИТИНИ.....	111
БУРНОС Олена Олександрівна НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТЕРОРИЗМУ В УКРАЇНІ.....	114
ВАСИЛЕНКО Максим Юрійович ПРОБЛЕМИ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У БОРОТЬБИ З ТРАНСНАЦІОНАЛЬНОЮ ЗЛОЧИННІСТЮ	116
ВОВЧОК Анастасія Володимирівна СУЧАСНИЙ СТАН ВПЛИВУ ФОНОВИХ ЯВИЩ НА ЗЛОЧИННІСТЬ	118
ВОЛЬВАЧ Аліна Андріївна ПРОБЛЕМА ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ РЕСОЦІАЛІЗАЦІЇ ЗАСУДЖЕНИХ ЯК ЗАХІД ЗАПОБІГАННЯ МАЙБУТНІМ ЗЛОЧИНАМ.....	120
ГОНЧАРЕНКО Тетяна Валеріївна ПИТАННЯ ЗАПОБІГАННЯ НАСИЛЬНИЦЬКІЙ ЗЛОЧИННОСТІ ОСІБ З ПСИХІЧНИМИ АНОМАЛІЯМИ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ.....	122
ГОРДІЄНКО Наталія Олександрівна ЖІНОЧА ЗЛОЧИННІСТЬ В УКРАЇНІ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ.....	124
ГОШУЛЯК Юлія Юріївна СУЧАСНІ ІДЕНТИФІКАЦІЙНІ ДОКУМЕНТИ ЯК ЕЛЕМЕНТ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ.....	126
ГРИЩЕНКО Євгеній Сергійович ЗМІСТ СУБ'ЄКТА ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТАТТЕЮ 422 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ, ТА ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ, ЩО ВИНИКАЮТЬ ПРИ ЦЬОМУ	129
ГУЗЕМА Валерія Іванівна ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ.....	131
ДЕМЧЕНКО Богдан Вячеславович ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЗЛОЧИНИ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ СФЕРІ.....	133
ДЖЕГЛАВА Марина Вадимівна СУЧАСНИЙ СТАН ЖІНОЧОЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ.....	135
ДЗЮБА Анастасія Олександрівна АГРЕСІЯ ЯК ЗЛОЧИН ЗА МІЖНАРОДНИМ І НАЦІОНАЛЬНИМ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОМ	137
ЄРЬОМЕНКО Роман Сергійович ЗНИЖЕННЯ ВІКУ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЯК НЕОБХІДНИЙ КРОК В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ.....	139
ЗАКОМОРНИЙ Ярослав Олегович ПИТАННЯ ВИЗНАННЯ АДВОКАТА ОСОБОЮ, ЯКА НАДАЄ ПУБЛІЧНІ ПОСЛУГИ.....	141
КОМПАНІЄЦЬ Юрій Валерійович ПРОТИДІЯ КРАДІЖКАМ, ПОЄДНАНИМ ІЗ ПРОНИКНЕННЯМ У ЖИТЛО	143
КОСТЮШКО Наталія Олександрівна ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ ОКРЕМИХ ПРИМУСОВИХ ЗАХОДІВ ВИХОВНОГО ХАРАКТЕРУ: ДЕЯКІ АСПЕКТИ	145
КУРБАКОВ Богдан Романович КІБЕРШПИГУНСТВО ЯК ЗАГРОЗА НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ.....	147
КУРИЛОВИЧ Альона Ігорівна ОСОБЛИВОСТІ ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ СКЛАДІВ ЗЛОЧИНІВ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ СТАТТЕЮ 368 ³ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ	149
ЛЕОЧКО Валерія Віталіївна КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА КАТУВАННЯ.....	151

ЛИЖНИК Ольга Сергіївна ВІДМЕЖУВАННЯ ВТЯГНЕННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ У ЗЛОЧИННУ ДІЯЛЬНІСТЬ ВІД ВИКОРИСТАННЯ МАЛОЛІТНЬОЇ ДИТИНИ ДЛЯ ЗАНЯТТЯ ЖЕБРАЦТВОМ	152
ЛЫСЕНКО Станіслав Юрьевич КИБЕРПРЕСТУПНОСТЬ: ОТСУТСТВИЕ УНИФИЦИРОВАННОГО ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ И МЕЖДУНАРОДНОГО СОТРУДНИЧЕСТВА	154
ЛЮБОВА Наталія Олександрівна ЛЕГАЛІЗАЦІЯ ПРОСТИТУЦІЇ: ПЛЮСИ ТА МІНУСИ	156
МАНАГАРОВА Єлизавета Станіславівна ВІДМЕЖУВАННЯ РОЗБОЮ, ВЧИНЕНОГО ОРГАНІЗОВАНОЮ ГРУПОЮ, ВІД БАНДИТИЗМУ	158
ПЕТРОВ Владислав Олександрович ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ЗЛОЧИНІВ ПРИ ЕКСЦЕСІ ВИКОНАВЦЯ	160
ПОВОРОЗНЮК Іван Ігорович КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА НЕЗАКОННУ ТОРГІВЛЮ ОРГАНАМИ АБО ТКАНИНАМИ ЛЮДИНИ, ВЧИНЕНУ У СПІВУЧАСТІ	162
П'ЯТКОВСЬКА Альона Ігорівна ЕМОЦІЙНИЙ СТАН ТА ЙОГО ВПЛИВ НА КРИМІНАЛЬНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ	164
РАДЧЕНКО Євгеній Валерійович ПРИЧИНИ ТА УМОВИ ЗЛОЧИННОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ КРАЇНИ	166
РИБАЛКА Марія Володимирівна ПІДХОДИ ВИЗНАЧЕННЯ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ОСОБИ ТЕРОРИСТА	168
РОМАНЧУК Іван Олександрович КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНІВ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ СТАТТЯМИ 220 ¹ ТА 220 ² КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ	170
РОМАШКО Дан Анатолійович ПІДСТАВА ЧИ ЮРИДИЧНИЙ ФАКТ ПОЧАТКУ РЕАЛІЗАЦІЇ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ: ЩО ЗА ЦИМ КРИЄТЬСЯ?	173
САХУТА Павло Володимирович КРИМІНОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ДЕЯКИХ МЕТОДІВ БЕЗСТРУКТУРНОГО УПРАВЛІНСЬКОГО ВПЛИВУ В ДІЯЛЬНОСТІ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ	175
СТРАШКО Ольга Владленівна «ЗАКОН НАДІЇ САВЧЕНКО» – КРОК ВПЕРЕД ЧИ НАЗАД?	177
ТВЕРДОХЛІБ Максим Євгенійович ВІКТИМОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОТЕРПЛИХ ВІД ВУЛИЧНИХ ЗЛОЧИНІВ	179
ЦВЕТКОВА Олександра Олександрівна ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗЛОЧИННОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ В УКРАЇНІ	181
ЧУПОВ Артем Ігорович ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ПРОТИДІЇ НАСИЛЬСТВУ В СІМ'ї	183
ЧУХНО Катерина Євгеніївна ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ ЕВТАНАЗІЇ	185
ШАПОВАЛОВ Сергій Анатолійович КІБЕРТЕРОРИЗМ В УКРАЇНІ: ПОНЯТТЯ ТА ЗАХОДИ ПРОТИДІЇ	187
ЯВДОЩУК Роман Вікторович ФІКТИВНЕ ПІДПРИЄМСТВО ЯК ВИД ЕКОНОМІЧНИХ ЗЛОЧИНІВ	189

СЕКЦІЯ 1

СУЧАСНІ ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНОЛОГІЇ

УДК 343.9

Олександр Маркович БАНДУРКА,

доктор юридичних наук, професор, дійсний член (академік) Національної академії правових наук України, заслужений юрист України, президент Кримінологічної асоціації України, професор кафедри теорії та історії держави і права

Харківського національного університету внутрішніх справ, Харків, Україна;

Олексій Миколайович ЛИТВИНОВ,

доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри кримінального права та кримінології факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, Харків, Україна

ПРО КРИМІНОЛОГІЧНИЙ СЦЕНАРІЙ СВІТУ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЕПОХИ

У науковій літературі триває дискусія про природу інформаційного суспільства та перспективи його формування в нашій країні, яка не може залишити байдужим того, хто цікавиться відповідною проблематикою. З огляду на об'єктивні та суб'єктивні причини Україна із запізненням приєдналася до глобальних процесів інформатизації. Лише порівняно нещодавно була зроблена спроба створити нормативну базу основних понять, принципів регулювання інформаційних відносин, засобів електронного документування та електронного документообігу, а також їх використання в різних сферах діяльності людини. При цьому ініціатори часто не зовсім адекватно розуміють реальну картину дійсності. Так, не можуть не викликати здивування спроби реалізувати сучасні підходи до інформатизації виробничих процесів в окремих галузях народного господарства, що позбавлені інноваційних складових.

У зв'язку з цим слід зазначити, що не кількість комп'ютерів і засобів мобільного зв'язку визначає якість сучасності, а рівень розвитку і, в першу чергу, впровадження інформаційних технологій у виробництво, побут, життя людини. Саме ці категорії здатні дати відповідь на питання про відповідність визначальним параметрам. Повною мірою ці деталі впливають і на формування нової «кримінологічної картини світу», умовно позначеної таким поняттям, як «кримінологічний сценарій сучасності».

Початок третього тисячоліття ознаменувався зміною епох: кануло в Лету індустріальне суспільство, людство вступило в нове інформаційне суспільство, в якому не матеріальне і не енергетичне, а феноменологічне фізичне поняття «інформація» стало методологією розвитку суспільства, основою отримання нових знань, а її виробництво і створення відповідних ресурсів стали пріоритетними завданнями суспільства та держави.

Сучасна людина живе в інформаційному середовищі. Інформацію отримують, зберігають, передають та використовують на всіх рівнях. Новітні засоби інтелектуальної праці, що використовуює електронну, цифрову, обчислювальну техніку, покладені в основу автоматизації управління складними фізичними і

розумовими процесами. Інформація та інформатизація всіх сфер суспільної діяльності стали закономірністю, а виробництво інформації – важливим завданням. Розвиток у рамках сучасної науки таких її галузей, як загальна теорія систем, кібернетика, інформатика, теорія управління, що виникли у ХХ столітті, був пов'язаний, перш за все, з їх активним взаємним проникненням, у тому числі і на рівні методології, з погодженням і поширенням знань на рівні якісно нового розуміння механізмів еволюції живої, живої та соціальної матерії. Ці науки мали основоположний вплив на формування сучасної кримінології.

Кримінологічний сценарій – це зріз навколишньої дійсності, особлива форма інтеграції наукового знання у формі синтезу результатів, отриманих у різних галузях науки. А. Ейнштейн свого часу писав, що «людина прагне якимось адекватним чином створити собі просту і ясну картину світу» і «чим більш тонкою та спеціалізованою стає наука, тим сильніше відчувається необхідність досягнути її істотні риси наочно, так би мовити, легко, без технічного апарату» [1, с. 37].

До недавнього часу було прийнято розглядати історію науки як послідовну зміну трьох наукових картин світу – натурфілософської, механістичної і кібернетичної. У цій класифікації натурфілософська картина світу (що відповідає епосі Античності) розглядалася як перша загальнонаукова картина світу, і відлік науки вели саме з неї. Однак потреба більш глибокої реконструкції розвитку наукового знання поставила перед ученими завдання вичленування, наприклад, в кібернетичній картині світу сучасного шару, що відповідає розвитку науки на межі ХХ–ХХІ століть. Перехід від механістичної, панівної протягом тривалого часу наукової картини до іншої, інформаційної – це прогрес в історії науки, велика революційна подія, оскільки має місце злам старих наукових принципів та ідеалів і проголошення нових. Але цьому передують тривалі еволюційні процеси, коли поряд із демонстрацією правильності існуючих наукових принципів з'являються факти, ідеї, гіпотези, теорії, які не вписуються в загальний план пануючого наукового бачення світу. Вони, ці міні-революції,

поступово розхитують принципи старої картини світу, і в певний момент виникає інший загальнонауковий світогляд, в якому панує «інформація».

Створення кримінологічного сценарію інформаційного світу в наш час і в майбутньому є результатом саморефлексії інформаційного підходу як методології науки над науковою діяльністю – формою його застосування в практиці вирішення поставлених завдань. При цьому названий сценарій – це сукупність фундаментальних концепцій, теорій, позицій, поглядів та ідей, узагальнених на певній філософській базі, в основі якої перебуває категорія інформації.

Кримінологічний сценарій – це продукт розумової діяльності вчених, засіб творчої діяльності. В явну форму цей вид наукового знання може бути переведений тільки з часом, протягом якого будуть чітко зафіксовані результати кримінологічної діяльності, а також реконструйовані основні положення відповідного наукового знання.

У певному сенсі кримінологічний сценарій в епоху інформатизації є спрощенням, схематизацією, широкою панорамою дійсності, але за рахунок виділення з нескінченного наукового знання сутнісних, фундаментальних зв'язків, відносин, шляхом узагальнення і синтезу найважливіших наукових досягнень у глибоке, багате за змістом теоретичне наукове знання, свого роду квінтесенцію знань про злочинність та протидію їй зараз і в перспективі. Тому поява нового кримінологічного сценарію – це показник сучасного зрілого етапу розвитку науки кримінології в цілому.

В ідеалістичному плані – це теоретичне знання особливого порядку, воно відрізняється від конкретних теорій, тому що є їх системним об'єднанням і має більший радіус дії досліджуваних явищ і процесів, пов'язаних або обумовлених злочинністю та протидією їй.

У кримінологічному сценарії інформаційного світу слід розрізнити два рівні: загальнонауковий і окремонауковий, що являють собою автономні моделі відносин у межах складових елементів систем вищого порядку (організаційної, правової, управлінської, технічної, технологічної, соціальної). Ці рівні, фіксуючи цілісність наукового пізнання, характеризують весь комплекс розроблених і реалізованих кримінологічних ідей, теорій, методів на конкретно-історичному етапі розвитку науки.

У новому кримінологічному сценарії інформаційного світу повинні бути об'єднані найважливіші досягнення природних, технічних і гуманітарних наук: уявлення про матерію права, його структуру, складові елементи, про людину і суспільство як системи, місце і роль інформації в них. Він повинен бути зведений у цілісний, інтегрований образ світу, що

включає в себе узагальнені уявлення про суспільство і людину, отримані в інших галузях знання.

При цьому слід мати на увазі, що, незважаючи на те, що в кримінологічному сценарії переважають кримінологічні знання, в ньому повинні бути представлені інші уявлення про світ: філософські принципи, культурологічні знання (зокрема художні образи), повсякденний досвід, образи предметно-практичної діяльності, проте в частині, що безпосередньо стосується злочинності та протидії їй. Зазначені явища органічно вливаються в названий сценарій завдяки тому, що в ньому відбувається постійне зчитування і переклад мовою кібернетики інших форм оперування з об'єктами, що виробляються в інших видах діяльності. При цьому в науці ми спостерігаємо активне проникнення, міграцію термінології в межах різних галузей знань (наприклад, категорії «відображення»). Крім того, для розглянутих феноменів характерна синхронність, резонансність подій, що виражається в тому, що ідеї виникають одночасно як у сфері науки, так і у сферах мистецтва, моралі, політики (як під дією їх взаємовпливу, так і автономно).

Аналіз кримінологічного сценарію інформаційного світу пов'язаний зі значними труднощами, бо вимагає комплексного застосування різних за своєю природою пізнавальних засобів. З метою його спрощення можна рекомендувати проводити дослідження в рамках таких основних напрямків:

1) онтологія кримінологічного знання, що включає в себе ідеальні, предметні, спрощені, але водночас адекватні, наочні картини предметів, процесів і явищ реальної дійсності, пов'язаних зі злочинністю та протидією їй;

2) зв'язки кримінологічних знань – це узагальнено-наукові методи об'єднання онтологічних картин у цілісний образ за допомогою діалектичних законів і синергетичних категорій;

3) структура кримінологічного пізнання, що характеризує методи і нормативи процедурно-пізнавальної діяльності, а також технологію пізнання інформаційного світу і його частин із кримінологічних позицій.

На завершення хотілося б зазначити, що, на відміну від раніше представлених кримінологічних сценаріїв індустріальної або постіндустріальної епох, сценарій інформаційного світу повинен відобразити стратегію мислення нового часу, його зміст. Слід також мати на увазі, що кримінологічний сценарій інформаційного світу – не тільки форма наукового знання, що регулює постановку фундаментальних проблем, цілеспрямований процес наукового пошуку, але і форма знання, яка сприяє входженню кримінології в усі сфери життєдіяльності людини.

Список використаних джерел

1. Эйнштейн А. Физика и реальность / А. Эйнштейн. – М. : Наука, 1965. – 360 с.

Одержано 25.04.2016

УДК [343.97:351.74](477)

Олена Борисівна БАРАННИК,

заслужений журналіст України, начальник відділу комунікацій

Головного управління Національної поліції в Харківській області, Харків, Україна;

Олексій Олександрович СЕРДЮК,

кандидат соціологічних наук, доцент, заступник завідувача науково-дослідної лабораторії з проблем протидії злочинності Харківського національного університету внутрішніх справ, Харків, Україна;

Ірина Василівна ЩЕРБАКОВА,

кандидат соціологічних наук, начальник відділу зв'язків з громадськістю

Харківського національного університету внутрішніх справ, Харків, Україна

СОЦІОЛОГО-КРИМІНОЛОГІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ «ПУБЛІЧНА БЕЗПЕКА ТА ДОВІРА ДО ПОЛІЦІЇ»: РЕЗУЛЬТАТИ 2013–2016 РОКІВ

Використання даних соціологічних та кримінологічних досліджень в оцінюванні роботи поліції є загальноприйнятою світовою практикою, яка закріплена в Законі України «Про Національну поліцію». Так, у ч. 3 ст. 11 Закону зазначено, що «Рівень довіри населення до поліції є основним критерієм оцінки ефективності діяльності органів і підрозділів поліції». Харківським національним університетом внутрішніх справ спільно з Головним управлінням Національної поліції в Харківській області було проведено опитування громадської думки мешканців м. Харкова та Харківської області щодо публічної безпеки та довіри до поліції.

Польовий етап опитування проводився з 4 по 17 лютого 2016 року і тривав 13 днів, були задіяні 120 інтерв'юерів. У Харківській області опитування проводилось в 28 населених пунктах – 14 містах та 14 селищах міського типу. Отримані дані описують громадську думку про стан злочинності або публічної безпеки та роботу окремих підрозділів поліції протягом другого півріччя 2015 року і рівень довіри до поліції станом на початок 2016 року. Опитування проводилось методом структурованого особистого інтерв'ю «віч-на-віч» (face-to-face). Тривалість інтерв'ю становила 10–15 хвилин.

Вибіркова сукупність побудована за квотним принципом (стать, вік, місце проживання), відображає модель генеральної сукупності (міське населення Харківської області). Загальний обсяг вибіркової сукупності склав 4124 респондента. Для м. Харків похибка результатів (при довірчій вірогідності 95 % і варіативності 20 %) становить $\pm 1,9$ %; для населення Харківської області – $\pm 1,59$ %; для Харківської області в цілому – $\pm 1,54$ %.

Для порівняння результатів використані дані аналогічного за змістом опитування, проведеного нами у 2013 році (N=1200). Похибка результатів опитування 2013 року становить $\pm 2,26$ %.

1. Публічна безпека.

Суб'єктивне сприйняття рівня злочинності порівняно з 2013 роком зросло. У м. Харків рівень злочинності сприймається як вищий, ніж у населених пунктах області. Отримані дані свідчать про збільшення побоювань злочинності порівняно з 2013 роком. Показники знаходяться поміж «Легкою занепо-

коєністю» та «Помітною занепокоєністю». Дані щодо суб'єктивного сприйняття динаміки злочинності свідчать про її зменшення порівняно з 2013 роком, особливо у м. Харків. Прагнення уникати деяких місць у районі проживання порівняно з 2013 роком практично не змінилось. При цьому мешканці населених пунктів області виявляють менше прагнення уникати певних місць, почуваються більш безпечно, ніж мешканці м. Харків.

Зміна поведінки громадян у темний час доби є одним із базових індикаторів оцінювання криміногенної ситуації. Отримані дані свідчать про зменшення частки громадян, які не змінюють свою поведінку порівняно з 2013 роком. У таблиці 1 наведено дані щодо поведінки мешканців у темний час доби – процентний розподіл відповідей на запитання: «Як Ви переважно поведетесь в темний час (ввечері, вночі)?». Звертає на себе увагу те, що в м. Харків зменшилась частка тих, хто без необхідності не виходить із дому (в області таких осіб стало більше). Як у місті, так і в області стало більше осіб, які приймають різні заходи безпеки (супровід інших осіб, почуваються насторожі, не звертають на себе увагу). Особливо слід відмітити суттєве зростання в м. Харків осіб, які носять із собою засоби самозахисту, або беруть з собою собаку (зростання в 2,5 рази).

При цьому мешканці населених пунктів області віддають перевагу пасивним заходам безпеки, а мешканці м. Харків – активним (засоби самозахисту, інші заходи безпеки).

2. Оцінка діяльності поліції у дзеркалі громадської думки.

Дані щодо суб'єктивного сприйняття успішності виконання поліцією покладених на неї завдань свідчать про зростання позитивних оцінок її діяльності у м. Харків та зниження в області (порівняно з 2013 роком).

Найкраще, на думку громадян, поліція здійснює охорону громадського порядку; швидке та своєчасне реагування на виклики та забезпечення безпеки дорожнього руху. Скоріше добре – із захистом громадян від злочинців (їх майна, житла) та видачею дозвільних документів. Негативно оцінюється боротьба з корупцією.

Відсотковий розподіл відповідей на запитання
«Як Ви переважно поводитесь в темний час (ввечері, вночі)?» (% від усіх)

	м. Харків		Обласні відділи поліції		Харківська область в цілому	
	2013 р.	2016 р.	2013 р.	2016 р.	2013 р.	2016 р.
Свою поведінку я практично не змінюю	36,2	30,2	42,5	38,2	39,1	33,2
Намагаюся без необхідності не виходити з дому	28,0	21,8	24,2	28,5	26,3	23,7
Віддаю перевагу, щоб мене хто-небудь супроводжував	16,7	19,8	14,3	23,5	15,6	21,2
На вулиці я насторожі, обережний, намагаюся не звертати на себе увагу	13,4	16,0	14,3	16,5	13,8	15,9
Ношу з собою засоби самозахисту, беру с собою собаку	6,0	15,2	8,3	5,2	7,1	11,9
Вживаю інші заходи безпеки	4,6	9,2	8,9	3,6	6,6	7,3
Важко відповісти	7,0	7,4	4,3	3,2	5,8	5,8

3. Довіра до поліції.

Довіра до поліції порівняно з 2013 роком дещо знизилась. Відмічається зростання довіри до поліції у м. Харків та зниження в Харківській області. Як у

м. Харків, так і в Харківській області показники довіри практично однакові. На рис. 1 наведено індексну оцінку довіри до поліції.

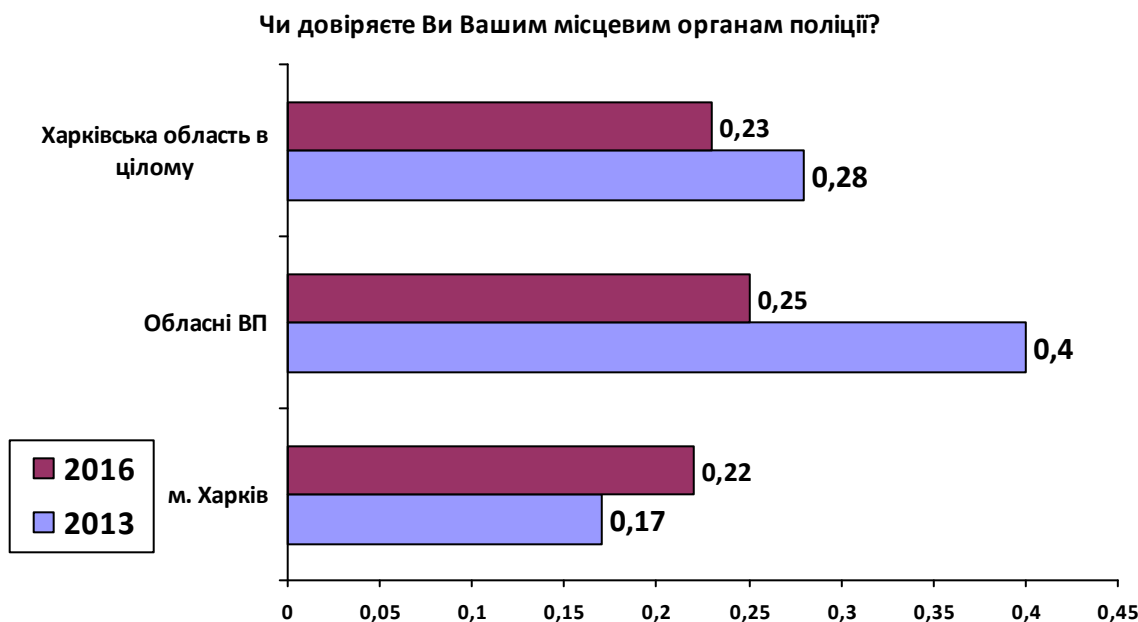

Рис. 1. Індексна оцінка довіри до поліції. Індекс коливається від «-1» («Зовсім не довіряю») до «+1» («Повністю довіряю»). Порівняльні дані за 2013 та 2016 роки

Показники побоювання поліції порівняно з 2013 роком істотно зменшились. Як у м. Харків, так і в Харківській області показники побоювання поліції однакові.

4. Знання «географії» поліцейських установ та знайомство з дільничним інспектором.

Показники поінформованості про розташування райвідділу поліції високі. Порівняно з 2013 роком дещо зменшились у м. Харків. У Харківській області ці показники залишились практично без змін. Поінформованість про розташування дільничного пункту поліції середня, порівняно з 2013 роком дещо зменшилась.

Поінформованість про дільничного інспектора поліції середня, порівняно з 2013 роком дещо зменшилась. В усіх типах населених пунктів приблизно третина громадян нічого не чула про дільничного інспектора або про його діяльність. У м. Харків поінформованість про дільничного інспектора поліції дещо покращилась, в області – навпаки. У табл. 3 наведено відсотковий розподіл відповідей на запитання «Чи знаєте Ви Вашого дільничного інспектора поліції?».

Відсотковий розподіл відповідей на запитання
«Чи знаєте Ви Вашого дільничного інспектора поліції?» (% від тих, хто відповів)

	м. Харків		Обласні відділи поліції		Харківська область у цілому	
	2013 р.	2016 р.	2013 р.	2016 р.	2013 р.	2016 р.
Так, знайомий особисто	25,0	20,5	42,9	29,0	33,3	23,0
Особисто не знайомий, але бачив його діяльність (або звертався по телефону)	19,1	25,5	19,9	20,0	19,5	24,0
Чув оцінки діяльності дільничного інспектора від родичів, сусідів або знайомих	15,5	22,8	19,2	18,8	17,2	21,3
Ні, нічого не чув про дільничного інспектора або про його діяльність	40,5	31,2	17,9	32,2	30,0	31,7

5. Спілкування з працівниками поліції.

Задоволеність спілкуванням з працівниками поліції порівняно з 2013 роком збільшилась. Усереднені показники тяжіють до «Скоріше задоволений». Спостерігається суттєве зростання задоволеності спілкуванням із працівниками поліції у м. Харків та зниження в Харківській області.

Відсоток осіб, які зіткнулись із неправомірними діями поліції, порівняно з 2013 роком збільшився на 2,3 % (з 5,3 % по Харківській області в цілому у 2013 році до 7,6 % у 2016). У м. Харків (8,7 %) він дещо вищий, ніж у Харківській області (7,0 %). У Харківській області цей відсоток виріс удвічі – з 3,5 % у 2013 році до 7,0 % у 2016 році.

Одержано 22.04.2016

Володимир Васильович ГОЛІНА,

доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент Національної академії правових наук України, заслужений діяч науки і техніки України, професор кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Харків, Україна

ЗАПОБІЖНИЙ ВПЛИВ НА ЗЛОЧИННІСТЬ: ПОНЯТТЯ, ЗМІСТ, ХАРАКТЕРИСТИКА

1. «Запобіжний вплив» – словосполучення, яке складається з двох термінів: «запобігання» і «вплив». «Запобігання» у буквальному розумінні означає відвернення, перешкодження, недопущення наступу якихось явищ, подій, вчинків, фактів. «Запобіжний» – тобто призначений для запобігання.

Згідно з україномовним етимологічним словником будь-який «вплив» являє собою «дію, яку певна особа чи предмет або явище виявляє стосовно іншої особи чи предмета; тиск діяння» [1, с. 751]. Виникле словосполучення відображає таку властивість діяння, сила якого здатна внести запрограмовані зміни у стан адресата.

Поняття «запобіжний вплив на злочинність» може вживатися у різних змістах. Це і глобальні концепції впливу на злочинність залежно від світоглядних і наукових уявлень про злочинність, її природу, обумовленість, особистість злочинця; і процес впровадження відповідних заходів запобігання і протидії злочинності; і оцінка стану об'єкта впливу після здійснення відповідних заходів; і констатація їх ефективності та ін.

Отже, запобіжний вплив на злочинність – це запрограмований ефект від діяння відповідних суб'єктів на наявні чи потенційні об'єкти причинно-наслідкового характеру з метою зміни вектору їх розвитку або існуючого стану, зв'язків, кількісно-якісних характеристик. Зазначене поняття, образно і дещо спрощено, є «стартовим», тому що воно немов переводить статистику кримінологічних знань і управлінських процедур у динаміку їх практичного втілення у сфері запобігання злочинності. Питань, які підлягають розгляду і вирішенню, виникає чимало, деякі з них потребують самостійного дослідження. Оскільки специфіка запобіжного впливу багато в чому залежить і від масштабу запобігання злочинності, слід у цих тезах зупинитися лише на його характеристиці при здійсненні заходів спеціально-кримінологічного запобігання злочинності, складовими якого є кримінологічна профілактика, відвернення і припинення злочинних проявів.

2. Кримінологічна профілактика полягає у завчасному вжитті заходів, які здатні: перешкоджати виникненню криміногенних явищ, подій, зв'язків; обмежувати їх просторово-часове розповсюдження; усувати настання соціально-небезпечних наслідків від можливих загроз, захищати фізичних і юридичних осіб, матеріальні та духовні цінності і блага від прогнозованих злочинних посягань. Залежно від того, на які криміногенні об'єкти спрямований їх запобіжний вплив, можна розрізняти окремі напрями профілактики: випередження, обмеження, усунення,

захист. Таке розуміння структури саме кримінологічної профілактики потребує спеціалізації і професіоналізації суб'єктів здійснення її різновидів, запобіжний вплив яких полягає щонайменше у такому:

1) Орієнтація влади і суспільства на прогнозовану появу у певних суспільних відносинах, сферах народного господарства криміногенних об'єктів, їх зв'язок зі злочинністю, характер і спрямованість запобіжних заходів. Запобіжний вплив при цьому виражається у позитивному сприйнятті кримінологічного «сигналу» і відповідному реагуванні на можливі ризики злочинних проявів.

2) Інформаційний тиск на державні (регіональні) органи влади з боку кримінологічних установ, дослідницьких колективів, вчених-кримінологів про виявлені при дослідженні у певних суспільних відносинах недоліків, зловживань владою і службовим становим, недбалості, корупції, зумовлених порушенням функцій державних органів, господарюючих суб'єктів, службових осіб, а також криміногенно небезпечних наслідків розвитку окремих суспільних явищ.

3) Кримінологічна поінформованість населення, запобіжний вплив якої у вигляді продуманого набору відомостей спрямований на правосвідомість і волю широкого кола громадян з метою оптимізації їх обізнаності у сфері запобігання злочинності на місцях, подолання страху перед злочинністю, активізації співпраці з поліцією, підвищення культури захисту і самозахисту від злочинів. Так, наприклад, відповідно до п. 2 ст. 88 Закону України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 р. керівники територіальних органів поліції з метою підвищення авторитету та довіри населення до поліції систематично інформують громадськість про стан правопорядку, заходи, які вживаються щодо запобігання правопорушень.

Що стосується засобів запобіжного впливу, то до них можна віднести, зокрема: кримінологічну експертизу основних суспільно-значущих нормативно-правових актів; бліц-дослідження НДІ НАПрН України; проведення тематично актуальних науково-практичних конференцій з наданням реальних рекомендацій; розповсюдження віктимологічних знань; кримінологічну рекламу та ін.

3. Відвернення і припинення злочинів – складові частини спеціально-кримінологічного запобігання злочинності, запобіжний вплив заходів яких відбувається на різних стадіях злочинної поведінки, тобто від початку виникнення умислу на вчинення злочину і до стадії закінченого злочину. Запобіжний вплив заходів відвернення і припинення злочинів повинен мати, так би мовити, «відвертальний» і «припиняючий» характер, котрий силою своєї переконливості

змушує потенційних злочинців відмовитися від продовження злочинної поведінки чи діяльності. Інакше кажучи, запобіжний вплив «спрацьовує» тоді, коли відбувається переорієнтація антисуспільної настанови на законслухняну поведінку через низку відповідних заходів державних органів і громадськості, які за своєю природою, галуззю знань, суб'єктами можуть мати вербальний, інформаційно-правовий, спонукальний, заохочувальний, соціально-допоміжний, примусовий та інший характер [2, с. 30–42].

4. Запобіжний вплив на злочинність – це постійно діюча, сумарна, активна, професійна система впливів на криміногенні об'єкти відповідної складності завдань суб'єктів. У рамках комплексного підходу до вивчення і вирішення питань запобігання і протидії злочинності деякі автори стверджують, що

під системою впливу на злочинність (СВЗ) слід розуміти складне утворення, цілісну й упорядковану сукупність соціальних інститутів, організація і діяльність яких мають основним соціальним призначенням внесення позитивних змін у майбутній стан злочинності. Сукупність прогнозованих, запланованих, отриманих позитивних змін стану злочинності створює запобіжний ефект як важливу характеристику результату діяльності відповідних суб'єктів, структурно і професійно спрямованих на досягнення цієї мети [3, с. 15]. Запровадження в країні такої системи запобіжного впливу на злочинність потребує від держави значних зусиль, розробки теорії управління діяльністю щодо запобігання злочинності, значного ресурсного забезпечення [4, с. 371].

Список використаних джерел

1. Словник української мови : в 11 т. Т. 1/ за ред. І. К. Білодіда. – Київ : Наук. думка, 1970. – 799 с.
2. Голіна В. В. Запобігання злочинності (теорія і практика) : навч. посіб. / В. В. Голіна. – Харків : Нац. юрид. акад. України, 2011. – 120 с.
3. Комплексное изучение системы воздействия на преступность (методологические и теоретические основы) / В. Н. Бурлаков, И. А. Исмаилов, Б. П. Кравцов и др. ; под ред. П. П. Осипова. – Л. : Изд-во Ленингр. ун-та, 1978. – 152 с.
4. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології : у 3 кн. Кн. 1 : Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки / А. П. Закалюк. – Київ : Ін Юре, 2007. – 424 с.

Одержано 22.04.2016

Павло Анатолійович ГОРБАЧЕНКО,

консультант Штабу Антитерористичного центру при Службі безпеки України, Київ, Україна

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЗАГАЛЬНОСОЦІАЛЬНОГО ЗАПОБІГАННЯ КОНТРАБАНДИ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН, ЇХ АНАЛОГІВ ЧИ ПРЕКУРСОРІВ АБО ФАЛЬСИФІКОВАНИХ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ

Оскільки Україна займає чітку позицію, яка полягає у рішучій боротьбі з наркозлочинністю та подоланням поширення наркоманії серед населення, питання удосконалення системи загальносоціального запобігання наркозлочинності дуже гостро стоїть перед компетентними державними органами.

Загальносоціальні заходи запобігання злочинності фактично спрямовані на економічний та соціальний розвиток суспільства, підвищення культурно-освітнього та морального рівня громадян держави. Вони проводяться поза рамками боротьби зі злочинністю та сприяють, у першу чергу, вирішенню загальносоціальних завдань: стабілізації економіки та поліпшення економічного добробуту населення, удосконалення соціальної сфери, покращення морально-психологічної атмосфери у суспільстві.

А. П. Закалюк серед заходів загальносоціального запобігання наркозлочинності, як і злочинності загалом, справедливо виділяв:

а) заходи, що нецілеспрямовано, а посередньо роблять запобіжний вплив на причини і умови наркозлочинності;

б) заходи, що спрямовуються стосовно скорочення дії негативних соціальних явищ та процесів, які створюють підґрунтя для виникнення та формування причин і умов злочинності загалом, у тому числі певною мірою і причин та умов наркозлочинності [1, с. 118].

Загальносоціальне запобігання злочинності має бути в першу чергу спрямоване на вирішення загально-суспільних економічних і соціальних проблем. Завданням держави є забезпечення ефективної та продуктивної соціально-економічної політики з метою зменшення рівня безробіття, соціальних суперечностей, підвищення життєвого рівня населення, соціальних стандартів, забезпечення належного рівня соціального та культурного розвитку громадян, утвердження законності та високих моральних цінностей, поваги до прав і свобод людини і громадянина, формування громадянського суспільства.

Слід зазначити, що ефективність загальносоціальних заходів запобігання злочинності є основою для реалізації системи заходів спеціально-кримінологічного запобігання окремим видам злочинів.

З огляду на те, що загальносоціальні заходи запобігання спрямовані на розвиток суспільних відносин та нейтралізацію разом з тим причин і умов злочинності, систему загальносоціального запобігання контрабанди наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів мають становити:

1. Заходи економічного характеру, спрямовані на:

- підвищення добробуту населення;
- стабілізацію економічного розвитку держави;
- підвищення прожиткового мінімуму та соціальних гарантій для населення;
- створення робочих місць та вжиття заходів щодо подолання безробіття;
- недопущення, особливо в умовах активної фази євроінтеграції, перетворення України на ринок збуту наркотичних засобів, психотропних речовин та фальсифікованих лікарських засобів.

2. Заходи соціального характеру, спрямовані на:

- відновлення ролі сім'ї як основи суспільства;
- викорінення таких суспільно негативних явищ як жебрацтво, проституція, дитяча бездоглядність та безпритульність;

– встановлення дієвого державного контролю над діяльністю закладів грального бізнесу та нічних розважальних закладів;

– створення сприятливих умов для здобуття молоддю якісної освіти, розвиток її інтелектуального та творчого потенціалу, сприяння в питаннях працевлаштування;

– підвищення ролі спорту та занять фізичною культурою в житті кожної людини;

– запровадження державних програм щодо проведення моніторингу поширення наркоманії та незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів;

– активізацію діяльності органів та закладів охорони здоров'я України у сфері лікування наркоманії;

– створення мереж закладів соціальної допомоги наркозалежним особам та центрів ре соціалізації таких осіб;

– впровадження нових концепцій і методик лікування, надання спеціалізованої психологічної допомоги наркозалежним особам;

– забезпечення функціонування та розвитку мережі спеціальних виховних закладів для дітей і підлітків з девіантною поведінкою.

3. Заходи нормативного (правового) характеру, спрямовані на:

– врахування досвіду передового світового законодавства у сфері боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів та психотропних речовин при підготовці відповідних нормативно-правових актів, удосконалення відомчої нормативно-правової бази правоохоронних органів у цій сфері;

– вжиття заходів щодо налагодження двостороннього та багатостороннього співробітництва з іноземними правоохоронними органами в частині удосконалення заходів з виявлення та ліквідації

лабораторій, що займаються фальсифікацією лікарських засобів, а також припинення їх контрабандного переміщення через митний кордон України;

– удосконалення на законодавчому рівні заходів превентивного характеру щодо запобігання незаконному вживанню наркотичних засобів і психотропних речовин;

– остаточне врегулювання питання правового статусу Державної служби з питань контролю за наркотиками України;

– налагодження на нормативно-правовому рівні взаємодії підрозділів по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю Служби безпеки України, Департаменту протидії наркозлочинності Національної поліції України, а також відповідних підрозділів митних органів та Держприкордонслужби України, які беруть участь у боротьбі з контрабандою;

– створення сучасного міжвідомчого автоматизованого інформаційного банку даних, пов'язаних з обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів;

– створення міжвідомчої лабораторії з метою дослідження і систематизації відомостей про синтетичні та напівсинтетичні наркотичні засоби і психотропні речовини, вилучені з незаконного обігу, накопичення інформації про технологічні процеси, що застосовуються у підпільних нарколабораторіях, результати перевірок хіміко-фармацевтичних і сільськогосподарських підприємств, діяльність яких пов'язана з обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, прекурсорів чи культивування наркотиковмісних речовин;

– проведення із учнями та студентами навчальних закладів, трудовими колективами підприємств, установ, організацій занять роз'яснювального характеру про передбачену законодавством України відповідальність за дії, пов'язані з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів.

4. Заходи культурно-просвітницького та виховного характеру, спрямовані на:

– створення та забезпечення демонстрації освітніх фільмів, виставок, присвячених проблемам поширення наркоманії та захворювання на СНІД;

– трансляцію вітчизняних та зарубіжних художніх та документальних фільмів щодо проблем поширення наркоманії та деградації особистості наркомана;

– розповсюдження у громадських місцях, громадському транспорті, навчальних закладах, спортивних секціях, підприємствах, установах, організаціях інформаційно-просвітницьких матеріалів щодо неприпустимості вживання наркотичних засобів та психотропних речовин та необхідності ведення здорового способу життя;

– підготовку спеціальної літератури щодо профілактики наркоманії та лікування осіб, хворих на наркоманію;

– проведення конференцій, круглих столів, семінарів із залученням лікарів, соціальних працівників, педагогів та психологів щодо негативних наслідків вживання наркотичних засобів, психотропних речовин;

– проведення під егідою профільних державних органів та органів місцевого самоврядування культурно-мистецьких заходів та спортивних змагань під гаслами боротьби з наркоманією, наркотиками, наркозалежністю тощо.

5. Заходи інформаційного характеру, спрямовані на:

– розробку та впровадження дієвої антинаркотичної кампанії в ЗМІ;

– інформування населення через ЗМІ та можливості всевітньої мережі Інтернет про наслідки вживання наркотичних засобів;

– використання в теле- та радіоефірі, в мережі Інтернет антиреклами наркотиків;

– забезпечення впровадження в навчальних закладах програм антинаркотичного змісту виховного характеру;

– створення у навчальних закладах правових гуртків та груп для занять практичною психологією, експрес-інформацій та наочної антинаркотичної агітації;

– проведення зустрічей учнів та студентів навчальних закладів, трудових колективів підприємств, установ, організацій з особами, які вилікувалися від наркозалежності;

– розповсюдження інформації про негативний вплив на організм людини наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та фальсифікованих лікарських засобів, про те як розрізнити наркотичні засоби, психотропні речовини, а також способів виявлення фальсифікованих лікарських засобів;

– постійне висвітлення в ЗМІ та мережі Інтернет результатів діяльності правоохоронних органів у сфері боротьби з незаконним наркообігом та фальсифікацією лікарських засобів.

Розглянуті та проаналізовані загальносоціальні заходи запобігання безперечно характеризуються масштабністю, глобальністю та тривалістю їх реалізації, адже спрямовані на вирішення не лише однієї конкретної соціальної проблеми, яка має нагальний характер, а вирішення комплексу суттєвих економічних та соціальних завдань. Їх успішна реалізація створює умови для усунення чи послаблення криміногенних факторів, які детермінують наркозлочинність.

Отже, завдяки своїй універсальності та масштабності, загальносоціальні заходи становлять підґрунтя для побудови ефективної системи спеціально-кримінологічного запобігання злочинних проявів.

Список використаних джерел

1. Наркозлочинність: кримінологічна характеристика та запобігання : наук.-практ. посіб. / А. А. Бова, В. І. Женунтій, А. П. Закалюк та ін. ; за заг. ред. А. П. Закалюка. – Київ : Юрінком Інтер, 2006. – 296 с.

Одержано 22.04.2016

Ірина Геннадіївна ЛУЦЕНКО,

здобувач кафедри кримінально-правових дисциплін факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ, Харків, Україна

ПРОТИДІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ТОТАЛІТАРНИХ СЕКТ

Конституція України проголошує життя людини найвищою соціальною цінністю (ст. 3). Саме ж життя кожної людини протікає на ґрунті єдності духовного і тілесного буття. Важливу роль в духовному світі особистості займає релігія. В. Вернадський писав, що одну з найважливіших ролей в історії людства відіграла релігія і що немає жодного народу, в якого би була виявлена відсутність релігійних вірувань. Тому дуже важко порівняти будь-який фактор духовного життя людини з багатовіковою роллю релігії.

Будучи демократичною і правовою державою, Україна проголошує свободу світогляду і віросповідання (ст. 35 Конституції України), але на сьогоднішній день питання регулювання духовної сфери залишається до кінця не вирішеним. Ця ситуація підтверджується розповсюдженням на теренах як нашої держави, так і держав колишнього СРСР, нових організацій, що позиціонують свою діяльність як релігійну, або навпаки приховують релігійний характер своєї діяльності.

Підвищений інтерес до релігії свідчить про реалізацію конституційного права на свободу світогляду та про можливість добровільного вибору релігії. З одного боку таке явище є добрим показником відродження моральності, соціальних цінностей, життєвих орієнтирів, тобто заповнення екзистенціального вакууму, що утворився внаслідок «відміни» духовності і пояснення духовного життя матеріалістичним, соціологічним та раціоналістичним. З іншого боку, дедалі частіше постає питання про якість «нового» релігійного життя та репутацію організаторів (Пророка, Вчителя, Гуру, Живого Бога та ін.) релігійних організацій, а саме: порушення кримінальних проваджень (справ) проти організаторів та/або учасників релігійних організацій, вчинення ними шахрайських дій та фінансових зловживань, привласнення майна адептів (послідовників або вірян), завдання шкоди життю, здоров'ю, честі та гідності адептів.

Саме такі організації потребують пильної уваги з боку як державних, так і недержавних установ. Вочевидь злочинність, як соціальне явище, не минула духовну сферу життя, а навіть більше того спостерігається її зростання, ускладнюється структура, з'являється значна кількість нових злочинів.

Існує безліч назв таких нових релігійних (квазі-релігійних) організацій, але ж стосовно організацій, керівники яких навмисно, свідомо та цілеспрямовано експлуатують найнезахищену сферу людського буття – духовний світ, для задоволення своїх економічних, політичних потреб, а також патологічних форм самоствердження, пропонується термін «тоталітарна секта».

Запропонований термін має право на існування, оскільки вже використовувався країнами, які набагато раніше зіткнулися з наслідками діяльності таких організацій. Так у США у 70-ті роки минулого століття з появою і діяльністю нових релігійних організацій

були введені такі терміни як «деструктивний культ» та «тоталітарна секта». Уряд ФРН розповсюджує серед школярів листівки, які містять ознаки тоталітарних сект. Також цей термін використовується у законодавстві Росії і Канади.

Отже протидія (профілактика і запобігання) діяльності тоталітарних сект є необхідним заходом для забезпечення конституційних прав і свобод людини і громадянина, а також духовної і національної безпеки України.

Важливо відмітити, що протидія зазначеного виду злочинів носить комплексний характер, оскільки охоплює всі сфери діяльності суспільства і держави. Це повинна бути системна діяльність не тільки правоохоронних органів, але й державних установ і громадських організацій, яка характеризується високим рівнем взаємодії і направлена на досягнення єдиної спільної мети – профілактику і запобігання діяльності тоталітарних сект.

Специфікою у протидії даного виду злочинів є достатній, а в деяких випадках поглиблений рівень знань з релігійної тематики. Першочерговими заходами протидії діяльності тоталітарних сект є правові, ідеологічні та організаційно-тактичні.

До правових заходів протидії діяльності тоталітарних сект належить система діючих нормативно-правових актів, до якої входить національне законодавство України та ратифіковані чинні міжнародні договори.

Відповідно до цих нормативно-правових актів держава не може втручатися у справи релігійних організацій, доки вони не вчинять протиправних дій. Проте, увага держави приділяється після скоєння злочинів та нанесення фізичної, психологічної та матеріальної шкоди, в той час, коли іноді все це могло було попередити заздалегідь.

Нажаль багато фахівців та науковців різних галузей, які досліджують діяльність релігійних організацій, невпинно наголошують на лояльності, ліберальності та недовершеності чинного законодавства, яке майже виключає можливість боротьби із такою загрозою. Про це свідчить досвід України, де були резонансні події з «Білим братством» (вчення «Юс-малос», яке очолювали Юрій Кривонос («пророк Юоан Свами») і Марія Цвігун («Марія Деві Христос»). Їх вчення полягало в повному відкиданні сучасного світу «безбожників» і програмі перетворення світоустрою; шляхом цієї перебудови вважались відмова від усіх людських цінностей, загибель людства і «кінець світу». В секту залучалась здебільшого молодь, при цьому використовувалися методи гіпнозу і психічного тиску. Але «кінець світу», призначений на листопад 1993 р., не відбувся. Через визначення хуліганських дій та скривдження святинь Софійського собору лідери «Білого братства» були заарештовані, а рядові братчики затримані та відправлені на лікувальну реабілітацію.

Другим впливовим заходом протидії діяльності тоталітарних сект є ідеологія.

Ідеологія (від грец. *idea* – початок, основа, первообраз і *logos* – слово, поняття, вчення) – один з найчіткіше виражених комплексів духовного життя суспільства, який відображає сукупність поглядів, ідей, цілей та ідеалів людей, що характеризують їхню самосвідомість, відношення до дійсності та становище у конкретно-історичних умовах суспільного життя. Ідеологія виступає як теоретично систематизована свідомість як окремої соціальної групи, так і суспільства в цілому.

Отже сильна ефективно працююча держава за умов наявності правильної ідеології має всі шанси забезпечити реалізацію свободи слова і віросповідання, зберігаючи при цьому консолідоване і стабільне суспільство, чим унеможливить існування тоталітарних сект.

З цього приводу можна погодитися з Д. А. Шестаковим, який вважає, що «духовно-моральна сфера може протистояти злочинності, якщо вона має об'єднуючу населення національну ідею, яка включає усвідомлення минулих досягнень і спільної прийдешньої цілі, пов'язаної з набуттям гідного місця у світовому просторі. Загальнонародна ідея, що знаходить вираження у деякому наборі життєвих правил, звичаїв, традицій, є протилежністю суспільній дезорганізації. Для становлення об'єднуючої населення «антиномійної» ідеї потребується усвідомлення давніх коренів, відчуття зв'язку з минулим, яка зазвичай виникає у людей, які знають не одне покоління своїх пращурів [1, с. 209].

Ідеологія повинна займати не останнє місце серед засобів впливу на дотримання у суспільстві релігійної толерантності. Під час аналізу шкільних підручників старший науковий співробітник відділення релігієзнавства Інституту філософії імені Г. Сковороди НАН України О. Недавня зазначила, що в них учням нерідко подається спотворений, однобокий погляд на історію релігійного життя в Україні або навіть зневажливе ставлення до релігії як такої. «Зокрема, Католицька Церква називається ворожою для України... Католиків та протестантів або згадують переважно як ворогів чи принаймні неприємлів (в минулому), або просто зовсім ігнорують (в сучаснос-

ті), а православних взагалі висміюють». В результаті сомо собою постає питання: хто, як не традиційні релігії України, задовольняє духовні потреби суспільства?

Третім заходом протидії є організаційно-тактичні заходи з протидії діяльності тоталітарних сект, які обумовлені чіткою компетенцією правоохоронних органів у забезпеченні духовної безпеки народу, як складової національної безпеки України, шляхом викриття, документування та знешкодження лідерів та учасників тоталітарних сект, у тому числі транснаціональних та з міжнародними зв'язками, які діють на території України та за кордоном, знешкодження їх інфраструктури та протидії вчинення ними нових злочинів [2, с. 74–79].

Безперечно, саме від удосконалення роботи правоохоронних органів у протидії діяльності тоталітарних сект залежить забезпечення прав і свобод громадян України у сфері духовної безпеки України, а саме: утворення робочих груп чи окремих підрозділів для роботи у даному напрямку; співпраця усіх правоохоронних відомств України; наявність єдиної централізованої бази даних тоталітарних сект; наявність у співробітників необхідного рівня знань з релігійної тематики; розвинена зовнішня взаємодія з державними органами, громадськими організаціями, трудовими колективами.

Отже, за допомогою правоохоронних органів наша держава може максимально захистити свій духовний простір від негативного впливу з боку тоталітарних сект шляхом своєчасного виявлення умов скоєння злочинів та застосування необхідних заходів щодо їх попередження та розкриття.

Підводячи підсумок, можна відзначити, що протидія діяльності тоталітарних сект є дуже складним і тривалим процесом, оскільки, з одного боку стосується духовного світу людини, який недоступний зовнішньому об'єктивному спостереженню. Сам же духовний світ є невід'ємною частиною кожної людини, яка, у свою чергу, є учасником усіх процесів життєдіяльності в цілому. З іншого ж боку знаходяться самі тоталітарні секти, які експлуатують релігійні почуття вірян не тільки для власного збагачення, а й для проникнення у економічну, політичну та оборонну сфери діяльності нашої держави.

Список використаних джерел

1. Шестаков Д. А. Криминология: новые подходы к преступлению и преступности. Криминогенные законы и криминологическое законодательство. Противодействие преступности в изменяющемся мире : учебник / Д. А. Шестаков. – 2-е изд., перераб. и доп. – СПб. : Юрид. центр Пресс, 2006. – 561 с.
2. Ключ В. В. Релігійний екстремізм як загроза духовної безпеки України / В. В. Ключ // Митна справа. – 2014. – № 1 (21). – С. 74–79.

Одержано 25.04.2016

Ігор Богданович МЕДИЦЬКИЙ,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри Юридичного інституту
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника,
Івано-Франківськ, Україна

СОЦІОКРИМІНОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ СТРАХУ ПЕРЕД ЗЛОЧИННІСТЮ

Проблематика страху перед злочинністю як її наслідком не може бути визнана абсолютно новою для науки темою. Однак вона є малодослідженою, оскільки й надалі продовжують існувати цілі «прогаліни», що цілком можуть стати новим полем для відповідних пошуків. Як правило, автори у своїх дослідженнях аналізують фізичну, майнову, моральну шкоду, завдану потерпілому злочинцем, але при цьому не враховують негативний вплив на більшу частину населення злочинності, навіть у тих випадках, коли люди не були ні жертвами злочинів, ні їх очевидцями. В той же час за кордоном проблематика страху виступає предметом численних психологічних, соціологічних, геополітичних, політологічних, економічних та кримінологічних досліджень, інтерес до якої викликаний як соціальним, так і політичним та економічними аспектами – визначальними у формуванні державної політики досягнення максимального рівня безпеки населення [1, с. 234–235]. Приміром, бібліографічний вказівник Національного інституту юстиції США налічує більше двох тисяч найменувань робіт, пов'язаних із дослідженням проблем страху перед злочинністю [3, с. 116].

Дослідження страху перед злочинністю виступає проблемним завданням насамперед через ефемерність, нематеріальність вказаного суб'єктивного вища, що відображає стан злочинності у суспільній свідомості. Який інструментарій потрібно використати, щоб оцінити наслідки страху перед злочинністю у соціумі, починаючи від фізіологічної реакції конкретного індивіда на ризики стати жертвою та завершуючи загальноемоційною реакцією страху перед криміналітетом? І чи буде цей інструментарій беззаперечним та ефективним?

А. В. Романова пов'язує індивідуальний рівень страху перед злочинністю із оцінкою суб'єктом ймовірності стати жертвою злочину, фізіологічною реакцією на цю загрозу та діями, спрямованими на її уникнення. На соціальному рівні страх перед злочинністю – це емоційна реакція страху на злочинний акт, що виникає та передається у процесі взаємовідносин між людьми; форма, яка визначається існуючими у суспільстві рамками [5, с. 10]. З позиції автора страх перед злочинністю як певна негативна емоція містить такі компоненти: 1) об'єкт, відповідно до якого виникло відчуття страху, тобто інформація про злочинність як явище, що характеризується сукупністю злочинів, осіб, які їх вчинили, та їх жертв; 2) когнітивний компонент страху, який визначається за допомогою оцінки ризику; 3) фізіологічний компонент страху, тобто різноманітні реакції організму на злочинність та пов'язані з нею символи; 4) поведінковий компонент, який проявляється у сукупності різноманітних захо-

дів, спрямованих на уникнення віктимізації від злочину [1, с. 239].

Питанням остраху перед злочинністю приділяє увагу І. П. Рущенко, який започаткував нову галузь вітчизняної соціології – соціологію злочинності. Острах злочинності перетворився на самостійний та вагомий соціально-психологічний феномен, стресогенний фактор, який поєднує у собі раціональну та ірраціональну складові. Раціональна складова остраху перед злочинністю – це зміни способу життя й вжиття заходів щодо особистої безпеки. Говорячи про ірраціональне стосовно злочинності, науковець зауважує, що чимало людей відчують підсвідомий страх, припускаючи можливість будь-якого дня чи ночі перетворитися на жертву злочину (так званий «ефект гада») [6, с. 246–248]. Причому громадська думка стосовно злочинності має певний «зсув» у бік песимізму. Пріоритетними факторами, які підсилюють острах перед загрозою злочинного посягання, є, по-перше, розповсюдженість певного виду злочинів, ймовірність стати жертвою, віктимний досвід, по-друге, матеріальна шкода від гіпотетичного злочину, по-третє, сама тяжкість злочинів у кримінально-правому сенсі [6, с. 249].

Проблематика страху перед злочинністю для вітчизняної кримінології є занадто соціологічною, адже остання переважана юридизацією та орієнтацією на кримінальне право, і їй притаманний, як зазначав свого часу А. Ф. Зелінський, «формально-догматичний підхід» і розвиток у межах «нормативістської парадигми» [7].

У сучасній науці кримінології вирізняють три основних підходи до аналізу страху перед злочинністю:

1) *соціально-демографічний*, який ґрунтується на вивченні реакції різних соціально-демографічних груп на загрозу злочинності у суспільстві. Кожна група має свій ступінь вразливості або чутливості до ризику перетворитися на жертву злочину (враховується стать, вік, національність, рівень матеріального добробуту, освіта тощо);

2) *віктимний*, заснований на гіпотезі про зв'язок між попереднім віктимним досвідом людини й рівнем страху перед злочинністю. Це може бути особистий досвід нападу з боку злочинців (пряма віктимізація) або досвід, трансльований близькими, знайомими, через ЗМІ (непряма віктимізація);

3) *інвайронментний* (з англ. environment – оточення), за якого акцент робиться на тому, що джерелом страху може виступати фізичне або соціальне оточення (основні сфери досліджень – соціальна згуртованість, урбанізація, благополучність оточення й створення захищеного простору) [4].

Аналізуючи динаміку зареєстрованої злочинності та кримінальної віктимізації в Україні, А. А. Бова приходять до висновку про зниження страху перед зростанням злочинності (у 2000 р. такої думки дотримувались 71 %, у 2012 р. – 45,5 %), що поступається першістю страхам, які стосуються розвитку економіки. Автор констатує поступове зменшення кількості осіб, які оцінювали погіршення зміни стану особистої безпеки (на вулиці, у громадських місцях) як значне, та збільшення кількості осіб, на думку яких така ситуація залишалася незмінною. У той же час за рівнем сприйняття особистої безпеки Україна поступається іншим європейським державам. У 2010 р. 42 % населення відчували себе у безпеці, пересуваючись уночі, а у 2011 р. – 48 %. У 2011 р. за цим показником Україна зайняла 38-ме місце із 40 європейських держав та 145-те місце зі 152 держав світу [2, с. 399].

Наведені вище дані звичайно слід розглядати через призму існуючої ситуації на Сході України, де особливого резонансу та поширення набули злочини терористичного спрямування, спрямовані на дестабілізацію суспільно-політичної обстановки; новий поштовх до розвитку отримав злочинний промисел, пов'язаний із незаконним обігом вогнепальної зброї та боєприпасів, наркотиків, контрабандним переми-

щенням товарів, протиправним заволодінням власністю. Відбулося різке послаблення соціального контролю над внутрішньо переміщеними мешканцями окремих областей України, відтак, набула значного поширення протиправна поведінка, вчинювана як ними, так і у відношенні до них.

Розглядаючи проблему страху перед злочинністю, слід відзначити, що він, у свою чергу, породжує низку вторинних наслідків. Проблема соціальних наслідків страху перед злочинністю – це питання тієї ціни, яку соціум готовий платити за власну безпеку. Часто такою ціною стає порушення громадянських прав та свобод тих прошарків населення, які, за загальною думкою, вважаються криміногенними. Під впливом страху перед злочинністю зростає суспільний попит на «тверду руку» та заклики навести лад, що може призвести до змін у політичній та правовій системі. Страх перед злочинністю дозволяє відволікти увагу громадськості від інших соціальних проблем, перевести її на пошук зовнішніх і внутрішніх ворогів та джерел страху. Водночас страх перед злочинністю може слугувати мобілізаційним цілям, виступаючи поштовхом догуртування суспільства перед спільною небезпекою [5].

Список використаних джерел

1. Афанасьєва О. Р. Теоретические основы криминологического исследования и минимизации социальных последствий насильственной преступности : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08 [Електронний ресурс] / Афанасьєва Ольга Романовна. – М., 2014. – 450 с. – Режим доступу: <http://www.vnii-mvd.ru/files/%20Афанасьевой%20О.Р.pdf>.
2. Бова А. А. Динамика зарегистрированной преступности и криминальной виктимизации в Украине [Електронний ресурс] / А. А. Бова // Социологический альманах. – 2013. – № 4. – С. 393–400. – Режим доступу: <http://cyberleninka.ru/article/n/dinamika-zaregistrirrovannoy-prestupnosti-i-kriminalnoy-viktimizatsii-v-ukraine.pdf>.
3. Васильченко Г. С. Страх перед преступностью в современном обществе / Г. С. Васильченко // Правова держава. – 2001. – № 3. – С. 116–119.
4. Лотохова Д. А. Страх перед злочинністю: напрямки зарубіжних досліджень [Електронний ресурс] / Д. А. Лотохова // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2006. – Вип. 35. – Режим доступу: http://visnyk.univd.edu.ua/index.php?action=publications&pub_name=visnik&pub_id=179389&mid=3&pub_article=202980.
5. Романова А. В. Социальные последствия страха перед преступностью в современном обществе : автореф. дис. ... канд. социол. наук : 22.00.04 [Електронний ресурс] / Романова Анастасия Владимировна. – Владивосток, 2005. – 20 с. – Режим доступу: <http://www.dissercat.com/content/sotsialnye-posledstviya-strakha-pered-prestupnostyu-v-sovremennom-obshchestve>.
6. Рущенко І. П. Соціологія злочинності : монографія / І. П. Рущенко. – Харків : Нац. ун-т внутр. справ, 2001. – 370 с.
7. Рущенко І. П. Соціологія злочинності : автореф. дис. ... д-ра соціол. наук : 22.00.03 [Електронний ресурс] / Рущенко Ігор Петрович. – Харків, 2001. – 39 с. – Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=ARD&P21DBN=ARD&Z21ID=&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=DOC/2001/01ripszl.zip.

Одержано 21.04.2016

Тетяна Володимирівна МЕЛЬНИЧУК,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національного університету «Одеська юридична академія», Одеса, Україна

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ ЕКОНОМІЧНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ У ФОКУСІ ТРАНСНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ

У сучасному світі економіка та інформаційна сфери є найбільш глобалізованими. Поряд з цим правоохоронна діяльність все ще обмежена державними кордонами та базується на публічній владі. Перша обставина створює проблему економічного суверенітету окремих країн, друга – значно звужує кримінологічний потенціал межами юрисдикції.

Злочинні синдикати успішно справляються з географічними, лінгвістичними та юридичними бар'єрами, між тим як органи кримінального правосуддя з усіх сил намагаються налагодити хоча б фрагментарне, неоперативне і не настільки вже ефективно співробітництво. Жорсткі правові системи, що ґрунтуються на застосуванні застарілих видів практики, гальмують зміни, в той час як злочинці, які легко пристосовуються до змін ситуації, здобувають все більший вплив у глобальній економічній системі і в національних товариствах. На відміну від урядів, зобов'язаних дотримуватися принципу верховенства права, злочинці не зв'язані будь-якими етичними або юридичними обмеженнями [1].

Значимими факторами перешкод в реалізації кримінологічної безпеки економіки є: протиріччя у національному та наднаціональному кримінально-правовому регулюванні, кримінально-процесуальному співробітництві та проблема взаємного визнання судових рішень [2; 3], що не можна відкидати в умовах транснаціоналізації економічної злочинності, активізації виводу капіталів від економічних та корупційних правопорушень за кордон та їх відмивання. У такому контексті найбільш відчутною для економіки держави є проблема пошуку, арешту та конфіскації незаконних доходів. Не дивлячись на деклароване державами прагнення до наближення правових систем, все більш вираженою стає фрагментація міжнародного права.

Внаслідок віртуалізації економіки, в інформаційний простір поступово інфільтрується злочинна економічна діяльність, прагнучи знизити трансакційні витрати, зокрема на корупцію та інші неформальні платежі. Мобільний Інтернет створює віртуальні зв'язки між потенційними жертвами і виконавцями злочинів, фізично розташованими в будь-якій точці світу, що значно ускладнює, а іноді унеможлиблює процес ідентифікації, паралізує розслідування. Механізм таких злочинів деколи виключає можливість розуміння їх істинної поширеності, особливо в умовах неочевидного для багатьох жертв і неусвідомлюваного до певного моменту процесу віктимізації. Крім того, віддалений доступ до окремих комп'ютерів і їхніх мереж створює складності у встановленні «фактичного місця» скоєння злочинів і таким чином визначення юрисдикції слідства і правосуддя. Вагомий пласт правових проблем розвитку сучасної вір-

туальної економіки пов'язаний з тим, що діяльність сформованої до теперішнього часу системи транснаціональних корпорацій і банків лише частково регулюється національними юрисдикціями країн реєстрації та в ще щонайменше – наднаціональними інституціями (наприклад, Світовою організацією торгівлі). Таким чином, віртуалізація злочинності виводить зі сфери повноцінного соціально-правового контролю віртуальний простір, який і без того важко піддається правому регулюванню [4].

Правова позиція офшорних територій, які не співпрацюють у протидії відмиванню коштів, одержаних злочинним шляхом, фактично забезпечує власникам незаконних доходів імунітет та робить їх не уразливими для переслідування.

У зв'язку із утворенням великих корпорацій та фінансових установ, в тому числі транснаціонального типу, що допускають у своїй діяльності порушення закону та вважають себе недосяжними для правосуддя поширеного обговорення набула проблема, відома у зарубіжній літературі як «too big to jail» (буквально «занадто великий, щоб ув'язнити»; гра слів із «too big to fail» або «занадто великий, щоб зазнати невдачі», що є розмовним висловом, приписуваним економісту Хайману Мінські, та позначає фінансові установи, які настільки великі і мають таку кількість економічних зв'язків, що їх банкрутство матиме руйнівні наслідки для економіки в цілому). Проблема «too big to jail» означає, що фінансові установи стають настільки потужними і впливовими, що їх кримінальне переслідування та притягнення до відповідальності може мати негативний вплив економіку в цілому, а відтак держава не може дозволити їм збанкрутувати, вони отримують імунітет від обвинувачення.

Так, до прикладу прокуратура Швейцарії та зареєстрована у Женеві «дочка» британського банку HSBC (третій за розмірами банк у світі) – HSBC Private Bank (Suisse) – уклали угоду про закриття кримінальної справи проти банку, розпочатої в лютому 2015 року у зв'язку з кваліфікованим відмиванням грошей. Проте, крім цього, кредитна установа підозрюється у приховуванні фінансових трансакцій за незаконними угодами зі зброєю, наркотиками, а також контрабанді діамантів. Передбачається, що в злочинні оборотки залучені цілий ряд колишніх та діючих політиків з Великобританії, Індії, Росії, африканських держав, а також членів королівських сімей арабських країн. В обмін на відмову від юридичного розслідування HSBC зобов'язується заплатити 40 млн швейцарських франків. Для обох сторін дана угода вигідна: банк зможе уникнути репутаційного збитку, який би заподіяло розслідування; для Кантона Женева 40 млн франків – приємний фінансовий бонус, який допоможе поліпшити показники кантонального бюджету [5].

Як пише американський дослідник В. Гарретт (Garrett), суди зазвичай виносять суворі вироки окремим злочинцям, але використовують дуже різні стандарти справедливості до корпорацій. Коли прокуратура націлюється на Голіафів корпоративного світу, вона опиняється у дуже не вигідному становищі. Уряд, беручи на поруки корпорації, які вважаються занадто економічно важливими, щоб дозволити їм збанкрутувати, також веде переговори щодо укладання угоди зі слідством та дозволяє гігантським фірмам уникнути наслідків судимості. Практична реальність така, що, коли прокурори стикаються з такими корпораціями, відповідачі готові витратити сотні мільйонів доларів на адвокатів. Угоди зі слідством можуть бути єдиним можливим видимим результатом розслідування [6]. У зв'язку з цим пропонується усі кримінальні розслідування щодо зловживань впливових компаній, їх власників та посадовців держави, залучених у протиправну діяльність, проводити максимально неупереджено та прозоро.

Прозорість та публічність в контексті сучасної української реальності має свою специфіку. Переваги інформаційного суспільства та трансформації ідеолого-психологічного клімату створили передумови інтенсифікації соціальної мобілізації* за рахунок більш вільного доступу до інформації у соціальних мережах [7]. Починаючи від діяльній реакції на резонансні загальнокримінальні злочини, що відобразили ступінь соціальної напруги та невдоволення (акції та протести у зв'язку із згвалтуванням та вбивством

О. Макара у Миколаєві; протести у Врадіївці, пов'язані із згвалтуванням та замахом на вбивство І. Крашкової працівниками міліції), українське суспільство перейшло від «мовчазного невторчання» до діяльній реакції на раніше «недоторкані» економічні, службові та елітарні злочини (протести на фоні «революції гідності»; акції віджилантизму, відомі як «смітцева люстрація»), детонатором чого спрацювали соціальні мережі.

Проблема полягає у тому, що відбувається обурлива суспільна реакція на факт білокомірцевого злочину, застосовуються неправові, виправдовувані необхідністю соціальної справедливості і бездіяльністю офіційного правосуддя заходи, насправді ж фактично самосуд. У даному випадку цивілізованою формою суспільного впливу міг би бути громадський контроль з приводу того, чи настали правові наслідки для злочинця, і найважливіше – чи була відшкодована завдана його протиправними діями шкода. Натомість спостерігається підвищення ризику досягнення «альтернативною юстицією» критичного рівня, що буде мати обернений ефект загострення криміногенної ситуації. Окрім підвищення результативності кримінальної юстиції щодо економічної злочинності та невідворотності відповідальності, логічним був би діалог між громадськістю та правоохоронними інституціями, спрямований на інформування не тільки про порушення провадження, але й про результати кримінальної юстиції з одного боку, та підвищення довіри, з іншого.

Список використаних джерел

1. International cooperation to address money-laundering based on relevant United Nations and other instruments : working paper prepared by the Secretariat : Twelfth United Nations Congress on Crime Prevention and Criminal Justice, Salvador, Brazil, 12-19 April 2010 : A/CONF.213/8 [Електронний ресурс]. – 21 p. – Режим доступу: https://www.unodc.org/documents/crime-congress/12th-Crime-Congress/Documents/A_CONF.213_8/V0989288e.pdf.
2. Туляков В. О. Апроксимація у кримінальному законодавстві / В. О. Туляков // Актуальні проблеми держави і права. – 2009. – № 47. – С. 7-11.
3. Зелінська Н. А. Пріоритети міжнародного співробітництва України в контексті гармонізації кримінального права / Н. А. Зелінська // Актуальні проблеми держави і права. – 2009. – № 47. – С. 12-16.
4. Мельничук Т. В. Кримінальні тренди: глобалізація vs локалізація / Т. В. Мельничук // Актуальні проблеми кримінологічного дослідження регіональної преступності : матеріали II Междунар. науч.-практ. конф. (Баку, 21 окт. 2014 г.). – Баку : Акад. поліції МВД Азербайджанської Республіки, 2015. – С. 208-215.
5. Британский банк HSBC подозревают в содействии преступлениям [Електронний ресурс] // Швейцария деловая (Новости Швейцарии) : [сайт]. – Режим доступу: <http://business-swiss.ch/2015/02/britanskij-bank-hsbc-podozrevayut-sodejstvii-prestupleniyam/>.
6. Garrett L. B. Too Big to Jail. How Prosecutors Compromise with Corporations / Brandon L. Garrett. – Belknap Press, 2014. – 384 p.
7. Ланде Д. В. Основи інформаційного і соціально-правового моделювання : монографія / Д. В. Ланде, В. М. Фурашев. – Київ : ПанТот, 2012. – 144 с.

Одержано 20.04.2016

* Під впливом мережевої мобілізації була, зокрема, проведена серія мітингів критиків економічної політики в США, фінансистів і великих корпорацій, відома як рух «окупуй Уолл-стріт». Його метою було привертання суспільної уваги до «злочинів фінансової еліти» і заклик до структурних змін в економіці.

Олександр Володимирович ОЛІШЕВСЬКИЙ,

кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри кримінального права та кримінології факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, Харків, Україна

ЗАХОДИ ПРОТИДІЇ НЕГАТИВНОМУ ВПЛИВУ ІНФОРМАЦІЇ, ЩО МІСТИТЬ ПРОПАГАНДУ КУЛЬТУ НАСИЛЬСТВА І ЖОРСТОКОСТІ

В інформаційному суспільстві (а саме в ньому ми живемо) людині необхідно навчитися працювати з текстами, аудіовізуальними матеріалами. Такий навик став елементарною технікою безпеки в бездні інформаційного сміття. Поширення відомостей, де схвалюється протиправне застосування сили, агресії є одним із його видів.

До соціально шкідливих наслідків сприйняття інформації, що містить пропаганду культу насильства і жорстокості відносяться: створення в суспільстві атмосфери бездуховності; деформація моральних цінностей до низьких інстинктів та прагнень; формування негативних душевних якостей (цинізм, байдужість, холоднокривність, насилля, жорстокість, свавілля, безкарність і вседозволеність); формування злочинних алгоритмів соціальної поведінки; нестійкість до прояву агресії; детермінування насильницьких злочинів; фізична шкода.

В кримінології питання протидії злочинності знайшло якісне висвітлення. Однак, питання заходів протидії безпосередньому негативному впливу інформації, що містить пропаганду культу насильства і жорстокості залишається малодослідженим. Тому метою даних тез доповіді є спроба усунення вказаного пробілу.

Спочатку необхідно визначити категорії осіб, на яких мають бути спрямовані заходи протидії. З однієї сторони, – це особи, які створюють, беруть участь в обігу негативної інформації, а з іншої – ті, хто сприймає такі відомості або дані. Перейдемо безпосередньо до предмету дослідження.

1. Вплив на злочинця та його діяльність. Один із заходів протидії уже встановлений. На законодавчому рівні прийнята стаття 300 КК України під назвою «Ввезення, виготовлення або розповсюдження творів, що пропагують культ насильства і жорстокості, расову, національну чи релігійну нетерпимість та дискримінацію». Проте, наявність такої норми недостатньо для успішної протидії злочинності. Необхідний не лише механізм репресії, а що важливіше, – зміна світогляду населення до «позитивних» цінностей.

2. Щоб не стати жертвою. Для тих, хто не хоче ризикувати духовним, душевним і тілесним здоров'ям, пропонується сприймати лише завідомо перевірену інформацію, що досягається використанням перевірених джерел. В житті це означає: 1) не дивитися такі фільми, як «Ангели хранителі. Возрождение», «Вдова Дракулы», «Ведьма», «Глаз-убийца», «Давилка», «Дангист», «Доберман», «Доппельгангер», «Казни 1, 2», «Кровожадные уроды», «Лики смерти 1-4», «Людоед», «Маньяк невидимка», «Мясник», «О смерти и любви», «Охотник за обнаженными», «Первая сила», «Поломка», «Призрак смерти», «Разрушительница» тощо [1]; 2) не розглядати відповідні джерела; 3) не прослуховувати подібну продукцію; 4) не грати

в такі ігри як «Evil Dead Regeneration», «Resident Evil Operation Raccoon City» [2], «Manhunt 2», «Mortal Kombat», «Soldier of Fortune 2», «The Darkness II» і тому подібні; 5) активно аналізувати, давати критичну оцінку інформаційним продуктам і послугам на предмет досліджуваного в цій роботі.

Для тих, хто не сприймає всерйоз інформацію як зброю, – 1) впровадження у виховній та освітній процеси роз'яснювальної роботи які саме відомості або дані відносяться до інформації, що містить пропаганду культу насильства і жорстокості, чому останні приносять шкоду, які види насильства і у яких випадках є «позитивними»; 2) запровадження вікових обмежень на сприйняття інформаційної продукції; 3) заборона обігу конкретних інформаційних матеріалів (з цією метою необхідно створення відповідного банку даних, що під силу Національній експертній комісії України з питань захисту суспільної моралі); 4) організація масових схвальних оцінок духовному та високоморальному способів життя як серед великих зібрань, так і через ЗМІ; 5) популяризація життя видатних історичних осіб з метою наслідування їхніх позитивних думок і вчинків тощо.

Таким чином, заходи протидії негативному впливу інформації, що містить пропаганду культу насильства і жорстокості мають бути спрямовані на дві категорії – тих хто виготовляє, задіяний в обігу таких відомостей або даних, і тих хто сприймає (а серед них ще дві підгрупи – свідомих і тих, хто ще не зрозуміли можливості негативного впливу інформації). Серед таких заходів відмітимо діючі та перспективні:

1) наявність на законодавчому рівні статті 300 КК України під назвою «Ввезення, виготовлення або розповсюдження творів, що пропагують культ насильства і жорстокості, расову, національну чи релігійну нетерпимість та дискримінацію»;

2) забезпечити процесуальний механізм реалізації статті 300 КК України;

3) роз'яснювати населенню які саме відомості або дані відносяться до інформації, що містить пропаганду культу насильства і жорстокості, чому останні приносять шкоду, які види насильства і у яких випадках є «позитивними»;

4) активно аналізувати, давати критичну оцінку інформаційним продуктам і послугам на предмет наявності досліджуваного в цій роботі;

5) не сприймати (тобто не дивитися, не прослуховувати, не грати) завідомо шкідливу інформаційну продукцію;

6) запровадити вікові обмеження на сприйняття інформаційної продукції;

7) заборонити обіг конкретних інформаційних матеріалів (з цією метою необхідно створити та активно оновлювати відповідні банки даних (каталогів)

з відкритим доступом Національною експертною комісією України з питань захисту суспільної моралі);
8) організувати масові схвальні оцінки духовному та високоморальному способів життя;

9) популяризувати життя видатних історичних осіб з метою наслідування їхніх позитивних думок і вчинків тощо.

Список використаних джерел

1. Щодо фільмів, які заборонені для розповсюдження і демонстрування в Україні : лист М-ва культури і мистецтв України від 1 лип. 1999 р. № 9-3216/17 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uazakon.com/document/spart56/inx56691.htm>.

2. Щодо проведення експертного дослідження комп'ютерних ігор «Evil Dead Regeneration» та «Resident Evil Operation Raccoon City» на відповідність чинному законодавству про захист суспільної моралі й можливість обігу на території України : рішення Експертної комісії України з питань захисту суспільної моралі від 18 черв. 2013 р. № 24 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.moral.gov.ua/solutions/506/>.

Одержано 11.04.2016

Юрій Володимирович ОРЛОВ,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права та кримінології факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, Харків, Україна

РЕЛЯТИВІЗМ В ОЦІНЦІ ПОЛІТИЧНОГО ЗЛОЧИНУ: МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ КРИМІНОЛОГІЧНОГО АНАЛІЗУ

Релятивізм – відносність сприйняття, оцінки, розуміння певного об'єкту. Згідно феноменології Е. Гуссерля – універсальна властивість людського пізнання, якому принципово недоступні ноумени, або речі самі в собі. Цей підхід виявляє певну протилежність платонівській та гегелівській гносеологічній традиції, логіка якої відштовхується від ейдетичної редукції, здатності суб'єкту проникнути до сфери ідей, ейдосів, вичленити з часткового загальне. І тривалий час у філософії науки вказані позиції протиставлялися. Дослідник мав обирати між різними методологічними полюсами, констатує чи-то абсолютний релятивізм, гнучкість, ситуативну доцільність як фундаментальні зсади генерації гуманітарного знання, чи-то однозначну істинність його світоглядної системи координат на противагу решті хибних. Наслідок цієї дихотомії дав знати про себе і в кримінології. Радянська епоха її розвитку безальтернативно визначила партійність цієї науки. Наступний період, разом із фундаментальною деідеологізацією політики, крахом великих глобальних розповідей (у термінах Ж. Ф. Ліотара), відобразив постмодерністські тенденції, що втілились у появі метатеорій, кожна з яких претендує в певній мірі на універсальність та, водночас, відрив від практики, принаймні у форматі вітчизняної кримінологічної діяльності.

В таких умовах цілком закономірно постає й питання про те, а чи можуть мати місце в структурі наукового знання достеменно, об'єктивно істинні твердження про політичний злочин. Відносність теоретичних конструктів, ідеологічного, етичного, загальнокультурного фундаменту, на якому мають вибудовуватись ці твердження, не залишає місця однозначності. Тим не менш, остання не має сприйматись виключно як продукт безмежної суб'єктивізації, що подібно до метафізичної переоцінки цінностей Ф. Ніцше тягне за собою визнання пустоти та безпідставності соціальних конструктів, соціальності (суспільності) взагалі, в тому числі й державно-правових її виявів. В іншому випадку – яка тоді користь від такого роду знання, яке відштовхується від абсолютної непрогнозованості, правової, моральної поліваріативності, цілкового релятивізму настільки ж змістовно строкатого, як і індивідуальність кожної людини?

На противагу подібній вульгаризації релятивістського підходу в науці необхідно, вважаємо, виходити з такої базової закономірності Природи як її єдність у багатоманітності. Видове розмаїття – життєдайний базис, що визначає можливості біоти до самозбереження та розвитку. Структурно-вимірне розмаїття – субстанційна основа міри, матерії та їх інформаційних властивостей. Саме ці особливості світобудови закладені в основу нині прогресивної теорії струн, що активно розвивається у фізиці. Її суть полягає у визнанні багатомірності простору: хронотоп, мода-

льність якого є традиційними для всіх галузей академічної науки, доповнюється додатковими вимірами об'єктивної дійсності, що формуються на рівні мікрооб'єктів – так званих квантових струн. Їх коливання забезпечують автономні простори, що не вписуються в класичну тривимірну (та часову) картину. В цих вимірах, не дивлячись на застосовувану щодо них приставку «мікро-», закладаються потужні перетворюючі імпульси, коливання, які поширюються далеко за межі вказаних просторів, квантових струн. Із таких мікрокосмів складаються всі масштаби можливого. А тому логічним, вважаємо, буде припустити, що і в планетарному, космічному масштабі ті інформаційні, колективно-емоційні коливання, що формуються в соціальних групах різного формату чинять вплив на генеральні властивості суспільного життя* та в жодному разі не виключають один одного.

Не заглиблюючись, однак, до тонкощів цієї теорії, що, вочевидь, не буде фаховим в цій роботі, зауважимо, що її постулати ще належить осмислити філософам, психологам, гуманітаріям крізь власну призму предметно-соціальних, антропоцентристських проблем. Але вже зараз можна з упевненістю стверджувати: світ соціальних взаємодій, як взаємодій суть природних, підпорядковується аналогічним закономірностям, за якими побудований та розвивається всесвіт. Кожен локальний соціальний мікрокосм, не дивлячись на глобалізаційні тенденції, зберігає власні коливання (інформаційні, емоційні, трансперсональні, культурні), що визначають різноманітність та одночасну істинність часто протилежних за значенням практик, суджень, оцінок. Така універсальна закономірність підкріплюється й законом діалектичного протиріччя. І хоча він і суперечить одному з базових законів формальної логіки, закону виключного третього, все ж засвідчує свою обґрунтованість, ефективність, широкі гносеологічні можливості, адже передбачає багатомірність дійсності.

* Ця думка перекликається з положеннями теорії ноосфери В. І. Вернадського, згідно якої ноосфера є особливим геологічним фактором, біогенною силою – науковою думкою. Ми маємо справу – стверджував вчений – з особливим станом простору, в якому одночасно проявляються геометричні властивості всіх трьох форм геометрії – Евкліда, Лобачевського та Римана [1, с. 256–258]. Ноосфера є еволюційно закономірною сферою буття, виявляється проекцією колективних та інформаційних, розумових практик. Втім, вона не є сумарним утворенням; поруч з властивостями цілісності характеризується партикуляризмом, співіснуванням численних, в тому числі й суперечливих теорій, положень, які, втім, не взаємовиключають, а доповнюють одна одну, забезпечуючи подальший еволюційний поступ у зворотному зв'язку із біотою – живою матерією.

Таким чином, релятивізм в оцінках політичного злочину передбачає не їх взаємовиключність, а визнання одночасної істинності за спільних фактичних обставин, але у різних культурних, часових вимірах. Цю методологічну настанову необхідно враховувати як у кримінологічній, так і суто юридичній практиці, прогнозуванні наслідків втілення цих оцінок в діяльності політичних акторів, як національних, так і зарубіжних. Така властивість релятивізму в гуманітарних науках, в тому числі й в кримінології та кримінальному праві при визначенні злочинності діянь (а надто там, де доводиться вести мову про іноземний елемент, міжнародні аспекти), походить від просторово-часової та смислової поліваріативності осередків культурних коливань – систем, що саморозвиваються на основі власних каналів та частот обігу інформації, автономних дискурсивних вимірів.

На зростанні впливу інтелектуальної оболонки, колективних свідомостей та несвідомих факторів соціогенезу на весь історичний процес акцентував увагу Х. Ортега-і-Гассет. Він зазначав, що ХІХ століття в Європі та у всьому світі з другої його половини стало історичним періодом, де значення життєвих інтересів народних мас реально та ідеологічно, в їх свідомості та свідомості державних осіб, вперше у всесвітній історії виступило на перше місце. Вперше різко виявилися у побуті. Вперше новітня ідеологія спирається на свідомість народних мас, що виступає як соціальна сила на історичній арені. Вона починає охоплювати швидкими темпами все людство [2]. То чи справедливим буде твердження про пріоритетність якоїсь форми інтелектуального руху; про те, що бароко в архітектурі важливіше за теорію квантової фізики, або ж закони термодинаміки більш фундаментальні за принципи теорії струн? Всі ці аспекти людського знання – різновимірні, але всі вони беруть участь у ноосферизмі, є його складовими на паритетних засадах. В цьому криється природа релятивізму в природі, культурі. В цьому полягає і глибинна особливість релятивізму оцінки суспільних явищ, подій, феноменів, в тому числі й політичних злочинів. Варто з'ясувати, що соціально-правові групові оцінки, навіть якщо вони діаметрально протилежні, одночасно є дійсними, такими, що здатні чинити вплив на людську практику, а тому вони підлягають сприйняттю,

наскільки б вони не різнилися в різних групах політичних акторів. Кожна з них утворює власний ціннісно-смысловий, емоційно-резонансний, інформаційний простір. А тому соціальна реальність – багатовимірна і цілісна.

В цьому сенсі декартівське *cogito, ergo sum* набуває нового значення: якщо існування визначається мисленням, то останнє, вочевидь, продукує онтологічні модуси. Саме через це, соціально-групові оцінки взагалі, в тому числі й політичних злочинів, співіснують на рівні осередків буття, жоден з яких не може бути проігнорований чи визнаний недейсним. Інша справа, що протилежні за значенням онтологічні модуси є внутрішнім джерелом руху будь-якої цілісності, є його діалектичним протиріччям. В соціально-психологічних гештальтах воно сприяє елімінації неефективних смислів, форм, що, зазвичай, потребує відносно значного часу у масштабі життя одного покоління. Відтак і оцінка політичних акцій як злочинних чи незлочинних (якщо йдеться про їх загально-суспільну значимість) в багатьох випадках виявляє ті ж закономірності.

Однак при цьому варто пам'ятати і слова великого вченого В.І. Вернадського (мовою оригіналу): «Ноосфера есть новое геологическое явление на нашей планете. В ней впервые человек становится крупнейшей геологической силой. Он может и должен перестраивать своим трудом и мыслью область своей жизни» (курсив наш. – Ю. О.) [1, с. 480]. Переконані, сучасна наукова думка вже зараз має рішуче зорієнтуватись на вироблення механізмів самозбереження людства від найбільш руйнівних наслідків політики – екологічного занепаду, наростаючої загрози знищення екосистем, біологічних видів, інтенсифікації злочинності. Згубна політика, що послуговується нерозумним у планетарних масштабах економічним цілям, має віднайти однозначну свою оцінку та відповідні контрзаходи. Там де прояви політики є загрозою Природі, людяності, як розумної соціовітальності, – там вона однозначно злочинна. І навіть якщо така оцінка не сформувалась в актуальному часовому режимі, то її ретроспективне оформлення, артикуляція та осмислення має не менше значення для майбутніх поколінь.

Список використаних джерел

1. Вернадский В. И. Биосфера и ноосфера / В. И. Вернадский ; сост. Н. А. Костяшкин, Е. М. Гончарова. – М. : Айрис-пресс, 2004. – 576 с. – (Б-ка истории культуры).
2. Ортега-и-Гассет Х. Восстание масс [Електронний ресурс] / Х. Ортега-и-Гассет ; пер. с исп. А. М. Гелескула. – Режим доступу: http://royallib.com/read/ortegaigasset_hose/vosstanie_mass.html#0.

Одержано 22.04.2016

Володимир Володимирович ПИВОВАРОВ,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Харків, Україна

КОРПОРАТИВНА ЗЛОЧИННІСТЬ СУЧАСНОГО СВІТУ

Діяльність підприємств, скерована в першу чергу на досягнення максимального прибутку, все частіше завдає шкоди суспільним відносинам, які охороняються кримінальним законом. Стрімке зростання злочинів, безпосередньо пов'язаних із діяльністю господарюючих суб'єктів, дозволяє говорити про те, що в Україні сформувався якісно новий вид злочинності – злочинність юридичних осіб, яку в кримінології називають «корпоративна злочинність». В той же час, питання протидії корпоративній злочинності вимагають вирішення питання комплексного впровадження інституту кримінальної відповідальності юридичних осіб. В контексті цього питання доцільно звернутись до досвіду окремих країн світу. Юридичні особи визнаються суб'єктами злочинів у кримінальному праві багатьох іноземних держав. Однак серед вітчизняних і зарубіжних науковців все ще точиться полеміка навколо питань кримінально-правового статусу суб'єкта злочину, причинно-наслідкового зв'язку і вини юридичної особи та інших принципових питань [1].

Вивчення нормативних джерел свідчить, що кримінальну відповідальність юридичних осіб встановлено 1976 р. у Нідерландах, 1982 р. у Португалії, 1995 р. у Фінляндії, 1997 р. у Китаї. Нині кримінальна відповідальність юридичних осіб існує у США, Канаді, Великій Британії, Шотландії, Данії, Люксембургу. Цікаво, що у Німеччині, Швеції, Італії та Іспанії встановлено так звану квазікримінальну (по суті адміністративно-кримінальну) відповідальність юридичних осіб. Відтак, у різних державах склалися різні моделі закріплення даного інституту в законодавство.

Світовій практиці відомо декілька підходів правового регулювання інституту кримінальної відповідальності юридичних осіб. Відповідно до першого з них, юридична особа розглядається як самостійний суб'єкт злочину. Тобто вона може нести кримінальну відповідальність як поряд із фізичними особами, так і самостійно. Такий підхід було використано в юридичних системах США, Великої Британії, Австралії, Нідерландів, Франції, Португалії і ряду інших країн, а також інкорпоровано у правові системи Грузії, Литви, Молдови, Естонії. Другий підхід до кримінальної відповідальності юридичних осіб більшою мірою враховує принцип винної відповідальності особи за вчинення злочину, і ґрунтується на визнанні фізичної особи єдиною можливим суб'єктом злочину. У випадку ж участі юридичної особи в злочині, вчиненому фізичною особою в його інтересах, юридична особа поряд із фізичною особою піддається кримінально-правовому впливу як додатковому. На даний час ця модель введена в кримінальне законодавство таких країн, як Австрія, Албанія, Іспанія, Латвія, Мексика, Перу, Туреччина, Швейцарія. Третій підхід передбачає адміністративну відповідальність юридичних осіб за причетність до злочину. Віднести цю модель

до інституту кримінальної відповідальності юридичних осіб можна лише умовно. Деякі вчені називають цей підхід «квазікримінальна відповідальність юридичних осіб». Вона характерна для країн, що займають помірковану позицію щодо заходів впливу на юридичних осіб. Сьогодні така модель існує в Німеччині, Італії, Швеції.

Ідея запровадження інституту кримінальної відповідальності юридичних осіб вже частково відтворена у вітчизняному законодавстві. Законом України від 23 травня 2013 року № 314-VII (із наступними змінами) Кримінальний кодекс України доповнено Розділом XIV-І «Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб», у 2014 році ці законодавчі новели набули чинності. Оскільки вітчизняна кримінально-правова доктрина базується на позиції, відповідно до якої суб'єктом злочину не може бути визнана юридична особа, законодавець обрав підхід, згідно з яким єдиним суб'єктом злочину визнається фізична особа. Стосовно юридичної особи можуть застосовуватись ніби «субсидіарні» до відповідальності фізичної особи заходи кримінально-правового характеру за доволі вузьким переліком.

Імплементована українським законодавцем концепція кримінальної відповідальності юридичних осіб кримінологічно перспективна в контексті впливу на корпоративну злочинність. Разом із тим не можна не бачити і всю складність вирішення цієї проблеми як на законотворчому, так і на правозастосовному рівні. На думку криміналістів, наріжним каменем кримінальної відповідальності юридичних осіб є питання *вини* суб'єкта відповідальності. Конструкція вини як психічного ставлення до вчинку має реальний зміст лише стосовно поведінки особистості. У такому розумінні вести мову стосовно вини юридичної особи неможливо. Один із можливих варіантів вирішення узгодження вказаних протиріч є відокремлення поняття «суб'єкту злочину», яким є фізична осудна особа, яка досягла віку кримінальної відповідальності, від поняття «суб'єкту кримінальної відповідальності», яким може визнаватись юридична особа. Низка складних питань пов'язана із правовою природою юридичної особи. Відповідно до позиції загальної теорії права, під юридичною особою розуміється штучно створений шляхом простої фікції суб'єкт права. Держава відповідним актом може «викликати її до життя», визначаючи при цьому сферу її діяльності. Із даного твердження можна зробити висновок, що юридична особа як проста фікція є «кримінально недієздатною».

Як бачимо, навіть серед науковців, які в цілому є прихильниками інституту кримінальної відповідальності юридичних осіб, немає єдиного підходу до визначення вини юридичної особи. Водночас, неабияким наріжним каменем є принцип особистої винної кримінальної відповідальності і для противників даного інституту.

Противники кримінальної відповідальності юридичних осіб надають свої аргументи проти введення даного інституту в діюче законодавство. Один із головних аргументів вчених – противників запровадження кримінальної відповідальності юридичних осіб полягає в тому, що юридична особа діє тільки за посередництвом своїх представників, його діяння не може мати так званої «психологічної ознаки». Тобто діяльність юридичних осіб не може виражатися у формі умислу або необережності. Так, у багатьох правових системах поняття вини включає в себе *елемент докору*, який відповідно до класичної теорії кримінального права може бути звернутий лише до фізичної особи.

В кримінологічній літературі з цього питання вельми аргументовано зазначається (Н. Ф. Кузнецова та інші), що поєднувати принципи вини та особистої відповідальності з невинною колективною відповідальністю юридичних осіб неможливо. Вина являє собою не що інше, як психічне ставлення особи до свого діяння. Такої вини у юридичних осіб немає. Підставою кримінальної відповідальності, відповідно до принципу законності, є вчинення правопорушення (або наявності його складу). Подібного злочину, як заподіяння шкоди дією або бездіяльністю, юридична особа також вчинити не може. Чинне кримінальне законодавство у тому вигляді, в якому воно існує сьогодні, не готове ефективно сприймати кримінальну відповідальність по відношенню до юридичних осіб.

Повертаючись до теми існування інституту кримінальної відповідальності юридичних осіб у кримі-

нальному законодавстві України, констатуємо: перший крок (і доволі вдалий) у цьому напрямі вже зроблено. Однак виникає ціла низка надскладних проблем, які, на нашу думку, не повинні слугувати поводом для дискусій як самоцілі; науковцям різних напрямів кримінального циклу (криміналістам, кримінологам, процесуалістам тощо) слід об'єднатись у спільних зусиллях щодо доопрацювання інституту кримінальної відповідальності юридичних осіб, надання йому «живого», практично працюючого напрямку захисту державних і громадських інтересів.

Так, для узгодження позицій в частині співвідношення і розподілу вини в конструкції «людина – корпорація» пропонуємо спиратись на констатацію і діалектичне розуміння *детермінуючого зв'язку* між індивідуальним діянням конкретної людини-представника колективного утворення, з одного боку, і суспільно шкідливими «знеособленими» наслідками діяльності корпорації – з іншого боку, їх взаємну обумовленість і прямий (позитивний) кореляційний зв'язок.

Необхідність впровадження інституту кримінальної відповідальності юридичних осіб за вчинення багатьох економічних, екологічних злочинів, злочинів проти миру та безпеки людства на цей час визнається більшістю вчених-кримінологів. В той же час, подальше удосконалення даного інституту, і особливо – його реальне впровадження у слідчо-судову практику, практику запобіжної діяльності суб'єктів запобігання злочинності, – потребує термінових науково-теоретичних розробок.

Список використаних джерел

1. Антонова Е. Ю. Концептуальные основы корпоративной (коллективной) уголовной ответственности : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08 / Антонова Елена Юрьевна. – Владивосток, 2011. – 395 с.

Одержано 22.04.2016

УДК [343.9:314.72](477)

Олексій Олексійович ТИТАРЕНКО,

кандидат юридичних наук, доцент, начальник відділу наукової роботи

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, Дніпропетровськ, Україна

КРИМІНОЛОГІЧНІ ЗАГРОЗИ ВНУТРІШНЬОЇ МІГРАЦІЇ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ НА СХОДІ УКРАЇНИ

З метою запобігання негативним наслідкам збройної агресії Російської Федерації, окупації та анексії частини території України, проявам збройного насильства та порушенням прав людини значна частина населення Автономної Республіки Крим і м. Севастополя, а також окремих районів Донецької та Луганської областей, починаючи з квітня–травня 2014 року, змушена була залишати місця свого постійного проживання, що призвело до істотної внутрішньої міграції та значної кількості внутрішньо переміщених осіб (далі – ВПО).

Згідно з інформацією Державної служби України з питань надзвичайних ситуацій, на кінець грудня 2015 року з тимчасово окупованої території та районів проведення антитерористичної операції до інших регіонів переселено 1 032 501 особу, з яких 169 976 дітей та 500 078 осіб з інвалідністю та похилого віку, у тому числі з Донецької і Луганської областей – 1 010 301 особа та Автономної Республіки Крим і міста Севастополь – 22 200 осіб.

Найбільше внутрішньо переміщених осіб розміщено у Луганській (261 896 осіб), Харківській (204 838 осіб), Донецькій (120 017 осіб), Дніпропетровській (86 094 особи), Запорізькій (67 796 осіб), Київській (49 187 осіб) областях та у м. Києві (39 047 осіб).

Найменша кількість розселених – у Тернопільській (2 597 осіб), Чернівецькій (2 780 осіб), Рівненській (3 351 особа), Закарпатській (4 078 осіб), Івано-Франківській (4 188 осіб) та Волинській (4 656 осіб) областях [1].

Безперечно, така ситуація загрожує стрімким підвищенням рівня безробіття та бідності населення, а тому розв'язання даної проблеми, як зазначається в окремих програмних документах, потребує невідкладного визначення способів здійснення державної політики зайнятості з метою залучення внутрішньо переміщених осіб до економічної діяльності [2].

Проте це не єдина проблема, яка виникає внаслідок внутрішньої міграції, здебільшого не контролюваної повністю. Йдеться про погіршення криміногенної обстановки в окремих регіонах країн з великою концентрацією ВПО. Так, у період з 2014 по 2015 рр. в тих областях, де розміщено найбільшу кількість переселенців, зросла і кількість зареєстрованих кримінальних правопорушень. Наприклад, в Дніпропетровській області – з 48,3 тис. до 50,1 тис. (+3,7 %), в Запорізькій області – з 33,6 тис. до 41,8 тис. (+24,4 %), в Київській області – з 17,5 тис. до 25,1 тис. (+43,4 %), в Харківській області – з 32,1 тис. до 40,9 тис. (+27,4 %) [3; 4].

Проте визначити головним чинником погіршення криміногенної ситуації в цих областях виключно високу концентрацію ВПО буде невірним. На цей стан значною мірою також вплинули і погіршення соці-

ально-економічної ситуації в країні (збільшення кількості безробітних, девальвація національної валюти, закриття підприємств, поступове згортання малого бізнесу, зменшення соціальної захищеності населення тощо). Також слід зазначити, що сьогодні поки що проблематичним виявляється проведення ретельного дослідження феномену злочинності внутрішньо переміщених осіб, у першу чергу, через відсутність таких даних у формах статистичної звітності щодо кримінальних правопорушень. Але окремі кримінологічні загрози від існуючих невирішених проблем наявного процесу ВПО сьогодні виникають, а саме:

- загроза вчинення злочинів самими ВПО (в тому числі таких, що посягають на громадську безпеку та громадський порядок);

- загроза підвищення рівня віктимізації з боку окремих категорій ВПО;

- загроза проникнення на підконтрольну Україні території представників диверсійно-розвідувальних груп з боку самопроголошених «ДНР» та «ЛНР» для ведення підривної діяльності (в тому числі вчинення терористичних актів) тощо.

Водночас не можна казати, що наша держава з метою зменшення цих криміногенних ризиків не вживає жодних заходів. Так, відповідно до Плану дії Кабінету Міністрів України на 2016 рік у II кварталі передбачена підготовка проекту Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року, яка повинна замінити чинну Концепцію державної міграційної політики, схваленої указом Президента України від 30.05.2011 № 622/2011 [5; 6]. Згадаємо, що в чинній Концепції основна увага приділяється міжнародній міграції, внутрішня міграція у переліку стратегічних напрямів взагалі відсутня. В окремих пунктах можна знайти посилання на стимулювання мігрантів до раціонального територіального розміщення з урахуванням соціально-економічної та демографічної ситуації в регіонах. Разом з тим у переліку заходів, спрямованих на реалізацію Концепції в частині внутрішньої міграції, зроблено акцент лише на удосконаленні законодавства з питань свободи пересування та вільного вибору місця проживання; забезпечення функціонування загальнодержавної бази вакансій державної служби зайнятості; запобігання надмірному дисбалансу в територіальному розміщенні населення України. Порівняно з іншими напрямками міграційної політики вони виглядають надто лаконічно. До того ж тут переплутані завдання та кінцева мета регулювання переміщень – запобігання дисбалансу розміщення населення. Незрозумілим залишається також, що таке надмірний дисбаланс, чим він вимірюється і загрожує. Проте найголовнішим є те, що жодних регуляторних заходів тут не передбачено. Адже забезпечення свободи пересування

та функціонування бази вакансій можуть спростити переїзди, проте аж ніяк не вплинути на їх склад і спрямування.

У своїй більшості чинна Концепція є такою, що не відповідає повною мірою тим викликам в сфері міграції, які сьогодні стоять перед державою і потребують комплексного рішення. Як вже зазначалося, насамперед ці виклики пов'язані із швидкими та об'ємними процесами внутрішньої міграції населення із зони бойових дій на Сході країни, а також з окупованою територією АР Крим.

Як стверджують фахівці, в умовах антитерористичної операції та економічної кризи є підстави для припущення щодо наростання еміграції, зростання мотивації до працевлаштування за кордоном та трансформації тимчасової трудової міграції на постійну, об'єднання сімей мігрантів у зарубіжних державах водночас зі збільшенням нерегульованого сегменту української еміграції за кордоном. Це може призвести до погіршення становища українців у зарубіжних державах, остаточної втрати для України багатьох мігрантів та їхніх нащадків, значного зменшення обсягів валютних надходжень від мігрантів [7].

У подальшому з метою вирішення окремих проблем ВПО та зниження рівня кримінологічних загроз актуальним стає розроблення Державної стратегії регіонального розвитку [8]. Єдина категорія населення, щодо переміщення якої в Державній стратегії регіонального розвитку запропоновано розробити спеціальні міжрегіональні програми, – це вимушені переселенці. В рамках таких програм пропонується надання допомоги у переїзді ВПО на постійне місце проживання в інші регіони України.

Список використаних джерел

1. Міжвідомчий координаційний штаб з питань соціального забезпечення громадян України, які переміщуються з районів проведення антитерористичної операції та тимчасово окупованої території [Електронний ресурс] // Державна служба України з надзвичайних ситуацій : офіц. інформ. портал. – 21.12.2015. – Режим доступу: <http://www.mns.gov.ua/news/34232.html>.
2. Основні напрями розв'язання проблем зайнятості внутрішньо переміщених осіб на 2015–2016 роки : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 8 лип. 2015 р. № 505 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/505-2015-p>.
3. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень–грудень 2015 року [Електронний ресурс] // Генеральна прокуратура України : [офіц. сайт]. – Режим доступу: http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=194699.
4. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень–грудень 2014 року [Електронний ресурс] // Генеральна прокуратура України : [офіц. сайт]. – Режим доступу: http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=189273.
5. Концепція державної міграційної політики : схвалено указом Президента України від 30 трав. 2011 р. № 622/2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/622/2011>.
6. Про затвердження Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року : проект постанови Кабінету Міністрів України [Електронний ресурс] // Державна міграційна служба України : офіц. сайт. – Режим доступу: <http://dmsu.gov.ua/images/files/nakazy/Postanova.pdf>.
7. Малиновська О. А. Внутрішня міграція та тимчасові переміщення в Україні в умовах політичних та соціально-економічних загроз : аналіт. записка [Електронний ресурс] / О. А. Малиновська ; Від. соціал. безпеки // Національний інституту стратегічних досліджень : офіц. інтернет-представництво. – Серпень 2015 р. – 23 с. – Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/vnutrishnya_migratsia-45aa1.pdf.
8. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року : постанова Кабінету Міністрів України від 6 серп. 2014 р. № 385 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-p>.

Одержано 22.04.2016

УДК 341.174(4)

Станислав Александрович ФИЛИПОВ,

кандидат психологических наук, доцент, доцент кафедры уголовного права и процесса
Национальной академии Государственной пограничной службы Украины
имени Богдана Хмельницкого, Хмельницкий, Украина

ТРАНСГРАНИЧНЫЕ УГРОЗЫ НА ВОСТОЧНЫХ ГРАНИЦАХ ЕВРОСОЮЗА

В данном докладе мы представим краткие результаты обзора трансграничных угроз на восточных границах Европейского союза (далее – Евросоюз, ЕС), имеющих криминологическое значение. Этот обзор проведён в рамках нашего исследования трансграничной преступности в Украине и других государствах (преимущественно континентальной) Европы на основе аналитических данных Европейского агентства по управлению оперативным сотрудничеством на внешних границах государств – членов Европейского союза (далее – FRONTEX), а также экспертных оценок, полученных нами в Бельгии, Норвегии, Польше и Черногории.

Несколько важных первоначальных оговорок. Во-первых, с географической точки зрения восточными границами Евросоюза являются восточные границы (с севера на юг) Финляндии, Эстонии, Латвии, Литвы, Польши, Словакии, Венгрии, Румынии, Болгарии, Греции, учитываем на юге также и демаркационную линию республики Кипр (находящейся, впрочем, в Азии, но являющейся членом Евросоюза) и на севере российско-норвежский участок границы (по причинам, указанным ниже, хотя Норвегия и не является членом Евросоюза). Следует отметить при этом, что во FRONTEX проводится аналитическая работа на основе данных постоянной Сети анализа рисков на восточных границах ЕС (далее – EB-RAN) и Сети анализа рисков агентства FRONTEX (далее – FRAN) [1, с. 10]. Страна-участница сети FRAN из вышеназванных не являются Болгария, Греция, Республика Кипр.

Во-вторых, среди всех трансграничных угроз мы исследуем, прежде всего, непосредственно относимые к трансграничной преступности, а также те, последствием которых являются преступления, считающиеся таковыми как минимум в одной из сопредельных стран.

Единая интегрированная модель анализа рисков (CIRAM) использует толкование «угрозы» как воздействия на внешние границы, характеризующиеся величиной и вероятностью, «уязвимости» как способности системы противостоять угрозе, «влияния» как потенциального последствия угрозы [2, с. 9]. Вместо последнего термина мы в данном контексте считали бы более правильным использовать традиционный для отечественной криминологии термин «последствия».

Как свидетельствует аналитика FRONTEX, среди основных угроз для пограничной безопасности за период 2014–2016 гг. называется трансграничная преступность, с которой связывают и организацию незаконного пересечения границы, и контрабанду подакцизных товаров (в основном табачных изделий), и перемещение через границу похищенных транспортных средств, и контрабанду наркотиков.

После парижских ноябрьских (2015 г.) и брюссельских мартовских (2016 г.) терактов очевидным для всех стало, что трансграничные угрозы при уязвимостях глобализированного мира легко могут материализоваться во внутринациональные трагические последствия.

В силу ограничений по объему публикации остановимся лишь на незаконном пересечении границы. Следует отметить, что само по себе данное деяние в странах-членах ЕС (как и в Украине) не является преступлением. Но нас интересуют преимущественно случаи организации такого пересечения (аналог ст. 332 УК Украины), применения опасных способов перемещения или же сопряжение такого перемещения с преступлением, например контрабандой предметов, изъятых из гражданского оборота. Цели незаконного пересечения границы (в 2014 г.) на «зелёных» участках границы в половине случаев и в 8 % в пунктах пропуска были связаны с незаконной миграцией. С целью контрабанды – 11 % и 23 % соответственно. Иные цели (36 % – на «зелёной» границе и 68 % – в пунктах пропуска) были связаны с незаконной охотой, рыбалкой и т. д. В 2014 г. удельный вес выявленных случаев незаконного пересечения границ на данном участке протяженностью 6 тыс. км составил всего 0,5 % случаев от общего количества по ЕС [2, с. 23]. Причем если сравнить эти данные с итогами 2015 г., то обращает на себя внимание то, что, несмотря на общее увеличение количества выявленных случаев незаконного пересечения на восточных границах на 51 %, удельный вес этого участка уменьшился до 0,1 %. Это особо заметно на фоне катастрофического увеличения на Восточномедитеранском (на 1642 %) и Западнобалканском (на 1662 %) маршрутах в 2015 г. Показательным также является некоторое снижение (на 9,8 %) на наиболее опасном и дающем наибольшее количество смертей Центральномсредиземноморском маршруте. Относительное большинство среди незаконно пересекших границу в 2014 г. составили граждане Вьетнама, Афганистана и Грузии, в 2015 г. – граждане Афганистана, Вьетнама и Сирии [1, с. 17]. Для данного направления в силу отсутствия его массовости не было зафиксировано двух последствий угрозы незаконной миграции, характерных для Восточномедитеранского маршрута – опасные способы перемещения, влекущие за собой многочисленные жертвы среди мигрантов и для западнобалканского маршрута – штурмы пограничной инфраструктуры, осуществляемые неконтролируемыми массами мигрантов.

Очевидными причинами относительно низкой «популярности» данного направления вообще, а также степени вовлеченности Украины в частности, являются высокие затраты на перемещение и значительный риск быть обнаруженным при попытке

перемещения в ЕС. Например, среди граждан Сирии были прибывшие в ЕС по суше по маршруту Сирия-Турция – Болгария – Румыния – Украина – Польша. Этот маршрут соизмерим для них по затратам с маршрутом Туриция – Греция – Македония – Сербия – Венгрия – Австрия – Чехия – Польша – Дания. Вместе с тем, следует отметить, что как только организаторами перемещения через границу может быть выявлена достаточная степень уязвимости участка границы, это сразу будет использовано. Характерным примером этого является появление в 2015 г. арктического маршрута. Речь идет об участке российско-норвежской границы, на котором через пункт пропуска Стурскуг имело место резкое увеличение мигрантов, среди которых 5200 обратились с заявлениями о предоставлении им убежища (приблизительно в тысячу раз больше, чем в предыдущем году). Это были преимущественно граждане Афганистана и Сирии, которые для пересечения пункта пропуска для автомобильного сообщения использовали велосипеды [1, с. 72]. Ситуация разрешилась в конце года, после того как пограничники РФ возобновили оформление на выезд граждан третьих стран только при имеющейся Шенгенской визе (наличие которой, по ряду свидетельств, ими не требовалось на протяжении 2015 г.).

Способ, избираемый мигрантами для незаконной переправки, как правило, включает в себя организацию и пособничество со стороны местных жителей, переправляющих их с обеих сторон общих границ. Это значительно снижает вероятность выявления деяния. Обращает на себя внимание увеличение количества случаев использования опасных способов переправки людей в специально оборудованных полостях авто-транспорта, что может привести к вреду их здоровью и даже смерти. Хотя степень опасности перемещения на сухопутных маршрутах и на Центральном-средиземноморском маршруте, конечно, несоизмерима.

Выявление поддельных документов в пунктах пропуска имеет несколько характерных черт. Во-первых, в 2014 г. наибольшее количество случаев поддельных документов выявлялось на границе с Украиной. Во-вторых, наиболее распространенный тип подделки – поддельные оттиски дата-штампов с целью сокрытия срока пребывания в ЕС и поддельные визы.

Тенденции, зафиксированные в 2015 г.: наибольшее количество поддельных виз Польши, пас-

портов – Франции и Марокко, ID-карт – Испании и Италии. По количеству граждан Украины, задержанных с поддельными документами, рост в 2015 г. составил рекордные более 25 %. В основном они использовали польские ID-карты. Второй год подряд число выявляемых поддельных документов внутри Шенгенской зоны превышает количество выявляемых на въезде через внешние границы. Этому есть ряд объяснений, на которых мы остановимся в следующей публикации.

В качестве выводов остановимся на следующих положениях. FRONTEx пришел к практике формулирования вероятностных сценариев, отражающих реализацию политики в сфере пограничной безопасности и видоизменение транснациональных угроз. Сценарии рассчитаны и на отражение возможных последствий трансграничной преступности, что может послужить основой для её предупреждения. В частности, по состоянию на апрель 2016 г. разработано 7 возможных сценариев, предусматривающих условно: истощение ЕС, пассивность ЕС, управляемое разнообразие его политики, политику ограничений, разноскоростную интеграцию Европы, напротив, более тесную ее интеграцию в вопросах безопасности, наконец, Европу открытых дверей [1, с. 56–57].

Как видим из этих названий, сценарии различаются по подходам к предупреждению трансграничной преступности, по вариантам институционального обеспечения противодействия трансграничным угрозам (в т. ч. некоторые предусматривают создание единой службы пограничной и береговой охраны ЕС) и т. д. Эти сценарии, на наш взгляд, могут быть крайне интересны Украине, исходя из следующих соображений. Либерализация визового режима ЕС для граждан Украины и отмена процедуры визовой проверки прогнозировано приведет к изменениям в деятельности подразделений охраны государственной границы. Вероятно, в этих условиях следует ожидать и роста потока через государственную границу. Очевидно, уменьшится удельный вес незаконного пересечения границы на «зеленых» участках границы, а значит и видоизменится структура трансграничной преступности. Готовиться к этому необходимо, применяя весь арсенал средств криминоглобалистики.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

1. Risk Analysis for 2016 / European Agency for the Management of Operational Cooperation at the External Borders of the Member States of the European Union. – Warsaw : Frontex, 2016. – 72 p.
2. Ежегодный анализ рисков на восточных границах Европейского союза, 2015 год (ЕВ-АРА). – Варшава : Frontex, 2015. – 88 с.

Получено 25.04.2016

Станіслав Олександрович ФІЛІППОВ,

кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права та процесу Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, Хмельницький, Україна

ТРАНСГРАНИЧНІ ЗАГРОЗИ НА СХІДНИХ КОРДОНАХ ЄВРОСОЮЗУ

Представлені результати огляду трансграничних загроз на східних кордонах Європейського союзу, що мають криминологічне значення. Огляд проведений у рамках дослідження трансграничної злочинності в Україні та інших держав Європи на підставі аналітичних даних Європейського агентства з управління оперативним співробітництвом на зовнішніх кордонах держав – членів Європейського союзу, а також експертних оцінок, отриманих автором в Бельгії, Норвегії, Польщі та Чорногорії.

Ключові слова: загроза, Європейський союз, трансгранична злочинність, кордон.

УДК 343.431(477)

Кирило Олександрович ЧЕРЕВКО,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права та кримінології факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, Харків, Україна

КРИМІНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ ЩОДО ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Проблема торгівлі людьми існує у світі дуже давно. Згідно з ст. 4 Загальної декларації прав людини, ніхто не повинен бути у рабстві або у підневільному стані; рабство і работоргівля забороняються в усіх їх видах. Не дивлячись на те, що на вирішення цього питання в світі виділяються чималі кошти, кожна країна на сьогоднішній день в тій чи іншій мірі є задіяною в торгівлі людьми.

Проблеми кримінальної відповідальності за торгівлю людьми або іншу незаконну угоду щодо людини постійно досліджувались і їм було присвячено значну кількість наукових праць учених, зокрема це праці С. М. Алфьорова, М. І. Бажанова, В. К. Весельського, Н. В. Зборовської, П. М. Коваленка, М. Й. Коржанського, О. В. Кушнір, В. М. Куца, М. І. Мельника, Д. О. Негодченко, А. М. Орлеана, В. І. Осадчого, І. В. Пшеничного, В. Я. Тація, М. І. Хавронюка та ін.

Разом з тим, процес удосконалення правового забезпечення охорони людини від різних форм експлуатації є постійним, а тому актуальним стає погляд на його історико-правовий розвиток. Більш того, використання історико-правового методу дає можливість показати генезис проблем кримінальної відповідальності за окремі види злочинів на базі аналізу кримінального законодавства минулих років і практики його застосування, виявити тенденції розвитку законодавства, прослідкувати його взаємозв'язок із соціально-економічними умовами життя суспільства і держави, а також розвитком інших галузей права. Це, у свою чергу, дає можливість накреслити шляхи вдосконалення чинного кримінального законодавства на сучасному етапі [1, с. 303]. Допоможе це зробити дослідження розвитку кримінального законодавства України щодо протидії торгівлі людьми на сучасному етапі з тим, щоби накреслити шляхи вдосконалення чинного кримінального законодавства на сучасному етапі.

У 1922 р. на території України було введено в дію КК УСРР. Згідно з ст. 159 КК УСРР 1922 р., насильницьке незаконне позбавлення волі будь-кого, здійснене шляхом затримання чи поміщення його в будь-яке місце каралося позбавленням волі на строк до одного року. А якщо дане діяння було вчинено небезпечним для життя та здоров'я потерпілого шляхом, або носило для останнього характер мучення, то, згідно з ст. 160, воно каралося позбавленням волі на строк до 3-х років зі строгою ізоляцією.

В цілому, КК УСРР мав безліч недоліків. По-перше, статей, які б прямо встановлювали кримінальну відповідальність за торгівлю людьми він не містив. По-друге, навіть ті статті, які опосередковано торкалися заборони рабства (чи торгівлі людьми, як однієї з його форм) були досить розпливчато сформувані, а санкції за дані злочини були, на нашу думку, занадто м'якими.

З 1 липня 1927 р. на території України було введено в дію КК УСРР в редакції 1927 р. У главі VI, що мала назву «Злочини проти життя, здоров'я, свободи і достоїнства особистості» в ст.ст. 155-157 містилися норми, які забороняли в тій чи іншій мірі незаконно позбавляти людей волі, проте, вони практично дублювали положення КК УСРР 1922 р. в цій сфері суспільних відносин, а тому ми не будемо детальніше поглиблюватися в них [2].

10 грудня 1948 р. УРСР, як членом ООН, була прийнята Загальна декларація прав людини в статті першій якої сказано: «Всі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності та правах. Вони наділені розумом і совістю і повинні діяти у відношенні один до одного в дусі братерства». У ст. 4 зазначено, що ніхто не повинен бути в рабстві або у підневільному стані; рабство і работоргівля забороняються в усіх їх видах [3].

У 1960 р. в Україні з'явився новий кодекс – КК УРСР 1960 р. Кодекс поділявся на дві частини – Загальну і Особливу. КК УРСР включав 16 глав, що містили 308 статей (станом на 1979 р.). Даний КК до 1998 р. не містив порівняно з попередніми кодексами УРСР якихось істотних змін щодо регулювання кримінальної відповідальності за торгівлю людьми.

Як ми бачимо, за часів СРСР кримінальне законодавство фактично не передбачало кримінальної відповідальності за торгівлю людьми, але це можна пояснити тим, що в СРСР у чистому вигляді торгівлі людьми не існувало. Однією з причин, що утримували її розповсюдження було існування «залізної завіси». Жорстке обмеження виїзду за кордон унеможливувало і незаконний виїзд наших громадян [4, с. 63].

У 1998 р. в національному законодавстві вперше з'явилося поняття торгівлі людьми, коли Законом України від 24 березня 1998 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України в зв'язку з прийняттям Закону України «Про внесення змін і доповнень до Кодексу про шлюб та сім'ю України», КК України було доповнено статтею 124¹ «Торгівля людьми».

Згідно з цією статтею торгівлею людьми визнавалось відкрите чи таємне заволодіння людиною, пов'язане із законним чи незаконним переміщенням за згодою чи без згоди особи через державний кордон України або без такого для подальшого продажу або іншої оплатної передачі з метою сексуальної експлуатації, використання в порнобізнесі, втягнення у злочинну діяльність, залучення в боргову кабалу, усиновлення в комерційних цілях, використання у збройних конфліктах, експлуатації її праці.

У КК України, який набрав чинності з 1 вересня 2001 р., визначення цього злочину було принципово змінено. Відповідно до ст. 149 КК України (в редакції

2001 р.) «Торгівля людьми або інша незаконна угода щодо передачі людини» торгівлею людьми визнавалися продаж, інша оплатна передача людини, а так само здійснення стосовно неї будь-якої іншої незаконної угоди, пов'язаної із законним чи незаконним переміщенням за її згодою або без згоди через державний кордон України для подальшого продажу чи іншої передачі іншій особі (особам) з метою сексуальної експлуатації, використання в порнобізнесі, втягнення у злочинну діяльність, залучення в боргову кабалу, усиновлення (удочеріння) в комерційних цілях, використання у збройних конфліктах, експлуатації її праці.

Отже, якщо порівняти законодавство про кримінальну відповідальність за торгівлю людьми або іншу незаконну угоду щодо людини періоду незалежності станом на 2001 р. з іншими (зазначеними вище) періодами, можна дійти висновку, що у статті 149 КК України (в редакції 2001 р.) було вперше в національному законодавстві вжито термін «торгівля людьми». Також варто зазначити, що дана стаття охоплювала доволі широкий спектр діянь, за які наступала кримінальна відповідальність. Деякі з них було криміналізовано вперше, а деякі являють собою раніше самостійні склади злочинів, які містилися в різних статтях Кримінальних кодексів Радянської України. На нашу думку, такий підхід показав, що наша незалежна держава вийшла на новий, більш якісний, правовий рівень. Однак, зазначеній події сприяв і соціально-політичний фактор у вигляді руйнування «залізної завіси», несприятливого соціально-економічного стану життя після розпаду СРСР та перерозподілу влади, масового відтоку молоді з країни. Всі ці події створили ідеальні умови для існування работоргівлі, а тому, не дивно, що Законодавець більше почав приділяти уваги даній проблемі [5, с. 443–444].

Список використаних джерел

1. Панов М. І. Методологічні засади дослідження проблем Особливої частини кримінального права / М. І. Панов, Н. О. Гуторова // Проблеми законності. – 2009. – Вип. 100. – С. 291–304.
2. Уголовный кодекс УССР в редакции 1927 г. (с изменениями по 1-е июня 1928 г.). – 4-е офиц. изд. – Харьков : Юрид. изд-во НКЮ УССР. – 79 с.
3. Всеобщая декларация прав человека : прин. и провозгл. в резолюции 217 А (III) Ген. Ассамблеи от 10 дек. 1948 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015.
4. Попович М. І. Кримінально-правові та кримінологічні аспекти запобігання торгівлі людьми / М. І. Попович // Актуальні проблеми боротьби з торгівлею жінками : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Донецьк, 12 квіт. 2012 р.). – Донецьк : ДЮІ МВС України, 2012. – С. 62–66.
5. Казначеев Д. Г. Законодавство України як основа боротьби з торгівлею людьми / Д. Г. Казначеев // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2012. – № 1 (58). – С. 442–449.
6. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності : прийн. резолюцією 55/25 Ген. Асамблеї від 15 листоп. 2000 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789.

Одержано 18.04.2016

Анастасія Олегівна ЧУПРИНА,

аспірант кафедри адміністративного та кримінального права юридичного факультету
Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара, Дніпропетровськ, Україна

ЗАПОБІГАННЯ ШАХРАЙСТВУ З НЕРУХОМІСТЮ У ЖИТЛОВІЙ СФЕРІ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИМИ ЗАСОБАМИ

Конституція України у ст. 41 проголосила, що кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, а також, що ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності. Одним із завдань кримінального законодавства, відповідно до ч. 1 ст. 1 Кримінального кодексу України, є правове забезпечення охорони власності. У зв'язку із цим слід критично поглянути на сучасний стан забезпечення протидії особливим посяганням на власність.

Для науки кримінального права та практики застосування кримінально-правових норм спосіб вчинення шахрайства має важливе значення. Будучи відображеним у ст. 190 КК України, спосіб прямо і безпосередньо впливає на кримінально-правову оцінку вчиненого, що виражається у кваліфікації вчиненого діяння.

На відміну від злочинів, яким притаманний фізичний (операційний) спосіб вчинення, при шахрайстві спосіб дій злочинця має інформаційний характер або будується на особливих довірливих відносинах, що склалися між винним і потерпілим. Цей злочин полягає у протиправному заволодінні чужим майном або придбанні права на майно шляхом обману потерпілого чи зловживання його довірою і відзначається тим, що особа, у віданні або під охороною якої знаходиться майно, сама передає таке майно винному, вважаючи, що останній має право на нього. Особливістю шахрайства є те, що шахрай викликає у потерпілого спонукання, бажання передати йому майно чи уступити право на майно. Введений в оману, потерпілий сам добровільно передає винному майно чи право на нього [1, с. 165].

Вивчаючи проблеми кваліфікації шахрайства з нерухомим майном у житловій сфері, відзначено різноманіття психологічних прийомів введення в оману потерпілих.

Р. Н. Шумов пропонує систематизувати способи вчинення шахрайства за чотирма основними групами залежно від природи здійснюваних операцій. Так, він пропонує класифікацію способів вчинення шахрайства при купівлі-продажу нерухомого майна, обміні, оренді, ренті з довічним утриманням [2, с. 74–75].

Визнаючи правомірність подібної класифікації, слід, однак, звернути увагу на динаміку шахрайських посягань на нерухоме майно в житловій сфері при укладанні договорів участі в пайовому будівництві житлових будинків, незважаючи навіть на наявність, здавалося б, надійного правового механізму захисту прав пайовиків-інвесторів.

Навряд чи вимагає додаткових пояснень постановка проблеми ошуканих пайовиків-інвесторів, коли на сьогодні в Україні відсутній закон, наприклад, про участь у пайовому будівництві багатоквартирних

будинків і інших об'єктів нерухомості, що діє у більшості країн пострадянського простору.

Аналіз кримінальних справ про шахрайства з нерухомістю в житловій сфері свідчить про переважання способу обману. Наочним видається виділення обманних способів шахрайського посягання, класифікація яких запропонована в спеціальній літературі. Виявлення типових видів обману становить теоретичний інтерес, а також має практичне значення і важливо для правильної оцінки вчиненого і ступеня його небезпеки. Слід погодитися з С. Б. Осокіним, який, аналізуючи матеріали судової практики, систематизував шахрайські обмани та виділив такі види: обмани щодо намірів (помилкові обіцянки), обмани щодо предметів, обмани щодо особистості, обмани щодо різних подій і дій [3, с. 105].

Вивчення матеріалів конкретних кримінальних справ (проваджень) про шахрайство з нерухомістю в житловій сфері показало відсутність однакового підходу судів до кримінально-правової оцінки підrobки винуватим різних документів, які використовуються при обмані потерпілого при укладанні фіктивних цивільно-правових угод. Одні суди поряд зі ст. 190 КК України застосовують і ст. 358 КК України.

Інші ж не надають фактам підrobки самостійного кримінально-правового значення, вважаючи, мабуть, що вона поглинається ознаками шахрайства як одну з можливих умов обману.

Поділяючи позицію вчених щодо того, що підrobка, виготовлення або збут підrobлених документів, штампів, печаток, бланків утворюють самостійний злочин, передбачений ст. 358 КК України, яка не є складовою частиною або конститутивним ознакою шахрайства, слід звернути увагу на деякі особливості. Якщо шахрайству передували такі дії, які згідно із законом самі по собі вже утворюють злочин, то в поєднанні з подальшим вчиненням розкрадання майна вони становлять реальну сукупність зазначених дій, що і відбивається у формулі їх юридичної кваліфікації. Інша річ, якщо шахрай лише використовує документ, підrobлений іншою особою (ч. 4 ст. 358 КК України). Якщо таке використання має місце в процесі вчинення шахрайства як форми обману, в наявності ідеальна сукупність злочинів.

Отже, при вчиненні шахрайських посягань з нерухомим майном у житловій сфері, окремої кримінально-правової оцінки вимагає тільки факт підrobки документів, а їх використання для полегшення вчинення злочину є невід'ємною ознакою шахрайства і додаткової кваліфікації за ч. 4 ст. 358 КК України не вимагає.

Специфічним за способом вчинення та за оцінкою дій винного є шахрайство з орендованою нерухомістю в житловій сфері. Відносно власника житла винний використовує довірчі відносини, отримує в

користування житлове приміщення і, зловживаючи довірою, тобто вже вчиняючи шахрайство відносно власника, підробляє документи на квартиру та шляхом обману продає її іншим особам. У даному випадку добросовісний набувач також є потерпілим, оскільки його обманює винуватий і заволодіває грошима, отриманими від фіктивного продажу квартири, що належить фактично іншій особі.

На нашу думку, в даному випадку в наявності реальна сукупність двох злочинів: шахрайство відносно власника квартири і шахрайство щодо добросовісного набувача (тобто з урахуванням вартості житлової нерухомості дії винного оцінюються за ч. 4 ст. 190 та ч. 4 ст. 190 КК).

Якщо винний підробив документи на квартиру на своє ім'я і продав її, але ще до реєстрації був за-

триманий, то в його діях – закінчений замах на шахрайство відносно власника і замах на шахрайство щодо добросовісного набувача. Якщо винний має на меті надання правомірною вигляду майну, отриманому злочинним шляхом (легалізувати угоду з продажу нерухомості в житловій сфері), то його дії додатково кваліфікуються за ч. 1 ст. 209 КК України.

Не можна сказати, що всі способи шахрайства в житловій сфері достатньо вивчені в судовій практиці і контролюються правоохоронними органами. Економічні відносини розвиваються, породжують нові проблеми і в житловій сфері. Необхідно своєчасно проводити кримінологічні дослідження у цій сфері, щоб квартирне питання не псувало життя законотворчим власникам житлової нерухомості.

Список використаних джерел

1. Ємельянов М. В. Поняття та види шахрайства за Кримінальним кодексом України / М. В. Ємельянов // Право і суспільство. – 2011. – № 6. – С. 164–168.
2. Шумов Р. Н. Уголовно-правовая охрана рынка жилья от преступных посягательств : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Шумов Роман Николаевич. – М., 2004. – 184 с.
3. Осокин Р. Б. Уголовно-правовая характеристика способов совершения мошенничества : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Осокин Роман Борисович. – М., 2004. – 201 с.

Одержано 25.04.2016

УДК [343.97:343.544](477)

Тетяна Анатоліївна ШЕВЧУК,

кандидат юридичних наук, викладач кафедри кримінального права та кримінології факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, Харків, Україна

ОСНОВНІ ПРИЧИНИ ДИТЯЧОЇ ПРОСТИТУЦІЇ В УКРАЇНІ

Проституція, як суспільний феномен, являє собою загальносвітове явище, яке сягає своїм корінням в сиву давнину. Безсумнівно є те, що це міцне коріння розгалужується безліччю гілок саме на соціальному підґрунті розвитку людської спільноти. І, незважаючи на різноманіття державної політики, релігійні погляди, економічні, культурні, виховні, етичні умови життя того чи іншого суспільства, це коріння дає міцні сходи, які так і не вдалося побороти до сьогодні. Це явище живе в суспільстві – розвивається та видозмінюється разом з ним. Найбільш ганебні його відростки – це дитяча проституція, яка, нажаль, в епоху глобалізації, має тенденцію до стрімкого зростання. Це болюча і незаживаюча рана на тілі суспільства.

Дитяча проституція, як і проституція дорослих, має довгу історію. Так, згідно із матеріалів Першого з'їзду по боротьбі з торгівлею жінками у 1910 році, проституція серед неповнолітніх значно перевищувала за кількісними показниками дані із Західної Європи. Вказувались навіть випадки проституції дітей віком від 7 років. Дівчата віком до 10 років склали близько 10 % від загальної кількості нелегальних проститутток Російської імперії. Із роками попит на неповнолітніх проститутток тільки зростав [1, с. 77].

Нажаль, з того часу мало що змінилось... В останні роки дитяча проституція та торгівля дітьми в Україні набула величезних масштабів, стала важко переборною проблемою, яка стрімко розповсюджується і має стійку тенденцію до зростання. Безумовно, цьому сприяє багато причин та умов, головними з яких є політична нестабільність і, відповідно, економічний занепад, що призвів до стрімкого падіння рівня життя, знецінення культурних, морально-етичних основ суспільства. Цей соціальний негатив накопичується і проривається в найбільш слабкому місці, вражає найменш стійкі верстви населення – дітей, підлітків, які не можуть йому протистояти в силу своєї досить різнопланової соціальної незахищеності.

За даними розташованої у Бангкоці асоціації під назвою «Положить кінець детської проституції в азиатском туризме» (англійська аббревіатура ЕСПАТ) світовий об'єм доходів від дитячої проституції сягає п'яти мільярдів доларів. За приблизними оцінками ЮНІСЕФ, у проституцію кожного року втягуються не менше одного мільйону дітей [2, с. 34–35].

В соціологічних дослідженнях стосовно аналізу секс-бізнесу, які були проведені в Україні, неодноразово згадувалось, що все більше дівчат молодшого віку, починаючи з 10 років, залучаються до надання секс-послуг. У містах Херсоні та Ужгороді найнижча вікова межа для осіб, залучених у заняття проституцією, становить лише 12–14 років. Майже третина тих, хто працює у секс-бізнесі, залучалися до нього до свого повноліття [3, с. 58].

Сексуальна експлуатація дітей у комерційних цілях – одна із найжорстокіших форм насильства щодо дітей. Діти, які стали її жертвами, зазнають фізичних, психосоціальних та емоційних страждань, наслідки яких відчуваються протягом усього життя і навіть загрожують йому. Вони піддаються ризикові ранньої вагітності, смерті під час пологів і зараження хворобами, які передаються статевим шляхом. Згідно з конкретними дослідженнями і свідченнями дітей, які стали жертвами сексуальної експлуатації, завдана їм травма є дуже глибокою, і багато з них не в змозі долучитися до нормального життя або повернутися до нього. Багато дітей вмирають, не досягнувши статевої зрілості [4, с. 52].

Ці вражаючі дані змушують нас замислитись над глобальністю розглядуваної проблеми, її міжнародним, транснаціональним характером і потребі на різних рівнях, в тому числі і законодавчому, шукати шляхи її вирішення.

Проте, не дивлячись на заклики міжнародного співтовариства, дитячий секс давно перетворився у доходний бізнес. Не зважаючи на всезростаюче усвідомлення суспільством небезпеки цієї «нової індустрії», сексуальна експлуатація дітей набуває все ширших масштабів.

Для пошуку шляхів вирішення даної проблеми, на нашу думку, спочатку слід окреслити основні чинники, які призводять до сексуальної експлуатації дітей. До них ми б віднесли наступні:

– по-перше, недоліки виховання. Так, переважна більшість дівчат-підлітків, які займалися проституцією, проживали у неблагополучних сім'ях. Часті були випадки, коли батьки не контролювали дозвілля своїх дітей, а іноді і своєю поведінкою сприяли викривленню дитячої свідомості (вживання алкогольних напоїв, наркотичних засобів, сварки, бійки, розпусний спосіб життя);

– по-друге, скрутне матеріальне становище та складні життєві обставини. Так, у одній із розглядуваних нами кримінальних справ, порушених за ч. 3 ст. 303 КК України громадянка С. залучала до зайняття проституцією та примушувала до зайняття цією діяльністю неповнолітніх осіб, знаючи про їх скрутне матеріальне становище. Вона втягувала їх до зайняття проституцією шляхом умовлянь та переконань. На протязі тривалого часу в різні періоди зводила за гроші з клієнтами-чоловіками, які бажали статевих контактів, у закладах, що за родом своєї діяльності у сфері побуту надають населенню послуги для відпочинку, тимчасового проживання, а також і в інших місцях, не призначених для цього [5];

– по-третє, примус до заняття проституцією з боку батьків, осіб, які їх замінюють або педагогів, на яких покладено обов'язки по їх вихованню. Велика ймовірність потрапити до групи ризику, стати жертвою комерційної сексуальної експлуатації стосується,

головним чином, дітей, які зазнають насильства в сім'ї, перебувають у стані бродяжництва, дітей-наркоманів, дітей із деструктивних сімей, чиї батьки ведуть асоціальний спосіб життя, дітей-сиріт, вихованців шкіл-інтернатів. Особливо привабливим «матеріалом» для порнографії є малолітні втікачі, самотні та позбавлені підтримки діти в чужому місті [6, с. 167];

– по-четверте, психосексуальна травма в дитинстві, отримана в сім'ї, після чого у дітей часто виникає хворобливий інтерес до статевих відносин;

– по-п'яте, негативна роль засобів масової інформації що проявляється у пропаганді розкнутості, сексуальності, можливості зароблення «легких грошей».

Так звана «сексуальна революція» породила статеву розпущеність, цьому ж, в певній мірі, сприяли і засоби масової інформації, які не завжди продумано пропагували культ розбещеності, вседозволеності та легкого заробітку.

Прикладом цього можна вказати і скандально відомі телепроекти «Дом – 2», «Секс з Анфісою Чеховою», та інші, які транслюють у денний час, і ці «телевізійні витвори», є улюбленими програмами сучас-

них підлітків в той час, як ведучі цих «телепрограм» являються кумирами сучасної молоді.

Нажаль, всесвітня мережа Інтернет дуже часто є джерелом інформації негативного характеру. В завуальованій формі на його сторінках можна знайти багато оголошень стосовно добре оплачуваної «роботи» для підлітків, як дівчат, так і хлопців. Безмежні можливості цього технічного досягнення використовуються дітьми неконтрольовано, що часто призводить до негативних наслідків, а коло користувачів Інтернету стрімко омолоджується.

Ми привели перелік, на нашу думку, лише основних чинників, які сприяють стрімкому росту дитячої проституції в Україні. Його, нажаль, можна значно розширити. До цієї роботи слід залучати як науковців в різних галузях суспільних наук, так і практиків. Адже поглиблене, різнопланове, всебічне вивчення причин розглядуваного вкрай негативного соціального явища є запорукою подальшої успішної роботи з його викорінення, або, принаймні, зниження темпів росту.

Список використаних джерел

1. Фещенко Р. Пойдемте в номера / Р. Фещенко // Корреспондент. – 2006. – № 41. – С. 76–80.
2. Гринберг С. Самый густной бизнес / С. Гринберг // Новый хозяин. – 1999. – № 1. – С. 34–35.
3. Балакірева О. Діяльність громадських організацій з профілактики ВІЛ/СНІДу серед жінок секс-бізнесу. За результатами проекту «Створення мережі неурядових організацій, які працюють із жінками секс-бізнесу в Україні» / О. Балакірева. – Київ : Вид-во Укр. ін-ту соціал. дослідж., 2000. – 176 с.
4. Іващенко В. О. Торгівля жінками та дітьми: кримінологічні та кримінально-правові аспекти боротьби : монографія / В. О. Іващенко. – Київ : Атака, 2004. – 112 с.
5. Архів Шевченківського районного суду м. Чернівці, спр. № 1–253/08 за 2008 рік.
6. Шиделко А. Соціологічні аспекти розвитку секс-бізнесу в Україні та за кордоном / А. Шиделко // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2007. – № 3. – С. 164–175.

Одержано 25.04.2016

Валерій Володимирович ШКУРО,

здобувач Харківського національного університету внутрішніх справ, Харків, Україна

КРИМІНОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ЛАТЕНТНОСТІ СУЇЦИДАЛЬНОСТІ ЯК ФОНОВОГО ДЛЯ ЗЛОЧИННОСТІ ЯВИЩА

Рівень суїцидальності як фоновий для злочинності явища в Україні зостається високим: у 2015 році зареєстровано 7600 випадків смертей від самоушкодження та має місце тенденція до зниження. Її пояснення передбачає врахування низки чинників демографічного та соціально-психологічного характеру. Разом з тим, звертає також на себе увагу й проблема латентності самогубств, окреслення контурів якої є важливим для фіксації дійсних масштабів досліджуваного феномену та подальшої організації превентивних практик.

При оцінці даних офіційної державної статистичної звітності щодо кількості суїцидів варто зважати на особливості організації обліку смертності населення, яка передбачає низку особливостей як за критеріями, так і за практикою реалізації. Так, наприклад, протягом 6 місяців 2012 року лише на воді з невідстановлених причин загинуло від утоплення 715 осіб, а в результаті нещасних випадків – 51 особа (за кілька тижнів). І це лише на воді. Цілоком зрозуміло, що немає підстав для висновку щодо приналежності всіх випадків смертей від невідстановлених причин до суїцидів. Певну частку з них, вочевидь, займають нещасні випадки, умисні вбивства, що сталися (були вчинені) за неочевидних обставин, особливими способами, в тому числі, пов'язаними з інсценуваннями. Але маємо бути свідомими й того, що певна, більш суттєва у порівнянні з вбивствами та нещасними випадками, частка самогубств таки прихована у масиві смертей з невідстановлених причин*. Це може бути пояснене кількома обставинами, а саме:

1) вельми низьким рівнем латентності вбивств з огляду на складність приховати сліди насильницького впливу на особу. За оцінками дослідників загальнокримінальної насильницької злочинності (Ю. М. Антонян, О. М. Ігнатов та ін.), успішне здійснення останнього є радше винятком, аніж правилом та, як правило, має одиничні прояви в структурі протиправного спричинення смерті. До того ж в цьому аспекті не варто також казати й про штучне приховування від реєстрації умисних вбивств, адже останнє здійснюється саме на підставі необґрунтованого перенесення частини смертей до розряду самогубств.

З цього впливає також і ще один важливий висновок: тенденція до суттєвого зниження показників суїцидальності протягом 2013–2015 рр. має в значній мірі штучну природу та не в повній мірі відображає реальний стан цього феномену. Мова, зокрема, йде

про те, що з набуттям чинності КПК України 20 листопада 2012 року та починаючи, фактично, з 2013 року, відбулося певне посилення реєстраційної дисципліни, а ліквідація такої процесуальної стадії як порушення кримінальної справи усунуло окремі, але істотні, причини штучної латентизації злочинів. Не стали виключенням в цьому аспекті й вбивства, які у 2013 році в порівнянні з показниками 2012 року продемонстрували приріст майже у 100 %. При цьому суттєвих змін в детермінаційному комплексі зафіксовано не було, що також свідчить про залежність кардинальних змін динаміки цих злочинів від організаційно-управлінських та правових чинників. Також цілоком очевидно, що рівень вбивств «поповнився» за рахунок тих випадків смертей, які до набуття новим КПК чинності часто кваліфікувалися за ч. 2 ст. 121 КК України, як заподіяння смерті потерпілого (на користь цієї думки свідчить і те, що на відміну від інших категорій насильницьких злочинів, тяжкі тілесні ушкодження протягом 2013 року знизились, що йде у розріз загальної тенденції), а також як суїциди. Саме тому ми маємо всі підстави стверджувати, що зниження суїцидальності хоча і відбувалося протягом 2013–2015 рр., але реальні темпи його негативного приросту не є такими високими, як це впливає з даних офіційної державної статистичної звітності.

В свою чергу, ця обставина впливає й на інтерпретацію аргументів щодо специфіки соціально-психологічних детермінант зниження суїцидальної активності протягом 2014–2015 рр. (якщо у 2013 році цей показник складав 20,1 самогубств на 100 тис. населення, то у 2014 – 18,5, у 2015 – 17,9). Зокрема, радикалізація соціального контексту, що відбулася в цей період у зв'язку з агресією щодо України, істотного погіршення соціально-економічних умов, поставила на порядок денний якісно інші вимоги до особистості, суттєво змінила, власне, саму структуру запитів і очікувань, викликала до життя нові життєдайні стимули. Відомо, що в умовах зростання рівня загроз, в тому числі й соціальної безпеці, відбувається мобілізація життєвої енергії, внутрішніх ресурсів особистості, активізуються біологічно зумовлені захисні механізми: від страху до агресії. Вони домінують над депресивними станами незатребуваності особистості з боку інших соціальних акторів. Тому цілоком зрозумілим видається зниження рівнів самогубств під час воєн, стихійних лих тощо. В такі періоди сенсоутворюючі чинники змінюють акценти, а цінність життя мислиться по-новому.

Особливі фактори соціодинаміки у період 2014–2015 рр. супроводжувались стимуляцією української ментальності, національної ідентичності на фоні

* Смерть від самоушкодження за відсутності визначення випадковості чи навмисності наміру ушкодження (форма статистичної звітності № 106/о, коди Y10–Y34 за МКХ-10).

протистояння зовнішнім загрозам державності*. В цих умовах загострюються захисні спонуки в динамічно-мотиваційному комплексі особистості, що активізує відповідні життєві стратегії, ядром яких є діяльність для блага інших. За таким механізмом відбувається зміщення акценту рефлексії з власної особистості як зачиненого центру екзистенційно нерівноважних станів, на особистість нового типу – соціального актора-захисника: держави – від агресії, сім'ї – від соціально-економічних потрясінь. Відбувається, таким чином, становлення нової якості особистості, формування нових смислів життя, які часто для суїцидально активних осіб втрачаються під тиском буденності. Наявність же загроз завжди мобілізує базові захисні механізми – потреби у безпеці, інстинкти самозбереження. Останні за значенням та спрямованістю є прямо протилежними аутодеструкції.

Крім того не варто також й применшувати значення вікна можливостей для «легалізації» та морального виправдання прихованих суїцидів через добровільну участь у бойових діях. При цьому абсолютно не принциповим виявляється перебування у складі конкретної сторони протистояння – чи-то Збройних Сил України, Національної гвардії України, чи-то незаконних збройних формувань. Головне тут інше – можливість дати вихід раціонально (на свідомому рівні) заперечуваним потягам до саморуйнівної поведінки, що властиве саме для прихованих суїцидів на протиположний істинним. Ба більше: завдяки цьому у особи з'являється можливість забезпечити собі добре ім'я, позитивну репутацію сім'ї, «приглушити» тиск совісті – вельми специфічного та потужного суб'єктивного регулятора поведінки. Викладені обставини, що вплинули на зниження суїцидальної активності протягом 2014–2015 рр., не мають розумітися як до-

мінуючі, хоча і нівелювати їх значення також було б необґрунтованим;

2) нещасні випадки, як правило, також як і вбивства, мають свою типову слідову картину. І лише у небагатьох випадках остання не проявляється достатньо чітко, аби мати змогу ідентифікувати загибель людини саме з нещасним випадком. Такі обставини, знову ж таки, є винятковими.

Таким чином, можемо стверджувати, що не менш ніж 50 % всіх смертей з невстановлених обставин мають бути віднесені до категорії суїцидів. В цілому по Україні ця цифра щорічно коливається в межах 2500 тис. осіб. Від загальної кількості зареєстрованих самогубств це складає близько 33 %. В цьому контексті також доречно вести мову і про ті нещасні випадки, які трапляються з причин явно ризикованої поведінки самих потерпілих (прихований суїцид), а також й щодо певної частини зниклих безвісти осіб, військовослужбовців-добровольців (а таких у лавах ЗСУ та Національної гвардії близько 35 тис. осіб). З їх урахуванням рівень латентності суїцидальності, вочевидь, буде ще вищим. Однак обчислити конкретний відсоток таких випадків немає об'єктивної можливості.

Аналогічна проблема виявляється і з врахуванням незавершених самогубств. Зокрема, суїцидологи констатують виражену тенденцію до зростання суїцидальних спроб (співвідношення яких за різними даними становить 10–40 на одне самогубство) та інших еквівалентних форм саморуйнівної активності. Однак сьогодні офіційної звітності з приводу врахування суїцидальних спроб в Україні також немає [2, с. 38]. Тож змушені орієнтуватися лише на вказаний показник у 33 % латентності суїцидальності, ступінь якої, таким чином, може бути охарактеризований як середній.

Список використаних джерел

1. За кілька тижнів на воді загинули майже 500 людей [Електронний ресурс] // ТСН : [сайт]. – 18 лип. 2012 р. – Режим доступу: <http://tsn.ua/ukrayina/za-kilka-tizhniv-na-vodi-zagynuli-mayzhe-500-lyudey.html>.
2. Загородній С. М. Характеристика саморуйнівної поведінки населення України / С. М. Загородній, В. М. Якимець // Україна. Здоров'я нації. – 2010. – № 2 (14). – С. 34–39.

Одержано 22.04.2016

* З іншого ж боку, маємо визнати й аналогічну стимуляцію, але з іншим значенням та джерелами щодо тієї категорії населення України, якій ідеї її незалежності та демократичності України виявилися чужими. Тиск психологічних складових ресентименту, що виявився на масовому рівні серед населення деяких східних та південних областей і сполучився з деструктивною дією факторів безструктурного управління (пропаганди, дезінформації, інших засобів цілеспрямованої соціальної інженерії), також зумовили відповідну активізацію захисних механізмів з одночасним відходом від раціонально окресленої саморуйнації.

СЕКЦІЯ 2

АКТУАЛЬНІ ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

UDK 343.62(477+460)

Anton V. BAILOV,

candidate of law sciences, associate professor, professor of criminal law and criminology chair of the Faculty No. 1 of Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv, Ukraine;

Cristina G. BEILFUSS,

doctor of law, professor of law of the University of Barcelona, Barcelona, Spain;

Stanislav O. OSYATINSKIY,

head of international relations department of Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv, Ukraine

CRIMINAL LIABILITY FOR SUBSTITUTION OF CHILDREN ACCORDING TO UKRAINIAN AND SPAIN LEGISLATION (COMPARATIVE ANALYSIS)

Criminal and legal protection of the rights and interests of the family includes the protection of social relations from such socially dangerous act as a substitution of children. This crime is provided in the Criminal Code of Ukraine (hereinafter – CCU) and the Spanish Criminal Code (hereinafter – SCC). It is conditioned by the fact that: first, substitution of children infringes on a significant number of rights of both the child and the parents (the child's right to care from parents, the child's right not to part with the parents to live and be brought up in a family, the right of the parents to bring up their child and not to part with the child, the right to parenthood, the right of every person to live in the family, etc.); secondly, children are the most vulnerable segments of the society, and therefore require enhanced protection of their rights.

The Article 148 of the CCU provides criminal liability for substitution of children committed by lucrative impulse or other personal reasons. This act is punished by the custodial restraint for up to five years or imprisonment for the same period [1].

SCC is one of the few acts of criminal legislation in Europe, which acknowledges substitution of children as a crime. Thus, p. 3. of the Art. 220 of the SCC provides liability for substitution of children for another one in the form of the imprisonment for a term from 1 to 5 years [2]. Paragraph 5 of the Art. 220 of the SCC indicates that substitution of children committed with negligence by a person entrusted with the duty to protect or treat children in medical or social institutions, is punished by the imprisonment for the term from 6 months to 1 year. The Art. 222 of the SCC establishes additional form of punishment in the form of deprivation of the right to be engaged in certain activities for a term from 2 to 6 years, if crimes under the previous Articles (the Articles 220 and 221) were committed by a medical practitioner or officials of medical or social establishments during their professional duties.

Through a comparative analysis of the above norms that provide liability for substitution of children in Ukraine and Spain, we can conclude that they have some

significant differences in objective and subjective elements of the corpus delicti.

1. Thus, the generic object of substitution of children according to the CCU is the freedom, honor and dignity, as this offense is contained in the Section III of the Criminal Code of Ukraine, entitled «Crimes against Freedom, Honor and Dignity». The Art. 220 of the SCC refers to the Section XII, entitled «Crimes against Family Relationship». Considering the main immediate object of these crimes, it is, according to the criminal legislation of Ukraine, public relations that ensure personal integrity of the child and his/her normal development [3]. In accordance to the SCC it includes public relations ensuring the realization of family rights of both the child and his/her parents. This object is identical for all three crimes provided by p. 3 and p. 5 of the Art. 220, the Art. 222 of the SCC.

The above definitions of both generic and direct objects of these crimes under the criminal laws of Ukraine and Spain have as their advantages as disadvantages. In particular, the Ukrainian legislator does not provide the protection of family rights in the Art. 148 of the Criminal Code of Ukraine. However, the SCC in the Art. 220 does not pay attention to the protection of personal integrity of the child that should not be ignored. But we consider more efficient to place substitution of children in the Section XII «Crimes against Family Relationship» according to the SCC, as in the case of committing substitution of children there is, first of all, the violation of family rights of the child and the parents and causing the latter quite serious moral damage. This tendency can be seen not only in some European countries (Germany, Sweden), but also in many CIS countries (Russia, Belarus and others). The Criminal Code of Ukraine did not contain the Section focusing on the protection of family relationship. In this case, the violation of personal integrity of the child can be attributed only to the optional object of this endeavor.

2. We consider it appropriate to draw attention to the subjective side of substitution of children of the mentioned crimes, which is characterized by deliberate form of the guilt. Consolidation of criminal liability for substitution of children through negligence committed by a

health practitioner, teacher or other person entrusted with the duty of protecting children of the SCC is innovation in relation to the criminal law of Ukraine. Omission or improper carrying out professional duties by medical personnel are quite common not only in Spain but also in Ukraine. However, there is no separate norm that would provide liability under the laws of Ukraine for substitution of children through negligence. In this case, a medical employee shall have criminal liability for improper carrying out professional duties, if it caused serious consequences only for the minor *patient*. It should be noted that the absence of a clear legal definition of guilt forms in the SCC gives grounds for rather broad interpretation of the notion of negligence, including the commission of substitution of children through negligence. This, in turn, can cause some difficulties during the process of qualification.

Concerning the motives of substitution of children, then there is criminal liability according to Ukrainian legislation, if the perpetrator was guided by lucrative impulse or other personal motives. The Spanish Criminal Code provides liability for the commission of this offense on any motives.

3. Considering the subject of committing substitution of children, then under the Art. 148 of the CCU it is special – this is a person for whom substituted child is alien and who has reached 16 years. As for the subject of the crime under p. 3 of the Art. 220 of the SCC, then it is any person who has reached 14 years. According to p. 5 of the Art. 220 of the SCC the subject is also special. They may be a health practitioner, teacher or other person entrusted with the duty to protect children. According to the Art. 222 of the SCC the subject of committing substitution of children are teachers, health practitioners, officials who commit or participate in substitution of children while carrying out their professional duties. Herewith the footnote to the Art. 222 of the SCC states that the medical practitioners refer to doctors, midwives, nursing staff of the hospital and others who carries out health or social-health activities.

Comparing the type and amount of punishment for deliberate substitution of children we should note that

under the criminal laws of Spain it is more severe. Thus, the sanction of the Art. 220 of the SCC is relatively defined with lower and higher limits and establishes a penalty in the form of the imprisonment for a term from 1 to 5 years. The sanction of the Art. 222 of the SCC besides this basic punishment also defines additional one in the form of deprivation of the right to be engaged in certain activities for a term from 2 to 6 years, which gives the right to call it cumulative with rather certain additional punishment. As for substitution of children through negligence, the penalty under the sanction of p. 5 of the Art. 220 of the SCC is in the form of the imprisonment for a term from 6 months to 1 year.

In contrast, sanction of the Art. 148 of the CCU is an alternative with respect to certain types of punishment and establishes the custodial restraint for a term of 5 years or imprisonment for the same term.

Thus, the above mentioned provides grounds to conclude that the Spanish criminal legislation is more effective mean of protecting public relations as a result of substitution of children. This is confirmed by the fact that the SCC has three norms that provide protection from this endeavor, besides the punishment is more severe than the punishment under the Criminal Code of Ukraine for the same act. In particular, unlike the Criminal Code of Ukraine, the SCC provides criminal liability for substitution of children through medical practitioner's negligence; the liability is more severe, when substitution of children is committed by medical practitioners, teachers and other officials. In this connection, there is a need for a comprehensive study on the improvement of the criminal legislation of Ukraine, which provides liability for substitution of children. In particular, we can talk on the basis of reasonable conclusions on amending the Art. 148 of the Criminal Code of Ukraine to provide liability of persons for committing substitution of children on any motives; officials who committed the act through negligence, and to consider the issue of the expediency for strengthening criminal liability in Ukraine for substitution of children.

References

1. Organic Act 10/1995, dated 23rd November. Ministerio de Justicia – Secretaría General Técnica Colección: Traducciones del derecho español Traducción jurada realizada por: Clinter Traducciones e Interpretaciones, S.A., 2011. – 200 p.
2. Кримінальний кодекс України : станом на 7 серп. 2015 р. – Харків : Право, 2015. – 264 с.
3. Кримінальний кодекс України : наук.-практ. комент.: у 2 т. Т. 2 : Особлива частина / за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. – 5-те вид., допов. – Харків : Право, 2013. – 1040 с.

Received 15.04.2016

Антон Володимирович БАЙЛОВ,

кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри кримінального права та кримінології факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, Харків, Україна;

Крістіна Гонсалес БЕЙЛФАСС,

доктор юридичних наук, професор права Університету Барселони, Барселона, Іспанія;

Станіслав Олександрович ОСЯТИНСЬКИЙ,

начальник відділу міжнародних зв'язків Харківського національного університету внутрішніх справ, Харків, Україна

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПІДМІНУ ДИТИНИ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ ТА ІСПАНІЇ (ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ)

Проведено порівняльний аналіз кримінально-правових норм, що передбачають відповідальність за підміну дитини в Україні та Іспанії, які містять суттєві відмінності в окремих об'єктивних та суб'єктивних ознаках

складів злочинів. Автори дійшли висновку, що кримінальне законодавство Іспанії є більш ефективним засобом захисту суспільних відносин внаслідок підміни дитини, у зв'язку з чим, виникає потреба у проведенні комплексного дослідження законодавства України, яке передбачає відповідальність за підміну дитини. Запропоновані шляхи удосконалення цього законодавства.

Ключові слова: дитина, підміна, кримінальне законодавство, кримінальна відповідальність.

Ігор Леонідович БЛИЗНЮК,

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, головний науковий співробітник Державного науково-дослідного інституту Міністерства внутрішніх справ України, Київ, Україна

КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ З НЕПРАВОМІРНИМ ЗАВОЛОДІННЯМ ГРОШОВИМИ КОШТАМИ З КАРТ РАХУНКУ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ ЗА ДОПОМОГОЮ ВИКОРИСТАННЯ БАНКОМАТІВ

Останнім часом у банківських установах акцент зловживань за своїм змістом все помітніше переміщується від правопорушень, пов'язаних з кредитуванням, до вчинення кримінальних правопорушень (шахрайств) у сфері дистанційного банківського обслуговування та кримінальних правопорушень, що вчиняються за допомогою банкоматів. Так, найбільш розповсюдженими видами такого шахрайства, за даними системи «Exchange-online» банківської Асоціації «ЄМА», є: банкоматне шахрайство, шахрайство в Інтернет, шахрайство в системі дистанційного банківського обслуговування (ДБО), шахрайство в еквайринговій мережі, шахрайство з використанням методів соціальної інженерії [1, с. 2].

Шахрайські дії у мережі банкоматів (ATMs – Automated Teller Machines) безпосередньо спрямовані на незаконне заволодіння банківськими платіжними картками або грошовими коштами з картрахунку фізичної особи – власника банківської платіжної картки (БПК).

Як зазначила заступник директора, керівник форуму безпеки Української міжбанківської асоціації членів платіжних систем ЕМА Олеся Данильченко, протягом 2015 р. кількість шахрайств із банкоматами в Україні зросла вдвісьтеро [2]. Водночас збитки банків від шахрайських операцій за рік зросли вдвічі. Збитки від карткового шахрайства зазнали 47 банків [2]. Крім того, з'явився новий вид шахрайства, коли зловмисники висвердлюють отвори під кардрідером і підключаються до комунікаційних каналів банкомату. Зовні ніяких ознак злому банкомату немає.

Необхідно виокремити такі найрозповсюдженіші способи неправомірного заволодіння грошовими коштами з картрахунку фізичної особи за допомогою використання банкоматів:

1) Використання вкраденої картки та ПІН-коду, розголошеного її власником (у тому числі випадки, коли ПІН-код зберігається поряд з карткою або записується на ній).

2) «Дружнє шахрайство». Використання картки шляхом вільного доступу до неї членів сім'ї, близьких друзів, колег по роботі. При цьому, також може бути розголошений ПІН-код.

3) Підглядання ПІН-коду з-за плеча, а потім викрадання картки – найпростіший, але поширений метод.

4) «Ліванська петля» (*trapping*). Спеціальним пристроєм блокується вікно подачі картки (кардрідер) так, щоб вона застрягла в банкоматі. Зловмисник попередньо підглядає ПІН-код, а потім співчуває та рекомендує терміново подзвонити в банк або сервісну службу. Як тільки власник картки відходить,

злочинець витягує картку, звільняє вікно банкомату та знімає гроші.

«Ліванська петля» виготовляється з магнітної плівки аудіокасети для витягування банківської платіжної картки після її заковтування. Вона непомітна для неозброєного ока.

5) *Фальшиві банкомати («фантом»)*. Спосіб, який нечасто використовується, оскільки вимагає технічного обладнання. Шахраї виготовляють фальшиві банкомати, які виглядають як справжні, або переробляють старі та розміщують їх у людних місцях. Такий банкомат приймає картку, вимагає введення ПІН-коду, після чого видає повідомлення про неможливість видачі грошей (нібито через їх відсутність у банкоматі або технічну помилку) та повертає картку. У банкоматі відбувається копіювання даних з картки та ПІН-коду, що у подальшому дозволяє шахраям виготовити дублікат та зняти за його допомогою гроші з рахунку клієнта.

6) Копіювання магнітної смуги банківської картки (*skimming – скіммінг*) за допомогою підставних пристроїв зчитування під час використання АТМ (automated teller machine), POS (point-of sale), ПІН-паду (термінал). Такі пристрої частіше встановлюють на банкомат (зчитувач – на картоприймач, додатковою «клавіатурою» накривають справжню).

Скіммери відносяться до спеціальних технічних засобів негласного отримання та реєстрації інформації з технічних засобів її зберігання, обробки та передачі. Їх функціональне призначення – зчитування та запам'ятовування інформації, що міститься на магнітних стрічках банківських платіжних карток, та даних про їхні ПІН-коди.

Отже, у процесі скіммінга злочинці встановлюють на кардрідер банкомату рамку з магнітною головою, що зчитує інформацію з магнітної смуги та записує дані карт на вбудовану мікросхему пам'яті. Для крадіжки карткових даних також застосовують накладну клавіатуру, яку приклеюють на звичайні клавіші. Дана конструкція запам'ятовує натиснення клавіш при введенні ПІН-коду та записує інформацію на вбудовану мікросхему. Рухи руки людини, що вводить ПІН-код, може зняти і маленька відеокамера, прикріплена до банкомату. Дані передаються, наприклад, на дистанційний ноутбук шахраїв.

Розрізняють два типи скіммінгового обладнання. У першому випадку скіммінгове обладнання приєднується до слота карткового приймача терміналу і зчитує інформацію замість самого пристрою. У цьому випадку користувач картки доступу до рахунку не отримує. В іншому випадку людина отримує доступ до рахунку, але згодом дізнається про несанкціоноване

зняття коштів. В обох випадках зловмисники різними способами також дізнаються про ПІН-код картки, наприклад, шляхом використання прихованих камер, накладних клавіатур тощо. Інформація з магнітної стрічки переноситься на нову пластикову картку і використовується при безпосередньому знятті грошей через банкомат, оплати товарів чи послуг через Інтернет або перепродується третім особам.

У більшості випадків несанкціоновані операції здійснюються у вечірній або нічний час, а також у вихідні дні, коли банківські установи не працюють і факт крадіжки встановлюється згодом.

7) Підроблений ПІН-ПАД (пристрій для вводу ПІН-коду в платіжних терміналах) або додатковий елемент на електронний замок в приміщенні з банкоматом, який відкривається за допомогою картки.

8) Встановлення поруч з банкоматом мініатюрних відеокамер для викрадання ПІН-кодів. Така камера може бути замаскована під встановлений поруч із ним чи прикріплений до банкомату або стіни предмет.

9) Крадіжка (зняття) ПІН-коду за тепловим відбитком на клавіатурі банкомату з використанням високочутливої інфрачервоної камери. Зловмисник, який стоїть у черзі, робить знімок клавіатури, на якій попередній користувач набирав ПІН-код. Клавіші, до яких торкалися, трохи тепліші, причому остання натиснута клавіша тепліша від передостанньої і т.п. Причому успішність цього методу залежить від типу клавіатури (металеві клавіатури мають більшу теплопровідність, і температура їх клавіш швидко вирівнюється) і від того, чи не набирав клієнт ще якісь комбінації, наприклад, суму.

10) *Кардінг*. Існують спеціальні сайти кардерів – шахраїв з дампами – копіями платіжних карток з трекерами магнітних смуг. У середовищі карткових шахраїв цей бізнес називається кардінг.

Список використаних джерел

1. Данильченко О. Тенденції платіжного мошенництва в Україні 2013–2014 [Електронний ресурс] / Данильченко О.О. – Режим доступу: http://ema.com.ua/wp-content/uploads/2014/10/material_02_10_2014_exchange_online.pdf.

2. В Україні вдсятеро побільшало випадків шахрайств із банкоматами. Інфографіка [Електронний ресурс] // ТСН : [сайт]. – 25 лют. 2016 р. – Режим доступу: <http://tsn.ua/groshi/v-ukrayini-vdesyatero-pobilshalo-vipadkiv-shahraystv-iz-bankomatami-598828.html>.

3. Кіберзлочинність та відмивання коштів [Електронний ресурс] / Держ. служба фінанс. моніторингу України, Департамент фінанс. Розслідувань // Державна служба фінансового моніторингу України : [офіц. веб-сайт]. – 53 с. – Режим доступу: http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2013/20131230/tipolog2013.pdf.

4. Павленко А. Українці сміливо довіряють карти банкоматам і все частіше стають жертвами шахраїв [Електронний ресурс] / Анна Павленко // FINANCE.UA : [сайт новин]. – 18.07.2014. – Режим доступу: <http://news.finance.ua/ua/news/~/330288>. – 3 посилання на: <http://capital.ua/>.

Найпростіший спосіб отримати копію банківської картки – через працівників магазинів, ресторанів, салонів краси, перукарень, тренажерних залів, інших об'єктів сфери обслуговування, де при оплаті клієнти часто використовують банківські платіжні картки.

11) *Cash Trapping (Transaction Reversal Fraud) / Шаттер*. Шахраї можуть блокувати неповернення не тільки картки в картоприймач банкомату, а й самих грошей. Для цього на шаттер (проріз/слот, через який відбувається видача грошей) наклеюється фізичне обладнання/сторонній пристрій (наприклад, типу «виделка»), блокуючий видачу купюр банкоматом власнику картки. Відбувається це за рахунок розміщення липкої стрічки на внутрішній частині пристрою, до якої і пристають купюри. Відповідно даний чужорідний елемент не дасть банкомату і забрати гроші назад*.

12) *Шіммінг* – використання злочинцями пристрою, який зчитує інформацію з БПК та який повністю знаходиться у щілині картоприймача банкомату. Цей пристрій, щоб поміститися в отворі банкомату і не заважати при цьому зануренню туди ж банківської картки, є дуже мініатюрним (менше 0,1 мм), проте високотехнологічним, коштовним та відповідно менш поширеним, ніж класичні скіммери.

У процесі розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з неправомірним заволодінням грошовими коштами з картрахунку фізичної особи за допомогою використання банкоматів, виникає потреба у проведенні огляду електронних терміналів – банкомата, контрольно-касового апарата, POS-термінала тощо. Належний огляд допомагає слідчому та оперативному працівникові висунути обґрунтовані версії про коло осіб, які брали участь або могли брати участь у вчиненні зазначених правопорушень, окреслити невідкладні слідчі дії та оперативно-розшукові заходи, скорегувати алгоритм розслідування.

Одержано 11.04.2016

* Банкомати оснащені функцією втягування назад незатребуваних купюр по закінченню певного часу.

Марія Василівна БУРАК,

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем кримінальної поліції Навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ, Київ, Україна

УХИЛЕННЯ ВІД ОПОДАТКУВАННЯ ШЛЯХОМ ВИКОРИСТАННЯ ОФШОРНИХ ЗОН

На сучасному етапі розвитку економічних відносин в Україні, одним із універсальних і дієвих інструментів для оптимізації оподаткування шляхом планування податків підприємцем є метод використання легальних механізмів офшорних зон з метою законного уникнення оподаткування тих чи інших доходів суб'єкта господарювання.

Офшорна зона – (офшор – англ. *off-shore поза берегом*) – термін, що застосовується для позначення специфічних світових фінансових центрів, а також деяких видів банківських операцій. Один із різновидів вільних економічних зон сервісного спрямування, особливістю яких є створення для підприємців сприятливого валютно-фінансового та фіскального режимів (практикується нульова або низька ставка податку на всі (або окремі) види прибутків, є мінімальними (або відсутні) резервні вимоги Центрального банку і не існує обмежень щодо конвертування валют), високого рівня банківської та комерційної секретності у зв'язку із лояльністю державного економічного регулювання [1, с. 380].

Існують різні види суб'єктів офшорної діяльності, серед яких виділяють: офшорні банки; офшорні трастові компанії; офшорні страхові компанії; офшорні фінансові компанії; загальні компанії різних видів (холдингові, ліцензійні, експортно-імпортні, торговельно-закупівельні, інвестиційні компанії та фонди).

Офшорні банки створюються для податкового планування. Наприклад, проценти на кредити іноземних банків, розташованих у деяких державах за українськими податковими угодами не оподатковуються «у джерела». Відповідно кредитування бізнесу в Україні вигідно здійснювати саме через ці юрисдикції. Проте поряд із легальними існують і кримінальні цілі використання офшорних банків. Серед них можна виділити вчинення і приховування податкових злочинів [2].

Офшорні зони часто обираються для заснування трастів, в яких їх майно та доходи, як правило, повністю звільнені від податків. Важливою особливістю трасту є не лише зниження податкових платежів, а й можливість створення схем, що забезпечують фінансову таємність, приховування джерел надходження коштів, реального власника майна.

Офшорна страхова компанія дозволяє експортувати з України капітал, не заплативши при цьому практично жодних податків. Страхова компанія, зареєстрована у промислово розвиненій країні, повинна відповідати значній кількості вимог: мати великий власний капітал, дотримуватися певного співвідношення між сумами прийнятих ризиків і власними резервами, вкладати значну частину коштів у стабільні об'єкти інвестицій (напр. цінні державні папери) тощо [3].

Офшорні фінансові компанії здійснюють управління фінансовими ресурсами міжнародного холдингу, і забезпечують транзит капіталів і доходів через сприятливі податкові юрисдикції для інших суб'єктів підприємницької діяльності. На відміну від оперативно-холдингових компаній кошти в цьому випадку переказують у формі фінансових кредитів і відсотків за ними, а таке фінансування можна здійснювати лише через спеціалізовані закордонні фінансові компанії, створені в зонах податкових пільг. Ці компанії мають право одержувати і видавати кредити, що дозволяє використовувати їх для внутрішньофірмових кредитно-фінансових операцій. [4].

Поширення набуває також практика використання *офшорних холдингових компаній* як елементів процесу легалізації кримінальних фондів грошових коштів. Після набуття чинності (з 1 січня 1992 р.) директив Європейського Союзу 90/436/ЄС і 90/435/ЄС, що встановлюють єдині правила оподаткування для всіх країн ЄС і мають пряму дію, географія холдингового бізнесу істотно змінилася. Недоліком даних директив є те, що вони покликані впорядкувати лише податкову систему країн-членів ЄС [5].

Отже, офшорний бізнес може існувати в таких сферах діяльності, як банківська справа, страхування, торгівля, будівництво, інвестиційна діяльність, лізинг, робота на ринку цінних паперів, транспортні послуги тощо. На територіях офшорних юрисдикцій більшість економічних суб'єктів використовують можливість пом'якшити податковий тягар через: 1) торговельні та бартерні операції за посередництва офшорної фірми; 2) операції з борговими зобов'язаннями; 3) операції з цінними паперами; 4) самофінансування.

Офшорні зони залежно від виду й обсягу пільг, що надаються при реєстрації суб'єктам-нерезидентам, поділяють на три групи (*наведена класифікація офшорів досить умовна, оскільки в ряду країн часто відбуваються зміни в законодавстві*).

1. Країни – «податкової гавані», що повністю звільняють компанії від сплати будь-яких податків, за умови, що управління компанією здійснюється за межами території реєстрації і вона не має там джерел доходу. Як правило, до реєстрації таких компаній висуваються мінімальні вимоги, вони не зобов'язані надавати фінансову звітність та відомості про власників. Найбільш відомі країни цієї групи: Беліз, Гібралтар, Кайманові острови, Панама [2].

2. Країни, де іноземним компаніям надаються суттєві податкові пільги та висуваються мінімальні вимоги щодо фінансової звітності, до них належать Кіпр, Уругвай, Естонія та ін.

3. Країни, де податкові пільги та привілейований режим таємності мають суб'єкти господарювання-

нерезиденти, що здійснюють лише визначені в законодавстві країни види господарської діяльності. До цієї групи входять деякі кантони Швейцарії, Люксембург, Греція та ін.

Як правило, з країнами першої групи інші держави не прагнуть укладати угоди про уникнення подвійного оподаткування, а, навпаки, вживають заходів для боротьби з ухиленням від сплати податків. З багатьма країнами другої та третьої груп Україна має угоди про уникнення подвійного оподаткування.

Офшорні зони можна класифікувати за ступенем надійності, що й було зроблено Форумом фінансової стабільності. До першої групи увійшли: Люксембург, Швейцарія, Дублін та інші, до другої – Андорра, Гібралтар, Монако тощо, до третьої – Беліз, Ліхтенштейн, Кайманові Острови та інші. Під надійною офшорною зоною розуміють зону, в якій відсутня банківська таємниця, розвинуті наглядові органи та відповідне законодавство. Офшори, в яких реєструються українські та російські компанії, належать до третьої, найменш надійної групи, що найбільш закрита для правоохоронних органів ЄС [2].

В українському законодавстві практично відсутні критерії оцінки законності «методу офшорів» та інструменти боротьби з ухиленням від сплати податків із використанням офшорних зон.

На сьогоднішній день одним із найважливіших завдань будь-якої держави є правовий контроль над офшорним бізнесом. Необхідність посилення державного регулювання застосування офшорних схем пов'язане із тим, що діяльність організацій у зазначених зонах здебільшого спрямована на ухилення від оподаткування. Податкове законодавство України не дає чіткого визначення поняття «офшорна зона». У вітчизняному законодавстві існує лише вузьке за змістом поняття офшорної зони як території, що визначається Кабінетом Міністрів України в Переліку офшорних зон.

Також, практика показала, що українськими підприємцями починає активно використовуватися ряд маловідомих офшорних зон, що не потрапили до Переліку офшорних зон, затвердженого Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 лютого 2011 р. № 143-р. [6]. Перспективною зоною вважають, наприклад, Чорногорію. Іншою тенденцією офшорного бізнесу є використання складних схем за участю як офшорних, так і не офшорних компаній.

Список використаних джерел

1. Юридична енциклопедія : в 6 т. Т. 4 / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – Київ : Укр. енцикл., 2002. – 720 с.
2. Принципи та підходи управління фінансовими потоками за кордоном (кримінологічний аспект) : реферат [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrainref.com.ua/index.php?go=Files&in=view&id=9370>.
3. Офшорна страхова компанія [Електронний ресурс] / Навчальні матеріали онлайн (pidruchniki.website). – Режим доступу: http://pidruchniki.com/72810/investuvannya/ofshorna_strahova_kompaniya.
4. Посередницькі офшорні фінансові компанії [Електронний ресурс] / Навчальні матеріали онлайн (pidruchniki.website). – Режим доступу: http://pidruchniki.com/72819/investuvannya/operativno-holdingovi_kompaniyi.
5. Холодовський С. Використання офшорних зон з метою зменшення витрат на оподаткування [Електронний ресурс] / Сергій Холодовський // Semper Legal Attorneys at Law : [сайт]. – 15.03.2014. – Режим доступу: <http://semperlegal.com/ua/novosti/publikatsii/118-vikoristannya-ofshornikh-zon-z-metoyu-zmenschennya-vitrat-na-opodatkovannya.html> – Джерело: <http://www.semperlegal.com/>.
6. Про перелік офшорних зон : розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 лют. 2011 р. № 143-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/143-2011-p>.

Проте не можна не відзначити дискримінаційний характер даного положення українського законодавства. Зокрема, у світовій практиці офшорною зоною (юрисдикцією) є країна чи окрема територія країни, де на державному рівні пільговий режим оподаткування застосовується до компаній, що володіють наступними ознаками: цілком належать нерезидентам; здійснюють діяльність винятково поза територією реєстрації; не одержують прибутку із джерел, розташованих поза територією країни – місця реєстрації.

Для використання офшорів потрібно докладно вивчити умови роботи в таких зонах і вимоги законодавства, що дуже швидко в них змінюється.

Існує комплекс факторів, що стимулюють розвиток офшорного бізнесу в Україні. До основних з них можна віднести: тягар податкового навантаження та неефективність фіскальної політики; несприятливий інвестиційний клімат і суттєві мотиви щодо експорту капіталу за кордон; високі інвестиційні ризики та використання офшорних схем для приховування факту володіння інвестиційними об'єктами в Україні; криміналізація економіки і використання офшорних схем для відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом. Лише, коли податкова політика буде раціонально побудована, офшорні зони почнуть використовуватись вітчизняними підприємцями виключно як законний інструмент мінімізації оподаткування шляхом його планування.

Більшість офшорних юрисдикцій, які використовуються суб'єктами вітчизняної економіки, породжені недосконаліми урядовими інноваціями, зокрема, – в оподаткуванні господарської діяльності. Тому існування офшорних юрисдикцій зберігатиметься як відповідь на недосконалі урядові регуляції в ліберальному ринковому просторі, з усіма позитивними результатами та негативними наслідками для національного господарства.

Таким чином, якщо компанія займається міжнародним бізнесом і має досить значні втрати прибутку при оподаткуванні, то її реєстрація в офшорній зоні може вирішити цю проблему. Проте вибір типу офшорної зони в даному випадку має першочергове значення. Деякі держави надаючи значні пільги, при цьому роблять компанію непривабливою для бізнес-партнерів. Це слід враховувати при пошуку офшору, а ще краще – звернутися до відповідного фахівця.

УДК 343.352(479.24)

Эльшан Ханлар оглы ВЕЛИЕВ,

соискатель кафедры уголовного права и криминологии факультета № 3

Днепропетровского государственного университета внутренних дел, Днепропетровск, Украина

УГОЛОВНО-ПРАВОВАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ДАЧИ ВЗЯТКИ (АКТИВНОГО ВЗЯТОЧНИЧЕСТВА) ПО УГОЛОВНОМУ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВУ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Проблема существования коррупции с каждым днем становится актуальной в любом демократичном и цивилизованном обществе. Во многих государствах Европы и Азии противодействие этой проблеме существует на уголовно-правовом уровне. Другими словами, общества борются с коррупционными проявлениями с помощью установления в своих уголовных законах ответственности за те или иные коррупционные деяния. При этом, как правило, внимание и учёных и практических работников обращено к лицам, которые получают взятки. Но в тоже время, с нашей точки зрения, дача взятки имеет не меньшую опасность для современного правового общества. Вот поэтому во многих уголовно-правовых системах разных стран мира предусмотрена уголовная ответственность за дачу взятки.

Целью нашего небольшого исследования выступает вопрос уголовно-правовой характеристики дачи взятки по уголовному законодательству Азербайджанской республики.

Уголовная ответственность за дачу взятки по уголовному законодательству Азербайджанской республики предусмотрена в ст. 312 «Дача взятки (активное взяточничество)» Уголовного кодекса Азербайджанской республики (*далее УК Азербайджана*).

Объектом данного преступления являются общественные отношения, которые обеспечивают нормальную служебную деятельность государственной власти, государственной службы, органов местного самоуправления, а также коммерческих и некоммерческих структур, защищающие и регулирующие интересы, обязанности и права граждан.

Объективная сторона активного взяточничества предусматривает наличие обязательного признака, то есть: общественно опасного деяния, которое описано в диспозиции ст. 312.1 УК Азербайджана. Данное деяние предусматривается в следующей форме: передача должностному лицу прямо или косвенно, лично или через посредника, ему самому либо третьим лицам материальных и иных благ, льгот, предложение, заверение или привилегий за совершение какого-либо действия либо отказ в совершении такого действия, связанного с исполнением служебной обязанности (полномочий).

В данном случае предусматриваются две категории дачи взятки должностному лицу:

- дача взятки (материальных и других ценностей, льгот или привилегий) должностному лицу в связи с выполнением обязанностей (полномочий) взамен на выполнения какого-либо действия;

- дача взятки (материальных и других ценностей, льгот или привилегий) должностному лицу вза-

мен на отказ от совершения каких-либо действий по выполнению служебных обязанностей (полномочий).

Другими словами, речь идет о том, что общественно опасное деяние может проявляться как в активном действии, так и бездействии.

Взяточничество (активный подкуп) это формальный состав преступления. Дача взятки (материальных и драгоценностей, льгот или привилегий) начинается с момента передачи должностному лицу хотя бы какой-либо части взятки и заканчивается получением (принятием) ее.

Анализируемое преступление может быть совершено как непосредственно субъектом преступления, так и с использованием посредника. Если посредник, осознает передачу вещи как предмет взятки, то его действия будут квалифицированы по статьям 32.5 и 312 УК Азербайджана [1, с. 857]. Другими словами, речь идёт о соучастии в роли лица, которое способствует совершению преступления.

Известно, что к субъективным признакам преступления относятся субъективная сторона и субъект преступления. Рассмотрим каждый из них по отдельности.

Содержание субъективной стороны преступления составляет психическое отношение к совершенному обвиняемым общественно опасному деянию. К признакам субъективной стороны преступления относятся такие как вина, мотив и цель преступления. Субъективные признаки преступления отражают связь между сознанием преступника и совершенным его волей общественно опасным деянием. Исходя из этих общих положений, мы считаем целесообразным, вкратце остановиться на некоторых характерных особенностях субъективной стороны дачи взятки (активного взяточничества).

Обязательным признаком субъективной стороны дачи взятки выступает вина. При этом речь идет о прямой форме умысла, то есть лицо осознает общественную опасность дачи взятки, предполагает наступления последствий таких общественно опасных деяний и желает наступления этих последствий. Что же касается мотива и цели дачи взятки, то они носят факультативный характер и на квалификацию данного деяния не влияют. При этом они могут носить разнообразный характер.

Субъектом ст. 312 УК Азербайджана может выступать физическое, вменяемое лицо, достигшее шестнадцатилетнего возраста. Наряду с этим, здесь необходимо отметить, что ответственность возникает только в том случае, если виновное лицо передало взятку только должностному лицу.

Определение должностного лица дано в части «Примечания» к ст. 308 УК Азербайджана [2]. В данном случае, под «должностными лицами» в статьях этой главы подразумеваются следующие лица:

1) представители власти, в том числе лица, выбранные или назначенные в государственные органы в порядке, установленном Конституцией и законами Азербайджанской Республики, либо представляющие государственные органы или органы местного самоуправления на основании специальных полномочий, военнослужащие, являющиеся офицерами, прапорщиками или мичманами, государственные служащие (включая лиц, служащих в особом виде государственной службы), члены муниципалитетов и муниципальные служащие;

2) лица, кандидатура которых на выборные должности в государственных органах зарегистрирована в установленном законом порядке;

3) руководители и работники государственных и муниципальных предприятий, учреждений и организаций, других коммерческих и некоммерческих организаций;

4) лица, выполняющие организационно-распорядительные или административно-хозяйственные функции по специальным полномочиям в государственных и муниципальных предприятиях, учреждениях и организациях, других коммерческих и некоммерческих организациях;

5) лица, занимающиеся предпринимательской деятельностью без образования юридического лица;

6) должностные лица государственных органов иностранных государств, члены выборных государ-

ственных органов иностранных государств, должностные лица и иные служащие международных организаций, члены международных парламентских организаций;

7) судьи и иные должностные лица международных судов, иностранные или местные арбитры арбитражей, иностранные присяжные заседатели.

Положения ст. 312.2 УК Азербайджана предусматривают наличие квалифицирующих признаков:

– дача взятки должностному лицу за совершение им заведомо незаконных действий (бездействия);

– неоднократная дача взятки.

Кроме того, ст. 312 УК Азербайджана в своей структуре имеет поощрительную норму, которая даёт возможность освободить от уголовной ответственности лицо, давшее взятку. Данный вид освобождения от уголовной ответственности может существовать при наличии двух альтернативных условий:

– дача взятки имела место вследствие угроз со стороны должностного лица

– если лицо добровольно сообщило соответствующему государственному органу о даче взятки.

Подводя итог вышеизложенному, необходимо акцентировать следующее: уголовное законодательство Азербайджанской республики имеет в своей структуре уголовно-правовую норму, которая предусматривает уголовную ответственность за дачу взятки (активное взяточничество) и даёт возможность противодействовать этому коррупционному деянию уголовно-правовыми методами.

Список использованных источников

1. Комментарий к Уголовному кодексу Азербайджанской Республики (на азербайджанском языке) / под ред. Ф. Ю. Самандарова. – Баку : Дигеста, 2006. – 960 с.

2. Уголовный кодекс Азербайджанской Республики : утв. законом Азербайджанской Республики от 30 декаб. 1999 г. № 787-IQ [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30420353&doc_id2=30420353#pos=1;-28&pos2=3045;25.

Получено 21.04.2016

Ельшан Ханлар огли ВЕЛІЄВ,

здобувач кафедри кримінального права та кримінології факультету № 3

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, Дніпропетровськ, Україна

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ДАВАННЯ ХАБАРА (АКТИВНОГО ХАБАРНИЦТВА) ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ АЗЕРБАЙДЖАНСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

Надається кримінально-правова характеристика суспільно-небезпечного діяння, кримінальна відповідальність за яке передбачена ст. 312 Кримінального кодексу Азербайджанської республіки. Розкривається зміст обов'язкових ознак складу злочину, а саме: безпосереднього об'єкту, суспільно-небезпечного діяння, вини у формі прямого умислу та суб'єкту давання хабара (активного хабарництва). Наголошується на закріплених на законодавчому рівні підставах звільнення від кримінальної відповідальності особи, яка вчинила давання хабара.

Ключові слова: хабар, хабарництво, давання хабара, службова особа.

Ірина Григорівна ГАВРИЛЮК,

старший слідчий слідчого відділу Житомирського відділу поліції

Головного управління Національної поліції в Житомирській області, Житомир, Україна

ПОНЯТТЯ ОСОБИСТОЇ ТАЄМНИЦІ ЛЮДИНИ

Захист приватного життя громадян – невід’ємний атрибут правової держави. Як справедливо зазначає Д. Ю. Кондратов, право на приватне життя – емнісна юридична категорія, воно складається з ряду правомочностей. Так, зокрема, людина сама визначає коло своїх знайомств і зміст розмов з рідними, близькими, знайомими. При цьому вона повинна бути впевненою, що інформація особистого характеру не стане надбанням держави або інших осіб [1, с. 113].

Таким чином, важливою складовою забезпечення недоторканності приватного життя виступає інститут особистої таємниці людини. Громадське життя кожного індивіда полягає у його участі в суспільному виробництві й інших сферах громадського буття, вони як можуть бути врегульовані законодавством, так і залишатися поза межами такої регламентації, а деякі суспільні відносини в цій сфері врегульовані лише частково. Так, однією з найбільш гострих на сьогоднішній день є проблема захисту права особи на недоторканність приватного життя і, зокрема, на особисту таємницю, оскільки одним з елементів відмежування приватного від публічного, особистого від суспільного та визначення ступеня захищеності людини в суспільстві і виступає таємниця. Враховуючи важливість для будь-якої людини її особистого життя, відносини у цій сфері повинні бути забезпечені правовою охороною, у тому числі і кримінальним законодавством України. Проте, чинне національне законодавство не надає як загальноправового визначення поняття таємниці, так і поняття особистої таємниці людини, зокрема. В результаті чого таке положення справ призводить до колізій в законодавстві та виникнення багатьох спірних питань з приводу кваліфікації порушень недоторканності різного виду таємниць та конфіденційної інформації. На наш погляд, поняття особистої таємниці людини можливо визначити лише через загальне розуміння терміну «таємниця», тому вважаємо за доречне вираження цього питання розпочати саме з розгляду загального поняття таємниці.

В сучасній українській мові під таємницею розуміється те, що приховується від інших, відоме не всім, секрет, що не підлягає розголошенню, щось не пізнане, що не стало відомим, або ще не доступне пізнанню. Безумовно, даний термін означає, що інформація яка містить в собі таємницю людини, може належати лише певній особі і має безпосереднє відношення саме до цієї особи, містять в собі відомості про певні факти події, які не доступні загалу [2, с. 14].

Далі зауважимо на тому, що в існуючій науково-правовій літературі при визначенні окремих видів таємниць існують різні спірні, а часом суперечливі точки зору.

Так, російський правник В. А. Мазуров під таємницею розуміє конфіденційні та секретні відомості, що охороняються законом, у сфері приватного життя

громадян, підприємницькій, фінансовій, політичній, економічній, військовій та інших сферах, відомі або довірені певному колу осіб через їх професійні, службові або інші обов’язки, незаконне отримання, використання, розголошення яких заподіює шкоду або створює загрозу заподіяння шкоди правам і законним інтересам громадян, суспільства, держави і тягне за собою відповідальність винних осіб відповідно до чинного законодавства [3, с. 27].

У свою чергу, І. В. Смолькова пропонує наступне поняття таємниці: «... зі змістової сторони таємниці може бути визначена як особливим чином охоронюваний законом блок секретної або конфіденційної інформації (відомостей) відомої або довіреної вузькому колу суб’єктів через виконання службових, професійних та інших обов’язків або окремих доручень, розголошення яких може тягти юридичну відповідальність» [4, с. 23].

На думку Л. О. Красавчикової, під таємницею необхідно розуміти «певну інформацію про дії (стан та інші обставини) певної особи (громадянина, організації, держави), що не підлягає розголошенню» [5, с. 119].

Н. В. Устименко, вже як представник української юридичної науки, під таємницею розуміє «певного роду відомості, розголошення (передача, витік) яких може спричинити шкоду інтересам її володаря». Крім того, вона наголошує на тому, що поняття «таємниця» може охоплювати різноманітні аспекти життя людини. Проте, спорідненим для них є те, що у кожному конкретному випадку мова йде про інформацію конфіденційного характеру, доступ до якої можливий за згодою її володаря або ж в силу розпоряджень закону, але в суворо визначених випадках [6, с. 72].

Отже, з приведених вище визначень таємниці можна виокремити наступні її ознаки: 1) таємниця – це, перш за все, інформація; 2) це інформація про певні дії особи; 3) ця інформація не підлягає розголошенню.

У різних галузях українського законодавства виділяються ті або інші ознаки, що характеризують окремі види таємниць, яких передбачено понад 20 видів, кожна таємниця представляє своєрідний самостійний інститут, і кожна з них в якійсь мірі може містити особисту таємницю людини.

Так, Закон України «Про інформацію» містить положення, щодо захисту «інформації про особу». Так, ст. 23 визначає поняття «інформація про особу» та трактує його як сукупність документованих або публічно оголошених відомостей про особу. Основними даними про особу (персональними даними) визначено: національність, освіту, сімейний стан, релігійність, стан здоров’я, а також адресу, дату й місце народження. В тому числі, законом визначено перелік видів інформації з обмеженим доступом: таємна та конфіденційна інформація. Конфіденційна

інформація – це відомості які знаходяться у володінні, користуванні або розпорядженні окремих фізичних чи юридичних осіб і поширюються за їх бажанням відповідно до передбачених ними умов. До таємної інформації належить інформація, що містить відомості, які становлять державну та іншу передбачену законом таємницю, розголошення якої завдає шкоду особі, суспільству і державі. [7] Тобто, виходячи з цього особа сама визначає, яка інформація щодо неї є конфіденційною, а яка ні.

Отже, межі свого особистого життя людина визначає самостійно, а саме яку інформацію вона бажає залишити невідомою, та що і в якому обсязі бажає оприлюднити загалу, що саме і визначає «особисту таємницю людини», адже кожна людина має право на вільний розвиток своєї особистості, має право на збереження в таємниці обставини свого особистого життя, а держава в свою чергу виступає гарантом захисту цих прав.

Таким чином, на нашу думку, особиста таємниця людини являє собою відомості, власником яких є одна особа або обмежене власником коло осіб, ці відомості носять приватний характер та виступають не-

від'ємною частиною права на приватне життя, ці відомості власник бажає зберегти в таємниці від інших осіб, тому їх розголошення можливе лише за згодою її власника або у чітко визначених законом випадках.

Виходячи з вищеведеного і задля належного врегулювання правового режиму інформації, якою є особиста таємниця людини, на нашу думку, доцільно на законодавчому рівні надати характеристику інформації, що відноситься до особистої таємниці людини, визначити перелік відомостей, які не можуть бути віднесені до такої таємниці, а також передбачити механізм захисту даної інформації, зокрема і кримінально-правовими засобами. На цій підставі пріоритетними напрямками подальшого наукового дослідження вважаємо комплексний аналіз проблем кримінально-правової охорони особистої таємниці людини, вироблення практичних рекомендацій з удосконалення кримінального законодавства України, що встановлює відповідальність за порушення особистої таємниці людини, вирішення дискусійних питань кваліфікації таких посягань та реалізації кримінальної відповідальності за їх вчинення.

Список використаних джерел

1. Кондратов Д. Ю. Поняття таємниці особистої кореспонденції в кримінальному праві / Д. Ю. Кондратов // Вісник Луганської академії внутрішніх справ МВС імені 10-річчя незалежності України. – 2005. – Вип. 3. – С. 113–120.
2. Словник української мови : в 11 т. Т. 10 / за ред. І. К. Білодіда. – Київ : Наук. думка, 1980. – 1452 с.
3. Мазуров В. А. Тайна: государственная, коммерческая, банковская, частной жизни. Уголовно-правовая защита : учеб. пособ. / В. А. Мазуров. – М. : Дашков и Ко, 2003. – 156 с.
4. Смолькова И. В. Проблемы охраняемой законом тайны в уголовном процессе / Смолькова И. В. – М. : Луч, 1999. – 336 с.
5. Красавчикова Л. О. Личная жизнь граждан под охраной закона / Л. О. Красавчикова. – М. : Юрид. лит., 1983. – 160 с.
6. Устименко Н. В. Тайны личной жизни человека и их гражданско-правовая охрана : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Устименко Наталья Васильевна. – Харьков, 2001. – 204 с.
7. Про інформацію : закон України від 2 жовт. 1992 р. № 2657-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>.

Одержано 21.04.2016

Юлія Анатоліївна ДОРОХІНА,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри адміністративного, фінансового та інформаційного права Київського національного торговельно-економічного університету, Київ, Україна

ЕЛЕКТРОННІ ГРОШІ ЯК ПРЕДМЕТ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ

Перегляд класичного підходу до розуміння предмету злочинів проти власності як речі, перш за все, обумовлений необхідністю вирішення питань кваліфікації посягань на безготівкові грошові кошти, цінні папери, але також необхідно зазначити, що розвиток комп'ютерних мереж призвів до появи нового фінансового інструменту – електронних грошей. У зв'язку з цим виникли нові питання про кваліфікацію суспільно небезпечних діянь, які вчиняються з використанням інформаційно-комунікативних технологій по предмету злочинів проти власності.

Для того, щоб визначити, чи можуть електронні гроші виступати предметом злочинів проти власності, необхідно з'ясувати юридичну природу даного інструменту. Не дивлячись на те, що з моменту появи платіжних систем пройшло досить багато часу, і вони міцно увійшли до побутового життя мільйонів людей, загальноновизнаного поняття електронних грошей до сьогодні немає.

У юридичній доктрині не склалося єдиного підходу до розуміння електронних грошей і різними авторами пропонувалися різні визначення цього поняття [1; 2; 3]. У вітчизняному законодавстві електронні гроші визначено, як одиниці вартості, які зберігаються на електронному пристрої, приймаються як засіб платежу іншими особами, ніж особа, яка їх випускає, і є грошовим зобов'язанням цієї особи, що виконується в готівковій або безготівковій формі (п. 15.1 ст. 15 Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» від 5 квітня 2001 р. № 2346-III). Пункт 1.3 Положення про електронні гроші в Україні, затвердженого постановою Правління Національного банку України від 4 листопада 2010 р. № 481, дещо звужує поняття та визначає електронні гроші, як одиниці вартості, які зберігаються на електронному пристрої, приймаються як засіб платежу іншими, ніж емітент, особами і є грошовим зобов'язанням емітента.

Дані визначення дають змогу виокремити ознаки цієї категорії: а) за своєю правовою природою електронні гроші становлять собою грошове зобов'язання певної особи, що здійснює їх випуск, тобто є зобов'язанням боржника сплатити кредиторі певну грошову суму відповідно до цивільно-правового правочину (договору) та на певних підставах, передба-

чених законодавством України; б) їх матеріальним виразом є одиниця вартості, яка зберігається на електронному пристрої у формі певного технічного символу; в) електронні гроші приймаються як засоби платежу [4, с. 13].

Враховуючи самостійну економічну цінність електронних грошей, під їх випуском необхідно розуміти лише зміну форми виразу коштів з готівкових чи безготівкових на відповідні одиниці вартості в електронному вигляді, що зберігаються на електронному пристрої, і навпаки, при погашенні змінюється форма вказаних одиниць вартості з електронної форми на готівкову чи безготівкову форми, з розрахунку один до одного. Підтвердженням тому є п. 2.3 названого вище Положення про електронні гроші в Україні, у якому зазначається, що електронні гроші вважаються випущеними з часу їх завантаження емітентом або оператором на електронний пристрій, що перебуває в розпорядженні користувача.

На нашу думку, найповніша дефініція поняття електронних грошей міститься в Директиві Європейського Парламенту і Ради Європейського Союзу 2000/46/ЕС від 18 вересня 2000 року «Про започаткування та здійснення діяльності установами-емітентами електронних грошей та пруденційний нагляд за ними». Згідно з даним документом, електронні гроші можуть розглядатися як електронний замінник монет і банкнот, який зберігається на електронному пристрої, наприклад, на чіп-картці або у пам'яті комп'ютера, і який в основному призначений для здійснення електронних банківських платежів обмеженими сумами. Таким чином, можна віднести електронні гроші до особливого роду безготівкових грошових коштів.

З огляду на сказане, слід підтримати пануючу наразі у літературі позицію, відповідно до якої: кваліфікація посягань на грошові кошти не залежить від форми (готівкової чи безготівкової) існування цих коштів; предметом злочину при незаконному списанні сум безготівкових коштів з банківських рахунків є майно, що належить власникам рахунків; незаконне посягання на безготівкові гроші треба розцінювати як заволодіння чужим майном у той чи інший спосіб, визначений у Кримінальному кодексі України. Таким чином, електронні гроші разом з коштами (готівковими та безготівковими) є предметом злочинів проти власності.

Список використаних джерел

1. Кузнецова М. С. Расчеты электронными деньгами / М. С. Кузнецова // Российский налоговый курьер. – 2008. – № 18. – С. 16.
2. Банковский розничный бизнес / Н. В. Калистратов, В. А. Кузнецов, А. В. Пухов. – М. : БДЦ-пресс, 2006. – 422 с.
3. Сацункевич Е. Интернет-кошелек / Е. Сацункевич // ЭЖ-ЮРИСТ. – 2007. – № 4. – С. 15.
4. Берзін П. Неправомірний випуск й використання електронних грошей, що вчиняються в системах інтернет-розрахунків (проблеми кримінально-правової кваліфікації) / П. Берзін, М. Куцевич // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. – 2013. – № 4 (98). – С. 13–16.

Одержано 11.04.2016

Олександр Олександрович ЖИТНИЙ,

доктор юридичних наук, професор, професор кафедри кримінально-правових дисциплін
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, Харків, Україна

ПРОБЛЕМИ ЧИННОСТІ ТА ДІЇ У ПРОСТОРІ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ НОРМ СТОСОВНО ПРАВОПОРУШЕНЬ, ВЧИНЕНИХ ЮРИДИЧНИМИ ОСОБАМИ

1. Однією з властивостей норм кримінального права будь-якої держави є загальнообов'язковість, що означає поширення їх дії (чинності та юридичної сили) на всю державну територію [1, с. 17]. Зазначена властивість ґрунтується на принципі державного суверенітету, загальновизнаному в міжнародному праві та задекларованому в Основному законі України. Тому щодо власної державної території (всіх об'єктів та просторів, які перебувають у межах державного кордону) Україна володіє повною, абсолютною кримінально-правовою юрисдикцією. Перш за все це означає, що злочинність і караність вчинених на цій території актів поведінки у будь-якому випадку визначається за Кримінальним кодексом України (далі – КК України).

2. Згідно з територіальним (національним) принципом чинності закону про кримінальну відповідальність у просторі (ст. 6 КК України) особи, які вчинили злочини на території України, підлягають кримінальній відповідальності за цим Кодексом. Із цього та наступних приписів, котрі містяться у зазначеній статті, випливає, що КК України – єдиний галузевий нормативно-правовий акт, що регламентує дію кримінально-правових норм у просторі, а також що він визначає це щодо певного кола суб'єктів кримінально-правових відносин – фізичних осіб (громадян України, осіб без громадянства, апатридів). При цьому при буквальному (а отже – найточнішому) розумінні зазначеного припису, ця регламентація стосується виключно встановлення й реалізації кримінальної відповідальності цих осіб.

3. Відносно нещодавно норми кримінального права України поширили свою дію й на «колективних» суб'єктів кримінально-правових відносин, тобто на юридичних осіб: мається на увазі введення до Загальної частини КК України інституту заходів кримінально-правового характеру, що застосовуються до цих суб'єктів. При цьому не викликає сумнівів, що його норми не належать до суперінституту кримінальної відповідальності. Їх природа дещо інша. Отже, ст. 6 КК України на Розділ XIV-1 «Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб» не поширюється, а тому в правилах чинності національних кримінально-правових норм в просторі утворюється певна прогалина. Водночас, чітке визначення юридичних статусів суб'єктів кримінально-правових відносин, окреслення обсягів компетенції й повноважень держави та її агентів у зазначених відносинах, регламентація видів і меж обмежень прав, свобод і законних інтересів потенційних делінквентів (неважливо, належать вони до фізичних чи юридичних осіб) є важливою передумовою забезпечення ефек-

тивності виконання кримінальним правом України своїх функцій. У цьому контексті питання чинності й дії норм цієї галузі, її фізично-просторові характеристики в цілому та галузевого законодавства зокрема набувають особливого значення.

4. Формулюючи у ч. 4 ст. 6 КК України виняток щодо поширення дії національного кримінального закону в просторі на всій державній території («принцип екстериторіальності» або ж дипломатична недоторканність) законодавець, у відповідності з принципами й нормами міжнародного права, закріпив механізм захисту від залучення до кримінально-правових відносин певного кола фізичних осіб, котрі офіційно представляють суб'єктів міжнародного права (наприклад, дипломатичних агентів, функціонерів міжнародних міжурядових організацій, керівників іноземних держав і т. ін.). Водночас, подібних виняткових норм інститут заходів кримінально-правового характеру, що застосовуються до юридичних осіб, не має. Наслідки цього розглянемо на прикладі можливості застосування цих заходів до спеціалізованих установ ООН, яких існує сімнадцять (це Міжнародний банк реконструкції й розвитку, Міжнародний валютний фонд, Міжнародна фінансова корпорація, Міжнародна асоціація розвитку, Міжнародне агентство з інвестиційних гарантій, Продовольча й сільськогосподарська організація, Міжнародний фонд сільськогосподарського розвитку, Міжнародна морська організація, Організація міжнародної цивільної авіації, Всесвітній поштовий союз, Міжнародний союз електророз'язку, Всесвітня метеорологічна організація, Організація Об'єднаних Націй з промислового розвитку, Міжнародна організація праці, Всесвітня організація охорони здоров'я, Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки й культури, Всесвітня організація інтелектуальної власності. Усього ж, за деякими даними, в теперішній час у світі нараховується близько семи тисяч міжнародних організацій (у т.ч. й близько 300 міжурядових) [2, с. 295].

Український законодавець проголошує, що заходи кримінально-правового характеру можуть бути застосовані судом до міжнародних організацій, інших юридичних осіб, що створені у відповідності до вимог національного чи міжнародного права (ст. 96⁴ КК України). При цьому будь-яких винятків з цього правила національний кримінальний закон, як відомо, не передбачає, що дозволяє зробити висновок: кримінально-правові норми щодо застосування зазначених заходів діють на всій території України щодо всіх міжнародних організацій. Між тим, цей висновок суперечить загальновизнаним нормам міжнародного права. Так, Конвенція про привілеї та імунітети спеціалізованих

установ ООН, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 21 листопада 1947 р. (ратифікована Україною 13 квітня 1966 р.) у розділі 4 ст. III проголошує, що зазначені спеціалізовані установи з майном та активами, де б саме й у чияму саме розпорядженні вони б не перебували, користуються імунітетом від будь-якої форми судового втручання, окрім випадків, коли вони від цього імунітету відмовляються (хоч при цьому вважається, що жодна відмова від імунітету не поширюється на заходи виконання судових рішень). Крім того, згідно з розділом 5 цієї ж статті вищезгаданої Конвенції приміщення спеціалізованих установ ООН недоторканні. Їх майно й активи недоторканні, не підлягають обшуку, ревізії, конфіскації, експропріації або будь-якій іншій формі втручання як шляхом виконавчих, адміністративних чи судових дій, так і шляхом законодавчих дій [3].

Як видно з наведеного вище, КК України передбачає не всі фактичні ситуації, коли певним суб'єктам

на території України надається «кримінально-правова недоторканість» – у ряді випадків вона ґрунтується безпосередньо на нормах і принципах міжнародного права, що визнані Україною, але при цьому її національним кримінальним законом не відображені.

5. У цілому ж є підстави наголосити на тому, що загальні засади й конкретні правила чинності присів КК України в просторі ґрунтуються не лише на нормах матеріального кримінального права, а й на положеннях Конституції України, нормах та загальновищезгаданих принципах міжнародного права. Викладене свідчить, що окремі норми законодавства України щодо заходів кримінально-правового характеру, які застосовуються до юридичних осіб, не повною мірою враховують фактичне співвідношення останнього з деякими положеннями права міжнародного та вимагають перегляду з метою імплементації до них деяких його норм.

Список використаних джерел

1. Панов М. І. Вступ до навчального курсу «Кримінальне право України» / М. І. Панов. – Київ : Ін Юре, 2015. – 104 с.
2. Міжнародне публічне право : підручник : у 3 т. / [В. Ф. Антипенко, Л. Д. Тимченко, О. В. Біглий, О. А. Радзівіл та ін.] ; відп. ред. В. Ф. Антипенко. – Київ : НАУ-друк, 2010. – 422 с.
3. Конвенція про привілеї та імунітети спеціалізованих установ ООН : прийн. Ген. Асамблеєю ООН 21 листопада 1947 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_170.

Одержано 22.04.2016

Дар'я Володимирівна КАЗНАЧЕЄВА,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права та кримінології
факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, Харків, Україна

ПИТАННЯ УМОВНО-ДОСТРОКОВОГО ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ У ЗАКОНОДАВСТВІ ЗАКОРДОННИХ КРАЇН

На сьогодні державна політика в Україні спрямована на інтеграцію до Європейського Союзу, що є одним із пріоритетних напрямів розвитку країни. Соціально-політичні та економічні зміни в Україні впливають на усі форми суспільного та політичного життя в державі, зокрема, на процеси у галузі права. Аналіз законодавчого досвіду реалізації пенальної політики як України, так і зарубіжних країн свідчить, що її визначальною рисою на сьогодні є гуманізація кримінально-правової репресії. Загальною стає тенденція до зменшення кількості обвинувальних вироків, пов'язаних з призначенням покарання у виді позбавлення волі на певний строк, до покращення правового статусу засуджених тощо. Однією із складових цієї тенденції є застосування умовно-дострокового звільнення від відбування покарання.

Найбільший інтерес становить досвід застосування умовно-дострокового звільнення від відбування покарання у Франції, Федеративній Республіці Німеччина, як країн, які впродовж тривалого часу мають усталену правову систему та є представниками романо-германської правової сім'ї; США, як країни – представника сім'ї загального права; Японії, як країни, яка має свій специфічний шлях розвитку законодавства. Аналіз кримінального законодавства зазначених країн свідчить, що вони віддають перевагу саме умовному звільненню від відбування покарання, а не іншим безумовним видам. Це пояснюється тим, що умовне звільнення має багато переваг над безумовним: дає можливість певний час контролювати звільнену особу, застосовувати до неї заходи виховного та виправного характеру, маючи при цьому можливість реально виконати покарання, від якого таку особу було звільнено, що значно її дисциплінує.

У **Франції** питання умовно-дострокового звільнення врегульовані Кримінальним кодексом (КК) [1] та Кримінально-процесуальним кодексом (КПК) [2]. Формальною підставою цього виду звільнення є відбуття засудженим не менше половини строку позбавлення волі, для рецидивістів строк реального відбування покарання становить 2/3 строку, для осіб, які відбувають покарання у виді довічного позбавлення волі, відбуття не менше 15 років. Матеріальна підстава умовно-дострокового звільнення – це встановлення факту, що є достатні докази позитивної поведінки засудженого та серйозні підстави розраховувати на повернення його до нормального життя у суспільстві. Відповідно до ст. 731 КПК Франції, надання умовно-дострокового звільнення від відбування покарання може супроводжуватись «особливими умовами», а також «заходами впливу та контролю», які мають на меті полегшення повернення до нормального життя у суспільстві особи, яка звільняється. У разі нового засудження, явної недостойної поведінки, порушення

умов чи непокори заходам сприяння умовно-дострокове звільнення відміняється міністром юстиції, а засуджений повинен відбути частину строку покарання, що залишилась. Відповідно до ст. 132-44, 132-45 КК Франції, на умовно-достроково звільненого можуть бути покладені такі обов'язки: не змінювати без повідомлення до служби патронату та сприяння звільненим постійного місця проживання, роботи, навчання; постійно проживати у певному місці; не відвідувати певні місця (бари, трактири, ресторани); утримуватися від спілкування із визначеними судом особами (наприклад з потерпілими, співучасниками вчиненого злочину); не брати участі у парі, брати участь у тоталізаторі; не керувати транспортним засобом; пройти курс лікування від алкоголізму, наркоманії, токсикоманії або венеричного захворювання; влаштуватися на роботу або навчання у визначений судом строк; надавати матеріальну допомогу родині у межах своїх можливостей; виконувати обов'язки щодо допомоги утриманням; сплатити грошову суму до казни; не займатися професійною діяльністю, якщо з нею було пов'язане вчинення злочину; відшкодувати завдані злочином збитки у межах своїх матеріальних можливостей, навіть якщо немає рішення суду щодо цивільного позову.

У **Федеративній Республіці Німеччина** питання умовно-дострокового звільнення регулюються Кримінальним кодексом [3]. Формальною підставою застосування умовно-дострокового звільнення є відбуття не менш 2/3 строку позбавлення волі. У деяких випадках суд може звільнити достроково і після відбуття 1/2 строку, якщо особа засуджена вперше або якщо строк покарання не перевищує 2 роки позбавлення волі, або якщо існують особливі обставини, що характеризують засудженого і вчинений злочин. Засудженому до довічного позбавлення волі необхідно відбути 15 років покарання.

Матеріальна підстава полягає у тому, що застосувати умовно-дострокове звільнення можна, якщо є підстави відповідально судити, що особа в умовах волі не скоїть нового злочинного діяння. Цікаво, що надання умовно-дострокового звільнення можливе лише за згоди засудженого. Умовно-достроково звільненому встановлюється іспитовий строк у межах невідбутої частини строку покарання. Для здійснення контролю за звільненим використовують професійну службу пробачії разом із добровільними представниками громадськості, які безкоштовно здійснюють нагляд за такими особами та надають допомогу у його ресоціалізації.

У **Японії** надання умовно-дострокового звільнення регламентоване Кримінальним кодексом, а саме Главою 5 [4]. Відповідно до ст. 28 КК Японії, цей вид звільнення надається, якщо засуджений відбув

1/3 строку позбавлення волі, при призначенні покарання на певний строк, або 10 років – при безстроковому позбавленні волі (формальна підстава), якщо засуджена особа проявляє достовірне виправлення (матеріальна підстава). У Японії існує система «захисного нагляду». Відповідно до законодавства, під такий нагляд можуть (або повинні) підпадати п'ять категорій осіб: неповнолітні, за рішенням сімейного суду; особи, умовно-достроково звільнені із тюрми; умовно засуджені, які були поставлені під захисний нагляд; жінки, умовно-достроково звільнені від утримання у виховному закладі [5]. Підготовка до захисного нагляду починається ще під час перебування злочинця у тюрмі, коли відповідна служба проводить роботу за місцем його проживання. Співробітник служби захисного нагляду вивчає найближче оточення засудженого, визначає, чи можливе повернення засудженого до попереднього місця проживання. Захисний нагляд передбачає реабілітацію злочинця. Якщо умовно-достроково звільнений порушить умови, на яких йому було надано умовно-дострокове звільнення, то він повертається до пенітенціарної установи. Захисний нагляд застосовується як контроль за умовно-достроково звільненими.

Найбільш цікавою є система кримінального права **США**, що характеризується наявністю визначених та невизначених вироків. Суд, при призначенні покарання, встановлює максимальні та мінімальні його строки. Для США, як федеративної держави, характерна наявність загальнофедерального законодавства та законодавства кожного штату. У зв'язку з цим правова регламентація умовно-дострокового звільнення в різних штатах суттєво відрізняється підставами, строками, обмеженнями. Для зручності було складено Приблизний кримінальний кодекс США (далі – Приблизний КК), в якому визначено загальнофедеральні вимоги кримінального законодавства [6]. Відповідно до ст. 305.1 Приблизного КК США, при гарній поведінці та сумлінному ставленню до виконання

обов'язків термін тюремного ув'язнення особи, засудженої на невизначений строк, скорочується на 6 днів кожного місяця призначеного строку покарання. Крім цього, за особливо зразкову поведінку або виключно сумлінне виконання своїх обов'язків, термін тюремного ув'язнення може бути скорочено ще на 6 днів у будь-якому місяці строку покарання. Таким чином, умовно-дострокове звільнення – це звільнення з місця позбавлення волі до закінчення максимального строку покарання, встановленого вироком суду з тим, щоб звільнений впродовж певного періоду часу незаперечно дотримувався конкретних умов (Parole). Питання надання умовно-дострокового звільнення вирішує комісія штату по умовно-достроковому звільненню. Ключову роль у процедурі умовно-дострокового звільнення відіграє Рада по умовно-достроковому звільненню, до якої входять від трьох до дев'яти членів. Кожний звільнений готує план свого перебування на волі після умовно-дострокового звільнення із зазначенням у ньому способу життя, який він буде вести на волі, конкретних відомостей про місце проживання, рід занять, місце роботи.

Проведений аналіз свідчить, що загальним для законодавств всіх закордонних країн, що були розглянуті, є наявність дієвого механізму здійснення контролю за поведінкою осіб, що знаходяться на волі у порядку умовно-дострокового звільнення; практика накладання на засудженого різних правообмежень (у різних країнах вони мають різні назви: у Франції – це заходи сприяння та нагляду, у ФРН – вказівки, у Японії – постпенітенціарний захисний нагляд, у США – умови умовно-дострокового звільнення).

Таким чином, створення дієвого механізму соціальної роботи з особами, винними у вчиненні злочинів, можливість накладання на умовно-достроково звільнених осіб під час невідбутої частини покарання виконання певних обов'язків є доцільним та обґрунтованим.

Список використаних джерел

1. Новый уголовный кодекс Франции / науч. ред и пер. с франц. Н. Ф. Кузнецова, Э. Ф. Побегайло. – М. : Юрид. колледж МГУ, 1993. – 212 с.
2. Code de procedure penale. – Paris : Librairie Dalloz, 1963. – 279 p.
3. Уголовный кодекс Федеративной Республики Германия / науч. ред. Ф. А. Шестакова ; пер. с нем. Н. С. Рачковой. – СПб. : Юрид. центр Пресс, 2003. – 524 с.
4. Уголовный кодекс Японии / науч. ред. А. И. Коробеева. – СПб. : Юрид. центр Пресс, 2002. – 226 с.
5. Белявская О. А. Уголовная политика в Японии / О. А. Белявская. – М. : Изд-во ИНИОН РАН, 1992. – 56 с.
6. Примерный Уголовный кодекс США / науч. ред. Б. С. Никифоров ; пер. с англ. А. С. Никифоров. – М. : Прогресс, 1969. – 303 с.

Одержано 21.04.2016

Дмитро Васильович КАМЕНСЬКИЙ,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри правознавства

Бердянського державного педагогічного університету, Бердянськ, Україна

ЕВОЛЮЦІЯ НАУКОВИХ ПІДХОДІВ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ТЕРМІНУ «БІЛОКОМІРЦЕВИЙ ЗЛОЧИН» В АМЕРИКАНСЬКІЙ ДОКТРИНІ

Сьогодні важко уявити вивчення особливостей розвитку будь-яких суспільних процесів без пізнання їх історії, адже, як відомо, без вивчення минулого неможливо підготуватись до майбутнього – ці часові категорії є взаємопов'язаними. Саме історична наука як база комплексна галузь пізнання генезису суспільства і державності дозволяє дослідникам у будь-якій науковій сфері підготовлювати міцний фундамент для проведення сучасних досліджень і розроблювати нові рекомендації для усунення існуючих недоліків.

Перш ніж перейти до розгляду питань, заявлених у назві цієї роботи, хотілось би звернути увагу на доцільність системного вивчення не лише вітчизняного, а й іноземного досвіду у контексті правового регулювання окремих сфер суспільних відносин. Одним із переконливих свідчень цьому може бути хоча б та обставина, що наша держава відносно недавно стала на шлях розбудови незалежної правової системи, ринкової економіки, і, як наслідок, сьогодні стикається з проблемами, що у тій чи іншій формі уже поставали перед іншими країнами світу. Створення ефективних моделей ринкової економіки, які ми сьогодні маємо можливість спостерігати в розвинених країнах Європейського Союзу, у США, Канаді, Австралії, Японії та в інших юрисдикціях повинно стати прикладом і водночас натхненням для успішного подолання таких злободенних для нашої держави проблем як корупція, олігархія, зрощування влади із великим бізнесом, відштовхування іноземних інвестицій. А отже не буде зайвим, на наш погляд, звертатись за корисним досвідом до економічно потужних країн світу, і не в останню чергу саме до США. Вивчення історії розвитку механізмів кримінально-правового регулювання ринкових відносин у цій країні, так само як і сучасний критичний аналіз застосування американським урядом регулятивних «важелів» для подолання періодичних кризових явищ у національній економіці, повинно стати в нагоді як вітчизняним економістам, так і правникам під час розробки і обговорення ефективних пропозицій щодо найскорішого та найбезболіснішого переходу української економіки на шлях сталого і прогнозованого розвитку.

Власне термін «білокомірцевий злочин» у Сполучених Штатах має досить тривалу і певною мірою унікальну історію. Більше того, окремі американські дослідники нерідко асоціюють його з процесами надмірної криміналізації економічної поведінки. Як слушно зазначив один дослідник, хоча завдання створення більш ефективної та продуманої моделі білокомірцевої криміналізації буде безперечно складним, його слід спробувати реалізувати, якщо ми прагнемо подолати традиційну змістовну розмитість цього терміну [1, с. 105].

Термін «білокомірцевий злочин» уперше використав американський соціолог Едвін Сазерленд у 1939 р. під час виступу перед Американським соціологічним товариством. Він охарактеризував цей злочин як діяння, скоєне особою із респектабельним соціальним статусом у процесі здійснення ним своєї професійної діяльності. Пізніше у своїй науковій статті, присвяченій проблемам ідентифікації типових ознак білокомірцевого злочинця, професор Сазерленд написав, що різноманітні форми проявів таких злочинів беруть свій початок із порушення делегованих чи уже втілених проявів довіри та можуть бути зведені до двох основних різновидів: перекручування справжньої вартості активів та обманне зловживання (маніпулювання) управлінськими повноваженнями. Не важко побачити, що запропоноване тлумачення знову ж таки вказує на шахрайське, обманне і водночас високоінтелектуальне «забарвлення» проявів білокомірцевої злочинності [2, с. 2].

Активізація державного реагування на прояви білокомірцевої злочинності в США припадає на 70-ті роки минулого століття, коли тільки-но почали набирати оберти такі й досі поширені злочини як відмивання «наркотичних» доходів, ухилення від сплати податків та незаконні грошові позики під високий відсоток із наступним фізичним примушуванням до сплати. Під час свого виступу у 1978 р. перед підкомітетом з питань злочинності Комітету у справах правосуддя Палати представників американського Конгресу тодішній заступник Генерального прокурора країни Бенджамін Сівілетті звернувся до робочого визначення білокомірцевої злочинності, що використовувалось Генеральною прокуратурою США, починаючи з 1976 р. Відповідно до нього, білокомірцевий злочин включає ті різновиди ненасильницької протиправної діяльності, що переважно ґрунтуються на обмані, введенні в оману, приховуванні, маніпулюванні, порушенні довіри чи на інших проявах спотворення правди [3].

Серед головних причин відсутності єдиного підходу до визначення білокомірцевих злочинів можна навести такі: 1) традиційно широка природа цих ненасильницьких та переважно фінансово мотивованих злочинів; 2) внесення змін до відповідних положень національного законодавства за останні тридцять років із відповідними змінами у підходах до його тлумачення; 3) зміни у спрямованості наукових досліджень від особи білокомірцевого злочинця до специфічних ознак злочинів, вчинюваних ним; 4) відсутність будь-яких спроб упорядкувати відмінні групи білокомірцевих злочинів із боку як законодавця, так і судової гілки влади.

На сьогоднішній день серед представників американської науки кримінального права існує лише фрагментарна узгодженість позицій про змістовну

наповнюваність терміну «білокомірцевий злочин», про весь спектр протиправної поведінки, що він покликаний охопити. Дійсно, ця дефініція загальновідома своєю неточністю, змістовною розмитістю, що в свою чергу породжує чимало проблем не лише доктринального, а й суто прикладного характеру. Видається, що за своїми криміноутворюючими ознаками до числа білокомірцевих можна віднести наступні протиправні діяння: злочини, що посягають на відносини вільної конкуренції, комп'ютерне шахрайство, шахрайство з кредитними картками та іншими банківськими продуктами, шахрайство під час банкрутства, у сфері охорони здоров'я та на ринку страхових послуг, порушення екологічного законодавства, різноманітні прояви фінансового (банківського) шахрайства, незаконні операції з цінними паперами, корупційні зловживання, підробка грошових знаків та цінних паперів, легалізація злочинних доходів, ухилення від сплати податків та інші злочини проти фінансової системи держави, розтрата чужого майна та коштів, економічних шпיוнаж та незаконне заволодіння інформацією, що становить комерційну таємницю [4]. У наведеному переліку привертає увагу частота використання терміну «шахрайство» – дійсно, злочини проти економічної системи держави у своїй більшості проявляються через різноманітні, часто складні форми обману. У принципі ця «фальсифікаційна» складова економічних посягань є спільною і для американських, і для вітчизняних реалій економічної злочинності.

Деякі американські дослідники уже звертали увагу на проблемність вироблення єдиної дефініції білокомірцевого злочину [5, с. 585–86]. Насправді існує велика кількість різноманітних поглядів на особливу юридичну природу та межі білокомірцевої за своїм змістом групи протиправних діянь. Пропонуючи власні варіанти визначення терміну, вчені зазвичай аналізують його під різними кутами та у різних контекстах правозастосування. На сторінках спеціальної літера-

тури навіть висувається дещо радикальна точка зору про те, що насправді суб'єктом таких злочинів виступає держава, а не бізнесмен, оскільки саме держава в особі правоохоронних органів не виконує належним чином задачі з ефективного регулювання процесів розвитку ринку й вільної конкуренції. Такий неординарний підхід обґрунтовується з позицій вчення про політичну економію – порушення з боку бізнесу пояснюються небажанням підприємців підкорюватися волевиявленню держави, втіленій у нормативних вимогах економічного законодавства [6, с. 89].

Сьогодні розділ веб-сайта ФБР, присвячений білокомірцевим злочинам, характеризує цей і досі розпливчастий термін як синонім широкого спектру шахрайств, скоєних бізнесменами та урядовцями. Інтернет-портал правоохоронного відомства містить посилання на значний перелік білокомірцевих загроз та програм протидії ним. Серед них – конфіскація активів, шахрайство під час банкрутства, корпоративне шахрайство, шахрайство фінансових установ, шахрайство в сфері охорони здоров'я, шахрайство у сфері страхування, на ринку цінних паперів та на товарних біржах, під час просування товарів та послуг на масовому ринку, легалізація злочинних доходів, шахрайство у сфері іпотечного кредитування, злочинні посягання на права інтелектуальної власності [7].

Як бачимо з наведених визначень і водночас як красномовно підказує генеза розвитку відповідної частини федерального кримінального законодавства США, умовну серцевину білокомірцевих посягань утворює шахрайська форма реалізації злочинного умислу – обман у самому широкому економічному сенсі цього слова. Ця дефініція підкреслює високоінтелектуальну, ненасильницьку та переважно орієнтовану на прибуток природу таких злочинів, що вчиняються за допомогою обману фізичної особи, корпорації або навіть суспільства і з метою одержання будь-яких матеріальних цінностей, влади чи двох ресурсів одночасно.

Список використаних джерел

1. Strader K. White Collar Crime and Punishment: Reflections on Michael, Martha, and Milberg Weiss / K. Strader // *George Mason Law Review*. – 2007. – No. 15. – Pp. 45–107.
2. Sutherland E. White Collar Criminality / E. Sutherland // *American Sociological Review*. – 1940. – No. 5. – Pp. 1–12.
3. Hearings on White-Collar Crime before the Subcommittee on Crime of the Committee On the Judiciary, House of Representatives, 95th Cong. 2 (1978) (statement of Benjamin R. Civiletti).
4. White-Collar Crime: an overview [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.law.cornell.edu/wex/white-collar_crime.
5. Hasnas J. Ethics and the Problem of White Collar Crime / J. Hasnas // *American University Law Review*. – 2005. – No. 54. – Pp. 579–660.
6. Chiste K. Retribution, Restoration, and White-Collar Crime / K. Chiste // *Dalhousie Law Journal*. – 2008. – No. 31. – Pp. 85–121.
7. White-Collar Crime : Lying, cheating, and stealing [Електронний ресурс] // FBI : [офіц. сайт]. – Режим доступу: https://www.fbi.gov/about-us/investigative/white_collar.

Одержано 31.03.2016

Дмитро Юрійович КОНДРАТОВ,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права та кримінології факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, Харків, Україна

КВАЛІФІКАЦІЯ ПОРУШЕННЯ ТАЄМНИЦІ КОРЕСПОНДЕНЦІЇ З ВИКОРИСТАННЯМ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗАСОБІВ, ПРИЗНАЧЕНИХ ДЛЯ НЕГЛАСНОГО ЗНЯТТЯ ІНФОРМАЦІЇ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ

Кваліфікація злочину є найскладнішим видом правозастосування. Ніяка інша правозастосовна діяльність не вимагає врахування такої кількості конкретних обставин вчинення діяння, такого досконалого знання законодавства, що передбачає відповідальність за його вчинення, та слідчо-прокурорської і судової практики. Саме в цій діяльності припускається й найбільша кількість помилок [1, с. 3]. Між тим правильна кваліфікація злочину має вирішальне значення в процесі здійснення кримінального судочинства.

У кримінальному праві під кваліфікацією розуміється юридична оцінка злочину і встановлення (застосування) тієї кримінально-правової норми, яка повніше описує ознаки цього злочину. Кваліфікувати злочин означає встановити повну відповідність його ознакам норми, яка передбачає відповідальність саме за вчинення цього злочину [1, с. 5; 2, с. 51].

Як зазначається у науковій літературі, при кваліфікації злочинів, передбачених ч. 2 ст. 163 КК (порушення таємниці кореспонденції, вчинене з використанням спеціальних засобів, призначених для негласного зняття інформації) та ст. 359 КК (незаконне використання спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації), виникають певні складності [3, с. 169].

Отже, вирішення цього питання, на нашу думку, заслуговує особливої уваги.

Більшість авторів вважають, що незаконне використання спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації, поєднане з порушенням таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної чи іншої кореспонденції, охоплюється ч. 2 ст. 163, але за наявності кваліфікуючих обставин, передбачених ч. 2 ст. 359, кваліфікується за сукупністю злочинів, передбачених ч. 2 ст. 163 і ч. 2 ст. 359 КК України [4, с. 48; 5, с. 47; 6, с. 164, 762; 7, с. 424; 8, с. 523].

Дозволимо собі не погодитися з вищезазначеною думкою. Безсумнівно, що використання спеціальних засобів, призначених для негласного зняття інформації, є більш небезпечним способом порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної чи іншої кореспонденції. Проте, саме по собі незаконне використання таких технічних засобів визнається самостійним злочином, за вчинення якого передбачена відповідальність ст. 359 КК України. Крім того, Законом України від 15 червня 2010 р. № 2338-VI «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за незаконне поводження із спеціальними технічними засобами негласного отримання інформації», така кваліфікуюча ознака, як заподіяння істотної шкоди охоронюваним законом правам, свободам чи інтересам окремих громадян, державним чи

громадським інтересам або інтересам окремих юридичних осіб, була виділена у ч. 3 ст. 359 КК, яка передбачає покарання у виді позбавлення волі на строк від семи до десяти років. Таким чином, законодавець визнав, що злочин, передбачений ч. 3 ст. 359 є більш тяжким ніж той, що передбачений ч. 2 ст. 163 КК України.

Оскільки порушення таємниці кореспонденції сформульовано як злочин з формальним складом, тому і такий наслідок, як істотне заподіяння шкоди охоронюваним законом правам, свободам чи інтересам окремих громадян, не уявляється можливим охопити формальним складом злочину. Тим більше, під істотною шкодою в ч. 3 ст. 359 КК необхідно розуміти саме поєднання незаконного використання спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації із вчиненням інших злочинів, зокрема, передбаченого ст. 163 КК України. Про таке вирішення зазначеного питання свідчить й судова практика. Так, відповідно до п. 6 постанови Пленуму Верховного Суду України від 26 грудня 2003 р. № 15 «Про судову практику у справах про перевищення влади або службових повноважень» істотною шкодою, зокрема, можуть визнаватися порушення охоронюваних Конституцією України чи іншими законами прав та свобод людини і громадянина (право на свободу й особисту недоторканність та недоторканність житла, виборчі, трудові, житлові права тощо) [9, с. 296].

Таким чином, істотна шкода при незаконному використанні спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації може виражатися і в порушенні охоронюваного ст. 163 КК України конституційного права особи на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції.

Аналіз закону про кримінальну відповідальність дає нам підстави вважати, що вчинення значної кількості злочинів може бути поєднане з незаконним використанням спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації, однак це не означає, що подібні діяння неодмінно слід визнавати у якості кваліфікуючої ознаки у відповідних складах. З цього можна зробити висновок про те, що немає необхідності виділяти у якості окремої кваліфікуючої ознаки злочину, передбаченого ст. 163 КК України, як вчинення його з використанням спеціальних засобів, призначених для негласного зняття інформації. Подібні діяння, на наш погляд, необхідно розглядати як окремих самостійний злочин, що передбачений ст. 359 КК України. На наш погляд, при такому вирішенні питання буде ліквідована конкуренція між ст. 163 та ст. 359 КК України.

У тому ж випадку, коли незаконне використання спеціальних засобів, призначених для негласного

зняття інформації, поєднується із незаконним порушенням прав та свобод людини і громадянина, зокрема з порушенням таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної чи іншої кореспонденції, що передаються засобами зв'язку або через комп'ютер, вчинене необхідно кваліфікувати за сукупністю злочинів. В нашому випадку остаточно кваліфікація повинна відбуватися за ч. 1 або ч. 2 ст. 163 та ч. 3 ст. 359 КК України.

Зазначимо, що подібна точка зору вже висловлювалася С. Я. Лиховою ще у 2006 році за час дії попередньої редакції ст. 359 КК України [10, с. 302–303].

Однак, на наш погляд, не зовсім обґрунтованою видається пропозиція цього автора щодо остаточної

кваліфікації діянь саме за ч. 1 ст. 163 та ч. 1 ст. 359 КК України, адже на той час така кваліфікуюча ознака, як заподіяння істотної шкоди охоронюваним законом правам, свободам чи інтересам окремих громадян, державним чи громадським інтересам або інтересам окремих юридичних осіб, була виділена у ч. 2 ст. 359 КК України.

Виходячи з вищевикладеного, пропонуємо внести зміни до ст. 163 КК України, а саме з частини другої цієї статті виключити словосполучення «... або з використанням спеціальних засобів, призначених для негласного зняття інформації ...».

Список використаних джерел

1. Коржанський М. Й. Кваліфікація злочинів / М. Й. Коржанський. – Київ : Юрінком Інтер, 1998. – 416 с.
2. Навроцький В. О. Основи кримінально-правової кваліфікації : навч. посіб. / В. О. Навроцький. – Київ : Юрінком Інтер, 2006. – 704 с.
3. Хавронюк М. І. Довідник з Особливої частини Кримінального кодексу України / М. І. Хавронюк. – Київ : Істина, 2004. – 504 с.
4. Андрушко П. Кримінально-правова охорона конституційного права громадян на недоторканість приватного життя / П. Андрушко // Вісник Конституційного Суду України. – 2005. – № 2. – С. 43–50.
5. Зінченко І. О. Кримінально-правова охорона виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина. Аналіз законодавства і судової практики : монографія / І. О. Зінченко. – Харків : СПД ФО Вапнярчук Н. М., 2007. – 320 с.
6. Кримінальний кодекс України : наук.-практ. коментар : у 2 т. Т. 2 : Особлива частина / [Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгіна та ін.] ; за заг. ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. – 5-те вид., допов. – Харків : Право, 2013. – 1040 с.
7. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – 6-те вид., перероб. та допов. – Київ : Юрид. думка, 2009. – 1236 с.
8. Канчукова М. В. Кримінально-правова охорона таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної чи іншої кореспонденції, що передаються засобами зв'язку або через комп'ютер (ст. 163 КК України) / М. В. Анчукова // Держава і право. – 2008. – Вип. 42. – С. 519–526.
9. Про судову практику у справах про перевищення влади або службових повноважень : постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 груд. 2003 р. № 15 // Збірник постанов Пленуму Верховного Суду України у кримінальних справах. 1973–2010 рр. / упоряд. Н. О. Гуторова, О. О. Житний. – 7-ме вид., зі змін. та допов. – Харків : Одиссей, 2011. – С. 294–299.
10. Лихова С. Я. Злочини у сфері реалізації громадянських, політичних та соціальних прав і свобод людини і громадянина (розділ V Особливої частини КК України) : монографія / С. Я. Лихова. – Київ : Київ. ун-т, 2006. – 573 с.

Одержано 20.04.2016

Владислав Геннадійович КУНДЕУС,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінально-правових дисциплін факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ, Харків, Україна;

Інна Вікторівна ЛЕДЯЄВА,

аспірант кафедри кримінально-правових дисциплін факультету № 6

Харківського національного університету внутрішніх справ, Харків, Україна

ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ СУБ'ЄКТА ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТАТТЕЮ 369³ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ «ПРОТИПРАВНИЙ ВПЛИВ НА РЕЗУЛЬТАТИ ОФІЦІЙНИХ СПОРТИВНИХ ЗМАГАНЬ»

Кримінальна відповідальність за протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань, встановлюється ст. 369³ Кримінального кодексу України (далі – КК). Так, згідно ч. 1 ст. 369³ КК України – вплив на результати офіційних спортивних змагань шляхом підкупу, примушування або підбурювання чи вступу у змову щодо результатів офіційного спортивного змагання з метою одержання неправомірної вигоди для себе чи третьої особи або одержання внаслідок таких діянь неправомірної вигоди для себе чи третьої особи. Згідно з ч. 3 ст. 369³ КК України – порушення заборони розміщення ставок на спорт, пов'язаних з маніпулюванням офіційним спортивним змаганням з одержанням в результаті цього неправомірної вигоди для себе або інших осіб у розмірі, що перевищує двадцять мінімальних заробітних плат [1].

Згідно примітки до ст. 369³ КК суб'єктом правопорушень у цій статті є особи, зазначені в частині другій статті 17 Закону України «Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань» (далі – Закон). Відповідно до ч. 2 ст. 17 Закону суб'єктами відповідальності за корупційні правопорушення, що впливають на результати офіційних спортивних змагань, є особи, зазначені в частині третій статті 6 цього Закону, які вчинили корупційне правопорушення; особи, які порушили заборону, встановлену в частині четвертій статті 8 цього Закону; особи, які примушували чи підбурювали цих суб'єктів до правопорушень або вступили з ними у змову [2].

Частина 3 ст. 6 Закону «Правила чесної гри (Fair Play)» зазначає, що спортсмени, особи допоміжного спортивного персоналу, які беруть участь у спортивному змаганні, посадові особи у сфері спорту повинні сумлінно виконувати свої спортивні, професійні та службові обов'язки, не допускати зловживань ними, не розголошувати і не використовувати в інший спосіб ексклюзивну спортивну інформацію, крім випадків, встановлених законом, утримуватися від виконання неправомірних рішень чи вказівок керівництва та від задоволення пропозицій інших осіб, що можуть протиправно вплинути на хід або результати офіційних спортивних змагань.

Отже, відповідно до примітки до ст. 369³ КК, ч. 2 ст. 17, ч. 3 ст. 6 закону суб'єктом правопорушень у злочині, передбаченому ст. 369³ КК є: 1) спортсмени, які вчинили корупційне правопорушення; 2) особи допоміжного спортивного персоналу, які беруть

участь у спортивному змаганні і, які вчинили корупційне правопорушення; 3) посадові особи у сфері спорту, які вчинили корупційне правопорушення; 4) особи, які порушили заборону, встановлену в ч. 4 ст. 8 Закону; 5) особи, які примушували чи підбурювали цих суб'єктів до правопорушень або вступили з ними у змову.

Згідно ст. 1 Закону спортсмен – фізична особа, яка систематично займається певним видом (видами) спорту, визнаним в Україні, та бере участь у спортивних заходах. Допоміжний спортивний персонал – будь-який тренер, наставник, менеджер, агент, працівник команди, офіційна особа команди, медичний та інший персонал, що обслуговує або лікує спортсменів, які беруть участь або готуються до спортивних змагань. Посадова особа у сфері спорту – власник, акціонер, керівник чи працівник юридичної особи, яка організовує і сприяє спортивним змаганням, а також особи, уповноважені на проведення офіційного спортивного змагання; керівники і працівники міжнародної спортивної організації, інших компетентних спортивних організацій, що визнають змагання [2].

Згідно ч. 4 ст. 8 Закону спортсменам, особам допоміжного спортивного персоналу, які беруть участь у спортивному змаганні, посадовим особам у сфері спорту забороняється розміщувати ставки на спорт щодо результатів офіційного спортивного змагання, в якому вони або їхня команда беруть участь. Отже до осіб, які порушили заборону, встановлену в ч. 4 ст. 8 Закону слід відносити спортсменів, осіб допоміжного спортивного персоналу, які беруть участь у спортивному змаганні, посадових осіб у сфері спорту і які, всупереч вимогам ч. 4 ст. 8 Закону порушували заборону, щодо розміщування ставок на спорт щодо результатів офіційного спортивного змагання, в якому вони або їхня команда беруть участь.

Згідно зі ст. 8 Закону протиправний вплив у будь-який спосіб на результати офіційних спортивних змагань забороняється (ч. 1 ст. 8 КК). Корупційним правопорушенням, що впливає на результати офіційних спортивних змагань, є вчинення хоча б одного з таких діянь:

1) підкуп спортсменів, осіб допоміжного спортивного персоналу, які беруть участь у спортивному змаганні, посадових осіб у сфері спорту, примушування або підбурювання їх до таких діянь чи вступання з ними у змову стосовно результату офіційного спортивного змагання (договірного поєдинку) або

стосовно надання ними ексклюзивної спортивної інформації;

2) отримання спортсменами, особами допоміжного спортивного персоналу, які беруть участь у спортивному змаганні, посадовими особами у сфері спорту грошей, цінних паперів, іншого майна, користування послугами майнового характеру, отримання інших вигод і переваг внаслідок діянь, зазначених у п. 1 цієї частини, чи несанкціонованого використання ними ексклюзивної спортивної інформації [2].

Отже, до осіб які примушували чи підбурювали спортсменів та осіб допоміжного спортивного персоналу, які беруть участь у спортивному змаганні, а також посадових осіб у сфері спорту слід відносити осіб, які примушували чи підбурювали цих суб'єктів, відповідно до ст. 8 Закону, до вчинення корупційних правопорушень та порушень, пов'язаних з корупцією у сфері спорту з метою впливу на результати офіційних спортивних змагань.

Згідно ст. 18 КК суб'єктом злочину є фізична осудна особа, яка вчинила злочин у віці, з якого відповідно до цього Кодексу може наставати кримінальна відповідальність. Спеціальним суб'єктом злочину є фізична осудна особа, яка вчинила у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність, злочин, суб'єктом якого може бути лише певна особа [1]. Відповідно до ч. 1 ст. 22 КК кримінальній відповідальності підлягають особи, яким до вчинення злочину виповнилося шістнадцять років [1].

Таким чином, суб'єктом злочину, передбаченого ст. 369³ КК «Протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань» є:

1) спеціальний суб'єкт злочину – фізична осудна особа, якій до вчинення злочину виповнилося шістнадцять років, і яка відповідно до Закону України «Про запобігання впливу корупційних правопо-

рушень на результати офіційних спортивних змагань», це:

1.1) спортсменом (фізична особа, яка систематично займається певним видом (видами) спорту, визнаним в Україні, та бере участь у спортивних заходах) який вчинив корупційне правопорушення;

1.2) особою допоміжного спортивного персоналу, яка бере участь у спортивному змаганні (будь-який тренер, наставник, менеджер, агент, працівник команди, офіційна особа команди, медичний та інший персонал, що обслуговує або лікує спортсменів, які беруть участь або готуються до спортивних змагань) яка вчинила корупційне правопорушення;

1.3) посадовою особою у сфері спорту (власник, акціонер, керівник чи працівник юридичної особи, яка організовує і сприяє спортивним змаганням, а також особи, уповноважені на проведення офіційного спортивного змагання; керівники і працівники міжнародної спортивної організації, інших компетентних спортивних організацій, що визнають змагання) що вчинила корупційне правопорушення;

1.4) особою (спортсмен, особа допоміжного спортивного персоналу, які беруть участь у спортивному змаганні, посадова особа у сфері), яка супереч вимогам ч. 4 ст. 8 Закону порушували заборону, щодо розміщування ставок на спорт щодо результатів офіційного спортивного змагання, в якому вони або їхня команда беруть участь;

2) загальний суб'єкт злочину – фізична осудна особа, якій до вчинення злочину виповнилося шістнадцять років яка примушувала чи підбурювала спортсменів, осіб допоміжного спортивного персоналу, які беруть участь у спортивному змаганні, посадових осіб у сфері спорту до правопорушень або вступили з ними у змову з метою протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України : закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
2. Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань : закон України від 3 листоп. 2015 р. № 743-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/743-19>.

Одержано 20.04.2016

Ігор Іванович МИТРОФАНОВ,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри галузевих юридичних наук Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського, Кременчук, Україна

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕХАНІЗМУ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Протидія кримінальній активності населення стає проблемою номер один у сучасній Україні. Це пов'язано з тим, що рівень злочинності в останні роки суттєво підвищився. З огляду на кримінальні виклики актуалізуються питання кримінально-правового забезпечення охорони життєво важливих інтересів людини та громадянина, суспільства, держави й людства від кримінально каранних посягань. Висловлене спонукає науковців до переосмислення складових частин та їхньої взаємодії при функціонуванні механізму кримінально-правового регулювання (далі – МКПР).

Відправним пунктом (законодавчою платформою) МКПР була та залишається норма кримінального права (далі – норма КПР), яка встановлює правило поведінки щодо невчинення кримінально-протиправних діянь та пов'язані з ним гіпотезні, диспозиційні та санкційні веління [1, с. 172–179]. Від чіткості й точності формулювань, які використовує законодавець при закріпленні цих правил поведінки та пов'язаних із ними велінь, залежить законність, справедливість й ефективність реалізації кримінально-правових засобів впливу на осіб, які вчиняють суспільно небезпечні діяння, передбачені Кримінальним кодексом України (далі – КК).

Яким же чином спрацьовує МКПР? Як відбувається регулювання суспільних відносин нормою КПР? На ці питання однозначної відповіді в доктрині кримінального права сьогодні не існує, як і не існує однакового підходу до з'ясування та розкриття змісту багатьох кримінально-правових категорій [2, с. 34–35]. Розв'язання вказаних проблем має спиратися на розуміння норми КПР [3, с. 65–72] та виконувати нею функції. Саме у функціях норм права знаходять відображення напрями впливу їх приписів на регульовані кримінальним правом суспільні відносини, що ними впорядковуються.

Основними функціями норм КПР [4, с. 131–139] є запобіжна та відновлювальна функції. Держава має бути зацікавлена в регулюванні тих суспільних відносин, що забезпечують сталий розвиток суспільства в усіх сферах його життєдіяльності та гарантований рівень правопорядку в ньому. Тому гостро перед наукою кримінального права постає питання: в регулюванні яких відносин зацікавлена держава, конструюючи та вводячи в дію норми КПР? Це питання також є вкрай дискусійним, оскільки у сучасних підручниках з кримінального права переважає думка, що кримінальне право регулює відносини, які виникають між порушниками приписів норм КПР і державою з приводу вчинення ним кримінально караного діяння. Невже у регулюванні саме цих суспільних відносин зацікавлена держава?

Суспільні відносини, врегульовані нормою КПР, перетворюються на відповідні кримінально-правові

відносини, серцевиною яких є їхній зміст: права й обов'язки учасників вказаних відносин. Якщо виходити з того, що норма КПР регулює відносини, які виникають з приводу вчинення кримінально-протиправного діяння, то держава в межах встановлених кримінально-правових відносин зобов'язана відреагувати на вчинене діяння та має право на застосування до особи, яка його вчинила, заходів державного примусу, у тому числі процесуального характеру, а в особі існує право на вчинення кримінально-протиправного діяння. Однак держава зацікавлена нормою КПР врегулювати запобіжні кримінально-правові відносини, в межах яких вона встановлює обов'язок для всіх фізичних осіб не вчиняти суспільно небезпечні діяння, передбачені КК України під загрозою можливості застосування заходів державного примусу.

При порушенні приписів норм КПР особа сама добровільно перериває зв'язок, що встановлюється між нею та державою, і запобіжні кримінально-правові відносини трансформуються у відновлювальні кримінально-правові відносини, в яких особа зобов'язана дати звіт про вчинене, а держава має право до такої особи застосувати засоби кримінально-правового впливу. Особа, яка вчинила таке діяння, має право на визнання її винною тільки в тому діянні, яке вона дійсно вчинила, а у держави виникає обов'язок визнати особу, яка вчинила кримінально-протиправне діяння, винною тільки в тому діянні, яке вона дійсно вчинила. У потерпілого у виниклих правовідносинах є право вимагати призначення відшкодування завданої діянням шкоди у повному обсязі, у держави з'являється обов'язок визнати таку шкоду і здійснити заходи з її відшкодування, а у засудженого – відшкодувати завдану вчиненим діянням шкоду у повному обсязі.

Крім норм КПР та виникаючих на їх підставі відповідних кримінально-правових відносин для МКПР, необхідно задіяти індивідуальне кримінально-правове регулювання у формі правозастосування у разі, якщо вимагається: 1) встановлення юридичного факту – вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад суспільно небезпечного діяння, передбаченого КК; 2) конкретизація змісту обмежень особистого, майнового й іншого характеру (первинна чи повторна) або визначення юридичних фактів, за яких особа може не зазнавати взагалі таких обмежень; 3) примусове виконання обмежень особистого, майнового й іншого характеру, що становлять зміст кримінальної відповідальності; 4) закріплення прийнятих рішень щодо руху матеріалів кримінального провадження, встановлення наявності юридичного факту, конкретизації (індивідуалізації) засобів кримінальної відповідальності в акті застосування норм кримінального права, що встановлюють покарання.

МКПР не може існувати і без блоку кримінально-правових засобів впливу, через які відповідальність у кримінальному праві об'єктивується. Не лише кримінальну, а і будь-який різновид юридичної відповідальності слід визнати оголеною фікцією, якщо в тій чи іншій галузі права не передбачена дієва система засобів впливу на осіб, які порушують приписи правових норм. Саме це вимагає законодавця встановлювати нормами права дієві засоби відповідальності, що в індивідуальному порядку дозволяють визначити міру відповідальності порушника. Основним кримінально-правовим засобом впливу на осіб, які визнані винними у вчиненні кримінальних правопорушень, норма Особливої частини КК визначає той чи інший вид покарання, а решта засобів МРКВ, що становлять певну їх систему, фіксується у нормах Загальної частини КК. Головне призначення цієї системи полягає в тому, щоб надати можливість за допомогою індивідуального кримінально-правового регулювання оптимально обрати порушнику той засіб, який дозволить досягти мети кримінальної відповідальності з урахуванням тяжкості вчиненого кримінального правопорушення та особи винного.

Слід наголосити, що система засобів впливу на осіб, які порушують приписи правових норм, ширша за обсяг від засобів кримінально-правового впливу, через які реалізується кримінальна відповідальність. Так, наприклад, до останніх не належить такий кримінально-правовий засіб впливу, як звільнення від кримінальної відповідальності. Елімінують кримінальну відповідальність і приписи, що належать до гіпотезних велінь (добровільна відмова від вчинення злочину й обставини, які елімінують кримінальну протиправність діяння). Норми-веління, що регулюють обставини, які елімінують кримінальну протиправність діяння, не мають окремого предмета кримінально-правового регулювання, оскільки бе-

руть участь у виконанні запобіжної функції кримінального права. Проте регулювання відносин відбувається дещо по-іншому, що пов'язано з їхньою правовою природою. За своїм змістом веління, що передбачають обставини, які елімінують кримінальну протиправність діяння, фактично встановлюють законодавчі кордони кримінально караної поведінки (межі дозволеного та недозволеного), що має важливе значення у правовому регулюванні поведінки індивідів у цілому. Окреслюючи кордони дозволеної поведінки, веління, що передбачають обставини, які елімінують кримінальну протиправність діяння, заповідають вчиненню кримінальних правопорушень.

Так, кримінально-правові норми-веління, що регулюють необхідну й уявну оборону чи заподіяння шкоди в стані крайньої необхідності, дозволяючи вчиняти визначені законом дії, одночасно вказують на межі, за якими поведінка особи спричинить можливість реалізації кримінальної відповідальності. Такі межі встановлюються і при правовому регулюванні поведінки осіб, які заподіюють шкоду під фізичним чи психічним примусом, під час затримання особи, яка вчинила кримінально каране діяння, виконання наказу або розпорядження, виправданого ризику, виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації.

Таким чином: 1) норма ККП, з якої починається кримінально-правове регулювання і в якій програмується модель поведінки осіб щодо невчинення кримінально-протиправного діяння, є законодавчим фундаментом МКПР; 2) для пояснення МКПР норми кримінального права залежно від виконуваної ними ролі слід поділяти на основні (забезпечують реалізацію завдань КК України) та допоміжні (доповнюють (уточнюють) зміст основних норм або допомагають їх застосуванню).

Список використаних джерел

1. Митрофанов І. І. Кримінально-правова норма та пов'язані з нею веління / І. І. Митрофанов // Публічне право. – 2016. – № 1 (21). – С. 172–179.
2. Митрофанов І. І. Кримінально-правова наука: чи є необхідність подальшого розвитку? / І. І. Митрофанов // Актуальні питання кримінального права, кримінального процесу та криміналістики (на вшанування пам'яті Ганса Гросса) : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 29 січ. 2016 р.). – Львів : Вид-во Львів. політехніки, 2016. – С. 34–35.
3. Митрофанов І. І. Поняття кримінально-правових норм та їх види в механізмі реалізації кримінальної відповідальності / І. І. Митрофанов // Європейські перспективи. – 2016. – № 1. – С. 65–72.
4. Митрофанов І. І. Запобіжна функція кримінального права та кримінально-правові відносини: який між ними зв'язок? / І. І. Митрофанов // Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України. – 2015. – № 4. – С. 131–139.

Одержано 05.04.2016

Євген Олександрович ПИСЬМЕНСЬКИЙ,

доктор юридичних наук, доцент, завідувач кафедри загальноюридичних дисциплін
Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка, Суми, Україна

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ОЦІНКА ЗАПОДІЯННЯ ТВАРИНАМИ ШКОДИ ЖИТТЮ ЧИ ЗДОРОВ'Ю ОСОБИ

У вітчизняній практиці застосування КК України є поширеними випадки, за яких шкода життю чи здоров'ю особи заподіюється тваринами. При цьому в одних випадках мова йде про їхнє використання як знаряддя вчинення умисного злочину, а в інших – про необережне спричинення шкоди в результаті порушення певних правил поводження з тваринами.

Використовуючи тварину з метою заподіяння фізичної шкоди людині, винна особа усвідомлює її властивості як знаряддя, за допомогою якого вона намагається досягти злочинного результату. Зазвичай застосування такого знаряддя відбувається у вигляді нацькування тварини на іншу особу. У такому разі певна тварина за своїми вражаючими властивостями може мало чим відрізнитися, скажімо, від зброї.

Прикладів посягань на життя чи здоров'я особи з використанням тварини як знаряддя злочину вітчизняна практика знає чимало. *Так, особа, маючи намір спричинити тілесні ушкодження, подала команду голосом для нападу належному їй собаці та нацькувала його на потерпілу. Виконуючи команду, собака напав на неї та вкусив за обличчя під лівим оком. Унаслідок цих дій потерпілій були заподіяні тілесні ушкодження у виді синця та поверхневої рани на повіках лівого ока з переходом у скроневу область, які належать до легких тілесних ушкоджень* [1].

Разом з тим тварина може заподіювати шкоду життю чи здоров'ю особи, ставлення особи до спричинення якої є необережним. Йдеться передусім про випадки порушення правил утримання тварин.

Тварини є особливим об'єктом цивільних прав, на який поширюється правовий режим речі (ст. 180 ЦК України). Дикі звірі, службові собаки та собаки бійцівських порід визнаються до того ж джерелом підвищеної небезпеки (ст. 1187 ЦК України).

ЦК України у ст. 319 забороняє власникам використовувати право власності на шкоду правам, свободам та гідності громадян, інтересам суспільства. Усвідомлення цього власником і здійснення свого права власності лише в межах та порядку, встановленому законом, є необхідним для забезпечення інших людей від негативних наслідків, які може спричинити недбале використання свого права власності на тварину (передусім собаку) господарем [2].

Характерною рисою тварин як особливого об'єкта цивільних прав є наявність передбачених законом правил поводження з ними. На сьогодні таким законом є Закон України від 21 лютого 2006 р. «Про захист тварин від жорстокого поводження» (далі – Закон), однією з вимог якого є встановлений для особи, яка супроводжує тварину, обов'язок забезпечити безпеку оточуючих людей і тварин від заподіяння шкоди супроводжуваною домашньою твариною.

Порушення врегульованого правом режиму володіння та користування тваринами слушно тягне

настання юридичної відповідальності, передусім цивільної та адміністративної. Щодо кримінальної відповідальності, то вона так само має наставати щодо власників тварин у випадку заподіяння шкоди об'єктам кримінально-правової охорони. При цьому В. О. Навроцький відносить до суб'єктів відповідних злочинів не лише власників тварин, а й загалом осіб, які зобов'язані контролювати поведінку тварини за родом діяльності (дресирувальник, доглядач) або через їхню попередню поведінку (наприклад, якщо особа прикармлювала диких чи безпритульних тварин) [3, с. 590–591].

Аналіз судової практики засвідчує, що порушення правил утримання тварин, результатом якого є спричинення шкоди життю чи здоров'ю особи, здебільшого кваліфікується за ст. 119 або ст. 128 КК України відповідно. *Наприклад, як установив суд, особа в нічний час вигулювала свого собаку породи ротвейлер без намордника та повідка, у результаті чого собака вирвався та став кусати потерпілого за різні частини тіла, спричинивши тяжкі тілесні ушкодження, від яких той помер у лікарні. За твердженням суду, як власник собаки потенційно небезпечної породи, ця особа мала можливість передбачити можливість настання шкідливих наслідків своєї бездіяльності (невжиття заходів щодо тримання собаки в наморднику та на повідку), але легковажно розраховуючи на їхнє відвернення, не попередила можливість безконтрольного нападу собаки на потерпілих. З огляду це діяння підсудного отримало кваліфікацію як вбивство, вчинене з необережності* [4].

Незважаючи на певну усталеність практики застосування КК України із зазначеного питання, при притягненні винних до кримінальної відповідальності за порушення правил утримання домашніх тварин можуть виникати серйозні труднощі. Отже, свого часу з'явилась, але не була реалізована, законодавча ініціатива про встановлення самостійної підстави кримінальної відповідальності власників домашніх тварин за порушення правил їхнього утримання, наслідком чого є спричинення шкоди здоров'ю іншим особам або їхня смерть.

Проблема полягає в тому, що позиції фахівців із кваліфікації спричинення злочинної шкоди тваринами внаслідок порушення правил їхнього утримання суттєво різняться. На переконання одних дослідників, чинний КК України не містить норми, яка б передбачала відповідальність за порушення правил утримання тварин, наслідком якого стало тілесне ушкодження або смерть людини. На думку інших, бездіяльність, яка полягає у відсутності належного контролю за тваринами, невтручання в їхню поведінку з боку того, хто міг забезпечити оточуючих від агресивної тварин, цілком охоплюється ст. 128 і ст. 119 КК України.

До того ж через суперечливість поглядів щодо розуміння причинного зв'язку у кримінальному праві існує цілком реальна можливість для того, щоб заперечувати наявність цієї ознаки при порушенні правил утримання тварин і настанні суспільно небезпечних наслідків у вигляді заподіяння шкоди життю чи здоров'ю людини. Сказане набуває істотного значення в контексті відомого конституційного імперативу «усі сумніви – на користь обвинуваченого», що відіграє при застосуванні кримінального закону не менш вагому роль, ніж у кримінальному процесі. У зв'язку з цим кілька років тому ми озвучували пропозицію про встановлення відповідальності за порушення правил утримання тварин, що призвело до заподіяння середньої тяжкості або тяжких тілесних ушкоджень, а також смерті людини, в окремій статті (статтях) КК України [5].

Не менш значущою проблемою є кримінально-правова оцінка діянь у ситуаціях, за яких шкода життю чи здоров'ю особи заподіюється безпритульними тваринами – домашніми тваринами, що залишилися без догляду людини або утворили напіввільні угруповання та здатні розмножуватися поза контролем людини.

Зокрема, не є одиничними випадки, коли особа зазнає шкоди здоров'ю через укуси безпритульних собак. Для запобігання таким ситуаціям Закон (ст. 24) встановлює, що собаки, незалежно від породи, належності та призначення, у тому числі й ті, які мають нашійники з номерними знаками і намордники, але знаходяться без власника на вулицях, площах, ринках, у скверах, садах, на бульварах, пляжах, у громадському транспорті, дворах та інших громадських місцях, вважаються безпритульними і підлягають вилу. При цьому обов'язок забезпечити відлов, тимчасове утримання та регулювання чисельності бродячих тварин покладається на місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування (ст. 16 Закону України від 6 квітня 2000 року «Про захист населення від інфекційних хвороб»).

З урахуванням викладеного виникає питання: чи утворює підставу кримінальної відповідальності бездіяльність службових осіб місцевих органів виконав-

чої влади та органів місцевого самоврядування у разі невиконання (неналежного виконання) обов'язку із відлову, тимчасового утримання та регулювання чисельності бродячих тварин, якщо ця тварина заподіяла шкоду життю чи здоров'ю особи?

Аналіз КК України дозволяє зробити висновок, що одним із варіантів оцінки такого діяння є його кваліфікація за ст. 367, що передбачає відповідальність за службову недбалість. Потрібно, однак, врахувати, що обов'язковою ознакою об'єктивної сторони цього складу злочину є суспільно небезпечні наслідки у вигляді істотної шкоди охоронюваним законом правам, свободам та інтересам окремих громадян, державним чи громадським інтересам або інтересам окремих юридичних осіб. І встановлення справжнього змісту цієї ознаки може стати на заваді такого підходу до кваліфікації. Одні фахівці з цього приводу переконують у можливості розуміння під істотною шкодою як результату вчинення службової недбалості наслідків нематеріального характеру, зокрема в частині порушення права на життя чи здоров'я з урахуванням обставин конкретного кримінального провадження [6, с. 502–503]. Водночас інші небезпідставно заперечують кримінально-правову оцінку невиконання службовою особою своїх обов'язків через несумлінне ставлення до них, що потягнуло заподіяння шкоди життю або здоров'ю особи [7, с. 102].

У разі порушення нормативного припису щодо, наприклад, відлову бродячих тварин не можна також виключати його кваліфікацію за ст. 325 КК України, але лише якщо в результаті такого порушення було спричинене або завідомо могло бути спричинене поширення епідемічних, інших інфекційних захворювань та масових неінфекційних захворювань. Якщо ж такі наслідки не мали місце, кримінальна відповідальність при заподіянні шкоди життю чи здоров'ю особи безпритульною твариною не наставатиме.

Таким чином, шкода, заподіяна життю чи здоров'ю особи безпритульними тваринами, не завжди може викликати належне правове реагування, а отже, відповідне питання становить проблему, що потребує наукового розв'язання, та заслуговує на комплексне дослідження.

Список використаних джерел

1. Вирок Судацького міського суду Автономної Республіки Крим від 24 трав. 2013 р. у справі № 118/576/13-к [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/31388830>.
2. Головченко В. Закон і культура собаківництва [Електронний ресурс] / Валентин Головченко, Андрій Потьомкін // Юридичний вісник України. – 2005. – № 51. – Режим доступу: <https://pro.zakon-informativ.info/index.php/component/lica/?base=1&id=273267&menu=393995&view=text>.
3. Навроцький В. О. Основи кримінально-правової кваліфікації: навч. посіб. / В. О. Навроцький. – Київ: Юрінком Інтер, 2006. – 704 с.
4. Вирок Каховського міськрайонного суду Херсонської області від 14 черв. 2013 р. у справі № 1/2113/50/2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/47040877>.
5. Дудоров О. Порушення правил утримання тварин: кримінально-правовий аспект проблеми [Електронний ресурс] / Олександр Дудоров, Євген Письменський, Андрій Данилевський // Юридичний вісник України. – 2010. – № 20. – Режим доступу: <http://законь.com/6459-porushennya-pravil-utrimannya-tvarin-kriminalno.html>.
6. Кримінальне право України. Особлива частина: підручник / [Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.]; за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. – 5-ге вид., перероб. і допов. – Харків: Право, 2015. – 680 с.
7. Марін О. К. Потенційні проблеми застосування норм про злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг / О. К. Марін // Забезпечення єдності судової практики у кримінальних справах в контексті подій 2013–2014 років в Україні: Міжнар. симпозіум. – Київ: ВАІТЕ, 2014. – С. 98–102.

Одержано 18.04.2016

УДК 343.34(477)

Катерина Олександрівна ПОЛТАВА,кандидат юридичних наук, викладач Полтавського юридичного коледжу
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Полтава, Україна

ВИЗНАЧЕННЯ КАТЕГОРІЇ «БЕЗПЕКА» ЯК ЕЛЕМЕНТА ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Питанню безпеки відводиться особливе місце в системі основних загальнодержавних заходів захисту життя та здоров'я, прав і свобод громадян, законних інтересів підприємств, установ, організацій і громадських об'єднань, оскільки вона є однією з найважливіших складових усієї системи безпеки держави. Особливо гостро ці питання постають у сучасних умовах військової агресії та окупації окремих територій України і, безперечно, потребують негайного та ефективного вирішення. В цьому відношенні увесь спектр проблем є надзвичайним за своєю важливістю і потребує комплексного вивчення і дослідження з боку юридичної науки.

Проблему безпеки слід віднести до глобальних загальнолюдських проблем. Безпека являє собою найважливішу цінність, що має забезпечувати вільне існування і розвиток особистості, суспільства, людства, створювати гармонію і переборювати суперечності у відносинах між особою і державою. Тому розгляд проблеми безпеки, як будь-якої наукової проблеми, передбачає необхідність розроблення поняття цього феномена. Категорія «безпека» може і повинна розглядатись насамперед як загальнонаукова категорія, яка до цього часу ще не ввійшла достатньою мірою в категорійно-понятійний апарат науки [1, с. 58–59].

Не дивлячись на те, що чинне законодавство України не містить нормативно-правового терміну «безпека», науковці не полишають спроб вирішити це питання на теоретичному рівні. Ряд авторів під безпекою розуміють сукупність опосередкованих джерелами підвищеної небезпеки відносин, які регулюються юридичними, технічними та організаційними нормами, з метою запобігання та усунення загрози життю і здоров'ю людей, матеріальним цінностям та зовнішньому середовищу [2, с. 21]. А автор фундаментальної праці «Безпекознавство» В. А. Ліпкан, взагалі надає шість варіантів визначення поняття «безпека», серед яких можна виокремити таке пояснення даної категорії: «безпека – це органічна система організації державної влади щодо реалізації потреб та інтересів людини, є фундаментальною основою будь-якої системи» [3, с. 179].

Таким чином, дослідивши та узагальнивши думки науковців, можемо визначити **безпеку** як стан порядку, що регулюється нормами права і забезпечуються відповідними державними органами, при якому відсутні будь-які загрози як внутрішнього, так і зовнішнього характеру.

В одному з щорічних докладів Програми розвитку ООН про розвиток людини (Human Development Report) визначено основні компоненти безпеки людини: 1) економічний захист, тобто вимога гарантування отримання доходу від оплачуваної праці або, в

крайньому випадку, отримання соціальної допомоги від держави; 2) продовольчий захист означає, що всі люди у будь-який час повинні мати як фізичний і економічний доступ до основних продуктів харчування. Ця вимога стосується не тільки достатньої кількості їжі, а й вільного доступу неї; 3) захист здоров'я виражається у гарантуванні можливості проживати в безпечній місцевості, а також наявність та доступність медичної допомоги; 4) екологічний захист – це безпечне повітря і їжа, чиста вода, можливість проживання в незабруднених, безпечних для життя екологічних умовах; 5) особистий захист, тобто захист від насилля, яке може приймати різноманітні форми (фізичні тортури, війни, вуличне насилля, зґвалтування, домашнє насилля, насилля щодо дітей, вживання наркотиків тощо); 6) суспільний захист означає безпечний розвиток усіх членів суспільства, враховуючи їх культурне та традиційне різноманіття; 7) політичний захист – це визнання одним з найбільш важливих аспектів людського існування у тому, щоб жити в суспільстві, яке шанує їх основні права і свободи [4].

Громадська безпека є різновидом безпеки як соціального явища і представляє собою систему суспільних відносин, пов'язаних із захистом особистості, суспільства і держави від загроз, що виникають від протиправних посягань на громадський порядок, а також в ситуаціях, що виникли внаслідок соціального, природного і техногенного характеру [5, с. 33].

В широкому і вузькому розумінні громадська безпека розглядалась в юридичній літературі і раніше. Ряд авторів справедливо відмічають, що громадська безпека в широкому розумінні є складним структурним явищем, що охоплює різнобічні суспільні відносини. Її основу становлять різні соціальні норми: правові, моральні, правила співжиття, звичаї [6, с. 293].

Аналізуючи існуючі у юридичній літературі уявлення про громадську безпеку чіткого поняття даного соціального явища, на жаль, не складається. Так, визначення громадської безпеки у широкому розумінні у більшості схожі із вже існуючими в юридичній літературі поняттями громадського порядку, а сфокусованість на джерелах загроз безпеки надає видовий спектр у визначеннях громадської безпеки [7, с. 43].

Проведений аналіз показує, що у трактуванні терміну «громадська безпека», який використовується закордоном, акцент, як правило, робиться на соціально-економічній сфері. В США, наприклад, розглядуване поняття визначається, як «частина загального добробуту, як усвідомлене почуття благополуччя, що породжує у особи відносну впевненість у тому, що він чи вона в змозі задовольнити свої основні потреби і бажання сьогодні і в майбутньому. У Канаді «громадська безпека» розуміється як підтримання умов, які

необхідні для постійного і довготривалого підвищення продуктивності праці та збільшення капіталу і, таким чином, високого і підвищеного стандарту життя країни, включаючи підтримання справедливої та динамічної ділової атмосфери, що сприяє інноваціям, зовнішнім і внутрішнім інвестиціям і постійному економічному зростанню [8, с. 27].

Таким чином, громадську безпеку можна визначити як безпеку усіх у сукупності суспільних інтересів і суспільних відносин, в тому числі тих, які не є правовідносинами. Мета забезпечення громадської безпеки полягає у виявленні, усуненні та попередженні загроз, що здатні спричинити шкоду суспільним інтересам, відповідним суспільним відносинам у всіх сферах [9, с. 3].

Враховуючи події, які відбуваються останнім часом в Україні, очевидно є потреба створення власної стратегії або концепції охорони громадської безпеки, яка відповідає б сучасним вимогам і забезпечувала як надійну її охорону, так і права і сво-

боди громадян. Розробка такої концепції та побудова нової системи охорони громадської безпеки забезпечили б в Україні мир і порядок.

Підсумовуючи викладене, можна зробити висновок, що поняття «безпека» є категорією не тільки соціальною, але і правовою. З одного боку безпека являє собою найважливішу цінність, що має забезпечувати вільне існування і розвиток особистості, суспільства, людства, створювати гармонію і переборювати суперечності у відносинах між особою і державою. А з іншого – захищеність особи, суспільства та держави досягається за допомогою права. Звідси безпека за своєю юридичною природою є станом урегульованості правом суспільних відносин. У свою чергу, громадська безпека є різновидом безпеки як соціального явища і представляє собою систему суспільних відносин, пов'язаних із захистом особистості, суспільства і держави від загроз, що виникають від протиправних посягань.

Список використаних джерел

1. Васьковська В. П. Проблеми визначення категорії «безпека» та її роль у правознавстві / В. П. Васьковська // Науковий вісник Юридичної академії Міністерства внутрішніх справ. – 2003. – № 2 (11). – С. 58–62.
2. Туманов Г. А. Общественная безопасность и ее обеспечение в экстремальных условиях / Г. А. Туманов, В. И. Фризко // Советское государство и право. – 1989. – № 8. – С. 21–27.
3. Ліпкан В. А. Безпекознавство : навч. посіб. / В. А. Ліпкан. – Київ : Вид-во Європ. ун-ту, 2003. – 208 с.
4. «Human Development Report 1994. New Dimensions of Human Security». United Nations Development Programme [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hdr.undp.org/en/content/human-development-report-1994>.
5. Жаглин А. В. Общественная безопасность как социальное явление и элемент системы национальной безопасности / А. В. Жаглин // Вестник Воронежского института МВД России. – 2007. – № 1. – С. 31–34.
6. Джагупов Г. В. Сутність та значення громадської безпеки в державі [Електронний ресурс] / Г. В. Джагупов // Форум права. – 2010. – № 4. – С. 292–296. – Режим доступу до журн.: <http://forumprava.pp.ua>.
7. Конин В. Н. Общественная безопасность как социально-правовое явление / В. Н. Конин // Административное право и процесс. – 2012. – № 4. – С. 42–44.
8. Босхамджиева Н. А. Вопросы понятия «общественная безопасность»: зарубежный опыт / Н. А. Босхамджиева // Административное право и процесс. – 2011. – № 7. – С. 27–29.
9. Федотова Ю. Г. Понятие общественной безопасности Российской Федерации / Ю. Г. Федотова // Российская юстиция. – 2014. – № 11. – С. 2–5.

Одержано 20.04.2016

Віталій Федорович ПРИМАЧЕНКО,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права та кримінології факультету № 3 Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, Дніпропетровськ, Україна

ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Утримання на законодавчому рівні балансу між суворістю і м'якістю по відношенню до кримінальної відповідальності за вчинення різних категорій злочинів, а також потреба у встановленні чітких законодавчих меж і при цьому забезпечення свободи вибору у діяльності суб'єктів правозастосування вимагає поглиблення наукової розробки диференціації кримінальної відповідальності.

Дефініції поняття диференціації кримінальної відповідальності за основними ознаками можна розділити на групи, які визначають це явище як:

1) категорію теоретичної площини, яка виступає визначальною як метод, принцип, напрям;

2) категорію практичної площини, яка відображається певною конкретною діяльністю (процесом) того чи іншого суб'єкта, в основному законодавця щодо кримінальної відповідальності;

3) категорію теоретико-практичної площини, яка об'єднує у собі елементи двох попередніх категорій.

Т. О. Леснієвськи-Костарева вважає, що диференціація кримінальної відповідальності – це *градація, поділ, розшарування* відповідальності в кримінальному законі, у результаті якої законодавцем устанавлюються різні кримінально-правові наслідки залежно від типового стану суспільної небезпечності злочину та особи винного [1, с. 52].

Є. В. Рогова, яка є розробником вчення про диференціацію кримінальної відповідальності, під останньою розуміє *метод кримінально-правової політики*, за допомогою якого *законодавець у кримінальному законі здійснює градацію, розподіл* відповідальності на підставі характеру і типового ступеня суспільної небезпеки злочину та особи винного з метою досягнення балансу між суворістю відповідальності за найбільш тяжкі злочини і м'якістю за найменш тяжкі [2, с. 159].

На думку Я. М. Єрмоловича, диференціація кримінальної відповідальності являє собою *процес і результат встановлення* в кримінальному законодавстві положень, які визначають відмінності в характері і об'ємі кримінальної відповідальності залежно від характеру і ступеня суспільної небезпеки злочину, особи винного та інших об'єктивних і суб'єктивних обставин, з метою забезпечення соціальної справедливості, виправлення засудженого та запобігання вчиненню нових злочинів [3, с. 23].

Детально проаналізувавши етимологію диференціації відповідальності та виділивши найбільш точні для її визначення поняття Ю. Б. Курилюк пропонує розуміти під диференціацією кримінальної відповідальності *розчленування, розмежування, дроблення останньої законодавцем* залежно від характеру, типового ступеня суспільної небезпечності злочинного

діяння, типової суспільної небезпечності особи винного, в результаті чого настають кримінально-правові наслідки, пов'язані з осудом особи, застосуванням до неї різних видів і розмірів покарань, а також інших форм відповідальності. Диференціація кримінальної відповідальності являє собою систему єдиних елементів, що в результаті поділяється на окремі частини [4, с. 67].

Як бачимо, як базове поняття для дефініції терміна «диференціація» науковцями обираються поняття «розподіл», «градація», «розчленування», «розмежування», «дроблення», «поділ», «розшарування», «встановлення», що по суті вірно відображають зміст цього слова, яке має іншомовне походження.

У свою чергу, предметом диференціації називаються «вид, обсяг, межі обмеження прав, свобод та інтересів особи», «заходи кримінально-правового впливу», «способи, форми реалізації кримінальної відповідальності».

Звичайно диференціація кримінальної відповідальності у прикладному аспекті є цілеспрямованим процесом, який здійснюється у межах законодавчої діяльності щодо формування кримінального законодавства і в результаті чого формуються різні нормативні моделі такої відповідальності у її потенційному аспекті. Проте цей процес першочергово чимось визначається і переслідує певну мету. У даному контексті мова йде про кримінальну (кримінально-правову) політику, в межах якої вбачається і розташована диференціація кримінальної відповідальності, оскільки вона визнавалась і напрямом, і методом, і принципом, і метою, і завданням кримінальної політики.

Кримінальна політика, як визначає Н. О. Лопашенко, є частиною внутрішньої політики держави, основоположна складова державної політики протидії злочинності, напрямок діяльності держави у сфері охорони найбільш важливих для особи, суспільства і держави благ, законних інтересів і суспільних відносин від злочинних посягань, який полягає у виробленні принципів визначення кола злочинних посягань і законодавчих ознак останніх та формуванні ідей і принципів положень, форм і методів кримінально-правового впливу на злочинність з метою її зниження та зменшення її негативного впливу на соціальні процеси [5, с. 25–26].

Тому дійсно диференціація кримінальної відповідальності виступає, перш за все, напрямом і методом кримінальної політики, причому в основному значенні. Крім того, диференціація кримінальної відповідальності по суті виступає принципом кримінальної політики, одним із завдань, яке стоїть перед нею, також її метою. Слід визнати диференціацію

кримінальної відповідальності й одним із принципів кримінального права.

Для забезпечення реалізації, функціонування усіх цих елементів кримінальної політики, які визначають суть диференціації кримінальної відповідальності, у правовій дійсності потрібен певний процес у межах конкретної діяльності, у даному випадку законодавчої щодо кримінального законодавства. Відповідно суб'єктом диференціації кримінальної відповідальності виступає законодавець. Якщо з'являється інший суб'єкт, наприклад суддя, то звісно зникає диференціація кримінальної відповідальності і починає здійснюватися її індивідуалізація, яка є логічним продовженням диференціації. Причому чим більшим буде ступінь диференціації кримінальної відповідальності, тим менше можливостей для індивідуалізації залишається у правозастосовника, тобто диференціація та індивідуалізація кримінальної відповідальності повинні знаходитись у розумних межах.

Однак, як слушно відзначає Я. М. Єрмолович, не слід забувати, що надання широких повноважень

правозастосовнику в кримінально-правовій сфері має певний корупціогенний потенціал і за відсутності ефективного механізму контролю нівелює всі цілі, задачі і результати кримінальної політики. Диференціація кримінальної відповідальності покликана визначити чітку межу між крайніми станами: свавіллям правозастосовника і формалізмом та інертністю кримінального судочинства, знайшовши золоту середину у свободі вибору правозастосовника в межах кримінального судочинства [3, с. 28–29].

Отже, диференціацію кримінальної відповідальності можна визначити як напрям, принцип, завдання, мету та метод кримінальної політики, які реалізуються та застосовуються в процесі законотворчої діяльності з формування кримінального законодавства, результатом чого є утворення та закріплення нормативних моделей розподілу кримінальної відповідальності залежно від ступеня і характеру суспільної небезпечності злочину, особи винного та інших об'єктивних і суб'єктивних обставин.

Список використаних джерел

1. Лесниевски-Костарева Т. А. Дифференциация уголовной ответственности. Теория и законодательная практика / Т. А. Лесниевски-Костарева. – М. : Норма, 1998. – 296 с.
2. Рогова Е. В. Учение о дифференциации уголовной ответственности : монография / Е. В. Рогова. – М. : Юрлитинформ, 2014. – 344 с.
3. Ермолович Я. Н. Дифференциация уголовной ответственности военнослужащих : монография / Я. Н. Ермолович. – М. : Юрлитинформ, 2014. – 288 с.
4. Курилюк Ю. Б. Дифференціація кримінальної відповідальності у кримінальному праві / Ю. Б. Курилюк // Вісник Асоціації кримінального права України. – 2014. – № 2 (3). – С. 56–68.
5. Лопашенко Н. А. Уголовная политика / Н. А. Лопашенко ; отв. за вып. И. А. Бусыгина. – М. : Волтерс Клувер, 2009. – 608 с.

Одержано 25.04.2016

Вікторія Миколаївна РУФАНОВА,

кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри кримінального права та кримінології факультету № 3 Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, Дніпропетровськ, Україна

ДИСКУСІЙНІ ПИТАННЯ ПОКАРАННЯ ЗА НЕЦІЛЬОВЕ ВИКОРИСТАННЯ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ

Основним показником ефективності Закону про кримінальну відповідальність є максимальне дотримання принципу справедливості під час конструювання кримінально-правових норм. Усталеним є твердження, що справедливим є той закон, який відповідає вимозі соціальної обґрунтованості криміналізації та відповідно пеналізації злочинів. Прийняття справедливого закону та справедливе призначення покарання, співрозмірного суспільній небезпечності вчиненого діяння, являються основоположними ідеями застосування кримінального права як засобу соціальної справедливості.

Усвідомлюючи надзвичайну важливість бюджетної сфери та її фундаментальний вплив на функціонування найважливіших соціальних інституцій, законодавець вживає комплекс заходів для захисту сфери використання бюджетних коштів від протиправних посягань. Одним з таких напрямків є встановлення кримінальної відповідальності за посягання на бюджетні кошти (ст. 210, 211 КК України).

Далі більш детально хотілося б зупинитися на дослідженні питання дотримання принципів пеналізації при визначенні видів покарань за злочин, передбачений ст. 210 КК України «Нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням». Зокрема особливий інтерес у нас викликає дослідження нецільового використання бюджетних коштів.

Чинна редакція ст. 210 КК України містить дві частини, перша з яких надає ознаки основного складу злочину, а друга частина встановлює кримінальну відповідальність за вчинення аналізованого злочину в особливо великих розмірах, повторно або за попередньою змовою групою осіб.

За вчинення службовою особою нецільового використання бюджетних коштів у великих розмірах (станом на 2016 р. сума використаних усупереч цільового призначення коштів повинна складати *понад 689 тис. грн* (курсив наш. – В. Р.), законодавцем встановлено такі альтернативні види покарань:

- 1) штраф у розмірі від 100 до 300 неоподатковуваних доходів громадян (*від 1 700 до 5 100 грн*);
- 2) виправні роботи на строк до 2 років;
- 3) обмеження волі на строк до 3 років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатись певною діяльністю на строк до 3 років або без такого.

З урахуванням положень ст. 12 КК України цей злочин є невеликої тяжкості, оскільки не передбачає покарання у вигляді позбавлення волі, а закріплює інші більш м'які види покарань.

На нашу думку, під час конструювання санкції аналізованої статті законодавцем не в повній мірі

дотримано принцип справедливості, зокрема в частині визначення розміру штрафу. Видається не зрозумілим значний розрив у розмірі завданих збитків (від 689 тис. грн) і розміром штрафу, який повинна сплатити винна особа (не більше 5 тис. 100 грн). В даному випадку законодавець не дотримано принцип відповідності тяжкості вчиненого злочину та призначеного покарання за нього. Якщо це злочин невеликої тяжкості, то і розмір штрафу бажано було б визначити відповідно до ст. 12 КК України в розмірі понад 3 тис. неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (понад 51 тис грн).

Поряд з цим, викликає здивування, що за вчинення службового корупційного злочину у санкції статті передбачено покарання у вигляді виправних робіт. Нагадаємо, що відповідно до ст. 57 КК України покарання у вигляді виправних робіт відбувається за місцем роботи засудженого з відрахуваннями в дохід держави від 10 до 20 % доходу. Тобто, особа, яка вчинила нецільове використання бюджетних коштів, може залишитися на своїй посаді і продовжувати вчиняти злочинні діяння, пов'язані з бюджетними коштами. Тому виправні роботи взагалі неприпустимо призначати за вчинення службових злочинів.

Вважаємо, що найбільш оптимальним видом покарання за цей злочин є обмеження волі з на строк до 3 років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатись певною діяльністю на строк до 3 років. Саме обмеження волі на нашу думку здатне максимально реалізувати принцип спеціальної превенції покарання та не допустить негативного впливу на особу, який вона може отримати у разі відбування покарання у виді позбавлення волі. Завдяки специфічному режиму відбування цього покарання особа залучається до праці та постійно перебуває під наглядом.

Частиною 2 ст. 210 КК України встановлено наступні види покарань за вчинення аналізованого злочину в особливо великих розмірах (*у 2016 р. понад 2 067 000*), повторно або за попередньою змовою групою осіб:

- 1) обмеження волі на строк від 2 до 5 років;
- 2) позбавлення волі на строк від 2 до 6 років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатись певною діяльністю на строк до трьох років.

Виходячи із санкції статті, вчинення нецільового використання бюджетних коштів за наявності кваліфікуючих ознак є тяжким злочином, оскільки до особи може бути застосовано позбавлення волі на строк до 6 років. В цьому випадку також можемо піднімати питання про певну невідповідність розміру заподіяної шкоди та виду покарання.

Аналіз судової практики свідчить, що за подібні злочини суд призначає покарання у виді обмеження

волі і одразу ж звільняє особу від реального відбування покарання на підставі ст. 75 КК України зі встановленням іспитового строку. Тобто, винна особа практично не зазнає суттєвих обмежень. Тому, було б правильним доповнити санкцію ч. 2 ст. 210 КК України покаранням у вигляді штрафу, розмір якого відповідав би тяжкості злочину, відповідно до ст. 12 КК України на рівні не більше 25 тис. неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (425 тис. грн).

Поряд з цим, викликає здивування, що санкція статті не містить такого альтернативного виду покарання як конфіскація майна, адже з урахуванням специфіки досліджуваного злочину, а також того факту, що нецільове використання бюджетних коштів є одним з видів службових зловживань, передбачення конфіскації майна та спеціальної конфіскації було б соціально оправданим. Це стосується випадків коли злочин вчинено умисно та з корисливим мотивом. До того ж, доповнення санкції цим видом покарання цілком відповідає чинному кримінальному законодавству, зокрема ст. 59 КК України.

Продовжуючи роздуми в напрямку приведення кримінально-правової санкції у відповідність до вимог сьогодення, слід згадати про поданий на розгляд Верховної Ради України депутатом Є. В. Мураєвим проект Закону «Про внесення змін до Кримінального кодексу України (щодо підвищення відповідальності за нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням)» від 13.04.2016 № 4407 [1].

Зазначеним проектом Закону пропонується передбачити більш суворе покарання за вчинення нецільового використання бюджетних коштів. Так, за діяння, передбачене ч. 1 ст. 210 КК України, пропонується встановити покарання у вигляді *позбавлення волі на строк до п'яти років*, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років. Тобто вноситься пропозиція виключити покарання у вигляді штрафу, вправних робіт та обмеження волі, тим самим замінити ці покарання на позбавлення волі на строк до п'яти років та обов'язковою умовою передбачити позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Зазначений законопроект передбачає конструювання складу злочину саме як злочину середньої тяжкості та значно посилює за нього покарання. Зрозуміло, що представлена законодавча ініціатива є одним з проявів активно впроваджуваної у вітчизняне законодавство антикорупційної стратегії, однак принцип економії кримінальної репресії віднесено на задній план. На наше суб'єктивне переконання, вста-

новлення покарання у вигляді позбавлення волі не вирішить проблему вчинення службовою особою корисливого злочину у вигляді нецільового використання бюджетних коштів. Нами вбачається більш доцільним застосування альтернативних видів покарань, не пов'язаних з позбавленням волі. Зокрема, як вище зазначалося, вважаємо, що найбільш прийнятним є покарання у вигляді обмеження волі з обов'язковим позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю.

Змінюючи покарання за ч. 2 ст. 210 КК, ініціатор законопроекту демонструє категоричність та безальтернативність. Зокрема пропонується виключити покарання у вигляді обмеження волі, натомість залишити позбавлення волі на *строк від дванадцяти до п'ятнадцяти років або довічне позбавлення волі з конфіскацією майна*. З урахуванням такої санкції злочин стає особливо тяжким за ступенем тяжкості. Аргументуючи такі радикальні пропозиції, Мураєв Є. В. вважає, що саме така конструкція норми спроможна більш ефективно виконувати функції загальної та спеціальної превенції покарання.

Ми підтримуємо думку, що застосування позбавлення волі як найгострішого прояву кримінальної репресії вимагає більш обачного підходу, оскільки, крім позитивних, цьому виду покарання властива й низка негативних моментів (таких, зокрема, як недостатня ефективність загальної превенції, стабільність рівня рецидиву, незворотні зміни психіки людини та її особистих характеристик, що викликаються тривалим (понад п'ять-шість років) перебуванням її в місцях позбавлення волі). Тому важливим завданням є мінімізація негативних властивостей цього покарання, підвищення його ефективності як необхідного засобу захисту суспільства від найбільш небезпечних посягань, підтримання законності та правопорядку. Одним зі шляхів його вирішення є дотримання принципу справедливості під час призначення позбавлення волі [2, с. 4].

Таким чином, підсумовуючи вищевикладене значимо, що наукова спільнота, практичні працівники та законодавець повинні прагнути до того, щоб принцип справедливості покарання дотримувався у чинному законодавстві на найвищому рівні. Саме він акумулює в собі принципи законності, рівності громадян перед законом, гуманізму кримінального права, які у своїй сукупності характеризують якісну сторону справедливості. І тільки за умови справедливого Закону про кримінальну відповідальність він буде максимально ефективно реалізовувати одне з найважливіших своїх завдань – загальної та спеціальної превенції.

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до Кримінального кодексу України (щодо підвищення відповідальності за нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням) : проект закону України від 13 квіт. 2016 р. № 4407 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf35111=58706.
2. Скакун О. Є. Реалізація принципу справедливості в процесі призначення покарання у виді позбавлення волі : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Скакун Олександр Євгенович. – Харків, 2011. – 22 с.

Одержано 22.04.2016

Олена Борисівна САХАРОВА,

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, начальник третього відділу
Державного науково-дослідного інституту Міністерства внутрішніх справ України, Київ, Україна

КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ У СИСТЕМІ ДИСТАНЦІЙНОГО БАНКІВСЬКОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ

Однією з найбільш вразливих ділянок роботи банківських установ вже багато років залишається дистанційне банківське обслуговування (далі – ДБО) через мережу банкоматів, терміналів самообслуговування та спеціалізованих сайтів.

Дистанційне банківське обслуговування – загальний термін для технологій надання банківських послуг на підставі розпоряджень, переданих клієнтом віддалено (без візиту до банку). Завдяки системі ДБО клієнти банку готують та направляють у банк на виконання платіжні та інші документи, контролюють стан своїх рахунків. Зв'язок та обмін інформацією між банком та клієнтами у системі «Клієнт-Банк» здійснюється через стандартні комутовані (телефонні) канали зв'язку за допомогою модему. Система «Клієнт-Банк» забезпечує клієнтові можливість оперативно управляти власними рахунками в банку, не покидаючи свій будинок або офіс.

Користувачів системи «Клієнт-Банк» умовно поділяють на дві категорії. Перша – регіональні підприємства, які не мають можливості постійно їздити в банк, хоча б тому, що вони територіально віддалені від нього. Друга – підприємства, які розташовані у великих містах, але здійснюють дуже багато оперативних платежів.

У 2015 р. відзначалася тенденція до переміщення інтересів «карткових» шахраїв з контактної інфраструктури (банкомати, матеріальні носії платіжних карток) до інфраструктури дистанційного доступу (системи ДБО, «електронні гаманці», Інтернет- і мобільні транзакції) [1].

За даними Національного банку України, найбільш розповсюдженими у банківських установах видами шахрайства в системах дистанційного банківського обслуговування (системах «Клієнт-Банк» (on-line/off-line), «Інтернет-Клієнт-Банк», Інтернет-банкінгу) є такі кримінальні правопорушення [2, с. 10–11]:

- створення комп'ютерних вірусів та троянських програм для прихованого перехоплення управління комп'ютером клієнта з встановленим програмним забезпеченням ДБО;

- відкриття рахунків, проведення несанкціонованих операцій та отримання готівки в результаті несанкціонованих операцій у системах ДБО;

- отримання платежів від закордонних відправників через міжнародну систему SWIFT внаслідок втручання у роботу комп'ютерів та систем ДБО клієнтів закордонних банківських установ.

У процесі вчинення шахрайства в системі дистанційного банківського обслуговування («Клієнт-Банк», «Інтернет-Клієнт-Банк», системі Інтернет-банкінгу) злочинцями «запускається» вірус типу backdoor на комп'ютері жертви (клієнта банківської уста-

нови), підключеному до банківської системи «Клієнт-Банк», та здійснюється несанкціонована транзакція нібито від імені цього клієнта. Учасників злочинного угруповання щонайменше троє: хакер – розробляє шкідливу програму і запускає її; «фінансист» – створює систему переказу коштів; третій (фіктивна фірма або фізична особа) – отримує готівку.

Як правило, у проміжок часу між зараженням комп'ютерів та проведенням несанкціонованої транзакції протягом декількох тижнів злочинці відстежують стан рахунків та аналізують технічні особливості з'єднання комп'ютерів клієнтів з серверами банків (лог-файли).

У роботу систем ДБО злочинці найчастіше втручаються шляхом зараження комп'ютера вірусним програмним забезпеченням через шкідливу спам-розсилку, відвідування заражених сайтів або використання заражених флеш-носіїв.

Завантаження вірусу на комп'ютер жертви відбувається практично непомітно. Основне завдання вірусу на початковому етапі – це спостереження, збір інформації і передача його на комп'ютер шахраїв. Вірус може викрадати паролі доступу до систем ДБО, ключі електронного цифрового підпису, зчитувати реквізити платежів. Це також можуть бути програми, що відстежують появу на екрані вікна підключення до ДБО з метою подальшого перехоплення таємної інформації, яка вводиться в це вікно, або копіюють вміст буфера обміну в момент підключення до систем електронних платежів [2, с. 15–16].

Мета шахраїв спотворити інформацію, сформувати за допомогою ДБО і провести платіж (через підроблені платіжні документи (платіжні доручення) на переказ коштів), який за змістом не буде виділятися в потоці звичайної діяльності жертви, але переведе гроші на рахунки підставної особи або фіктивної фірми, використовуючи звичайне для даного клієнта призначення платежу. У подальшому найчастіше кошти, вкрадені з рахунку, переводяться в готівку. Зняття готівки проводиться в основному через банкомати з метою уникнення спілкування з працівниками банку [2, с. 16].

Слід зазначити, що останнім часом все частіше відбувається ураження шкідливими програмами комп'ютерів керівників/головних бухгалтерів підприємств шляхом надсилання зловмисником на електронну пошту жертви (бухгалтера або керівника) листа, який складається таким чином, щоб отримувач без вагань відкрив його (тобто, застосовуються методи соціальної інженерії), а також містить або посилання на шкідливу програму, або додаток зі шкідливою програмою.

Шкідливий файл при його завантаженні начебто виглядає як документ MS Word або архів WinRAR, але

має розширення («.exe», «.bin», «.bat», «.dll», «.com», «.sys», «.scg» та ін.; наведений список не є вичерпним).

Реалізації злочинного наміру зловмисника сприяє те, що, керівники/відповідальні співробітники підприємств:

- використовують неліцензійне програмне забезпечення (як операційні системи, так і, наприклад, офісні програми);

- не перевіряють джерела надходження інформації (наприклад, шляхом дзвінка відправнику та перевірки факту відправки ним електронного листа);

- не коректно використовують носії ключової інформації (наприклад, замість підключення USB-токена тільки для здійснення транзакції, підключають його до комп'ютера на весь робочий день);

- застосовують комп'ютери, на яких встановлена система «Клієнт-Банк», для ігор, доступу до Інтернету, перегляду новин, користування соціальними мережами тощо (натомість, такий комп'ютер має бути ізольованою автоматизованою системою).

Індикаторами підозрілості фінансових операцій з точки зору вчинення можливих кримінальних правопорушень у банківських установах, пов'язаних з ДБО, опосередковано можуть бути такі фактори:

- спроба входу із забороненого/нового IP-адресу;

- спроба використання прострочених первинних/робочих або старих ключів після сертифікації нових;

- використання для банківських операцій IP-адрес та імен користувачів, за якими попередній моніторинг виявив причетність до шахрайських операцій;

- транзакції в нестандартний час або підключення до системи у вечірній час;

- незвичайні умови або складність операції: ви-

сока частота переказів коштів протягом невеликого періоду часу, велика кількість різноманітних джерел походження коштів та платіжних методів (інструментів);

- особа не інформована про характер діяльності юридичної особи, яку вона представляє;

- особа не може пояснити необхідність надання тієї або іншої банківської послуги;

- залучення до проведення операцій осіб молодого віку та/або новостворених підприємств;

- проведення операцій за втраченими документами;

- відкриття рахунку, на який зараховуються кошти внаслідок несанкціонованого списання, незадовго до проведення таких операцій;

- спроби зняти кошти в день їх зарахування;

- намагання клієнта отримати дві або більше банківських карток, що не відповідає суті його діяльності або обороту;

- зарахування коштів на карткові рахунки фізичних осіб з подальшим зняттям через банкомати (в т.ч. інших банків);

- операції не відповідають попереднім операціям клієнта;

- відсутність інформації щодо господарської діяльності клієнта або використання онлайн-ових платіжних систем замість традиційних;

- міжнародні перекази, які отримуються/перераховуються з/за кордон, що не відповідає діяльності клієнта.

Підсумовуючи, наголосимо, що розглянуті нами особливості та способи вчинення кримінальних правопорушень у системах дистанційного банківського обслуговування не є вичерпними. Водночас розгляд зазначеної вище проблематики дає можливість розробки методик їх виявлення, розкриття та запобігання.

Список використаних джерел

1. Кількість несанкціонованих операцій по картах в 2015 році скоротилася на 14 % [Електронний ресурс] // Finnews : [сайт новин]. – 1 квіт. 2016 р. – Режим доступу: <http://www.finnews.in.ua/?p=917>.

2. Кіберзлочинність та відмивання коштів [Електронний ресурс] / Держ. служба фінанс. моніторингу України, Департамент фінанс. Розслідувань // Державна служба фінансового моніторингу України : [офіц. веб-сайт]. – 53 с. – Режим доступу: http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2013/20131230/tipolog2013.pdf.

3. CERT-UA та ЄМА. Протидія шахрайству в системах ДБО [Електронний ресурс] // ЄМА. Українська міжбанківська Асоціація членів платіжних систем : [офіц. сайт]. – Режим доступу: http://ema.com.ua/cert_ua_and_ema_fraud_prevention_systems_rbs/.

Одержано 11.04.2016

УДК [343.2/.7:341.231.14](477)

Олена Володимирівна ХАРИТОНОВА,кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права № 1
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Харків, Україна

КОНВЕНЦІЯ 1950 РОКУ ТА ПРАКТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНСЬКОМУ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОМУ НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ

Положення щодо визнання Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. (далі – Конвенція) і практики ЄСПЛ джерелом кримінального права в сучасній кримінально-правовій науці України набувають характеру загальноновизнаних. Разом з тим, в світлі тлумачення Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23 лютого 2006 р. доволі актуальним залишається питання, яку саме практику ЄСПЛ (case law, established case law, well-established case law) слід ураховувати як джерело. В цілому ж сучасний науковий дискурс формується навколо наступного етапу осмислення наукових шляхів впровадження стандартів Конвенції у вітчизняну кримінально-правову законодавчу та правозастосовну практику, у зв'язку з чим виявляється можливим окреслити коло найбільш важливих питань, які стають предметом даного дискурсу.

Перш за все, з урахуванням концепції наднаціонального рівня кримінально-правового регулювання, потребують перегляду засади кримінально-правової політики як політики національної. Думка сучасних криміналістів, що реально існуючим є лише національне кримінальне право [1, с. 144] вимагає створення наукового підґрунтя для виваженого і ефективного національного втілення вироблених на наднаціональному рівні мінімальних стандартів прав людини. Конвенція, не здійснюючи первинного регулювання, вимагає від держав-учасниць забезпечення фундаментальних прав людини, які захищають умови мінімально гідного життя. Пов'язаність національного та наднаціонального рівнів є очевидною, однак порівняння інструментів захисту прав людини на кожному з них у той же час підкреслює їх автентичність.

Автономна інтерпретація Європейським Судом таких конвенційних понять, як кримінальне правопорушення та покарання, незалежно від того, яким чином вони тлумачаться у законодавстві і національній юрисдикційній практиці держав, скарги на дії яких розглядає Суд, дає вітчизняній науковій спільноті орієнтири та створює коридор для розробки на національному рівні оновленої доктрини кримінального правопорушення, гармонізації окремих галузей вітчизняного законодавства, перегляду питань категоризації злочинів, дослідження глибинного змісту суспільної небезпечності та шкідливості діянь, розмежування ознак злочинів та інших правопорушень і ревізії поглядів на їх правову природу.

Відгуком на інтерпретацію Судом ст. 3 Конвенції, згідно з якою «нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню», є також і внесен-

ня до Верховної Ради України законопроекту № 2292 від 3 березня 2015 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо заміни довічного позбавлення волі більш м'яким покаранням». В розумінні ЄСПЛ покарання, що відповідає мінімальним стандартам, забезпеченим ст. 3 Конвенції, має бути «reducible», тобто таким, що може підлягати зменшенню, отже, в державі повинні існувати механізми для перегляду рішення про довічне ув'язнення зі спливом певних встановлених мінімальних строків. Так, у справі Vinter v. UK Суд сказав, що «позбавлення надії заперечує фундаментальний аспект людяності та є принижуючим», тобто сформований новий підхід до самого поняття людської гідності, закріпленого в ст. 3. Більше того, Судом встановлений новий стандарт в контексті екстрадиції (Trabelsi v. Belgium), згідно з яким відсутність у державі призначення механізму перегляду покарання у вигляді довічного позбавлення волі запобігає екстрадиції, оскільки не відповідає вимозі «права на надію».

В світлі сказаного важливою для осмислення вітчизняною науковою громадою є концепція Конвенції як «живого інструменту», «живого дерева», що підлягає еволюційному тлумаченню. Дискусія, що точиться у європейських наукових колах щодо питання меж «живого дерева», меж еволюційного тлумачення Конвенції, тільки «стартує» в українській кримінально-правовій науці. Питання судової правотворчості, кримінально-правової герменевтики, доктрини як джерела права у кримінально-правовій сфері ще тільки починають прокладати маршрути майбутнього осягнення.

Складною проблемою, яка тут виникає і жваво обговорюється в сучасному європейському правовому просторі, є проблема «проліферації прав», тобто їх «розмноження», коли пропонувані у позиціях Суду нові стандарти тлумачення прав ведуть до розширення каталогу прав, що тягне нездатність держав поважати власні зобов'язання по забезпеченню фундаментальних прав людини. Очевидно, що для України першочерговим є досягнення рівня відповідності «традиційним» стандартам, однак, проблема наукового осмислення нових дискусійних стандартів та ризиків «тривіалізації» фундаментальних прав людини, коли Конвенція як механізм їх захисту стає послабленою і невиконуваною, не повинна залишатися на периферії української правової думки.

З урахуванням змін до КК України 2001 р. від 4 лютого 2016 р. стосовно удосконалення захисту професійної діяльності журналістів не можливо також залишати осторонь і питання «протистояння» певних прав, гарантованих Конвенцією, наприклад,

коли протиставляються право на репутацію і право на свободу слова (ст. 8, 10). В подібних ситуаціях розумний баланс між цими правами може бути досягнутий за умови належного наукового обґрунтування їх співставлення за рівнем втручання і за рівнем фундаментальності.

Непросте питання встановлення справедливого балансу між індивідуальним та публічним інтересами виникає і у ситуаціях, подібних резонансній київській справі з нічним переслідуванням поліцейськими автомобіля, який, перевищуючи швидкість, не зупинився на вимогу правоохоронців, і внаслідок стрілянини поліцейським було спричинено смерть пасажирів переслідуваного автомобіля. Важливим тут є розуміння змісту права на життя, передбаченого ст. 2 Конвенції, та інтерпретації Судом позитивних зобов'язань держави по забезпеченню цього права. В світлі дискурсу в українському суспільстві стосовно

довіри поліцейським та правомірності їхніх дій і оцінки операцій, пов'язаних із застосуванням летальної сили з боку держави, доктрина позитивних зобов'язань держави в галузі прав людини, яка дозволяє переосмислити модель взаємодії людини та держави в сучасних цивілізаційних умовах [2, с. 30–31], є дуже цінною. Відхід в інтерпретації Судом фундаментальних прав людини від ліберального невтручання держави у бік акцентуації її обов'язку захищати, забезпечувати права особи, є помітним. У цьому зв'язку уваги потребуватиме «горизонтальний ефект» Конвенції, що може бути додатковим аргументом на користь того, що сучасне українське кримінальне право зазнаватиме конвергенційних змін, відповідно до яких у ньому, поруч з публічно-правовими, використовуватимуться, за необхідності, приватноправові інструменти.

Список використаних джерел

1. Туляков В. А. Уровни уголовно-правового регулирования [Електронний ресурс] / В. А. Туляков // Актуальні проблеми держави і права. – 2013. – Вип. 69. – С. 141–147. – Режим доступу: <http://www.apdp.in.ua/v69/22.pdf>.
2. Христова Г. Позитивні зобов'язання держави у сфері прав людини як новий напрям у вітчизняній теоретичній юриспруденції [Електронний ресурс] / Г. Христова // Вісник Національної академії правових наук України. – 2012. – № 2 (69). – С. 30–41. – Режим доступу: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/2308/1/Xristova_30.pdf.

Одержано 22.04.2016

Вадим Владимирович ХИЛЮТА,

кандидат юридических наук, доцент, доцент кафедры уголовного права, процесса и криминалистики Гродненского государственного университета имени Янки Купалы, Гродно, Республика Беларусь

НЕЗАКОННОЕ УЧАСТИЕ В ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ КАК КОРРУПЦИОННОЕ ПРЕСТУПЛЕНИЕ

1. В ст. 429 УК Республики Беларусь установлен запрет для государственных служащих за незаконное участие в предпринимательской деятельности: «Учреждение должностным лицом, находящимся на государственной службе, организации, осуществляющей предпринимательскую деятельность, либо участие его в управлении такой организацией лично или через иное лицо вопреки запрету, установленному законом, если должностное лицо, используя свои служебные полномочия, предоставило такой организации льготы и преимущества или покровительство в иной форме».

В основе незаконного участия в предпринимательской деятельности лежит конфликт интересов личной (узкогрупповой) материальной заинтересованности чиновника и принципов несения государственной службы: чиновник выбирает не интересы службы, не добросовестное исполнение своего служебного долга, а идет на поводу своих корыстных потребностей, используя должностные (служебные) полномочия для извлечения выгоды путем участия в предпринимательской деятельности. В такой ситуации утрачивается истинный смысл государственной службы – служение обществу и государству, а власть воспринимается как средство удовлетворения личных потребностей в материальных благах, достижения определенного социального положения, признании, самоуважении и гарантии безопасности как внутренней (возможность влиять на происходящие процессы в сфере власти и бизнеса, материальное обеспечение и лоббирование своих интересов), так и внешней (гарантия от преследования, безнаказанность).

2. Незаконное участие в предпринимательской деятельности должностного лица, состоящего на государственной службе, может выражаться в следующих действиях:

- а) в учреждении организации, осуществляющей предпринимательскую деятельность;
- б) в участии лично или через доверенное лицо в управлении такой организацией.

Участие в управлении организацией означает участие должностного лица в принятии различного рода решений, касающихся деятельности организации (голосование должностного лица на общих собраниях, членство в исполнительном органе юридического лица), а равно выполнение функций, отнесенных законодательством к компетенции органов управления юридического лица. Такое участие может иметь место в случае единоличного руководства организацией путем замещения какой-либо руководящей долж-

ности либо в случае вхождения должностного лица в состав какого-либо органа управления организацией.

Участие в управлении организацией может осуществляться в юридической значимой форме в виде заключения договора (договора поручения, доверительного управления) и через иное лицо без юридического оформления (например, родственника), когда фактически решения относительно деятельности организации принимаются должностным лицом. Важно в этом случае установить организационное участие должностного лица, состоящего на государственной службе, в управлении предпринимательской структурой. Также считаем, что участие в управлении организацией возможно путем владения ценными бумагами, акциями, долями в уставном капитале организации.

3. В юридической литературе обращается внимание на малоэффективность данной уголовно-правовой нормы, что позволяет осуществлять на практике коррупционные соглашения чиновников и бизнеса, не нарушая ст. 429 УК. Как полагает В. М. Хомич «идти на создание предпринимательской структуры для публичного должностного лица дело чрезвычайно рискованное и очевидное, как и предметно участвовать в управлении такой организацией. Очень трудно доказать факт участия в управлении предпринимательской структурой, поскольку оно предполагает осуществление и реализацию определенного рода функциональных полномочий. Можно участвовать в предпринимательской структуре и достаточно эффективно, оказывая ей содействие, без участия в управлении ее делами, что и делается повсеместно должностными лицами. Поэтому ответственность должна быть предусмотрена не за участие в управлении, а за участие в деятельности такой организации» [1, с. 59]. Такого же мнения придерживается и Н. А. Егорова, которая отмечает, что «целесообразно отказаться от такого признака состава, как участие в управлении организацией, заменив его признаком участие в предпринимательской деятельности организации» [2, с. 63]. С этой точки зрения участие в предпринимательской деятельности юридического лица возможно в разнообразных формах и оно не сводится к непосредственному осуществлению управленческих функций в данной организации.

Безусловно, если рассматривать участие в управлении организацией с широких позиций, то можно сюда отнести и участие в деятельности организации, однако сам термин «управление» указывает скорее на то, что такая деятельность носит властный характер. С другой стороны, как понимать «участие в деятельности организации»? Не получится ли так, что простое

формальное консультирование организации, дача советов и т.п. будет приравнена к участию в деятельности. Ведь этот термин очень широкий и, по сути, тогда можно будет любое участие должностного лица в любой форме приравнять к участию в деятельности с последующим привлечением этого лица к уголовной ответственности (при наличии всех остальных признаков состава преступления). Ведь если это так, тогда детям чиновников и иным близким родственникам нельзя будет заниматься предпринимательской деятельностью, потому как такое должностное лицо всегда может быть причастно к участию в деятельности этого субъекта (если при этом имело место оказание содействия в решении вопросов этой организации).

4. Для наличия состава рассматриваемого преступления недостаточно установить только факт учреждения состоящим на государственной службе должностным лицом организации, осуществляющей предпринимательскую деятельность, или участия в управлении такой организацией. Необходимо также установить, что должностное лицо в связи с таковым его участием в предпринимательской деятельности, используя свои служебные полномочия по государственной службе, предоставило данной предпринимательской организации льготы и преимущества или покровительство в иной форме.

Предоставление льгот (полное или частичное освобождение организации от публичного обременения), преимуществ (предпочтительная по сравнению с иными аналогичными организациями оценка ее деятельности при решении того или иного вопроса) и иное покровительство (создание благоприятных условий для деятельности организации, незаконное содействие организации со стороны должностного лица в осуществлении ее деятельности) происходят путём использования должностным лицом своих полномочий.

5. Применительно к государственным служащим следует иметь в виду, что они могут быть привлечены к уголовной ответственности за незаконное участие в предпринимательской деятельности лишь при условии, что в период совершения этого деяния ука-

занные служащие были наделены полномочиями должностного лица.

Тем не менее, все указанные действия (предоставление льгот, преимуществ, покровительство в иной форме) могут совершаться должностным лицом с использованием своего служебного положения, т.е. не только компетенции, но и авторитета занимаемой должности, личных связей (лицо может добиваться от других предоставления таких благ и привилегий для своей организации). Это обстоятельство существенно меняет подход к квалификации подобных ситуаций, ввиду того, что в этом случае должностное лицо не злоупотребляет своими полномочиями, а злоупотребляет своими возможностями или положением (понятия же эти весьма разные).

Например, должностное лицо учреждает коммерческую организацию и, используя свои связи (а не полномочия), добивается установления для нее налоговых льгот, либо, опять же, используя свой авторитет помогает своей организации обойти какие-либо препятствия. Такие препятствия могут быть по отношению к другим субъектам рынка, как правило, связанные с нарушением добросовестной конкуренции (например, лоббирование принятия решения в пользу «своей» организации государственными и иными органами); облегчение бюрократической волокиты при получении лицензии или оформлении иных необходимых документов; воздействие на иных должностных лиц, с тем, чтобы те отказались от проведения проверок, ревизий и т.п. Как видно, такое покровительство может выразиться в оказании воздействия на других государственных или муниципальных служащих, обладающих полномочиями должностного лица, с целью совершения ими действий (бездействия) в пользу подконтрольной организации. В таком случае при отсутствии признаков иных преступлений, деяние должностного лица не может быть расценено по ст. 429 УК, а является дисциплинарным проступком (что на наш взгляд не является справедливым).

Список использованных источников

1. Коррупционная преступность: криминологическая характеристика и научно-практический комментарий к законодательству о борьбе с коррупцией / В. В. Асанова ; под общ. ред. В. М. Хомича. – Минск : Тесей, 2009. – 504 с.
2. Егорова Н. А. Незаконное участие в предпринимательской деятельности: некоторые проблемы право творчества и правоприменения / Н. А. Егорова // Вестник Волгоградской академии МВД России. – 2013. – № 3. – С. 61–65.

Получено 20.04.2016

Вадим Володимирович ХІЛЮТА,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального права, процесу і криміналістики Гродненського державного університету імені Янки Купали, Гродно, Республіка Білорусь

НЕЗАКОННА УЧАСТЬ В ПІДПРИЄМНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК КОРУПЦІЙНИЙ ЗЛОЧИН

Розглянуто актуальні проблеми правозастосування норми кримінального закону Республіки Білорусь про незаконну участь у підприємницькій діяльності. Розкрито сутність указанного злочину та актуальні питання правозастосування і правотворчості.

Ключові слова: підприємницька діяльність, корупційний злочин, кримінальний закон, службова особа.

УДК 343.6(4)

Володимир Вікторович ШАБЛИСТИЙ,

кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри кримінального права та кримінології факультету № 3 Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, Дніпропетровськ, Україна

ДОСВІД ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН ЩОДО КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕПРОДУКТИВНОЇ БЕЗПЕКИ ЛЮДИНИ

Враховуючи інтеграційні процеси, які сьогодні надзвичайно активно протікають у Європі, процеси гармонізації правових систем європейських держав, що стосуються не лише тих країн, які вступили до ЄС, а і тих, які лише прагнуть цього, процес європейської глобалізації, ми не можемо не звертатися до європейських норм і стандартів у галузі гарантій безпеки людини. Права та свободи людини мають реальну цінність лише тоді, коли існують реальні гарантії їх захисту і реалізації. Щоб права та свободи особи були реальними, необхідно не лише проголосити їх, але і забезпечити дійсними і дієвими гарантіями, тобто засобами захисту права від порушень, або, якщо право вже порушене, встановити засоби його відновлення і відшкодування заподіяної шкоди [1, с. 6–7].

У зв'язку із цим слід звернутися до кримінально-правового забезпечення репродуктивної безпеки людини тих європейських країн, позитивний досвід яких варто запровадити в Україні.

Привертає увагу наявність Розділу II Особливої частини КК Республіки Австрія «Переривання вагітності», у якому лише три склади злочинів, проте з їх змісту випливає, що за переривання вагітності відповідає не тільки той, хто здійснив відповідну операцію, а й вагітна жінка, яка погодилася на це.

У частині 1 статті 97 КК Республіки Австрія «Некараність переривання вагітності» вказано, що якщо переривання вагітності проводиться протягом перших трьох місяців лікарем після проведення відповідної лікарської консультації, то таке діяння не підлягає покаранню. В інших чотирьох частинах цієї статті вказані й інші випадки некараного переривання вагітності.

Фактично відповідальність за проведення абортів настає тільки тоді, коли його проводять не лікарі, або лікарі просто за бажанням вагітної жінки без відповідних консультацій. Безумовно, такий досвід є позитивним, оскільки заборона абортів під загрозою покарання змушує зайвий раз замислитися і лікарям, і майбутнім батькам про відповідальність насамперед перед своєю совістю.

Також слід вказати на наявність як самостійного об'єкта кримінально-правової охорони шлюбу та сім'ї Розділу IX Особливої частини КК Республіки Австрія із відповідними дев'ятьма складами злочинів, серед яких на увагу заслуговує стаття 194, виключена 1 березня 1997 року, – порушення подружньої вірності. Можливо, викликає лише подив та усмішку наявність такої кримінально-правової заборони в Австрії до 1997 року, проте саме це свідчить про бажання держави підкреслити важливість сім'ї у формуванні первинних осередків австрійського суспільства.

Випадки виключення злочинності діяння як лікаря, так і майбутньої матері такі ж, як і в КК Респуб-

ліки Австрія: загроза життю або здоров'ю матері чи її майбутній дитині, консультації з лікарем, переривання до дванадцятого тижня вагітності та інші.

Дещо унікальним та одночасно актуальним для будь-якого суспільства є § 218с «Порушення лікарського обов'язку при перериванні вагітності», оскільки в ньому встановлено відповідальність за «мовчазний аборт» – без пояснення можливих наслідків такої операції, без з'ясування причин, без встановлення строку вагітності та ін. Тобто лікарі в ФРН зобов'язані відмовляти всіма доступними медичними засобами вагітну жінку від переривання вагітності, оскільки відсутність таких «умовлянь» є злочином. Як би це не боляче звучало, в Україні у лікарів таких обов'язків просто немає, не кажучи вже навіть про відповідальність за їх невиконання. Можливо, саме відповідальність жінок дітородного віку за позбавлення ще не розпочатого життя змусить замислитися майбутніх батьків про безвідповідальні статеві відносини. Більш того, треба не забувати про ті медико-фармацевтичні заклади, в яких фактично вільно та безконтрольно розповсюджуються засоби для переривання вагітності.

Звичайне введення частини словосполучення «засоби для пере...» в одній із пошукових систем мережі Інтернет одразу на першому місці видало «засоби для переривання вагітності» з трохи більше 9 тис. відповідних посилань із описом засобу, інструкції з його використання, вказівкою на ціни та місця придбання.

У Главі 25 КК Королівства Данія «Насильницькі злочини проти людини» передбачені в цілому загальні та спеціальні склади вбивств та тілесних ушкоджень. Увагу привертає унікальний склад злочину, що направлений на забезпечення репродуктивної безпеки людини. Мова йде про § 251: «Будь-яка жінка, яка під час пологів піддавала свою дитину серйозній небезпеці непростимим чином, підлягає затриманню під варту на термін не менше 60 днів або ув'язненню на будь-який термін, що не перевищує одного року. Покарання може бути знижено або скасовано, якщо дитина залишилася живою без заподіяння будь-яких ушкоджень».

Подібний склад злочину є фактично унікальним, проте вкрай необхідним. Фактично кожен із нас не раз ставав очевидцем того, як жінка на останніх тижнях вагітності без будь-яких докорів сумління спокійно палить та вживає алкогольні напої. Жодного засобу впливу на таку майбутню матір в Україні просто не існує, оскільки навіть елементарне зауваження стає причиною словесної агресії у відповідь, іноді навіть від майбутнього батька. Проте запровадження такого досвіду данського законодавця, як і інших

країн щодо законодавчого забезпечення репродуктивної безпеки людини, потребує потужної просвітницької діяльності із залученням ЗМІ. Мабуть, правильним буде вказати на молодь як основну аудиторію такої роботи.

У доповнення до вже наведених положень слід також навести § 255 КК Королівства Данія, оскільки в ч. 1 говориться: «Будь-який чоловік, який не надає допомогу вагітній від нього поза шлюбом жінці, якої вона потребує для пологів, якщо вона таким чином знаходиться у тяжкому стані, підлягає штрафу чи простому взяттю під варту або тюремному ув'язненню на будь-який строк, що не перевищу одного року».

У ч. 2 цієї норми встановлено кримінальну відповідальність чоловіку, який не допомагає вагітній жінці у шлюбі.

Також у контексті кримінально-правового забезпечення репродуктивної безпеки людини не можна не звернути увагу на ст. 157 КК Королівства Іспанія: «Той, хто яким-небудь способом заподіює плоду пошкодження або травму, що завдало серйозної шкоди нормальному розвитку плоду або призвело до виникнення у нього серйозної фізичної або психічної вади, карається позбавленням волі на термін від року до чотирьох років з позбавленням права на заняття лікувальною практикою або надання будь-яких послуг у приватних і державних клініках та гінекологічних консультаціях на строк від двох до восьми років».

Безумовно, така норма свідчить як про підвищену кримінально-правову охорону плода – організму, з

якого формується жива людина, – так і про турботу держави про належне медичне забезпечення вагітної жінки. Ця норма в КК України повинна знайти своє місце, оскільки такі випадки кваліфікуються у кращому випадку як неналежне виконання лікарем своїх професійних обов'язків, що не задовольняє потреб майбутніх батьків та їх близьких осіб.

У контексті кримінально-правового забезпечення репродуктивної безпеки людини важливе значення мають положення § 240–241 КК Королівства Норвегія, оскільки в них передбачено відповідальність чоловіка за відмову від утримання своєї вагітної дружини та за невжиття заходів по відверненню злих намірів вагітної по відношенню до ненародженої дитини відповідно. Це ще раз додатково свідчить про справжню турботу держави про своє майбутнє – кримінально караними є посягання навіть на ненароджену дитину.

У ст. 153 КК Республіки Сан-Марино під загрозою покарання як для вагітної жінки, так і інших осіб заборонено проводити аборт, що є досить дискусійним, адже бувають випадки обов'язкового переривання вагітності (загроза для життя матері, наприклад).

Отже, прогресивні цінності європейського співтовариства знаходять своє відображення в тому числі у їх кримінальних законах. Питання щодо можливого запозичення позитивного досвіду кримінально-правового забезпечення репродуктивної безпеки людини залишається відкритим, в тому числі і для фахового обговорення.

Список використаних джерел

1. Лихова С. Я. Кримінальна відповідальність за порушення безпеки людини за законодавством держав – учасниць Європейського Союзу : монографія / С. Я. Лихова. – Київ : Право України ; Харків : Право, 2013. – 96 с.
2. Уголовный кодекс Австрии / пер. с нем. и предисл. А. В. Серебренниковой. – М. : Зерцало, 2001. – 144 с.
3. Уголовный кодекс Федеративной Республики Германии / науч. ред. и вступ. статья Д. А. Шестаков ; предисл. Г. Г. Йешек ; пер. с нем. Н. С. Рачкова. – СПб. : Юрид. центр Пресс, 2003. – 524 с.
4. Уголовный кодекс Королевства Дания / науч. ред. и предисл. С. С. Беляев ; пер. с датского и англ. С. С. Беляев, А. Н. Рычева. – СПб. : Юрид. центр Пресс, 2001. – 230 с.
5. Уголовный кодекс Испании / пер. с исп. В. П. Зырянова и Л. Г. Шнайдер ; под ред. и с предисл. Н. Ф. Кузнецовой и Ф. М. Решетникова. – М. : Зерцало, 1998. – 218 с.
6. Уголовный кодекс Норвегии [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://crimpravo.ru/codecs/norway/2.doc>.
7. Уголовный кодекс Республики Сан-Марино [перевод с итальянского] / науч. ред. и вступ. ст. С. В. Максимов. – СПб. : Юрид. центр Пресс, 2002. – 253 с.

Одержано 21.04.2016

УДК [343.2:341.4](477)

Ксенія Володимирівна ЮРТАЄВА,

кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри кримінального права та кримінології факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, Харків, Україна

ВИКОНАННЯ ВИРОКУ ІНОЗЕМНОГО СУДУ ЧИ МІЖНАРОДНОЇ СУДОВОЇ УСТАНОВИ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОМ УКРАЇНИ

У 2013 році в кримінальному праві України була вперше законодавчо закріплена норма щодо виконання в Україні вироку іноземного суду чи міжнародної судової установи. Закріплення вказаної норми у ч. 4 ст. 10 КК України з першого погляду виглядає цілком логічним, оскільки практика виконання в Україні вироків іноземних держав у цьому році склала вже 20 років, враховуючи те, що 01.01.1996 для України набула чинності Конвенція про передачу засуджених осіб 1983 р. і 01.11.2003 Додатковий протокол до неї 1997 р. На сьогодні Україна також є учасницею понад десяти двосторонніх міжнародних договорів про передачу осіб, засуджених до позбавлення волі, для подальшого відбування покарання. Таким чином Кримінальний кодекс (далі – КК) України лише закріпив правову підставу виконання в Україні вироків іноземних судів, яка до цього 17 років фактично реалізовувалась в рамках виконання Україною своїх міжнародних зобов'язань. Також слід зазначити, що згідно пояснювальної записки до законопроекту про внесення вказаних змін до КК України вони були здійснені насамперед з метою приведення термінології, яка використовується у законодавчих актах України, у відповідність до понятійного апарату Кримінального процесуального кодексу України [1], який у Главі 46 врегулював процесуальний порядок визнання та виконання вироку іноземного суду чи міжнародної судової установи та передачу засуджених осіб. Кримінально-процесуальні питання виконання в Україні вироку іноземного суду чи міжнародної судової установи були досить детально досліджені у кандидатських дисертаціях Я. І. Тростянської (2011) [2] та А. В. Підгородинської (2012) [3]. Проте у кримінально-правому аспекті правові підстави виконання в Україні вироку іноземного суду чи міжнародної судової установи залишається ще недостатньо дослідженими. У той же час докладний аналіз ч. 4 ст. 10 КК України викликає низку зауважень.

Логіко-систематичне тлумачення ч. 4 ст. 10 КК України доводить, що у цій нормі фактично закріплені дві різні підстави виконання в Україні судових вироків: виконання вироку іноземного суду (1) та виконання вироку міжнародної судової установи (2). Вказані підстави виконання вироку мають різний правовий зміст та потребують окремого розгляду. Так, виконання вироку суду іноземної держави здійснюється відповідно до багатосторонніх або двосторонніх міжнародних угод України про виконання вироку суду іноземної держави, згоду на обов'язковість яких було надано Верховною Радою України. Згідно ст. 3 Конвенції про передачу засуджених осіб 1983 р. вказана підстава виконання вироку в Україні може бути застосована лише до особи, яка є її громадянином [4]. Згідно преамбули цієї Конвенції цілями тако-

го співробітництва між країнами є насамперед забезпечення правосуддя та соціальної реабілітації засуджених осіб, що полягає у наданні іноземцям можливості відбувати призначене їм покарання у виді позбавлення волі в своїй країні. У зв'язку з цим слід навести та підтримати позицію О. І. Бойцова щодо доцільності розширення цієї підстави виконання вироку іноземної держави на осіб без громадянства та передбачення можливості їх передачі до країни постійного проживання [5, с. 368]. На підтримку цієї позиції слід зазначити, що ч. 1 ст. 7 КК України поширює персональну кримінальну юрисдикцію не лише на власних громадян, а й на осіб без громадянства, що постійно проживають в Україні. На теперішній час таке положення не закріплене ані на міжнародному, ані на національному рівнях. Однак слід зазначити, що відповідно до ч. 4 ст. 3 цієї Конвенції країна-учасниця у будь-який час може у заяві на ім'я Генерального секретаря Ради Європи надати власне визначення терміну «громадянин» для цілей цієї Конвенції [4], включивши до нього осіб без громадянства, що постійно проживають у цій країні.

Друга підстава виконання вироку в Україні, передбачена ч. 4 ст. 10 КК України, стосується правового статусу та діяльності міжнародних судових установ. Для з'ясування змісту цієї підстави слід з'ясувати, що ж слід розуміти під поняттям міжнародної судової установи в контексті цієї норми. У міжнародному праві під міжнародними судовими установами розуміють постійні або тимчасові міжнародні суди. Найбільш відомими й активно діючими на міжнародній арені міжнародними судами на сьогодні, є: Міжнародний Суд ООН, Міжнародний трибунал за морським правом, Суд Європейського Союзу, Європейський Суд з прав людини, Міжнародний кримінальний суд тощо. Виходячи з аналізу підписаних та ратифікованих Україною міжнародних договорів, до міжнародних судів, юрисдикція яких визнана Україною, слід віднести Європейський суд з прав людини, Міжнародний комерційний арбітражний суд та Міжнародний суд ООН. Проте жодна з цих міжнародних установ не має кримінальної юрисдикції щодо фізичних осіб, тому й виконання рішень вказаних установ не підпадає під регулювання ч. 4 ст. 10 КК України. Єдиним постійним міжнародним судом, що має право встановлювати кримінальну юрисдикцію щодо фізичним осіб, є Міжнародний кримінальний суд. До тимчасових міжнародних судових установ, які мають право реалізовувати кримінальну юрисдикцію щодо фізичних осіб, відносять Міжнародні трибунали для колишньої Югославії та щодо Руанди, метою яких є переслідування осіб, відповідальних за тяжкі порушення міжнародного гуманітарного права на території вказаних країн. Хоча у 1998 р. Україна і підписала Статут

Міжнародного кримінального суду, Верховна Рада й досі не ратифікувала його через необхідність внесення відповідних змін до ст. 124 Конституції України в частині встановлення принципу компліментарності Міжнародного кримінального суду відносно національної судової системи [6]. Незважаючи на це, у 2014 та 2015 роках Верховна Рада України двічі зверталася до Міжнародного кримінального суду з проханням відповідно ч. 3 ст. 12 Римського статуту поширити юрисдикцію Міжнародного кримінального суду на злочини, які було вчинено на території України з 20 лютого 2014 року та в подальшому. Однак вказані заяви були подані в режимі *ad hoc* і не передбачають обов'язковості інших рішень Міжнародного кримінального суду для нашої країни, в тому числі й виконання його вироків з інших справ. Таким чином вказана норма на теперішній час фактично не діє. Як зазначає А. В. Підгородинська, вказане положення має перспективний характер [3, с. 11]. В цілому можна погодитися з таким твердженням, однак при цьому слід зазначити непослідовність та неповноту регулювання вказаного питання у чинній редакції ст. 10 КК України. Абсолютно очевидно, що до вирішення питання про вступ України до Міжнародного кримінального суду виконання в Україні вироку міжнародної судової установи є неможливим. Натомість, якщо б законодавець дійсно мав намір закласти гідну правову базу для реалізації співробітництва з цією міжнародною судовою установою, разом з виконан-

ням вироку в Україні міжнародної судової установи слід було б передбачити передачу особи міжнародній судовій установі для здійснення правосуддя.

Окрім вищенаведених зауважень, слід зазначити необхідність дотримання правила подвійної кримінальності під час виконання вироку іноземного суду чи міжнародної судової установи, закріпленого у ч. 4 ст. 10 КК України, яке також потребує докладного аналізу.

Підсумовуючи вищевикладене, зазначимо, що текст та реальний зміст ч. 4 ст. 10 КК України не співпадають. Останній є значно вужчий за текст цієї норми: по-перше, виконання в Україні вироку іноземного суду може бути здійснено лише щодо громадянина України, по-друге, положення щодо виконання вироку міжнародної судової установи на теперішній час можна визнати «мертвою» нормою. Вдосконалення регулювання аналізованого питання передбачає здійснення рішучих заходів за трьома основними напрямками: 1) політичний – ратифікація Україною Статуту Міжнародного кримінального суду; 2) правовий – узгодження норм вітчизняного законодавства з положеннями Статуту Міжнародного кримінального суду; 3) науковий – проведення ґрунтовного комплексного дослідження питань виконання в Україні вироку іноземного суду чи міжнародної судової установи з метою сприяння зазначеним політико-правовим перетворенням.

Список використаних джерел

1. Пояснювальна записка до проекту закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення законодавства у відповідність з Кримінальним процесуальним кодексом України»: від 16 жовт. 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=45166&pf35401=239591>.
2. Тростянська Я. І. Визнання і виконання в Україні вироків іноземних судів: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Тростянська Ярослава Іванівна. – Київ, 2011. – 23 с.
3. Підгородинська А. В. Визнання та виконання рішень іноземних судів та міжнародних судових органів у кримінальному процесі: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Підгородинська Анастасія Вікторівна. – Одеса, 2012. – 20 с.
4. Конвенція про передачу засуджених осіб: від 21 берез. 1983 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_025.
5. Бойцов А. И. Выдача преступников / А. И. Бойцов. – СПб.: Юрид. центр Пресс, 2004. – 795 с.
6. Висновок Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Президента України про надання висновку щодо відповідності Конституції України Римського Статуту Міжнародного кримінального суду (справа про Римський Статут): від 11 лип. 2001 р. // Офіційний вісник України. – 2001. – № 28. – Ст. 1267.

Одержано 20.04.2016

СЕКЦІЯ 3

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ

UDK 341.231.14

Yevheniia O. HLADKOVA,

candidate of law sciences, senior research scholar of the scientific and research laboratory on the problems of crime combating of Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv, Ukraine;

Hugo LEITH,

tutor and adjunct lecturer in constitutional law at the University of Western Australia, Perth, Western Australia

INTERNATIONAL LAW OF PERSON'S GUARD

The provisions of the impossibility of degrading human dignity, regardless of his status (suspect, convict, etc) received direct consolidation in a number of international and legal acts. Thus, a direct reference to the fact that all persons deprived of their liberty shall be treated with humanity and with respect for the inherent dignity of the human person is contained, for example, in the Art. 10 of the Covenant on Civil and Political Rights – «no one shall be subjected to torture or to cruel, inhuman or degrading treatment or punishment. In particular, no one shall be subjected without his free consent to medical or scientific experimentation» [1], the Art. 3 (Prohibition of torture) of the European Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms – «No one shall be subjected to torture or to inhuman or degrading treatment or punishment» [2], etc.

The basic general principles concerning the treatment of people who were subject of «security measures» or sentenced (prisoners or detainees, etc.) enshrined in the Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners (UN resolution 663 C (XXIV) of 31 July 1957). These rules were first formulated in the book of rules suggested by International Penal and Penitentiary Commission and approved by the League of Nations in 1934. The main principles of the treatment of prisoners (inmates) they state that: there shall be no discrimination on grounds of race, colour, sex, language, religion, political or other opinion, national or social origin, property, birth or other status (p. 1 of the Art. 6); it is necessary to respect the religious beliefs and moral precepts (p. 2 of the Art. 6) [3]. The Art. 65 of the Rules pays special attention to the fact that «their treatment shall be such as encourage their self-respect and develop their sense of responsibility» [3]. Provisions as for the respect of dignity of the offender are applied to cases of appointment of his sentence not connected with imprisonment, which is specified in the Standard Minimum Rules of the United Nations with regard to activities not related to imprisonment (the Tokyo Rules) (adopted by Resolution 45/110 of the UN General Assembly on 14 December, 1990). So p. 3.9 states that «the dignity of the offender subject to non-custodial measures shall be protected at all times» [3].

Considering the issue of international standards on respect for the honor and dignity it should be noted that along with the dignity of a man in general, certain international regulations enshrin the reference to the need to respect the dignity of children. In our opinion, this is due,

first of all, to the fact that there is often a matter that only socially mature individual, who is able to perceive oneself as an individual, can be considered as a personality and enjoy all the rights provided by the state (society). Second, the fact that children have the right to special care and assistance. As it is stated in the Preamble of the Convention on the Rights of the Child (hereinafter – Convention), ratified by Resolution BP 789-XII of 27 February, 1991, in accordance with the Declaration of Rights of the Child, «the child, by reason of his physical and mental immaturity, needs special safeguards and care, including appropriate legal protection, before as well as after birth» [4].

These provisions are specified in p. 1 of the Art. 19 of the Convention: «States Parties shall take all appropriate legislative, administrative, social and educational measures to protect the child from all forms of physical or mental violence, injury or abuse, neglect or negligent treatment, maltreatment or exploitation, including sexual abuse, while in the care of parent(s), legal guardian(s) or any other person who has the care of the child» and p. 1 of the Art. 23: «States Parties recognize that a mentally or physically disabled child should enjoy a full and decent life, in conditions which ensure dignity, promote reliance and facilitate the child's active participation in the community» [4]. Thus the States Parties of the Convention has the responsibility not just to care for children, but to create an environment for them, where we can talk about their physical and mental security, regardless of their age.

International regulations also specify that children are able to enjoy great respect and care, even in case of the commission of an offense. States Parties shall ensure that: No child shall be subjected to torture or other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment (p. (a) of the Art. 37 of the Convention); Every child deprived of liberty shall be treated with humanity and respect for the inherent dignity of the human person, and in manner which takes into account the needs of persons of his or her age (p. (c) of the Art. 37 of the Convention) [4]. The State Parties recognize the right of every child alleged as, accused of, or recognized as having infringed the penal law to be treated in a manner consistent with the promotion of the child's sense of dignity and worth, which reinforces the child's respect for the human rights and fundamental freedoms of others and which takes into account the child's age and the desirability of promoting the child's reintegration and the child's assuming a

constructive role in society (p. 1 of the Art. 40 of the Convention) [4].

The mentioned indicates that international and legal acts define the dignity of the person as one of the highest human characteristics and social values, whereas the dignity belongs to a man by birth and is the source of all other rights and is expressed in recognition for human being values endowed with reason and will, regardless of what the man thinks about himself and how he is evaluated by others.

The issues on the «right to protect honor and dignity» acquires more relevance in connection with the development of biomedical and life sciences, particularly genetics and genetic engineering. In particular, a big concern is the rapid development of technology of cloning. The paragraph 11 of the Vienna Declaration and Programme of Action, adopted on June 25, 1993 at the Second World Conference on Human Rights stressed that «certain advances, notably in the biomedical and life sciences as well as in information technology, may have potentially adverse consequences for the integrity, dignity and human rights of the individual, and calls for international cooperation to ensure that human rights and dignity are fully respected in this area of universal concern» [5]. Consolidation of this provision was the ground to refer the issue of biology and genetics to the subject of international law.

Later, after a long discussion of this global issue, to settle relations in the field of bioengineering and genetics, the Universal Declaration on the Human Genome and Human Rights was adopted on November 11, 1997 [6], which was the first recognized legal act in the field of biology. The adoption of this act is grounded by the fact that with the development of genetic engineering, there are many issues that affect medical ethics: conduction of research and manipulation with genetic materials and human cells is closely related to the sampling of biological

materials. Such materials are required for both diagnostic tests and for the creation of genetically modified organisms, tissues or organs by molecular cloning.

Herewith, genetic material of foreign origin or of their own can be introduced into the human body to correct pathological manifestations of the genome or other methods of gene therapy that affect the interests of the studied or treatable person, and his relatives and descendants.

The study of the genome of the individual can detect genetic diseases and abnormalities that are passed from generation to generation. And information on human disease may cause distortion or even discrimination of some individuals or groups of individuals on the basis of the genetic information about them. In such cases, there is a risk of humiliation of human dignity, which requires the development of measures to prevent such manifestations and counter them. In this regard, the Preamble of the Universal Declaration on the Human Genome and Human Rights states that «research on the human genome and the resulting applications open up vast prospects for improving the health of individuals and of humankind as a whole, but emphasizing that such research should fully respect human dignity, freedom and human rights, as well as the prohibition of all forms of discrimination based on genetic characteristics» [6]. Besides, the Art. 2 of the Declaration states that «Everyone has a right to respect for their dignity and for their rights regardless of their genetic characteristics.

That dignity makes it imperative not to reduce individuals to their genetic characteristics and to respect their uniqueness and diversity».

Declaration reveals the problem of security and protection of honor and dignity in a new light and outlines a number of issues related to compliance with respect for human dignity, regardless of his genetic characteristics.

References

1. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права : ратиф. указом Президії Верховної Ради Української РСР від 19 жовт. 1973 р. № 2148-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043.
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : ратиф. законом України від 17 лип. 1997 р. № 475/97-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
3. Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners : from August 30, 1955 [Internet Resource]. – Access mode: https://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/UN_Standard_Minimum_Rules_for_the_Treatment_of_Prisoners.pdf.
4. Convention on the Rights of the Child : from November 20, 1989 : [Internet Resource]. – Access mode: <http://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/crc.aspx>.
5. Венская декларация и Программа действий : прин. на Всемир. конф. по правам человека 25 июня 1993 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_504.
6. Universal Declaration on the Human Genome and Human Rights : from November 11, 1997 [Internet Resource]. – Access mode: http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13177&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html.

Received 15.04.2016

Євгенія Олексіївна ГЛАДКОВА,

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем протидії злочинності Харківського національного університету внутрішніх справ, Харків, Україна

Хьюго ЛЕЙС,

доцент кафедри конституційного права Університету Західної Австралії, Перт, Західна Австралія

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО НА СТОРОЖІ ОСОБИСТОСТІ

Проведений аналіз Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, Конвенції про права дитини, Загальної декларації про геном людини та права

людини; розкрито проблему забезпечення охорони та захисту честі та гідності особи; окреслене коло питань, пов'язаних з дотриманням поваги до гідності людини, незалежно від її генетичних характеристик.

Ключові слова: міжнародне право, політичні права, права дитини, особистість.

Артем Євгенович ГОЛУБОВ,

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, заступник декана з навчально-методичної роботи факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, Харків, Україна

ПИТАННЯ СИСТЕМИ ОРГАНІВ КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ

Ефективність реалізації державою її функцій, зокрема і правоохоронної, безпосередньо залежить від дієвості органів держави, які утворюють апарат державного управління. Адже згідно із законом переходу кількісних змін в якісні, ефективність діяльності з виконання функцій держави кожним із її органів, що входять до складу механізму державного управління, забезпечує належне та якісне виконання сучасною державою свого призначення. Стосовно України, то це означає її існування як суверенної і незалежної, демократичної, соціальної, правової держави, де визнається і діє принцип верховенства права, а утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.

Задля розбудови України у відповідності з наведеними вище характеристиками, створення умов для реалізації прав, свобод та законних інтересів особи держава організаційно забезпечує функціонування у структурі апарату держави відповідних органів та установ, які здійснюють запобігання, виявлення, припинення кримінальних правопорушень та притягнення до юридичної відповідальності винних у їх вчиненні осіб. Відповідно, їх основне призначення полягає у виконанні таких функцій держави, як: охорона прав і свобод людини і громадянина та правоохоронна функція [1, с. 96, 100–101]. Ці органи, поза залежністю від їх відомчої належності, безпосередніх напрямів, форм та методів діяльності, відносяться до системи кримінальної юстиції України.

Враховуючи важливість результатів їх діяльності для кожної окремої особи, суспільства та держави в цілому, з боку законодавця та вищих органів виконавчої влади доволі часто здійснювалися спроби оптимізувати структуру системи кримінальної юстиції, підвищити ефективність діяльності її окремих органів, та привести функціонування цієї системи у відповідність до стандартів демократичної, соціальної, правової держави. Про це свідчать численні зміни у законах, що регулюють завдання, функції, компетенцію та повноваження цих органів (закони України «Про судоустрій і статус суддів», «Про прокуратуру», «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», «Про пробацію», «Про Національну поліцію», новий КПК України тощо). Але, насамперед, актуальним є питання виявлення всього кола органів та установ, які у той чи інший спосіб забезпечують діяльність, що здійснюється системою кримінальної юстиції з виконання покладених на неї державою функцій. Його вирішення сприятиме з'ясуванню повноти та комплексності правового регулювання їх статусу, повноважень, форм взаємодії в рамках цієї системи тощо, а отже, і дотримання вимог принципу верховенства права та забезпечення законності, що для цієї системи є вкрай важливим. У науковій доповіді коротко

розглянемо питання структури органів кримінальної юстиції на сучасному етапі розвитку нашої держави.

Щодо системи органів кримінальної юстиції, то, виходячи із положень Концепції реформування кримінальної юстиції України 2008 року, до її складу включені: органи та установи, які розглядають кримінальні справи, інститут державних обвинувачів (прокуратура), органи, наділені повноваженнями проводити досудове розслідування, органи та установи виконання кримінальних покарань, адвокатура. Інших нормативних актів, де б знайшли своє відображення спроби нормативного закріплення позиції вищих органів влади щодо структури цієї системи, на цей час фактично більше не приймалося. Реформування зазнали окремі з вказаних органів, але не система цих органів в цілому.

Однак, з розвитком соціальних, економічних, політичних процесів в країні, в зв'язку з її незупинним рухом до членства в Європейському Союзі, істотно змінилися як зміст завдань і функцій держави, так і структура апарату та механізму державного управління, у тому числі і в частині реалізації функції охорони прав і свобод людини і громадянина та правоохоронної функції. Це не могло не знайти свого відображення в правовій системі держави. Частиною цих процесів повинні були стати і зміни в структурі системи органів кримінальної юстиції. Зараз ця система, в контексті вказаної Концепції 2008 року, вже не у повній мірі відповідає реаліям сьогодення. Тому встановлення дійсного кола органів та установ кримінальної юстиції є актуальним завданням правової науки. Зокрема, окрім положень Концепції реформування кримінальної юстиції України, частково це можна зробити через аналіз окремих законів України, наприклад «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів», «Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави». Але при цьому, як відмічено в літературі, слід розмежовувати такі поняття, як «правоохоронні органи» та «система кримінальної юстиції», оскільки правоохоронні органи є частиною системи кримінальної юстиції [2, с. 170]. У науковій літературі також відсутня єдність точок зору з приводу переліку органів кримінальної юстиції [2–4].

У вирішенні цього питання слід виходити із характеру досліджуваного об'єкта, яким виступає система кримінальної юстиції, її призначення в механізмі державного управління та покладених на неї функцій держави. Такий підхід дає можливість за ознакою функціональної спрямованості виявити коло органів та установ, які забезпечують виконання покладених на цю систему завдань та функцій. В цьому контексті погодимось із М. О. Черкасовим, що

за своєю природою система кримінальної юстиції є функціональною системою, яка формується для досягнення конкретної мети, що, у свою чергу, є підставою для визначення цілей, які постають перед підсистемами, що входять до її складу. Підтримаємо також М. О. Черкасова у тому, що основними цілями системи кримінальної юстиції є: охорона прав, свобод та законних інтересів громадян, суспільства та держави від злочинних посягань; швидке і повне розкриття злочинів та справедливе покарання винних; забезпечення виконання кримінального покарання; сприяння зміцненню законності [5, с. 42–43].

Відповідно, є підстави вирішувати питання системи органів кримінальної юстиції, саме виходячи із функціонального призначення системи в цілому та її складових, а також тих основних завдань, які вони вирішують в рамках своєї діяльності. До того ж слід враховувати сучасні форми реалізації кримінально-правової політики держави. Так, новими напрямками її реалізації слід вважати: заснування служби пробації (досудова; наглядова; пенітенціарна), запровадження інституту примирення у кримінальному судочинстві між потерпілим та підозрюваним (гл. 35 КПК України), зміни у змісті виконуваних прокуратурою функцій, реформування органів внутрішніх справ, визнання суб'єктами кримінальної відповідальності юридичних осіб (розділ XIV-1 КК України), продовження зусиль по створенню в Україні системи ювенальної юстиції тощо.

Також, досліджуючи основне питання доповіді, слід окремо відмітити, що вказані у Концепції реформування кримінальної юстиції України структурні складові, окрім адвокатури, є державними органами та установами. Тобто, на цей час система кримінальної юстиції в Україні представляє собою державний інститут, який є частиною державного механізму. Але участь недержавного елемента у виконанні завдань системи кримінальної юстиції цілком можлива. Зокрема цей висновок можна зробити виходячи із аналізу ст.ст. 5, 129 Конституції України, законів України «Про демократичний цивільний контроль над Воєн-

ною організацією і правоохоронними органами держави», «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону», судової практики в частині залучення позадержавних установ до вирішення окремих питань кримінального судочинства (волонтери пробації (ст. 20)) та проведення примирення за участі громадських організацій між підозрюваним і потерпілим (п. 21 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини неповнолітніх» від 16.04.2004 № 5) тощо. Тому в якості перспективного напрямку наукових досліджень питань розвитку кримінальної юстиції в Україні та напряму її реформування виділимо аспект розширення недержавних форм забезпечення публічної безпеки та порядку, у тому числі і в частині протидії злочинності. Як свідчить закордонний досвід, у багатьох країнах світу ці питання покладаються, поряд із державними органами, на недержавних суб'єктів такої правоохоронної діяльності. Але при тому низькому рівні правосвідомості громадян, що сформувався останнім часом в країні, високому рівні корупції в державні ці питання є лише предметом теоретичних дискусій.

Отже, підсумовуючи наведене у доповіді, відмічаємо, що:

– структура системи кримінальної юстиції повинна відповідати своєму функціональному призначенню в механізмі державного управління, де покладені на неї завдання та функції повинні визначати і її організаційну будову;

– до структури системи органів кримінальної юстиції доцільно включити: органи, які наділені повноваженнями з виявлення та припинення злочинів; органи, наділені повноваженнями проводити досудове розслідування; інститут державних обвинувачів (прокуратура); органи та установи, які розглядають кримінальні справи; органи та установи виконання кримінальних покарань; адвокатура; органи забезпечення прав, свобод осіб та сприяння діяльності суб'єктів кримінальної юстиції.

Список використаних джерел

1. Загальна теорія держави і права : підруч. для студентів юрид. ВНЗ / [М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.] ; за ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. – Харків : Право, 2011. – 584 с.
2. Цимбал Т. Я. Кримінальна юстиція: визначення поняття й органи, що становлять її систему / Т. Я. Цимбал, Я. О. База // Порівняльне аналітичне право. – 2014. – № 7. – С. 168–171.
3. Подоляка А. Окремі питання реформування кримінальної юстиції в Україні / А. Подоляка // Вісник Академії управління МВС. – 2009. – № 2. – С. 48–62.
4. Топчий Н. В. Органи кримінальної юстиції у механізмі правоохоронної діяльності : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.10 / Топчий Наталія Валеріївна. – Київ, 2015. – 20 с.
5. Черкасов М. О. Системно-структурний аналіз органів кримінальної юстиції / М. О. Черкасов // Право і Безпека. – 2009. – № 3. – С. 42–45.

Одержано 25.04.2016

УДК 343.122(73)

Вікторія Леонідівна ДАВИДЕНКО,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінально-правових дисциплін факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ, Харків, Україна

ДОСВІД СПОЛУЧЕНИХ ШТАТІВ АМЕРИКИ У ФОРМУВАННІ СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ПОТЕРПІЛОГО (ЖЕРТВИ) ЗЛОЧИНУ

Захист прав потерпілого (жертви) злочину і охорона його безпеки є важливим напрямком законодавчої та правоохоронної діяльності багатьох демократичних країн і зокрема США.

Першими документами, які визначали положення жертви злочину стали «Біль про права жертв злочинів» (1980 р.) та Федеральний закон «Про захист жертв і свідків злочинів» (1982 р.). Закон передбачає справедливі і поважні стандарти та принципи поводження з жертвами і свідками злочинів всіма органам федеральної системи юстиції. Серед яких:

- надання першочергової і термінової медичної допомоги;
- роз'яснення ролі і місця потерпілого в кримінальному процесі;
- подання інформації про заходи, які можуть бути зроблені правоохоронними органами для захисту, а також про затримання і арешт обвинуваченого, про його звільнення до розгляду справи в суді, про припинення або про відмову в порушенні кримінальної справи;
- повідомлення адміністрації підприємства, на якому працюють потерпілий або свідок, про його співпрацю з правоохоронними органами;
- надання іншої допомоги, включаючи надання транспорту, бронювання місць в готелях тощо [1].

Так, у деяких штатах законодавчо передбачена процедура виклику до правоохоронних органів потерпілих за «телефонним дзвінком», забезпечення їх охороною і транспортом, «безпечними кімнатами очікування» тощо.

Новий Закон «Біль про права жертв злочинів» (1984 р.) розширив систему соціальної допомоги потерпілим від злочину. Закон про права жертв злочинів та реституції їх порушених прав (1990 р.) визначив наступні права потерпілих:

- 1) на справедливе і шанобливе ставлення з дотриманням гідності особистості і конфіденційності;
- 2) на необхідний захист від обвинуваченого;
- 3) бути поінформованим про судові засідання;
- 4) представляти свої інтереси та бути вислуханим на всіх етапах розгляду справи;
- 5) радитися з державним обвинувачем на всьому протязі процесу;
- 6) на відшкодування збитку винною особою (право на реституцію);
- 7) на інформацію про обвинуваченого, про винесений йому вирок, про відбування ним покарання і звільнення його з ув'язнення [1].

Цими законами законодавець в США зрівноважив права обвинуваченого та його жертви. А за якимись позиціями надав потерпілому привілеї. Ці привілеї насамперед пов'язані з тим, що державні обвинувачі у США крім інших своїх зобов'язань стали

проводити необхідну інформаційно-консультаційну роботу з потерпілими, особливо при подачі останніми позовних заяв з відшкодування нанесеного їм фізичного, майнового або морального збитку. Прокурори також дають потерпілим практичні рекомендації по всьому ходу кримінального судочинства, присвячують їм у нюанси обговорюваної «угоди про визнання» між сторонами обвинувачення і захисту обвинуваченого, а також виявляють можливі перспективи розгляду кримінальної справи у суді присяжних.

Потерпілий на відміну від інших свідків має певні правові переваги та імунітет, які пов'язані з цілями гарантії його безпеки і з необхідністю дотримання конфіденційності його особистих даних: адреси місця проживання, роботи, навчання, заняття спортом, проведення дозвілля і тощо. Крім цього, потерпілий у справі має право зробити заяви, не підкріплені присягою.

Відповідно до законодавства США Генеральний прокурор може переселити на нове місце проживання потерпілого або свідка і забезпечити його іншими засобами захисту, якщо мова йде про його свідчення на користь Федерального уряду або Уряду штату в ході офіційного судового розгляду, що стосується організованої злочинності або іншого серйозного злочину, і якщо буде визначено, що проти потерпілого або свідка у цей період може бути вчинено правопорушення із застосуванням сили. Також можуть бути видані нові документи, виплачені кошти на життєво необхідні витрати, в тому числі пов'язані зі зміною місця проживання, надано допомогу в працевлаштуванні, застосовані інші заходи фізичної та соціального захисту, в тому числі заборона на розголошення інформації про дану особу і його місце проживання.

У статті 2 Закону «Про захист жертв і свідків» зазначено, що без належної взаємодії правоохоронних органів з потерпілими та свідками злочинів система правоохорони і правосуддя не може функціонувати в належній мірі. Істотні упущення і дисфункції правоохоронних та судових органів проявляються особливо тоді коли потерпілі від тяжких злочинів починають відчувати моральні, психологічні, фізичні та фінансові випробування вже з причини байдужого чи іноді навіть цинічного ставлення самих представників правоохоронних органів до їх особи і долі. Американське законодавство встановлює відповідальність представників правоохоронних органів за прояв злочинної бездіяльності, недбалого і безвідповідального ставлення до виконання своїх посадових обов'язків.

Приділяється увага методам поводження поліцейських з жертвами. Їх навчають проявляти співчуття, чуйність при опитуванні людей, що знаходяться в стані стресу, шанобливого і уважного

ставлення до жертв. У поліцейських дільницях багатьох штатів створені спеціальні відділи по роботі з жертвами. Це, як правило, співробітники – жінки з великим досвідом роботи і навиками психологів. Вони зустрічаються з потерпілими одразу, як тільки стає відомо про злочин, і можуть кваліфіковано надати потерпілим необхідну емоційну підтримку, надати консультації з правових питань та іншу необхідну допомогу.

Так, у США створено Національну організацію допомоги жертвам злочинів, при Міністерстві юстиції функціонує Департамент допомоги жертвам. Був заснований Федеральний фонд допомоги жертвам для додаткового фінансування двох головних національних програм. Перша програма розрахована на утримання державних, громадських і приватних служб; друга – на забезпечення штатів додатковими коштами для виплати потерпілим державної компенсації за шкоду, заподіяну злочинцем. В цій країні діє більш 2000 таких програм по захисту жертв злочинів, з них більш 1400 підтримується Мін'юстом, на їх здійснення виділений Фонд у розмірі приблизно 35 млн. доларів. Федеральне фінансування є ще більшим і складає 200 млн. доларів. Реалізація подібних програм реально дозволяє знизити окремі види злочинів і надати необхідну допомогу жертвам злочинних зазіхань [2, с. 334].

Таким чином, законодавство про захист прав потерпілих в США має надзвичайну соціально-правову і політичну важливість.

Список використаних джерел

1. Международные акты о правах человека : сб. док. – М. : Юрид. лит., 1998.
2. Юрченко О. Ю. Проблеми захисту жертв злочинів у європейських країнах та США [Електронний ресурс] / О. Ю. Юрченко / Порівняльно-аналітичне право. – 2013. – № 3-2. – С. 332–335. – Режим доступу: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/5219/1/Yurchenko_332_335.pdf.
3. Мельник О. О. Компенсація шкоди жертвам насильницьких злочинів в Україні [Електронний ресурс] / О. О. Мельник // Міністерство юстиції України : офіц. веб-сайт. – Режим доступу: <http://old.minjust.gov.ua/6808>.

В Україні враховуючи досвід розвинутих демократичних країн, робляться кроки по ствердженню презумпції правоти і пріоритетності прав потерпілого в законодавстві України. Міжвідомчою робочою групою Міністерства юстиції розроблено проект закону України «Про компенсацію шкоди жертвам насильницьких злочинів». Розроблення законопроекту пов'язано з підготовкою до ратифікації Європейської Конвенції про відшкодування збитків жертвам насильницьких злочинів (1983 р.), що була підписана Україною.

Поряд з виконанням цілої низки міжнародних зобов'язань, які встановлюють необхідність забезпечення рівного доступу осіб до правосуддя та справедливого суду, прийняття закону наблизить українське законодавство до духу Конвенції, яка приділяє особливу увагу статусу потерпілого від злочину, поновлення його морального та матеріального блага.

Проект закону «Про компенсацію шкоди жертвам насильницьких злочинів» передбачає компенсаційну виплату з боку держави, коли внаслідок умисного злочину, вчиненого на території України, завдана шкода здоров'ю або заподіяна смерть [3].

Соціальна і правова політика нашої держави спрямована на підвищення рівня захисту потерпілого (жертви) злочину. Для цього необхідно розробити та реалізувати соціальні, спеціально-кримінологічні та індивідуальні програми віктимологічної профілактики, приділяючи значну увагу правам потерпілого (жертви) злочину і охороні його безпеки.

Одержано 14.04.2016

Олександр Іванович КОРОВАЙКО,

кандидат юридичних наук, голова Апеляційного суду Херсонської області, Херсон, Україна

ВИКОРИСТАННЯ МІЖНАРОДНИХ ДОГОВОРІВ ОРГАНАМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ ПІД ЧАС КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

За роки незалежності України численні зміни і доповнення, що внесені до національного законодавства, у тому числі і кримінального процесуального, з приводу імплементації норм відповідних міжнародних нормативно-правових актів, стали результатом визнання нашою державою важливого значення загальноновизнаних стандартів у сфері прав людини. Одним із прикладів таких стандартів є Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. (далі – Конвенція), виконання якої для України є її обов'язком як члена Ради Європи. Поряд із вказаним актом, наднаціональними утвореннями, як суб'єктами міжнародного права, наприклад, такими як ООН, Рада Європи, Європейський Союз, ОБСЄ, СНД, Інтерпол тощо, прийнято багато нормативно-правових актів, які у тому чи іншому ступені спрямовані на регламентацію правовідносин у сфері кримінального судочинства. В правозастосовній практиці органів кримінальної юстиції доволі часто виникають питання можливості застосування тих чи інших міжнародних нормативно-правових актів, які містять загальноновизнані стандарти прав людини, в якості джерел кримінального процесуального права.

Однак, на цей час лише щодо вказаної вище Конвенції законодавцем чітко визначений статус її положень, у тому числі і в контексті тлумачення їх Європейським судом з прав людини. Потреба у визнанні правового значення та порядку застосування рішень цього суду для кримінальної процесуальної діяльності, як засобу реалізації ст. 46 Конвенції, а отже і умови використання судового прецеденту у вітчизняному праві, обумовила прийняття Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини». У ст. 17 цього закону прямо вказано, що суди застосовують при розгляді справ Конвенцію та практику Суду, як джерело права. Подібну норму містить і ч. 5 ст. 9 КПК України, яка передбачає, що кримінальне процесуальне законодавство застосовується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини. Отже, у існуючій судовій практиці питання використання рішень Європейським судом з прав людини на законодавчому рівні вирішено найбільш повно.

З приводу розв'язання питання щодо визнання джерелами кримінального процесуального права інших міжнародно-правових актів, законодавець відсилає до положень, передбачених ч. 2 ст. 1 КПК України. Вказана стаття прямо передбачає, що чинне кримінальне процесуальне законодавство України складається з відповідних положень Конституції України, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, КПК України та інших законів України. Отже, в силу положень ст. 9 Конституції України та ч. 2 ст. 1 КПК України, за рахунок визнання міжнародних договорів дже-

релами права, їх норми включені до регулювання вітчизняного кримінального процесу. Однак постає питання, які саме міжнародні договори, визнані ким та в якому порядку, можуть виступати в якості джерел права у сфері кримінального судочинства, а які мають рекомендаційний або інформаційний характер.

Чинне кримінальне процесуальне законодавство не надає тлумачення терміну «міжнародний договір». Разом з тим, відповідно до положень, передбачених ст. 2 Закону України «Про міжнародні договори України», міжнародний договір – це укладений у письмовій формі з іноземною державою або іншим суб'єктом міжнародного права договір, який регулюється міжнародним правом, незалежно від того, міститься договір в одному чи декількох пов'язаних між собою документах, і незалежно від його конкретного найменування (договір, угода, конвенція, пакт, протокол тощо).

З аналізу ст. 9 Конституції України, ст. 2 Закону України «Про міжнародні договори України», ч. 2 ст. 1 КПК України, міжнародний договір слід визнавати джерелом кримінального процесуального права, якщо такий акт відповідає сукупності вимог, а саме:

- по-перше, характеризується ознаками, наведеними у ст. 2 Закону України «Про міжнародні договори України» (дотримання письмової форми договору, укладання договору між Україною та суб'єктом міжнародного права, наявність примірників);

- по-друге, відповідає вимогам ст. 9 Конституції України та ч. 2 ст. 1 КПК України (договір повинен бути чинним, Верховною Радою України повинна бути надана згода на обов'язковість такого договору);

- по-третє, положення міжнародного договору не повинні суперечити Конституції України.

Ці умови мають важливе методологічне значення, адже, як свідчать результати аналізу ст. 9 Конституції України, ч. 4 ст. 9 КПК України та ст. 19 Закону України «Про міжнародні договори України», у правозастосовній діяльності надається пріоритет нормам міжнародних договорів. Так, у п. 4 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя» від 01.11.1996 р. № 9 вказано, що суд не може застосувати закон, який регулює правовідносини, що розглядаються, інакше як міжнародний договір, у той же час міжнародні договори застосовуються, якщо вони не суперечать Конституції України. Встановлення відповідності міжнародного акту вказаним вище вимогам дає можливість слідчому, прокурору, судді, захиснику або іншим учасникам кримінального провадження безпосередньо застосувати його у конкретній ситуації під час кримінального провадження.

Окремої уваги заслуговують питання щодо визнання інших видів міжнародних актів джерелами кримінального процесуального законодавства, у тому

числі міжвідомчих актів з питань, віднесених до відання міністерств та інших центральних органів виконавчої влади. Так, слід зазначити, що міжвідомчі акти, хоча і відносяться до міжнародних договорів (ч. 4 ст. 3 Закону України «Про міжнародні договори України»), але вважати їх джерелами кримінального процесуального законодавства неможна. Це впливає із припису низки положень Конституції України. Так, зокрема, ст. 9 Основного закону встановлює правило, згідно якого частиною національного законодавства України є лише ті чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. У свою чергу, ст. 6 Конституції України передбачає, що органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених Конституцією межах і відповідно до законів України. Окрім цього, положення ст. 92 Конституції України передбачають, що виключно законами України визначаються права і свободи людини і громадянина, гарантії цих прав і свобод; основні обов'язки громадянина, а також судоустрій, статус суддів, засади судової експертизи, організація і діяльність прокуратури, органів дізнання і слідства.

Отже, не маючи статусу закону, міжвідомчі міжнародні договори України не можуть визнаватися джерелами кримінального процесуального законодавства. Такі акти мають лише роль організаційного інструменту в забезпеченні ефективності діяльності

органів кримінальної юстиції, які реалізують функцію держави з протидії та боротьби зі злочинністю.

У зв'язку з цим, застосуванню в якості джерел кримінального процесуального законодавства підлягають виключно ті чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, тобто ті, які отримали статус закону України, та положення яких не суперечить Конституції України.

На підставі викладеного зауважимо, що вирішення окреслених та низки інших питань, пов'язаних зі дією міжнародних нормативно-правових актів у сфері кримінального судочинства України, є умовою для створення належної системи правових гарантій прав особи, що для сфери кримінальної юстиції є особливо актуальною проблемою. Тому подальші наукові дослідження слід спрямовувати у бік вивчення питання систематизації джерел кримінального процесуального законодавства. Актуальним є також визначення ролі у регулюванні діяльності органів кримінальної юстиції міжнародно-правових актів рекомендаційного характеру, які містять певні засади та правила щодо дотримання прав особи та основоположних свобод. Отримані теоретичні та практичні результати дослідження вказаних питань безпосередньо виступатимуть чинником виконання нашою державою перед своїми громадянами головного її обов'язку – утвердження і забезпечення прав і свобод людини.

Одержано 25.04.2016

Олександр Володимирович КРАСНОКУТСЬКИЙ,
офіцер юридичної групи військової частини А4104, Чугуїв, Україна

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЗАСУДЖЕНИХ У СТРУКТУРІ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ЗАСУДЖЕНОГО ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

Необхідність дослідження правового статусу особи зумовлено тим, що воно складає методологічну основу для розкриття змісту і структури статусу засудженого до позбавлення волі. Таке дослідження дає можливість визначити напрями удосконалення правозабезпечувальної діяльності щодо осіб, засуджених до позбавлення волі [1].

Усю сукупність прав і обов'язків засуджених до позбавлення волі на певний строк та засуджених довічно можна умовно поділити на дві великі групи: а) конституційні права й обов'язки; б) спеціальні права й обов'язки, встановлені для засуджених (як ті, що встановлені для всіх категорій засуджених, так і ті, що встановлені саме для засуджених до довічного позбавлення волі).

Статус засудженого до позбавлення волі визначається структурою правового статусу людини і громадянина, взаємовідносин особи і суспільства, громадянина і держави. Тому правовий статус не можна зводити до правового положення особи і визначати його структуру як сукупність прав, свобод та обов'язків.

Структурними елементами статусу засудженого до позбавлення волі об'єктивно є не тільки повноваження, а й громадянство, правосуб'єктність, законні інтереси, функції, принципи, юридична відповідальність загалом, вид конкретного покарання, гарантії, юридичні норми та правовідносини. З'ясовуючи систему елементів структури статусу особи, у першу чергу, доцільно брати до уваги, зміст норм законів, які за назвою уже спрямовані на з'ясування сутності правового статусу окремих осіб (про статус суддів, іноземців тощо).

Важливу роль у забезпеченні правового статусу засудженого, мають відігравати міжнародні органи. Передумовою цього є положення ч. 4 ст. 55 Конституції України, яким визначено, що кожен має право після використання всіх національних засобів правового захисту звертатись за захистом своїх прав до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна.

Що стосується міжнародних організацій по захисту прав людини, то центральне місце серед всесвітніх міжурядових організацій по захисту прав людини займає Організація Об'єднаних Націй (ООН), згідно зі ст. 1 Статуту якої здійснення міжнародного співробітництва у заохоченні та розвитку поваги до прав і свобод людини є одним із основних завдань її діяльності.

Щодо європейських міжурядових організацій по захисту прав людини, то провідне місце серед їх займає Рада Європи, яка включає: Європейський суд з прав людини (м. Страсбург).

Засуджений на кримінально-процесуальній стадії виконання вироку, ухвали, постанови, зокрема, може застосувати для оскарження рішення національного органу наступні статті конвенції: 1) ст. 6, яка гарантує кожному право на справедливий та відкритий розгляд протягом розумного строку його справи неупереджений судом, встановленим законом; 2) ст. 13 – гарантує кожному право на ефективний правовий захист у відповідному національному органі та інші [2].

Відповідно до міжнародно-правових документів усі ув'язнені користуються правами людини і фундаментальними свободами, про які йдеться у Загальній декларації прав людини, Міжнародному пакті про економічні, соціальні і культурні права, Міжнародному пакті про громадянські і політичні права, а також іншими правами, викладеними в інших пактах Організації Об'єднаних Націй, за винятком лише тих обмежень, необхідність яких обмежена ув'язненням [3].

Згідно з міжнародними стандартами поводження із ув'язненими приміщення, якими вони користуються, зокрема спальні, мають відповідати санітарним нормам, причому належну увагу слід звертати на кубатуру цих приміщень, їх мінімальну площу, кліматичні умови, особливо на освітлення, опалення і вентиляцію. Усі заклади повинні мати у своєму розпорядженні принаймні одного кваліфікованого медичного працівника з досвідом роботи у галузі психіатрії. Медичне обслуговування має охоплювати психіатричні діагностичні служби і там, де це потрібно, лікування психічно хворих засуджених. Лікарні повинні мати обладнання, ліки, необхідні для належного медичного догляду за хворими та для їх лікування, а також достатньо кваліфікований персонал [4].

Відповідно до Європейських пенітенціарних правил «... життя в місцях позбавлення волі повинно бути, наскільки це можливо, наближене до позитивних аспектів життя у суспільстві. Утримання під вартою має здійснюватися таким чином, щоб сприяти поверненню до суспільства осіб, позбавлених волі» [5].

Із метою подолання існуючих недоліків у сфері виконання кримінальних покарань необхідним є здійснення наступних заходів:

У частині забезпечення неухильного дотримання прав ув'язнених:

а) здійснити аналіз проблем, пов'язаних із порушенням прав людини під час виконання покарань та розробити заходи щодо покращення стану справ у цій сфері;

б) запровадити диференційований підхід до різних категорій засуджених (максимальна ізоляція тих, які віддають перевагу протиправній лінії поведінки, від основної маси засуджених) під час їх тримання в місцях позбавлення волі;

в) забезпечити здійснення заходів щодо підготовки засуджених до звільнення, сприяти у вирішенні питань їх трудового і побутового влаштування та соціальної адаптації після звільнення [6].

Проблема обмеженості прав засуджених до позбавлення волі є досить актуальною, у зв'язку з чим вона стала предметом глибокого аналізу в рамках проведених досліджень таких видатних представників юридичної науки, як В. І. Селіверстов, Г. Л. Мінаков, Г. О. Бекузаров. Ними були розроблені досить серйозні концепції, що дозволяють отримати досить об'єктивне уявлення про сутність, характер і види обмежень прав і свобод осіб, які утримуються у виправних установах.

До змісту правового статусу осіб, які відбувають покарання, входять права, законні інтереси і обов'язки засуджених. Вони виникають і реалізуються в рамках, як правило, кримінально-виконавчих правовідносин. Права, законні інтереси і обов'язки засуджених можуть виникати у відносинах, які регулюються нормами конституційного, державного, адміністративного, цивільного та інших галузей права.

Права, законні інтереси і обов'язки засуджених являють собою самостійні елементи змісту правового статусу, які можуть бути охарактеризовані з точки зору їх соціального призначення, сутності та змісту.

Соціально-правове призначення прав засуджених полягає у зміцненні режиму законності при виконанні покарання, оскільки міра свободи засудженого, у свою чергу, означає міру несвободи держави стосовно нього, притримуватися якої – важливий обов'язок її представників, тобто – персоналу установ та органів виконання покарань. Права засуджених, якщо вони гарантовані матеріально, політично, ідеологічно й організаційно, сприяють розвитку особи засудженого, в кінцевому підсумку – його ресоціалізації. Права ж засуджених, проголошені формально, поглиблюють існуючий антагонізм між ними і суспільством, суттєво віддаляють виконання поставлених перед покаранням цілей.

Сутність прав засудженого полягає в наданні повноважній особі можливості певної поведінки чи користування соціальними благами. Ступінь реалізації такої можливості і відповідно ступінь домагання засудженого на закріплені правом поведінку і блага визначаються змістом суб'єктивного права, яке включає в себе: по-перше, можливість засудженого вільно користуватися соціальними благами (харчуванням, речовим майном) у рамках, встановлених правом; по-друге, можливість вимагати виконання кореспондуючого такому праву юридичного обов'язку персоналу установи і органів виконання покарань, інших суб'єктів і учасників кримінально-виконавчих та інших правовідносин; по-третє, можливість звернутися в необхідних випадках до захисту свого суб'єктивного права [7].

Сутність юридичних обов'язків засуджених проявляється через їхній зміст або структуру, що складається з двох елементів:

- необхідність вчиняти певні дії (обов'язок засуджених до таких видів покарань, як позбавлення волі і виправні роботи, працювати; обов'язок особи, засудженої до штрафу, сплатити суму штрафу у встановлений законом строк тощо);

- необхідність утриматися від вчинення встановлених законом дій (заборона засудженим до позбав-

лення волі мати при собі гроші й цінні речі, звільнення засуджених до виправних робіт за своїм бажанням тощо).

Юридичні обов'язки засуджених внаслідок двоелементної структури мають різні форми вияву в праві. Якщо необхідність вчинення певних дій встановлюється за допомогою зобов'язуючих (позитивно зобов'язуючих) норм, то утримання від вчинення визначених законом дій – за допомогою забороняючих (негативно зобов'язуючих) норм. Така подвійна форма не завжди враховується в практиці застосування, коли заборони протиставляються обов'язкам засуджених. Між тим, і в тому, і в іншому випадку заборони повинні розглядатися як різновид обов'язків засуджених, а саме – обов'язку стримуватися від вказаних законом дій [8].

Правова регламентація обмежень засуджених стане надійним механізмом захисту проти порушень прав засуджених до позбавлення волі і одночасно буде гарантією виконання ними відповідних обов'язків. Крім того, наявність законодавчих прогалин у питанні обмеженої реалізації прав засуджених до позбавлення волі призводить до різних трактувань даного питання як в теорії, так і на практиці. Тому підвищення ролі правового регулювання в даній сфері суспільних відносин, безсумнівно, стало б найважливішим фактором зміцнення законності в нашій державі.

Вищезазначене дозволяє зробити наступні висновки. Статус засудженого є міжгалузевим інститутом, що регулюється нормами кримінально-процесуального, кримінально-виконавчого та інших галузей права. Тому залежно від рівня забезпечення статусу засудженого (законність, обґрунтованість постановленого судом вироку) буде визначатися рівень забезпечення статусу засудженого як суб'єкта кримінально-виконавчих відносин; з другого боку, залежно від забезпечення статусу засудженого до позбавлення волі в установі виконання покарання – забезпечення права на захист, належного матеріально-побутового забезпечення тощо, така особа зможе повноцінно реалізувати свій статус, виступаючи учасником касаційного провадження, стадії перегляду судового рішення у порядку виключного провадження, ініціювати їх тощо.

Необхідно підвищувати ефективність покарання у вигляді позбавлення волі шляхом вдосконалення кримінального законодавства, а також кримінально-процесуального та кримінально-виконавчого. Це необхідно для усунення труднощів при призначенні покарання у вигляді позбавлення волі, особливо в частині визначення судом строків позбавлення волі;

Призначення виправних установ, на наш погляд, слід оцінювати з позицій завдань правосуддя і цілей покарання. Тому їх основним завданням поряд з виконанням кари має бути забезпечення формування у засуджених психолого-соціальної орієнтації на те, що виконання покарання як специфічний і важливий елемент правосуддя вичерпує кримінально-правові претензії держави.

У сучасних умовах в політиці, законодавстві та практиці раніше не забезпечений належний баланс у застосуванні кари до злочинця і в забезпечення прав людини, що знижує ефективність виконання позбавлення волі. Щоб усунути цей недолік, потрібно комплекс додаткових заходів у сфері забезпечення прав людини на наступних рівнях:

а) прийняття політичних рішень у сфері забезпечення прав людини і впровадження в практику міжнародних стандартів поведження із засудженими;
 б) законодавче та інше нормативне забезпечення прав людини і впровадження в практику міжнародних стандартів поведження із засудженими;
 в) забезпечення прав людини та міжнародних стандартів поведження з ув'язненими та засуджени-

ми в практичній діяльності конкретних виправних установ;

г) підвищення ефективності системи контролю за дотриманням прав засуджених (контроль органів державної влади та органів місцевого самоврядування, відомчий контроль, судовий контроль, прокурорський нагляд, інститут уповноважених з прав людини, громадський і міжнародний контроль).

Список використаних джерел

1. Бородовська Н. О. Забезпечення кримінально-процесуального статусу особи, засудженої судами України до позбавлення волі : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Бородовська Наталія Олександрівна. – Київ, 2006. – 20 с.
2. Стеблинська О. С. Міжнародні стандарти забезпечення прав засуджених як складова діяльності органів та установ виконання покарань / О. С. Стеблинська // Науковий вісник Інституту кримінально-виконавчої служби. – 2014. – № 2. – С. 49–55.
3. Основні принципи поведження з в'язнями : резолюція Ген. Асамблеї ООН від 14 груд. 1990 р. № 45/111 // Збірник міжнародно-правових актів та угод з питань діяльності пенітенціарних установ і поведження з в'язнями / Ген. прокуратура України, Нац. акад. прокуратури України. – Київ : АННА-Т, 2008. – 502 с.
4. Мінімальні стандартні правила поведження з в'язнями : міжнародний документ від 30 серп. 1955 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_212.
5. Європейські пенітенціарні правила : рекомендація Ради Європи R (2006) 2. – 2-ге вид. – Донецьк : Донецький Меморіал, 2010. – 32 с.
6. Лис Г. І. Кримінально-виконавча політика України і міжнародні стандарти поведження з правопорушниками / Г. І. Лис // Правовий вісник Української академії банківської справи. – 2009. – № 1 (2). – С. 97–102.
7. Кримінально-виконавче право України : підруч. для студентів юрид. спец. ВНЗ / за ред. А. Х. Степанюка. – Харків : Право, 2005. – 256 с.
8. Кримінально-виконавче право України : підручник / [О. М. Джужа, І. Г. Богатирьов, О. Г. Колб та ін.] ; за заг. ред. О. М. Джужі. – Київ : Атіка, 2010. – 752 с.

Одержано 25.04.2016

Christopher McCrudden,

Professor of Human Rights Law, University of Michigan Law School, Ohio, USA;

Yevheniia O. Hladkova,

candidate of law sciences, senior research scholar of the scientific and research laboratory on the problems of crime combating of Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv, Ukraine

PROTECTION OF HONOR AND DIGNITY IN SOME INTERNATIONAL LEGAL DOCUMENTS

Considering the issue of placing the norms, which provide protection of honor and dignity within international and legal documents we should indicate that they have a special place there. Thus, the Preamble of the Universal Declaration of Human Rights (hereinafter – Declaration), adopted and proclaimed by the United Nations General Assembly resolution 217 A (III) on 10 December 1948, acknowledges that «recognition of the inherent dignity and of the equal and inalienable rights of all members of the human family is the foundation of freedom, justice and peace in the world» [1]. Herewith specific regulations state that «all human beings are born free and equal in dignity and rights» (the Art. 1 of the Declaration), no one shall be subjected to torture or to cruel, inhuman or degrading treatment or punishment (the Art. 5 of the Declaration), everyone, as a member of society, has the right to social security and is entitled to realization, through national effort and international cooperation and in accordance with the organization and resources of each State, of the economic, social and cultural rights indispensable for his dignity and the free development of his personality (the Art. 22 of the Declaration) [1].

This is confirmed by the norms of other international documents, including the provisions of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights and the International Covenant on Civil and Political Rights adopted by the General Assembly on 16 December, 1966 and ratified by the Presidium of the Supreme Soviet of the Ukrainian SSR № 2148-VIII on 19 October, 1973 [2; 3].

The preamble of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights states that «The States Parties to the present Covenant, Considering that, in accordance with the principles proclaimed in the Charter of the United Nations, recognition of the inherent dignity and of the equal and inalienable rights of all members of the human family is the foundation of freedom, justice and peace in the world, Recognizing that these rights derive from the inherent dignity of the human person, Recognizing that, in accordance with the Universal Declaration of Human Rights, the ideal of free human beings, enjoying freedom from fear and want can only be achieved if conditions are created whereby everyone may enjoy his economic, social and cultural and political rights, as well as his civil and political rights, Considering the obligation of States under the Charter of the United Nations to promote universal respect for, and observance of, human rights and freedoms, Realizing that the individual, having duties to other individuals and to the community to which he belongs, is under a responsibility to strive for the promotion

and observance of the rights recognized in the present Covenant, Agree...» [2].

Almost literally was formulated and the preamble of the International Covenant on Civil and Political Rights: «The States Parties to the present Covenant, Considering that, in accordance with the principles proclaimed in the Charter of the United Nations, recognition of the inherent dignity and of the equal and inalienable rights of all members of the human family is the foundation of freedom, justice and peace in the world, Recognizing that these rights derive from the inherent dignity of the human person, Recognizing that, in accordance with the Universal Declaration of Human Rights, the ideal of free human beings enjoying civil and political freedom and freedom from fear and want can only be achieved if conditions are created whereby everyone may enjoy his civil and political rights, as well as his economic, social and cultural rights, Considering the obligation of States under the Charter of the United Nations to promote universal respect for, and observance of, human rights and freedoms, Realizing that the individual, having duties to other individuals and to the community to which he belongs, is under a responsibility to strive for the promotion and observance of the rights recognized in the present Covenant, Agree...» [3].

The text of the preambles of mentioned international documents confirms the fact that only a person who has «dignity of the human person» is capable and has the right to economic, social and cultural and political rights that are guaranteed by the state. Only a person who has reached a certain level of social development is worth to have certain rights and perform duties that arise with them. In particular, according to the Art. 13 of International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, «The States Parties to the present Covenant recognize the right of everyone to education. They agree that education shall be directed to the full development of the human personality and the sense of its dignity, and shall strengthen the respect for human rights and fundamental freedoms. They further agree that education shall enable all persons to participate effectively in a free society, promote understanding, tolerance and friendship among all nations and all racial, ethnic or religious groups, and further the activities of the United Nations for the maintenance of peace» [2]. And the Art. 7 of the International Covenant on Civil and Political Rights contains a reference to the fact that «No one shall be subjected to torture or to cruel, inhuman or degrading treatment or punishment. In particular, no one shall be subjected without his free consent to medical or scientific experimentation» [3].

The latter provision is also enshrined in the Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, ratified by the Presidium of the Supreme Soviet of the Ukrainian SSR № 3484-XI dated from 26 January, 1987, indicating that «Considering that, in accordance with the principles proclaimed in the Charter of the United Nations, recognition of the equal and inalienable rights of all members of the human family is the foundation of freedom, justice and peace in the world, Recognizing that those rights derive from the inherent dignity of the human person, Considering the obligation of States under the Charter, in particular Article 55, to promote universal respect for, and observance of, human rights and fundamental freedoms, Having regard to article 5 of the Universal Declaration of Human Rights and article 7 of the International Covenant on Civil and Political Rights, both of which provide that no one

shall be subjected to torture or to cruel, inhuman or degrading treatment or punishment, the States Parties agree on human rights.

This provision states that as a person has dignity regardless of his real social value, he has the right to be respected by the others. Any circumstances (even aggravating the responsibility and punishment) can not serve as the basis for degrading human dignity, including charges of committing a crime of any severity.

The provisions of these regulations give reasons to conclude that human dignity, along with other inalienable rights – the right to life, liberty and personal security, etc. acts as a base, which contributes to harmonious development of society and indicates the value of each individual as an integral part. The presence of honor and dignity is the basis of allocation of all other rights and freedoms: economic, social, cultural, civil and political.

References

1. Загальна декларація прав людини : прийн. і проголош. резолюцією 217 А (III) Ген. Асамблеї ООН від 10 груд. 1948 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015.
2. International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights : from December 16, 1966 [Internet Resource]. – Access mode: <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CESCR.aspx>.
3. International Covenant on Civil and Political Rights : from December 16, 1966 [Internet Resource]. – Access mode: <http://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/ccpr.aspx>.

Received 25.04.2016

Крістофер МакКРУДЕН,

професор з прав людини, юридичний факультет Мічиганського Університету, Огайо, США;

Євгенія Олексіївна ГЛАДКОВА,

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем протидії злочинності Харківського національного університету внутрішніх справ, Харків, Україна

ЗАХИСТ ЧЕСТІ ТА ГІДНОСТІ В ДЕЯКИХ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ ДОКУМЕНТАХ

Проведений аналіз Загальної декларації прав людини, Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права, Міжнародного пакту про громадянські і політичні права. Автори дійшли висновку, що людська гідність, поряд з іншими невід'ємними правами – право на життя, право на свободу та особисту недоторканність тощо виступає в якості основи, яка сприяє його гармонійному розвитку суспільства та вказує на цінність кожної окремої людини як його невід'ємної частини, а тому саме наявність у людини честі та гідності лежить в основі виділення всіх інших прав і свобод: економічних, соціальних, культурних, громадянських та політичних.

Ключові слова: *честь, гідність, міжнародно-правовий документ, громадянські і політичні права, людина.*

Anna MARKOVSKA,

PhD, Senior Lecturer in Criminology, Anglia Ruskin University, Cambridge, United Kingdom;

Yuliya ZABYELINA,

assistant professor, John Jay College of Criminal Justice, New York, USA

ENFORCING PROHIBITION IN WEAK STATES (THE LESSON OF UKRAINE)*

The prestige of government has undoubtedly been lowered considerably by the prohibition law. For nothing is more destructive of respect for the government and the law of the land than passing laws which cannot be enforced. It is an open secret that the dangerous increase of crime in this country is closely connected with this.» Albert Einstein (1921) My first impression of the USA.

In general the authorities intend to convey the impression that they are the tireless prosecutors of 'organised crime' (OC). No opportunity is said to be lost in the fight against organised crime. However, while displaying all this zeal, one should not forget what the cornerstones of organised crime comprise: a market with scarce but coveted commodities emerging as a result of a governmental policy and/or weak law enforcement. From this perspective the state is not a real enemy of organised crime but a fundamental contributor of its shaping conditions. One way to create such conditions is to prohibit or heavily tax consumer articles for which there is a sufficient demand and willingness to pay to offset the costs of law breaking. While this is fairly obvious, history abounds with examples of counter-productive legislation creating an underground market, while defective law enforcement assures a minimum flow of prohibited goods and illegal services. The most ubiquitous example is the psychoactive drug market to which can be added various forms of 'vice' control, be it sex, booze or nowadays cigarettes. The prohibition can be absolute or through fiscal means making commodities such as alcohol or tobacco expensive. This is the general theme, by now almost conventional knowledge, to which Ukraine is no exception: in this country, by prohibiting gambling the government only furthered instead of reducing a criminal market served by, among others, organised crime.

The most recent token of furthering OC by legislation was performed by the Ukrainian Parliament that passed anti-gambling laws in 2009, effectively banning all forms of gambling in the country other than the national lottery. The law criminalised the organisation and operation of gambling activities at casinos, on slot machines, at bookmaker's offices and online gambling venues. The prohibition was supposed to be temporary (the expectation was that special gambling zones will be created) and imposed significant sanctions on illegal gambling business.

The legal gambling period that lasted from 1991 to 2009 in Ukraine was difficult for the companies providing services: corruption within the state administration meant that the companies were constantly bullied by corrupt tax, health and safety inspectors. During this time, the police effectively controlled the *unlicensed* gambling halls till all gambling was prohibited in 2009, a decision that has remained a mystery.

Officially, the 2009 ban on the gambling industry was introduced as a reaction to the tragedy in the gambling hall in the city of Dnepropetrovsk where nine people died in a fire and ten were seriously injured [4]. The hall operated legally, but the premises used did not comply with regulations. The official reaction to the tragedy was the controversial decree imposing a temporary ban on all gambling locations. Subsequently, in the summer of 2009, the Ministry of Finance recalled all the licenses. The added injury to the legal industry of the 2009 decree was the fact that the companies that purchased 5-year licenses in 2009 were not reimbursed by the government after the introduction of the hurriedly introduced ban. Interestingly, at that particular moment, as the legally operating companies stopped working, many of the illegally operating ones stayed in business and even expanded. Vice President of the Ukrainian Gambling Association Mr. Trinulski argued at that time that prohibition only led to further criminalisation of the industry and significant losses to the budget, referring to the prohibition as a form of 'bureaucratic terrorism' or intentional damage to the developing industry disregarding any rules of democratic decision making [2].

It is difficult to understand the rationale for the complete ban on gambling. However, there are at least three ways of understanding the origins of the ban. First, the ban could be interpreted as one of the efforts made by the government to control the growing number of gambling addicts and the illegal deals within the industry. The Prime Minister of Ukraine at the time, Mrs. Tymoshenko, argued that Ukraine had an unusually high number of gambling halls (over 100.000), that «*take the last money from families, which don't have much, and which corrupt young Ukrainians*» [5]. Second, the internal fight within the government over the spheres of control could provide the banning government with access to unaccounted funds. Third, there was some fear among Ukrainian policymakers that there would be a relocation of the gambling industry from Russia to Ukraine following the complicated attempts of the Russian government to ban their own gambling industry.

Thus, while the official position to justify the ban was grounded on the need to fight with addictive conduct (ludomania), and poor health and safety measures in gambling halls, the unofficial view, according to the industry's representatives, was much more cynical, citing the possibility of policymakers' inherent interest in profiting from the gambling businesses themselves.

Should the Ukrainian legislators have known a better approach to gambling? We know from the history of

* This abstract is based on the paper that will be published in P. van Duyne, ed. (2016) by Wolf Legal Publishers.

prohibition in the United States that enforcing the prohibition of goods and services that are in large public demand is highly problematic even for the states with an extensive law enforcement apparatus* [1; 6]. But Ukraine is not such a state: its governance is characterised by weak public administration, enforcement and judicial agencies that are endemically corrupt [3].

Given the state of governance in Ukraine, prohibiting gambling activities created a highly criminogenic environment. It can be argued that the prohibition regime's

potential to increase the profits of organised crime groups that already control and service the gambling market is very high. The underground gambling industry thus generates a steady return of profits that far exceed the revenues if the gambling would be legal. Thus, we note that prohibition of gambling in Ukraine did not curtail the gambling industry. Instead, it has empowered organised crime groups and has led to increased police corruption.

References

1. Andreas P. Smuggler nation: how illicit trade made America / P. Andreas. – Oxford University Press, 2013.
2. Билоусова Н. Зачем реанимируют игорный бизнес? [Электронный ресурс] / Наталия Билоусова // День. – Режим доступа: <http://www.day.kiev.ua/ru/article/ekonomika/zachem-reanimiruyut-igornyyu-biznes>.
3. Markovskaya A. Laws without teeth: An overview of the problems associated with corruption in Ukraine / A. Markovskaya, W. A. Pridemore and C. Nakajima // Crime, Law and Social Change. – 2003. – Vol, 39 (2). – Pp. 193–213. – <http://doi.org/10.1023/A:1022446619577>.
4. Погребняк Л. Выигрывает «империя азарта» [Электронный ресурс] / Лидия Погребняк // День : [сайт газ.]. – 14 окт. 2008. – Режим доступа: <http://www.day.kiev.ua/ru/article/ekonomika/vyigrывает-imperiya-azarta>.
5. Ръжков В. «Одноруким бандитам» кризис не страшен* [Электронный ресурс] / Вадим Ръжков // День : [сайт газ.]. – 29 апр. 2009. – Режим доступа: <http://www.day.kiev.ua/ru/article/obshchestvo/odnorukim-banditam-krisis-ne-strashen>.
6. Thornton M. Alcohol prohibition was a failure / M. Thornton // Cato Institute Policy Analysis. – P. 157.

Received 25.04.2016

Ганна МАРКОВСЬКА,

доктор філософії (PhD), старший викладач кафедри кримінології Університету Англія Раскін,
Кембридж, Великобританія;

Юлія ЗАБЕЛІНА,

доцент Коледжу кримінальної юстиції Джон Джей, Нью-Йорк, США

ПОШИРЕННЯ ЗАБОРОНИ У «СЛАБКИХ КРАЇНАХ» (НА ПРИКЛАДІ УКРАЇНИ)

Констатується, що на основі історичних фактів заборона на певні товари та послуги, що значною мірою користуються попитом населення, є великою проблемою, навіть для країн з розвинутим правоохоронним апаратом. Також наголошується, що Україна характеризується слабким рівнем державної адміністрації, правоохоронних та судових органів, які дуже корумповані. Відмічається, що заборона грального бізнесу в Україні тільки сприяє поширенню нелегального бізнесу, контрольованого організованими злочинними групами та призводить до корупції в правоохоронній сфері.

Ключові слова: нелегальний бізнес, заборона, корупція.

* Although there seems to be a consensus that the prohibition of alcohol regime did not succeed in terminating black market activities, there exists some consent among scholars that a nationwide constitutional ban on the sale, production, importation, and transportation of alcoholic beverages that remained in place in the United States from 1920 to 1933, has been one of the most promising of the many strategies tried thus far in lowering alcohol consumption (e.g., Blocker 2006; Cook & Moore 2002).

УДК 343.8 (094.4)(477)

Михайло Васильович РОМАНОВ,кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Харків, Україна

КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧИЙ КОДЕКС УКРАЇНИ ПОТРЕБУЄ СИСТЕМНИХ ЗМІН

Чинний Кримінально-виконавчий кодекс (далі – КВК), який був прийнятий в 2013 році, свого часу став певним чином несподіванкою для значної частини науковців-пенітенціаристів. З одного боку нормативний акт суттєво змінив регулювання кримінально-виконавчих правовідносин і поклав нові більш прогресивні підвалини відповідної галузі права, а з іншого, залишив без відповіді багато викликів, сформуованих в сфері виконання кримінальних покарань.

Зважаючи на «закритість» кримінально-виконавчих правовідносин, чинний КВК видається надто лаконічним та декларативним. Ознайомлюючись з актом, складається враження, що законодавець намагався «закрити питання» прийняття кримінально-виконавчого кодексу. Деякі положення сформульовані поверхово, інші містять непослідовні (з точки зору національної доктрини права) положення, а деякі, після їх «врегулювання» кодексом, потребують (як це не дивно!) правового регулювання. Ситуація погіршується ще й тим, що декотрі підзаконні нормативні акти необґрунтовано широко тлумачать положення КВК, що породжує відхилення практики застосування відповідних норм, від очікуваного «задуму» законодавця.

Основною ознакою КВК стала його надмірна декларативність, відсутність механізмів реалізації окремих інститутів, а також наявність великої кількості непослідовних та суперечливих положень.

Подальше застосування основного закону в сфері виконання кримінальних покарань призводило до того, що практика постійно виявляла необхідність внесення змін до цього нормативного акта, і такі зміни дійсно вносилися. Але майже всі вони носили ситуативний, злободенний та безсистемний характер.

В результаті такої нормотворчої діяльності на сьогодні Кримінально-виконавчий кодекс може по праву претендувати на ім'я самого недосконалого, з точки зору юридичної техніки і якості регулювання галузевих правовідносин, кодифікованого нормативного акту в системі вітчизняного права.

Необхідність внесення саме системних змін до КВК зумовлена тим, що на сьогодні сформований суттєвий досвід виконання кримінальних покарань за цим кодексом, цей досвід увібрав в себе багато положень і практичних навичок, які стали можливими і доступними завдяки міжнародним пенітенціарним практикам. Крім іншого, зміни суспільних відносин, складу засуджених, інститутів громадянського суспільства і свідомості об'єктивно викликає необхідність зміни нормативно-правової бази в сфері виконання кримінальних покарань. Саме покарання, його засоби і вплив змінюються і фактично вимагає перегляду

доктринальних підходів в кримінально-виконавчій діяльності. Тому системні зміни передбачають системні підходи.

Хотілося б привернути увагу до окремих положень КВК, які потребують змін і покликані гармонізувати цей акт в напрямку його систематизації і єдності.

1. Стаття 5 КВК визначає принципи кримінально-виконавчого законодавства, виконання і відбування покарань. Здається, що існує значна різниця між принципами законодавства, тобто системи норм права і принципами виконання і відбування покарань, як певної юридично значимої діяльності. Тому вважаємо, що стаття 5 КВК повинна визначити принципиальні положення щодо діяльності.

2. В статті 8 КВК, яка визначає основні права засуджених, зафіксовані крім прав засуджених, ще й права засуджених до покарань, пов'язаних з фізичною ізоляцією від суспільства. Вважаємо, доцільним в статті 6 КВК визначити саме фундаментальні права засуджених до будь-яких видів покарань.

3. В статті 10 КВК доцільно передбачити додаткові заходи забезпечення особистої безпеки засуджених, в тому числі шляхом введення поняття і механізмів динамічної безпеки засуджених. Існуюча редакція статті не передбачає також відповідальності за незабезпечення безпеки засуджених, а тому може розглядатися як декларація.

4. Інститут первинної класифікації засуджених має багато недоліків, на які неодноразово звертали увагу вчені [1; 2]. Вважаємо, що настав час, насамкінець, втілити ті зауваження, які напрацьовані науковцями та практиками.

5. Праця засуджених в кримінально-виконавчих установах до цього часу викликає багато питань та зауважень одним з основних каменів спотикання в цьому питанні є нечітко сформульована правова природа праці засудженого. Вано повинна бути правом засудженого без будь-яких компромісів.

6. Чинний кримінально-виконавчий кодекс не містить положень, які регулюють строки тримання засуджених в дільниці посиленого контролю. Це є суттєвим недоліком, зважаючи на те, що в таких дільницях засуджені тримаються в приміщеннях камерного типу та зазнають значних правообмежень. Вважаємо за необхідне визначити строк тримання в приміщеннях камерного типу не більш тривале, ніж 6 місяців.

7. Пропонуємо вилучити з арсеналу засобів приборкання засуджених гамівної сорочки. Цей захід впливу є, перш за все, медичним і зазвичай застосовується до осіб, які мають психічні відхилення агресивної та буйної спрямованості. Отже, його застосування

до психічно здорової людини можна розглядати як жорстоке поводження.

8. Вдосконалення потребує інститут звільнення засуджених від відбування покарання. Зокрема, необхідно впорядкувати підстави звільнення, визначити порядок обчислення строків покарання, покласти на персонал органів і установ виконання покарань відповідальність за неналежне виконання своїх обов'язків під час виконання процедур звільнення.

Наведені положення є лише найбільш очевидними серед тих, які вимагають змін. Але основним акцентом, який повинен відрізнити роботу з внесення змін до КВК, яка ведеться постійно, від тієї, яка пропонується, повинно стати саме системність. Вона створює умови для того, щоб КВК України став ефективно працюючим нормативним актом, який є регуляторною базою для будь-якого підзаконного акту, а не декларативним документом, положення, якого не завжди відомі навіть професіоналам.

Список використаних джерел

1. Романов М. В. Деякі питання правового регулювання розподілу засуджених по установах виконання покарань / М. В. Романов // Актуальні проблеми кримінального права та кримінології у світлі реформування кримінальної юстиції : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 22 трав. 2015 р.). – Харків, 2015. – С. 196.
2. Яковець І. С. Первинна класифікація засуджених до позбавлення волі та їх розподіл в установи виконання покарань / І. С. Яковець. – Харків : Кроссруд, 2006. – 208 с.

Одержано 13.04.2016

СЕКЦІЯ 4

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОЧИМА МОЛОДИХ ДОСЛІДНИКІВ

УДК 343.97:351.74

Владислав Валентинович АВДІЄНКО,

курсант 3 курсу факультету № 1 Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, Дніпропетровськ, Україна

ДЕТЕРМІНАНТИ ЗЛОЧИННОСТІ СЕРЕД ПРАЦІВНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Актуальність теми полягає в тому, що проблема неухильного виконання законів працівниками правоохоронних органів при виконанні своїх службових обов'язків набуває нині великого значення. На нашу думку, викорінення злочинності в значній мірі залежатиме від того, чи зможемо ми трансформувати свідомість працівників правоохоронних органів, для того щоб досягти такого стану, коли для правоохоронців стане взагалі неприпустимим прийняти неправильне рішення.

Ми вважаємо що, неправомірною поведінкою правоохоронців не тільки викликає негативний суспільний резонанс, але й підриває засади правової держави, перешкоджає побудові громадянського суспільства, реалізації принципу рівності всіх перед законом, заінтересованості населення у підтриманні правопорядку, мотивації поваги до закону. Правопорушення працівників правоохоронних органів торкаються інтересів багатьох громадян, тому що вони сприяють формуванню моральних деформацій, які мають істотний криміногенний потенціал. Крім того, не можна не враховувати того, що службова злочинність у силових структурах через її гостроту й політичну спрямованість, часто стає темою різних спекуляцій, у тому числі із залученням засобів масової інформації. Тому, на наш погляд, вивчення злочинів, що вчиняються працівниками поліції у сфері службової діяльності, покликано дати інформацію, яка формувала б об'єктивну картину про їх поширеність і форми прояву, а отже – в кінцевому результаті сприяла підвищенню авторитету поліції в очах громадськості.

Так за даними Генеральної прокуратури України лише за 2014–2015 роки зареєстровано 23412 кримінальних правопорушень серед працівників правоохоронних органів. Більшість з них становлять злочини пов'язані з перевищенням влади та службових повноважень – 6346, службове підроблення – 5976, службова недбалість – 5045 [1].

Слід зазначити, що проблема злочинності у сфері службової діяльності, викликала зацікавленість багатьох вчених. Аналіз наукових праць, О. М. Бандурки, Б. В. Волженкіна, І. А. Гельфанда, А. А. Герцензона, О. Ф. Гіди, І. П. Голосніченка, Е. О. Дідоренка, Б. В. Здравомислова, В. Ф. Кириченка, П. П. Михайленка, Г. О. Омельченка, О. Я. Светлова, та інших говорить

про те, що вчені досліджували різні аспекти злочинності в правоохоронних органах.

Деякі вчені робили спроби сформулювати головну причину злочинності серед працівників правоохоронних органів, яка була б спроможна пояснити також і окремі її різновиди, а також конкретний злочин. Так, О. М. Бандурка і Л. М. Давиденко головними причинами існування факторів, здатних детермінувати злочинність, називають суспільні протиріччя [2]. Однак, на нашу думку, суспільні протиріччя виступають не стільки безпосередньою причиною злочинності в правоохоронних органах, скільки основою виникнення причинного комплексу таких злочинів, чому також має приділятися увага при розробці заходів протидії злочинності. Необхідно розрізнити зовнішні та внутрішні фактори корупційної злочинності, що у своїй сукупності зумовлюють конкретну злочинну поведінку за конкретної криміногенної ситуації. З цього приводу пропонується розрізнити зовнішні та внутрішні фактори таким чином, що до зовнішніх причин скоєння злочину включаються несприятливі умови морального формування особи злочинця, а до внутрішніх причин – соціально негативні погляди, інтереси, установки та орієнтації. Усе зазначене вище складає причинність злочинності, що являє собою лише один різновид взаємозв'язку явищ, об'єктивна сутність якого зводиться до породження причиною наслідку.

Зазначимо, що до внутрішніх суб'єктивних умов злочинності в аспекті злочинності серед працівників правоохоронних органів, наприклад, належить недосконалість кримінального законодавства, а також недоліки в роботі правоохоронних органів, порядку реєстрації та обліку злочинів, протидії злочинності тощо. Крім цього, П. Д. Біленчук, А. П. Гель та інші пропонують відносити до внутрішніх суб'єктивних умов також і корумпованість частини посадових осіб та працівників правоохоронних органів [3]. Також однією з головних причин, на нашу думку є хабарництво, що в свою чергу викликане корупцією, бюрократизмом, низькою правовою культурою.

Зазначимо, що у структурі причинного комплексу злочинності саме як соціально-правового явища можна диференціювати фактори злочинності залежно від сфери їх походження та функціонування.

Вбачається, що такий розподіл детермінант загальної злочинності дозволить виокремити ті їх групи, що найбільш істотно впливають на злочинність в правоохоронній сфері. При цьому, у кримінології така класифікація факторів злочинності наразі все ще зберігає проблемний характер. Так, О. М. Бандурка і Л. М. Давиденко розподіляють усі причини та умови злочинності на фактори економічного характеру, фактори соціального характеру, фактори соціально-культурного характеру, фактори соціально-демографічного характеру, а також фактори соціального контролю над протиправною поведінкою населення [2]. Крім цього, вбачаємо за належне виділити також і політичні та правові фактори злочинності, що в результаті недоліків політико-правової системи істотним чином позначаються на рівні загальної злочинності, у тому числі злочинності серед працівників правоохоронних органів. Саме такі причини загального характеру як правовий нігілізм, правова легковажність, відсутність політичної та правової культури, проблеми якості правового регулювання державної служби спонукають до вчинення корупційних злочинів, зокрема таких, як одержання хабара, а також давання та пропозиція хабара.

Особам, що вчиняють злочини в правоохоронній сфері, властиві такі особистісні риси, як корисливість, тяжіння до зловживання владою, зневага до закону. За мотивами вчинення усі злочини що вчиняються в правоохоронних органах, можуть бути класифіковані

на: злочини що вчинюються з корисливих мотивів (одержання хабара, незаконне збагачення), в інших особистих інтересах (службове підроблення) і в інтересах третіх осіб (провокація хабара).

З приводу запобігання цим злочинам, ми виокремили деякі, найбільш ефективні, на наш погляд, приклади, а саме: застосування новітніх технічних приладів. Це перш за все стосується створення спеціалізованих кімнат для проведення слідчих дій працівників правоохоронних органів. За ідеальних умов такі кімнати повинні бути прозорими й обладнаними камерами постійного відео спостереження. Захистити громадян від незаконного затримання можна шляхом застосування реєстраційних терміналів, які існують у багатьох країнах Європи. Така система дозволяє простежити час та дату перебування громадянина в підрозділі ОВС, встановити конкретного працівника, до якого ця особа була запрошена.

Отже, неналежне виконання службових обов'язків, зловживання ними з боку працівників правоохоронних органів становлять суспільну небезпеку та переслідуються кримінальним законом. Злочинність в правоохоронній сфері стає об'єктивним явищем в умовах відсутності дієвого контролю, поширенням корупції. Ці злочини вчиняються з середини системи правоохоронних органів тими, хто наділений повноваженнями щодо забезпечення, зокрема, виявлення, відвернення, припинення та розкриття злочинів, однак використовують ці повноваження у своїх інтересах.

Список використаних джерел

1. [Статистична інформація] [Електронний ресурс] // Генеральна прокуратура України : [офіц. сайт]. – Режим доступу: <http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html>.
2. Кримінологія. Загальна та Особлива частини : підручник / [І. М. Даньшин, В. В. Голіна, М. Ю. Валуйська та ін.] ; за заг. ред. В. В. Голіни. – 2-ге вид., перероб. і допов. – Харків : Право, 2009. – 288 с.
3. Генезис злочинності: детермінація та причинність / П. Д. Біленчук, А. П. Гель, М. Т. Задояний, Л. В. Мошняга // Економіка. Фінанси. Право. – 2010. – № 10. – С. 32–36.

Науковий керівник: **Руфанова Вікторія Миколаївна**, старший викладач кафедри кримінального права та кримінології факультету № 3 Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, Дніпропетровськ, Україна.

Одержано 20.04.2016

Дмитро Олексійович АНІСІМОВ,

слухач магістратури факультету № 3 Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, Дніпропетровськ, Україна

РОЛЬ ПОТЕРПІЛОГО ПРИ ЗВІЛЬНЕННІ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗЛОЧИНЦЯ

Згідно з Конституцією України кожна людина має право на свободу та особисту недоторканість. Відповідно до цього, Кримінальний кодекс України (далі – КК України) має своїм завданням правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довкілля, конституційного устрою України від злочинних посягань, забезпечення миру і безпеки людства, а також запобігання злочинам.

Враховуючи зазначені положення, розглянемо звільнення від кримінальної відповідальності особи, яка вчинила злочин через призму діючого кримінального та кримінального процесуального законодавства.

Проаналізувавши чинне кримінальне та кримінальне процесуальне законодавство України, ми можемо побачити, що центральною фігурою кримінального судочинства є потерпілий. Згідно з Кримінальним процесуальним кодексом України (далі – КПК України) зокрема ст. 55 потерпілим у кримінальному провадженні може бути фізична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано моральної, фізичної або майнової шкоди, а також юридична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано майнової шкоди.

Після набуття чинності КК України 2001 року триває процес впровадження у правозастосовну практику вперше формально відокремленого комплексу норм, що передбачають звільнення від кримінальної відповідальності. Однак, залишається дискусійним питання з приводу згоди потерпілого на звільнення від кримінальної відповідальності злочинця.

Традиційно «згода» потерпілого генетично пов'язана з інститутом примирення у кримінальному праві як зняття потерпілим «своїх претензій до особи, яка вчинила злочин» або звернення «з проханням закрити відкрите кримінальне провадження». Отже, під «згодою» у кримінальному праві слід розуміти дозвіл на певні кримінально значимі дії зі сторони третіх осіб по відношенню до власних благ, добровільно виражений дієздатною особою в установленій формі до початку або після вчинення таких дій і який спричиняє кримінально-правові наслідки [1, с. 133–134].

Процесуальний порядок звільнення особи від кримінальної відповідальності передбачено у Розділі 2 Глави 24 КПК України. Так, згідно з п. 1 ст. 285 КПК України особа звільняється від кримінальної відповідальності у випадках передбачених законом України про кримінальну відповідальність. Далі ми можемо побачити, що відповідно п. 3 ст. 286 «Перед направленням клопотання до суду прокурор зобов'язаний ознайомити з ним потерпілого та з'ясувати його думку щодо можливості звільнення підозрюваного від кримінальної відповідальності». Також п. 2 ст. 288

КПК України зобов'язує суд з'ясувати думку потерпілого щодо можливості звільнення підозрюваного, обвинуваченого від кримінальної відповідальності. Однак суд, керуючись ч. 3 ст. 288 КПК України, закриває кримінальне провадження та звільняє підозрюваного, обвинуваченого від кримінальної відповідальності у випадку встановлення підстав, передбачених законом України про кримінальну відповідальність. Виходячи з цього, якщо думка потерпілого не передбачена законом як одна з підстав звільнення від кримінальної відповідальності, то вона може і не мати вирішальної ролі в цьому процесі.

У кримінальному законодавстві України передбачені такі види звільнення від кримінальної відповідальності, як: у зв'язку з дійовим каяттям ст. 45 КК України, у зв'язку з примиренням винного з потерпілим ст. 46 КК України, у зв'язку з передачею особи на поруки ст. 47 КК України, у зв'язку зі зміною обстановки ст. 48 КК України, у зв'язку із закінченням строків давності ст. 49 КК України.

Відповідно до першого виду звільнення від кримінальної відповідальності. Особа, яка вперше вчинила злочин невеликої тяжкості, звільняється від кримінальної відповідальності, якщо вона після вчинення злочину щиро покаялася, активно сприяла розкриттю злочину і повністю відшкодувала завдані нею збитки або усунула заподіяну шкоду.

З метою більш глибокого розуміння даної статті звернемося до постанови Пленуму Верховного Суду України (далі – Пленум ВСУ) від 23.12.2005 № 12 «Про практику застосування судами України законодавства про звільнення особи від кримінальної відповідальності» де зазначено, що повне відшкодування завданих збитків або усунення заподіяної шкоди полягає в добровільному задоволенні винним або іншими особами, зокрема батьками чи близькими родичами, обґрунтованих претензій потерпілого щодо відшкодування заподіяної злочинцем матеріальної та моральної шкоди, заглажуванні її в інший спосіб, наприклад, шляхом прилюдного вибачення за завдану образу [2].

Виходячи зі ст. 45 КК України та роз'яснень Пленуму ВСУ витікає, що рішення потерпілого повинне носити обов'язковий характер, у зв'язку з чим і впливати на звільнення чи притягнення злочинця до кримінальної відповідальності.

Наступним по порядку йде звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим. Згідно зі ст. 46 КК України особа, яка вперше вчинила злочин невеликої тяжкості або необережний злочин середньої тяжкості, звільняється від кримінальної відповідальності, якщо вона примирилася з потерпілим та відшкодувала завдані нею збитки або усунула заподіяну шкоду.

Під примиренням винної особи з потерпілим (потерпілими) належить розуміти акт прощення її ним (ними) в результаті вільного волевиявлення, що виключає будь-який неправомірний вплив, незалежно від того, яка зі сторін була ініціатором та з яких мотивів [2]. Виходячи з цього, ми можемо побачити, що дане звільнення від кримінальної відповідальності, цілком залежить від волі потерпілого.

Згідно з наступної норми кримінального законодавства ст. 47 особа звільняється від кримінальної відповідальності з передачею її на поруки, якщо вона вчинила злочин невеликої або середньої тяжкості та щиро покаялася. Умовою цього звільнення є клопотання колективу підприємства, установи чи організації, за умови, що вона протягом року з дня передачі її на поруки виправдає довіру колективу, не ухилятиметься від заходів виховного характеру та не порушувати громадського порядку. Отже, за цим критерієм звільнення від кримінальної відповідальності не потребує рішення потерпілого.

Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку зі зміною обстановки передбачено у ст. 48 КК України. Умовою даного звільнення є по-перше вчинення злочину невеликої або середньої тяжкості, по-друге втрата суспільної небезпеки вчиненого діяння або суспільної небезпеки цієї особи.

В даному випадку звільнення від кримінальної відповідальності – право, а не обов'язок суду, який вирішує це питання в порядку, передбаченому законодавством. Проте в той же час при вирішенні цього питання суд повинен дійти висновку, що зміни, які потягли за собою втрату суспільної небезпеки діяння чи самої особи, мають об'єктивний характер. Тобто

суддя повинен керуватися не суб'єктивною думкою будь-кого з учасників кримінального провадження (в тому числі і потерпілого), а лише дійсними об'єктивними обставинами. Тому, ми можемо погодитися з позицією А. А. Торбаса, що в даному випадку роль потерпілого чітко не визначена, а його думка фактично не може вплинути на рішення суду [3, ст. 340].

Останнім видом звільнення від кримінальної відповідальності є звільнення у зв'язку із закінченням строків давності ст. 49 КК України. Згідно з цією статтею суд приймає до уваги тільки ступінь тяжкості злочину, строк його вчинення та підстави для зупинення або переривання перебігу давності. В даному випадку зрозуміло, що згідно цієї статті думка потерпілого, не буде відігравати значної ролі.

На підставі вище викладеного ми можемо зазначити, що не в усіх нормах кримінального законодавства рішення потерпілого має вагоме значення. Так, виходячи з проведеного аналізу законодавства, думка потерпілого відіграє значну роль при звільненні від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям (ст. 45 КК України) та у зв'язку з примиренням винного з потерпілим (ст. 46 КК України). При звільненні від кримінальної відповідальності у зв'язку з передачею особи на поруки (ст. 47 КК України), у зв'язку зі зміною обстановки (ст. 48 КК України) та у зв'язку із закінченням строків давності (ст. 49 КК України) законодавство не передбачає значну роль думці потерпілого. Однак ми погоджуємось з тим, що з'ясування рішення потерпілого є позитивним аспектом покращення правового статусу потерпілого. Тому, дослідження ролі потерпілого є перспективним напрямком наукового дослідження.

Список використаних джерел

1. Макаренко А. С. Формалізація призначення покарання з урахуванням позиції потерпілого як засіб обмеження суддівського розсуду / А. С. Макаренко // Юридичний вісник. – 2011. – № 2. – С. 131–135.
2. Про практику застосування судами України законодавства про звільнення особи від кримінальної відповідальності : постанова Пленуму Верховного Суду України від 23 груд. 2005 р. № 12 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/vb001700-05>.
3. Торбас О. О. Думка потерпілого щодо можливості звільнення особи від кримінальної відповідальності за Кримінальним процесуальним кодексом 2012 року / О. О. Торбас // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. – 2013. – № 2 (6). – С. 137–142.

Науковий керівник: **Руфанова Вікторія Миколаївна**, старший викладач кафедри кримінального права та кримінології факультету № 3 Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, Дніпропетровськ, Україна.

Одержано 20.04.2016

Рано Мухтарівна АЮПОВА,

здобувач Харківського національного університету внутрішніх справ, Харків, Україна

ГОСПОДАРСЬКІ СУДИ ЯК ЕЛЕМЕНТ МЕХАНІЗМУ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

Конституція України проголосила людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку найвищою соціальною цінністю, а права і свободи людини та їх гарантії стали визначати зміст і спрямованість діяльності держави (ст. 3). Поставлення в центр уваги саме людини, її прав, істотним чином змінило сутність та роль сучасної держави, що передбачає запровадження та функціонування відповідного механізму забезпечення прав людини, їх гарантування та ефективний захист. Ця проблематика із самого початку існування України як незалежної та суверенної держави не втрачає своєї актуальності. Саме тому перед державними органами всіх рівнів та гілок влади, як складових механізму держави, стоїть завдання із реалізації припису, закріпленого ст. 3 Конституції України, у тому числі в частині належного утвердження і забезпечення прав і свобод людини. В тезах наукової доповіді нами буде розглянуто питання ролі та значення господарських судів як значного елемента механізму захисту прав людини.

Права людини на цей час становлять доволі розгалужену систему правових можливостей, які забезпечують кожному індивіду задоволення різного роду потреб та інтересів, створюють умови для розвитку та самореалізації особистості, участі у соціальних, політичних та економічних процесах, що відбуваються в державі. Основні права людини і громадянина знайшли своє відображення у базових міжнародно-правових актах, зокрема, у Загальній декларації прав людини, Міжнародному пакті про громадянські і політичні права, Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та інших. У вітчизняному праві основним актом, який закріплює вище названі права із урахуванням змісту міжнародних норм – є Конституція України (зокрема її розділ II «Права, свободи та обов'язки людини і громадянина»).

Одним із основних економічних прав особи, котре закріплене ст. 42 Основного Закону, є право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом. Реалізація цього права передбачає можливість вільної участі особи у господарських відносинах, зайняття господарською діяльністю. Остання, згідно із ст. 3 Господарського кодексу України, визнається як діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність. Власне підприємництвом є діяльність, що здійснюється для досягнення економічних і соціальних результатів та з метою одержання прибутку, а суб'єкти підприємництва є підприємці.

І як будь-яке конституційне право, так і право на підприємницьку діяльність повинно бути законодавчо забезпечене, а заснована у зв'язку із його реалізацією підприємницька діяльність гарантована та захищена. Про це зокрема свідчать відповідні положення Господарського кодексу України. Так, його ст. 6 до загаль-

них принципів господарювання відносить забезпечення економічної багатоманітності та рівний захист державою усіх суб'єктів господарювання. У свою чергу, ст. 20 цього кодексу має назву «Захист прав суб'єктів господарювання та споживачів», згідно цієї статті держава забезпечує захист прав і законних інтересів суб'єктів господарювання та споживачів, а кожний суб'єкт господарювання та споживач має право на захист своїх прав і законних інтересів. Таким чином, можна констатувати наявність певного організаційно-правового механізму захисту права на підприємництво, формою реалізації якого є підприємницька діяльність.

До складу механізму захисту права особи на підприємництво входять різні елементи, але основу його становлять відповідні державні органи, зокрема суди. На цей час, про що свідчить аналіз міжнародно-правових актів з питань прав людини (ст. 8, 10 Загальної декларації прав людини, ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод), вітчизняного законодавства та правозастосовної практики, саме судова форма захисту прав особи, її свобод та законних інтересів є найбільш ефективною та дієвою. Саме тому право на судовий захист окремо вказано серед основних прав людини і громадянина у ст. 55 розділу II Конституції України. Зі змісту цієї статті виходить, що так само, як будь-яке право особи, її право на підприємницьку діяльність захищається судом.

Щодо досліджуваного нами аспекту проблеми, то, враховуючи спеціалізацію судів загальної юрисдикції (ч. 1 ст. 18 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»), мова насамперед йде про розгляд судами господарських справ. Як вказується у ч. 3 ст. 22 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», місцеві господарські суди розглядають справи, що виникають із господарських правовідносин, а також інші справи, віднесені законом до їх підсудності. Підтвердженням цього висновку є зміст ст. 1 Господарського процесуального кодексу України, яка передбачає, що підприємства, установи, організації, інші юридичні особи (у тому числі іноземні), громадяни, які здійснюють підприємницьку діяльність без створення юридичної особи і в установленому порядку набули статусу суб'єкта підприємницької діяльності, мають право звертатися до господарського суду, згідно з встановленою підвідомчістю господарських справ, за захистом своїх порушених або оспорюваних прав і охоронюваних законом інтересів, а також для вжиття передбачених цим Кодексом заходів, спрямованих на запобігання правопорушенням.

Отже, підсумовуючи наведене, можна відмітити, що: конституційні права особи, зокрема право на підприємницьку діяльність, утверджуються і забезпечуються завдяки дії механізму захисту прав людини; господарські суди є важливою частиною структури

механізму захисту прав людини (економічних включно), відіграючи роль гаранта права на підприємницьку діяльність; завдяки спеціалізації господарських судів по розгляду справ цієї категорії, вони є суб'єктом забезпечення права підприємців на судовий захист; належне правове, організаційне, інформаційне та ресурсне забезпечення діяльності господарських су-

дів є умовою ефективного функціонування механізму захисту прав людини, у тому числі і права на підприємницьку діяльність.

Як перспективний напрям досліджень, слід виділити питання ефективності форм і методів діяльності господарських судів, а також удосконалення організаційно-правового забезпечення їх діяльності.

Науковий керівник: **Музичук Олександр Миколайович**, декан факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор, Харків, Україна.

Одержано 11.04.2016

Катерина Андріївна Білоноженко,
курсант 3 курсу факультету № 3 Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, Дніпропетровськ, Україна

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ВБИВСТВА МАТЕРІЮ СВОЄЇ НОВОНАРОДЖЕНОЇ ДИТИНИ

В Україні людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю, що передбачено у ст. 3 Конституції України. В статті 27 Конституції зазначено, що кожен має невід'ємне право на життя, якого ніхто не може бути свавільно позбавлений.

Умисне вбивство є найбільш суспільно небезпечним протиправним винним діянням, передбаченим Кримінальним кодексом України (далі – КК). Такий злочин завжди викликає резонанс у суспільстві, особливо, якщо мова йде про вбивство матер'ю своєї новонародженої дитини [2, с. 165]. Для кваліфікації діяння за ст. 117 КК замало наявності обов'язкових елементів складу злочину. На перший план виходять така факультативна ознака, як час вчинення злочину – «під час пологів» або «одразу після пологів» та спеціальний суб'єкт злочину – «мати новонародженої дитини» та, які є обов'язковими для кваліфікації за ст. 117 КК. Крім того, необхідно зазначити, що велику роль відіграє особливий психофізичний стан суб'єкту злочину, що дозволяє законодавцю визначити ст. 117 КК, як привілейовану норму закону. Об'єктом вбивства матер'ю своєї новонародженої дитини є життя новонародженої дитини. Отже, потерпілим від цього злочину може бути лише власна новонароджена дитина матері, а тому дуже важливо вирішити питання про початок життя людини, з якого настає її кримінально-правова охорона. Саме ці особливості ми пропонуємо розглянути у нашій науковій роботі.

Вивченням цього питання займалися такі науковці, як І. В. Хохлова, А. В. Байлов, Є. М. Товмазова, Т. А. Павленко, В. Набоков, А. Н. Красиков, О. В. Шевченко, Л. Остапенко та ін.

Питання про початок людського життя є дискусійним у науці кримінального права. Так, ще на початку ХХ ст. російський юрист В. Набоков зазначав, що моментом народження слід вважати початок пологів, але при цьому дослідник не трактує його як фізіологічний початок (наприклад, поява болю), а наголошує на моменті появи будь-якої частини тіла дитини назовні. Саме відтоді поняття плоду змінюється поняттям людини [3, с. 128]. Однак, беручи до уваги чинну редакцію даної норми, важливим є з'ясування того, яка дитина вважається новонародженою.

Задля того, щоб дати визначення поняття «новонароджений» ми звертаємо увагу до роботи Є. М. Товмазова, де він аналізує нормативно-правові акти у сфері медичного обслуговування, та приходить до такого висновку: (а) у педіатрії – це період до 28 днів (пізній неонатальний період, що починається після 7-ми повних днів життя (з 169-ї години) до закінчення 28 днів життя); (б) в акушерстві – це період до 7-ми днів (так званий перинатальний період або ранній неонатальний період після народження, що

триває 168 годин); (в) у судовій медицині – це 24 години» [4, с. 109].

Проте нас цікавить юридичне визначення терміну «новонароджений», яке впливає з цих біологічних показників. Так згідно з Інструкцією з визначення критеріїв перинатального періоду, живонародженості та мертвонародженості від 19.02.1996 новонародженим є живонароджена дитина, яка народилася або вилучена з організму матері після повного 22-го тижня вагітності [5]. Ці часові проміжки є важливим фактором визначення моменту, з якого дитина вважається новонародженою.

Хотілося б акцентувати увагу на специфічному суб'єкті злочину, передбаченого ст. 117 КК. Згідно з нормативним визначенням суб'єктом злочину може бути лише мати потерпілої дитини, яка є осудною і на момент вчинення злочину досягла 14-річного віку.

Злочин, який ми розглядаємо у нашій науковій роботі належить до виду умисних вбивств з обставинами, що пом'якшують покарання. На думку Є. М. Товмазова це зумовлено не винятковим ставленням держави до новонародженої дитини, яка фактично ще не набула певного статусу в суспільстві, а часом вчинення злочину – під час пологів або одразу після них та такою ознакою суб'єкта злочину як особливий психоемоційний стан жінки-породіллі [4, с. 111].

Проте необхідно виокремити той факт, що у постанові Пленуму Верховного Суду «Про судову практику в справах про злочини проти життя і здоров'я особи» від 7 лютого 2003 р. № 2 відсутнє тлумачення часових проміжків часу, а саме «під час пологів» або «одразу після пологів» [6, с. 39].

Так, на думку А. М. Красикова, початковим моментом життя людини є момент, коли констатується повне вигнання або вилучення плоду з організму вагітної, тобто коли він відокремився від утроби матері, за винятком пуповини, яка не перерізана, і має дихання або серцебиття, спостерігаються пульсація пуповини або довільні рухи мускулатури [7, с. 95].

Однак на думку А. В. Байлова момент появи будь-якої частини тіла дитини з утроби матері, коли з'являється об'єктивна можливість впливу на тіло дитини, є початковим моментом життя в кримінально-правовому розумінні. Така точка зору є найбільш обґрунтованою та доцільною, тому під терміном «під час пологів» слід розуміти час, коли вже будь-яка частина тіла дитини з'явилася назовні, що дає можливість впливати на неї механічно [8].

Ми ставимо під сумнів можливість жінки самотійно завдавати безпосередній фізичний вплив на організм новонародженої дитини (нанесення ударів у життєво важливі органи, здавлювання шиї тощо), а також зумовлювати такий вплив через будь-які чинники навколишнього середовища (дія отрути, високої

чи низької температури, електроструму, вибухових речовин, радіоактивних матеріалів тощо) саме у момент, коли будь яка частина тіла з'явилася на зовні. До того нами вже визначався момент з якого дитину можна вважати новонародженою, тому це ставить під сумнів точку зору А. В. Байлова, та змушує нас схилитися до думки А.М. Красикова.

Якщо розглядати термін «одразу після пологів», то з приводу цього також існує доволі багато різних, а інколи зовсім протилежних поглядів. Ряд акушерів встановлюють доволі чіткі проміжки часу (О. М. Попов – від 2 до 4 годин після відокремлення посліду; Е. К. Айламазян зазначає, що післяпологовий період починається від моменту народження плаценти і триває 6–8 тижнів).

Проте О. В. Шевченко вважає за доцільне брати до уваги не часові проміжки, а саме психофізіологічний стан матері, який і обумовлює зниження ступеня суспільної небезпечності цього злочину. За допомогою часових проміжків визначається, протягом якого часу після народження можна вчинити даний злочин, і зазначає, що необхідно у диспозиції статті 117 Кримінального кодексу України вказати максимальний період можливості вчинення злочину, а саме до 28 діб [9, с. 115].

З думкою О. В. Шевченко погоджується І. В. Хохлова, яка зазначає, що для визначення проміжку часу «одразу після пологів» необхідно використовувати критерії, за якими визначається стан фізіологічного афекту. Проте, навпаки, акцентують увагу на те, що виникнення і протікання афектного стану характеризується неочікуваністю, бурхливістю, миттєвістю, швидкоплинністю [2, с. 198].

А. В. Байлов наводить таку думку, що ці висновки є передчасними, оскільки психофізіологічний стан може тривати до 8 тижнів, а інколи і більше у разі ненадання жінці відповідної допомоги. У зв'язку з цим, вважаємо за доцільне не встановлювати максимальні часові межі для даного злочину, адже навіть 8 тижнів дорівнюють 56 добам. І у разі наявності у жінки психофізіологічного стану більш ніж 28 діб, її дії необхідно кваліфікувати за п. 2 ч. 2 ст. 115 Кримінального кодексу України (умисне вбивство малолітньої дитини) [8].

Список використаних джерел

1. Конституція України : закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>.
2. Хохлова І. В. Кримінальне право України. Загальна частина : навч. посіб. / І. В. Хохлова, О. П. Шем'яков. – Київ : Центр навч. літ., 2013. – 272 с.
3. Остапенко Л. Правова оцінка причетності до вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини / Л. Остапенко // Підприємництво, господарство і право. – 2005. – № 6. – С. 128–131.
4. Товмазова Є. М. Відмежування умисного вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини (ст. 117 КК України) від умисного вбивства малолітньої (п. 2 ч. 2 ст. 115 КК України) / Є. М. Товмазова // Держава та регіони. – 2014 – № 2 (44) – С. 109–113.
5. Про затвердження Інструкції з визначення критеріїв перинатального періоду, живонародженості та мертвнонародженості, Порядку реєстрації живонароджених і мертвнонароджених : наказ М-ва охорони здоров'я України від 29 берез. 2006 р. № 179 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0427-06>.
6. Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи : постанова Пленуму Верховного Суду України від 7 лют. 2003 р. № 2 // Вісник Верховного Суду України. – 2003. – № 1. – С. 37–41.
7. Красиков А. Н. Ответственность за убийство по российскому уголовному праву / А. Н. Красиков. – Саратов : Изд-во Саратов. ун-та, 1999. – 123 с.
8. Байлов А. В. Актуальні питання кримінальної відповідальності за умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини / А. В. Байлов, Е. С. Ліщина // Міжнародний науковий журнал. – 2015. – Вип. 1 – С. 41–46.

9. Шевченко О. В. Кримінальна відповідальність за вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Шевченко Ольга Вікторівна. – Харків, 2011. – 216 с.

Науковий керівник: **Шевченко Таїсія Віталіївна**, старший викладач кафедри кримінального права та кримінології факультету № 3 Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, Дніпропетровськ, Україна.

Одержано 21.04.2016

УДК [343.326+343.341](477)

Олена Олександрівна БУРНОС,

курсант 2 курсу факультету № 3 Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, Дніпропетровськ, Україна

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТЕРОРИЗМУ В УКРАЇНІ

Проблема тероризму вже багато років не втрачає своєї актуальності як для правової теорії, так і для практичної діяльності правоохоронних та інших державних органів. Проте загрозливих масштабів вона набула лише в теперішній час. Сучасний тероризм потребує розроблення нових концептуальних підходів, оскільки заведений алгоритм протидії тероризму довів свою нездатність забезпечити спокій у суспільстві, про що свідчить затяжна антитерористична кампанія, результати якої важко назвати позитивними, адже щодня гинуть люди, а соціальні системи живуть у постійному страху.

Про складність ситуації в Україні свідчать також факти викрадення, незаконного придбання та зберігання вогнепальної зброї, незаконного виготовлення вибухових речовин та вибухових пристроїв. Враховуючи підвищений рівень проявів та особливу суспільну небезпечність останніх, наукові розробки з цієї проблематики не втрачають своєї значимості та актуальності й сьогодні. Тероризм як вид злочинності і соціальне явище набуває нових масштабів та проявів. У зв'язку з цим антитерористичне законодавство та забезпечення його ефективного застосування потребують системного безперервного вдосконалення [1, с. 362].

Сьогодні, антитерористичне законодавство України представлено рядом нормативно-правових актів. Після ратифікації Конвенції Ради Європи про запобігання тероризму від 16 травня 2005 р. прийнято Закон України від 21 вересня 2006 р. №170, яким було виключено частини четверту та п'яту ст. 258 КК України та доповнено КК статтями 258¹–258⁴, що передбачають відповідальність за втягнення у вчинення терористичного акту (ст. 258¹ КК), публічні заклики до вчинення терористичного акту (ст. 258² КК), створення терористичної групи чи організації (ст. 258³ КК), сприяння вчиненню терористичного акту (ст. 258⁴ КК) [6, с. 12].

Не можна не погодитися з тим, що тероризм, як явище охоплює антисоціальну ідеологію, має організаційну структуру і зовні виражається в суспільно небезпечній діяльності, що полягає у «вчиненні чи погрози вчинення терористичних злочинів, спрямованих на залякування населення і вчинених з метою здійснення впливу на прийняття рішень органами державної влади або міжнародними організаціями» [3, с. 5].

Базовим заходом профілактики тероризму є моніторинг, оскільки ефективність профілактичних заходів визначається достовірністю та своєчасністю його результатів. Адресатом моніторингу є суспільство та складові його управлінської ланки, що відповідальні за виявлення механізму дії всіх чинників, які впливають на процес формування та нейтралізації «теророгенності» соціальних систем, функціональність системи протидії та боротьби з тероризмом, а

також напрями, що потребують детальнішого вдосконалення [7, с. 77].

Зокрема, враховуючи те, що терористичного характеру можуть набути багато насильницьких діянь, немає сенсу при визначенні злочинів терористичної спрямованості давати перелік конкретних статей КК України, оскільки діяння, яке підпадає під ознаки однієї статті, залежно від наявності або відсутності чинника залякування населення може мати або не мати терористичної спрямованості. Більш вдалим вбачається у Законі України «Про боротьбу з тероризмом» дати загальне поняття злочинів терористичної спрямованості, терористичних злочинів та тероризму. Визначення тероризму, яке закріплено в зазначеному Законі, навряд чи можна розцінювати як оптимальне. Зокрема, в ст. 1 Закону визначення тероризму подане так: «тероризм – суспільно небезпечна діяльність, яка полягає у свідомому, цілеспрямованому застосуванні насильства шляхом захоплення заручників, підпалів, вбивств, тортур, залякування населення та органів влади або вчинення інших посягань на життя чи здоров'я ні в чому не винних людей або погрози вчинення злочинних дій з метою досягнення злочинних цілей» [5, с. 3].

Розглядаючи це питання, варто погодитися з В. П. Ємельяновим, що це визначення є своєрідним логічно не витриманим конгломератом, що складається із переліку деяких конкретних діянь та жодним чином не пов'язаних між собою альтернативних ознак. В результаті таке визначення тероризму виявилось, з одного боку, занадто широким, всеохопним, оскільки від нього підпадають не тільки злочини терористичної спрямованості, але й будь які насильницькі злочини або погрози такими, а з іншого боку, ним не охоплюються інші види терористичної діяльності, у зв'язку з чим це визначення не відповідає визначенню терористичної діяльності, яке має місце в цій же статті Закону. Тому визначення тероризму за своїми ознаками повинно бути адекватними категорії «терористична діяльність» і відповідати сукупності істотних ознак тероризму, а також може бути визначення тероризму у найбільш широкому тероризму [4, с. 220].

Отже виходячи з вище зазначеного ми бачимо, що проблемі сутності тероризму та його нормативно-правове регулювання поширюється по всьому світу. І на те впливає багато причин. Здебільшого це зниження рівня життя населення, та падіння авторитету влади і прийняття ними хибних, та не обдуманих рішень, проте є й інші причини. Також серед причин, що породжують тероризм можна виділити такі, як: культурні та конфесійні особливості, обумовлених історією регіону, та певні географічні бар'єри з певними регіонами. Проте не слід забувати, що злочини пов'язані з тероризмом вчинюються і у країнах з гарним рівнем життя населення і де довіра до влади є

дуже висока, тому такі чинники як рівень життя та падіння авторитету не завжди є обов'язковим. Нині проблема тероризму набуває певної глобалізації. Це наводить на думку, що правові засади протидії теро-

ризму працюють не достатньо ефективно. Саме тому, проблема протидії терористичній діяльності залишається найбільш актуальною та потребує негайного реагування з боку державних правоохоронних органів.

Список використаних джерел

1. Дячкін О. П. Про деякі проблемні питання кримінально-правової характеристики злочинів терористичної спрямованості / О. П. Дячкін, М. О. Черномазова // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2013. – № 2 (66). – С. 362–363.
2. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / за ред. М. І. Мельника, В. А. Клименка. – 3-тє вид. – Київ : Юрид. думка, 2004. – 88 с.
3. Кубальський В. Н. Кримінально-правові проблеми протидії тероризму в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Кубальський Вячеслав Нарцизович. – Київ, 2007. – 20 с.
4. Ємельянов В. П. Питання вдосконалення кримінально-правової протидії терористичним злочинам / В. П. Ємельянов // Актуальні проблеми протидії правопорушенням та злочинам у сфері громадської безпеки : матеріали Всеук. наук.-практ. конф. (Дніпропетровськ, 22 жовт. 2010 р.). – Дніпропетровськ, 2011. – С. 54–57.
5. Про боротьбу з тероризмом : закон України від 20 берез. 2003 р. № 638-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15>.
6. Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо запобігання тероризму : закон України від 21 верес. 2006 р. № 170-V [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://docs.dtkr.ua/ua/doc/1131.51.0>.
7. Рижов І. Щодо необхідності нормативно-правового регулювання профілактики тероризму / І. Рижов // Підприємництво, господарство і право. – 2013. – № 4. – С. 76–77.

Науковий керівник: **Руфанова Вікторія Миколаївна**, старший викладач кафедри кримінального права та кримінології факультету № 3 Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, Дніпропетровськ, Україна.

Одержано 20.04.2016

Максим Юрійович ВАСИЛЕНКО,

курсант 3 курсу факультету № 2 Харківського національного університету внутрішніх справ,
Харків, Україна

ПРОБЛЕМИ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У БОРОТЬБІ З ТРАНСНАЦІОНАЛЬНОЮ ЗЛОЧИННІСТЮ

На сьогоднішній день все більшої вагомості набуває проблема міжнародної (транснаціональної) злочинності, що загрожує національній безпеці нашої держави. Одним з важливих аспектом боротьби з міжнародною злочинністю є міжнародне співробітництво, що включає в себе низку заходів організаційно-правового, пошукового та інформаційного характеру, спрямованих на досягнення завдань, що ставляться перед правоохоронними органами. Незважаючи на велику загрозу транснаціональної злочинності, до якої відносяться тероризм, торгівля людьми, наркобізнес, кіберзлочинність, залишається багато не вирішених проблем у сфері боротьби з нею, таких як:

1. Зовнішньополітичні проблеми між державами, напружені відносини між ними, що ускладнюють їх співробітництво, а тому ці держави стають більш вразливими.

2. Існування у державах різних правових систем кримінального законодавства, що затрудняє міжнародне співробітництво, а іноді робить його неможливим.

3. Наявність у деяких державах великої частки корумпованого вищого ешелону влади, яке перешкоджає міжнародному співробітництву, що підриває позиції корумпованих посадових осіб.

4. Через низький рівень економічного розвитку, деякі держави не в змозі забезпечити повноцінне співробітництво у сфері боротьби з організованою злочинністю.

5. Через невпевненість у збереженні конфіденційності оперативної інформації правоохоронні органи взаємодіючих країн не завжди охоче йдуть на обмін наявною в них інформацією.

6. Відсутність єдиного координуючого органу, тому що Інтерпол являє собою орган координації інформаційного обміну між державами, але його повноважень у наші часи замало, тому що потрібен орган, який буде не тільки координувати, а й проводити спеціальні операції, спрямовані на нейтралізацію транснаціональної злочинності. [1, с. 78]

7. Недостатня підготовка кваліфікованих спеціалістів у сфері боротьби з міжнародною злочинністю, на чому слід зупинитися й розглянути цю проблематику більш детально.

Ефективними чинниками подолання транснаціональної злочинності – є активізація тісної координації дій та розвитку міжнародної співпраці, створення умов, які сприяють боротьбі з організованою злочинністю, сталому розвитку, широке залучення як партнерів та суб'єктів процесу протидії злочинності урядів, національних, регіональних, міжрегіональних установ, міжурядових та неурядових організацій і різноманітних сегментів громадянського суспільства, зокрема засобів масової інформації та приватного сектора.

Відповідно до з ч. 2 та ч. 3 ст.4 Закону України «Про Національну поліцію» працівники поліції можуть виступати безпосередніми суб'єктами у міжнародному співробітництві, а саме можуть направлятися до міжнародних організацій, іноземних держав як представники поліції України з метою забезпечення координації співробітництва з питань, що належать до повноважень поліції та можуть залучатися до участі в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки [2]. Також працівники поліції можуть бути прийняті на службу до Робочого апарату та відділів Укрбюро Інтерполу для координації діяльності правоохоронних органів країни у боротьбі із злочинністю, що має транснаціональний характер або виходить за межі країни. Будь який поліцейський може стати кандидатом для участі в миротворчих місіях Спеціального миротворчого підрозділу МВС України. Але на мою думку, зараз, у часи реформації МВС України замало уваги приділяється підготовці кваліфікованих працівників поліції у сферах міжнародного співробітництва, організації миротворчих місій та боротьби з міжнародною злочинністю.

У нашій країні існує спеціальний миротворчий центр (далі – СМЦ), де готують працівників поліції до міжнародних миротворчих місій. Але ця підготовка являє собою тільки практичну частину застосування вогнепальної зброї, керування автомобілем, спілкування на іноземній мові. Працівники поліції повинні бути підготовлені у теоретичному сенсі ще до подачі своєї кандидатури до СМЦ. Вони повинні поглиблено знати кримінально-процесуальне право, у частині міжнародного співробітництва, міжнародне право і на високому рівні володіти англійською мовою. Повинні знати усі аспекти діяльності поліції, міжнародних організацій у напрямку міжнародного співробітництва у сфері боротьби з транснаціональною злочинністю. Невирішеним залишається питання яким чином співробітники поліції можуть отримати ці знання в нашій країні?

Раніше в Харківському національному університеті внутрішніх справ функціонував спеціальний факультет який готував кадри з поглибленим вивченням англійської мови та міжнародного права для подальшої роботи в підрозділах Укрбюро Інтерполу та Спеціального миротворчого підрозділу. Нажаль, на сьогоднішній день діяльність цього факультету була припинена, хоча підготовка правоохоронців у цій сфері являється важливим аспектом у налагодженні співпраці для боротьби зі злочинністю спільно з іншими державами.

На мою думку, доцільним вбачається відновлення роботи спеціального факультету по підготовці фахівців для подальшої роботи в сфері міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю та його

координування. Альтернативою можуть бути спеціалізовані курси, наприклад: кримінальний процес в частині міжнародного співробітництва під час кримінального провадження; поглиблене вивчення англійської мови до високого рівня володіння – «Advanced»; міжнародне право у всіх його напрямках за для вивчення специфіки організації, з якими безпосередньо співпрацює Україна у сфері організації миротворчих місій та боротьби з міжнародною злочинністю, а також вітчизняного законодавства, що регламентує діяльність України у сфері міжнародного співробітництва та ратифіковані нею міжнародні договори.

Підсумовуючи вищевикладене, варто зазначити, що таке явище, як міжнародна злочинність дуже велика проблема для нашої держави. Останні події в Україні лише підкреслюють необхідність посилення міжнародного співробітництва з іншими державами у боротьбі з транснаціональною злочинністю, а особливо тероризмом. Одним з кроків у покращенні співробітництва України з іншими державами у цій сфері є підготовка кваліфікованих спеціалістів, тому потрібно створення спеціалізованих закладів або включення до вже існуючих навчальних закладів МВС напрямку підготовки кадрів для підрозділів боротьби з міжнародною злочинністю.

Список використаних джерел

1. Міжнародний розшук: теорія та практика : монографія / Г. О. Душейко, В. А. Некрасов, В. Я. Мацюк, Д. О. Компанієць. – Київ : КНТ, 2006. – 168 с.
2. Про Національну поліцію : закон України від 2 лип. 2015 р. № 580-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.
3. Про участь України в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки : закон України від 23 квіт. 1999 р. № 613-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/613-14>.
4. Про організаційне забезпечення діяльності МВС України з підтримання миру і безпеки : наказ М-ва внутр. справ України від 7 груд. 2003 р. № 1490 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0277-04>.
5. Про Національне центральне бюро Інтерполу : постанова Кабінету Міністрів України від 25 берез. 1993 р. № 220 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/220-93-п>.

Науковий керівник: **Цвіркун Наталія Юріївна**, викладач кафедри кримінального права та кримінології факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, Харків, Україна.

Одержано 22.04.2016

Анастасія Володимирівна ВОВЧОК,

курсант 3 курсу факультету № 1 Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, Дніпропетровськ, Україна

СУЧАСНИЙ СТАН ВПЛИВУ ФОНОВИХ ЯВИЩ НА ЗЛОЧИННІСТЬ

Злочинність, будучи складовою частиною суспільства, взаємодіє з різними соціальними явищами. Особливо щільний органічний та функціональний зв'язок простежується між злочинністю та іншими масовими проявами делінквентної поведінки. Тобто порушеннями норм, які історично склалися на даний момент у даному соціумі, природно притаманні соціуму як саморегульованій системі та забезпечують соціокультурну організацію і прогрес. Більше того, на думку деяких кримінологів, окремі форми до злочинної антисуспільної поведінки (адміністративні правопорушення, дисциплінарні порушення та інші форми делінквентної поведінки – зловживання одурманюючими речовинами, прояви моральної розпусти, порушення правил спільного проживання тощо), за своєю сутністю являють собою поживний ґрунт злочинності та в якості «фонових» явищ злочинності входять до складу предмета кримінології [1, с. 87].

Традиційно до фонових явищ відносять пияцтво, наркотизм, соціальний паразитизм, проституцію, бродяжництво і безпритульність [2, с. 13]. Останнім часом цей перелік розширився за рахунок правового нігілізму, насильства в сім'ї, вандалізму, проявів аморальності, психічних розладів, нелегальної міграції, расизму, ксенофобії, суїцидальної поведінки, тощо [3, с. 108]. Названі явища ніби обрамляють злочинність, тому їх і називають «фоновими».

Про взаємозв'язок зазначених «фонових» явищ і злочинності яскраво свідчать дані кримінальної статистики. Так, стан алкогольного або наркотичного сп'яніння не відіграє ролі стримуючих факторів, а навпаки, послаблює волю особи від утримання вчинити суспільно небезпечні дії, зокрема, злочини. За статистичними даними, під дією алкогольного сп'яніння вчиняється близько 60 % усіх зареєстрованих в Україні злочинів, а у стані наркотичної ейфорії – 3,5–4 % злочинів. І цей відсоток є відносно стабільним, що не може не викликати відповідного занепокоєння як з боку правоохоронних органів, так і пересічних громадян.

Здійснюють певний вплив на злочинність й інші негативні соціальні явища, до яких належать жебрацтво та бродяжництво. Особи, які цим займаються, вчиняють крадіжки, грабежі, розбої з метою отримати кошти на своє паразитичне існування.

Пияцтво є причиною багатьох злочинів. Узагальнений аналіз судової практики свідчить про те, що алкогольне сп'яніння є причиною вчинення таких небезпечних злочинів, як: тілесні ушкодження, зґвалтування, вбивства. Так, під впливом алкоголю вчиняється приблизно 2/3 навмисних тяжких злочинів проти особи (так, у 2004 році убивств – 43,2 %, зґвалтувань – 44,3 %, нанесення тяжких умисних ушкоджень – 35 %; третина – хуліганських проявів).

Останнім часом спостерігається зростання наркотизації свідомості, насамперед, неповнолітніх. Наркотики стають доступними і молодь має більше мо-

жливостей спробувати їх смак. Наркотики спричиняють також погіршення криміногенної ситуації в країні, утворюючи порочне коло «наркотики – злочин». Протягом 2015 року було виявлено 65740 злочинів, пов'язаних із незаконним обігом наркотиків, з яких 15932 вчинено безпосередньо наркоманіями у стані наркотичного сп'яніння (ейфорії), 49 убивств, 516 – розбійних нападів та грабежів, 4406 – крадіжок державного та особистого майна. Викликає занепокоєння той факт, що з усіх осіб, які вчинили вказані злочини, майже половину (44,9 %) становлять молоді люди віком до 30 років.

Ще одним небезпечним фоновим явищем можемо назвати – проституцію. Нині підвищена небезпека проституції, насамперед, полягає в тому, що це негативне явище може сприяти масовому зараженню на СНІД.

Проблема фонових явищ хоча і не є новою для кримінології, проте лише сьогодні вона набуває статусу спеціального кримінологічного вчення, яке займає належне місце в системі кримінології. Неоднозначне визначення ролі, змісту й меж дослідження фонових явищ, а також застосування майже синонімічних назв (відхилення, девіації, патології) різними науковцями свідчить про етап становлення та накопичення емпіричних знань у цій галузі [5].

Негативним явищем, в умови якого за хронологією людського життя найраніше може потрапити особа, є безпритульність, котрій властиві наступні ознаки: повне припинення будь-якого зв'язку з родиною, батьками, родичами; проживання в місцях, не призначених для людського житла; здобування засобів до життя способами, що не визнаються у суспільстві; підкорення неписаним законам, продиктованим визнанням авторитетом. Серед типових причин дитячої безпритульності називають: економічну кризу; безробіття; зубожіння широких верств населення, чия більшість живе за межею бідності; повсюдне ослаблення сімейних устоїв; втрата старшим і молодшим поколіннями моральних цінностей; пияцтво й алкоголізм, наркоманію; розповсюдження серед дітей та дорослих психічних захворювань; жорстокість у відношенні до неповнолітніх; позбавлення батьківських прав; позбавлення волі; позашлюбне народження дитини. Як видно, перелічені та інші обставини впливають перш за все на батьків, створюючи несприятливе сімейне оточення безпритульних дітей, а відтак відбиваються і на становищі останніх.

Так, за підрахунками, щодо опитаних безпритульних осіб, найбільш поширеним методом здобути засоби до існування є жебрування (43 %), 33 % намагаються заробляти гроші (розповсюджені форми заробітків – перенесення вантажів, збирання пляшок), 18 % беруть гроші у родичів, 16 % крадуть або грабують перехожих, 14 % беруть гроші в друзів [6, с. 152].

Спеціальні фонові явища виступають соціальною базою для поширення взаємопов'язаних видів злочинності та груп злочинів. Наприклад, наркотизм

або немедичне вживання психоактивних речовин сприяє втягненню наркоспоживачів у вчинення правопорушень і злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин їх аналогів та прекурсорів. На ґрунті наркоманії вчиняється також значна кількість тяжких насильницьких і корисливих насильницьких злочинів [2].

Зв'язок наркоманії зі злочинністю полягає не лише у стані наркотичного сп'яніння, супроводжуваному зниженням рівня усвідомлення дійсності та самоконтролю, розвитку наркозалежності і відтак постійної потреби у грошах, тому, що будь-які самовільні дії у сфері наркообігу є кримінально каранними, формуванні наркотичної субкультури, але ще й у тому, що ринок наркотиків, до якого має відношення будь-який наркоман, своєю чергою пов'язаний із іншими, найбільш небезпечними формами злочинності, передовсім організованою, мафіозною; транснаціональною, оскільки для різних видів наркотиків характерні свої країни-експортери та окремі шляхи міжнародного транспортування. За підрахунками В. В. Бульби, з урахуванням латентності наркоманії, в Україні реально близько мільйона громадян страждає на наркозалежність. Щорічно виявляється і береться на облік до 12 тисяч осіб цієї категорії, з яких 90 % – молодь віком до 30 років. Якщо до 1986 р. наркоманія була характерна для промислових регіонів і великих міст, то сьогодні вона поширилась практично на всю територію України [6, с. 154–155].

При цьому варто погодитись із тим, що наведення виключного переліку цих явищ неможливе у зв'язку із розвитком суспільних відносин, появою нових видів поведінки, які вступають у супереч із інтересами суспільства і які можуть представляти значну загрозу суспільним цінностям (негативні відхилення від норми). Кожне з явищ має власний рівень суспільної небезпеки і внутрішню структуру, яка утворюється окремими видами девіантної поведінки.

Поміж усіма профілактичними заходами, спрямованими на розірвання взаємозв'язків між злочин-

ністю та фоновими явищами, повинна посідати диференційована виховна робота з населенням усіх соціальних прошарків і вікових груп. На сьогодні система виховання потребує перегляду, удосконалення, активізації та заохочення, передовсім шкільного. До того ж, відповідний план заходів уже розроблено такими вченими як: В. В. Голоною, В. С. Батиргарєєвою та Б. М. Головкіним.

Ми вважаємо, що проведення індивідуально-профілактичної роботи передбачає не тільки здійснення нагляду за поведінкою і способом життя особи, щодо якої проводиться профілактика, а також ужиття попереджувальних заходів реагування щодо родичів та знайомих таких осіб, які справляють на них негативний вплив чи підбурюють до зайняття проституцією, жебрацтвом, до гри в азартні ігри, до вживання наркотиків та алкоголю тощо.

Іще одним вектором профілактики «переростання» фонових явищ у злочинність є реалізація системи соціального контролю та соціальної допомоги, насамперед щодо осіб, які з тих чи інших причин тимчасово або постійно не працюють. На нашу думку, щомісячна соціальна допомога для цих осіб у розмірі встановленого законом прожиткового мінімуму, безоплатне (чи частково оплатне) надання їм житла поряд із забезпеченням права на гідну заробітну плату можуть звести до мінімуму ймовірність учинення вказаною категорією осіб багатьох злочинних посягань (і насамперед проти особи та власності, тобто найпоширеніших і найнебезпечніших).

Практика засвідчує найбільшу суспільну небезпеку тих злочинів, які розвиваються з фонових явищ, оскільки суб'єкти цих злочинів відрізняються найбільш сформованим антисуспільним спрямуванням поведінки внаслідок глибокої деформації соціальних установок. Тому профілактичний вплив на таких осіб повинен здійснюватись із чітким урахуванням тих обставин, які призвели до вчинення злочину, і повинен стосуватись не тільки вчиненого злочину, але і тієї «до злочинної» поведінки, яка передувала його вчиненню.

Список використаних джерел

1. Даньшин И. Н. «Фоновые» явления преступности как дополнительный предмет криминологии / И. Н. Даньшин // Проблемы законности. – 2004. – Вип. 68. – С. 87–91.
2. Головкін Б. М. Роль фонових явищ у детермінації злочинності / Б. М. Головкін // Криминологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення : тези доп. наук.-теор. конф. (Київ, 20 берез. 2014 р.) / редкол.: В. В. Коваленко, В. В. Черней, О. М. Джу́жа та ін. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2014. – С. 13–16.
3. Назаренко Д. О. Криминологічний аналіз та протидія фоновим для злочинності явищам : монографія / Д. О. Назаренко. – Харків : Діса плюс, 2013. – 524 с.
4. Криминологія : навч.-метод. посіб. / [В. В. Василевич, Т. Л. Кальченко, Н. В. Кулакова та ін.] ; за заг. ред. О. М. Джу́жи. – Київ : Атіка, 2008. – 316 с.
5. Ніндіпова Т. А. Формування та розвиток вчення про «фонові» явища злочинності в сучасній криминології України / Т. А. Ніндіпова // Науковий вісник Чернівецького університету. – 2003. – Вип. 172 : Правознавство. – С. 118–124.
6. Бульба В. В. Стан боротьби з незаконним обігом наркотиків в Україні / В. В. Бульба // Вісник Національного університету внутрішніх справ. – 2003. – Вип. 24. – С. 36–39.

Науковий керівник: **Руфанова Вікторія Миколаївна**, старший викладач кафедри кримінального права та криминології факультету № 3 Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, Дніпропетровськ, Україна.

Одержано 20.04.2016

Аліна Андріївна ВОЛЬВАЧ,

курсант 3 курсу факультету № 2 Харківського національного університету внутрішніх справ,
Харків, Україна

ПРОБЛЕМА ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ РЕСОЦІАЛІЗАЦІЇ ЗАСУДЖЕНИХ ЯК ЗАХІД ЗАПОБІГАННЯ МАЙБУТНІМ ЗЛОЧИНАМ

Після відбуття покарання в місцях позбавлення волі, особа не може в повному обсязі адаптуватися у суспільстві. В першу чергу це пов'язано з існуючими труднощами в працевлаштуванні таких осіб. Дана проблема обумовлюється низьким рівнем освіти даної категорії осіб, наявним фактором недовіри суспільства до таких осіб тощо. Все це зумовлює те, що в українському суспільстві постійно зростає кількість злочинців які знову стають на злочинний шлях та вчинюють нові злочини.

Метою наших тез є аналіз проблеми ресоціалізації раніше засуджених осіб та пропозицію цілісної системи правових і кримінологічних заходів, що спрямованих на поліпшення адаптації особи в суспільстві.

Теоретичною основою проведення нашого невеликого дослідження стали праці вітчизняних і зарубіжних вчених, зокрема: О. М. Джужи, Л. О. Шевченко, В. С. Наливайко, Г. Г. Кочарова, Н. Ф. Кузнецової та ін.

На сучасному етапі реалізації кримінально-правової та кримінально-виконавчої політики ресоціалізації засуджених є пріоритетним завданням, яке повинно вирішуватися на рівні державних структур. Даний процес полягає в цілеспрямованому поверненні в'язнів до життя в соціумі та в придбанні ними необхідних можливостей (здібностей) і вмінь для життя в суспільстві, дотримуючись прийнятих норм і законодавства. Адже засуджений, що не пройшов

процес ресоціалізації, є небезпечним для суспільства [1]. Для вирішення цієї проблеми, діяльність установ виконання покарань, повинна бути направлена на вирішення двох основних завдань: безпосередньо виконання покарання і ресоціалізацію засудженої особи.

Наша держава приділяє велику увагу покаранням за злочини, але забуває про те, що їй потрібно навчитися підтримувати осіб які стали на шлях виправлення, давати їм другий шанс і створювати умови для повернення у суспільство. Колишні ув'язнені не повинні бути відокремлені від суспільства, а в'язниця – єдиним для них притулком.

Особа яка відбула покарання в місцях позбавлення волі, як правило, стикається з проблемами, які пов'язані із працевлаштуванням, з місцем проживанням, з отриманням подальшої освіти тощо.

Свого часу, О. Ю. Леонова, провівши опитування серед населення, зробила висновок про те, що ставлення суспільства до раніше засуджених є основною перешкодою для їх зайнятості. При цьому, дефіцит державної підтримки і відсутність освіти ще більше посилюють перешкоди на шляху адаптації раніше засуджених осіб [2]. В межах різних етапів ресоціалізації засуджених виникають ті чи інші позитивні зміни засуджених осіб, які виникають в рамках освітньо-виховного процесу (див. табл. 1).

Таблиця 1

Результат позитивних змін засудженої особи на різних етапах ресоціалізації

Етапи ресоціалізації	Зміст етапів ресоціалізації	Направлення роботи в рамках освітньо-виховного процесу		
		Виховання	Освіта	Ресоціалізація
Діагностичний	Вивчення індивідуально психологічних особливостей особистості засудженого	Діагностика ціннісних орієнтирів за допомогою опитування	Здійснення аналізу особових справ з метою визначення їх рівня знань	Індивідуальна робота с близькими та сім'єю засудженого
Прогностичний	Формування індивідуальної та соціальної суб'єктності	Розширення культурного простору, залучення до спільної діяльності, участь у заходах в межах навчального процесу	Змінення цінностей, збагачення навичками які потрібні для подальшого життя	Формування навиків самостійного оволодіння знаннями, підготовка до життя після звільнення з місць позбавлення волі
Практична	Методи, форми роботи та використання сучасних технологій	Прийняття суспільних норм поведінки, розвиток самопізнання	Конкурентоспроможність на ринку праці, високий рівень знань умінь, навичок	Готовність до самостійного життя, свобода вибору в прийнятті рішенні та інше

Але, на превеликий жаль, сучасна кримінально-виправна система не забезпечує виконання завдань ре соціалізації засуджених осіб. Як негативний результат цього: більшість засуджених не надіється на захист та підтримку держави, тому особисто вирішує свої проблеми і за часту становиться на злочинний шлях.

Отже, щоб побороти цю проблему держава повинна мати не тільки морально-психологічну, а й юридичну основу. Спираючись на основні положення Закону України «Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк» [3] (далі – Закон) можливо запропонувати наступні заходи, що покликані підсилити процес ре соціалізації засуджених осіб:

1) передбачити в Законі відповідальність посадових осіб за відмову в прийнятті на роботу осіб звільнених з місць позбавлення волі;

2) надати більш дієві правові гарантії на збереження житла, на трудове і побутове влаштування осіб після їх звільнення;

3) створення будинків-інтернатів, центрів, притулків для соціальної адаптації колишніх ув'язнених;

4) в період відбування покарання приділяти увагу освіті, влаштовувати дні для навчання, обладнати та забезпечити діяльність бібліотек. Більш активно запроваджувати систему стимулювання засуджених (наприклад за прочитану книгу надавати день відпочинку, спілкування з сім'єю та інше);

5) більш активніше залучати засуджених до отримання середньої загальної освіти в школах на території установи виконання покарань та надавати можливість дистанційно навчатись у вищих навчальних закладах країни;

6) для вирішення даної проблеми використовувати такі методи, як вивчення і узагальнення вітчизняного й зарубіжного досвіду; анкетування та інтерв'ювання; цілеспрямоване психолого-педагогічне спостереження і аналіз поведінки засуджених у процесі ресоціалізації; статистична обробка матеріалів дослідження.

Отже, підбиваючи підсумки, можна дійти висновку, що вирішення проблеми підвищення рівня ресоціалізації осіб в місцях відбування покарання шляхом приділення більшої уваги освітньо-виховному процесу та індивідуальності особистості є дійовим заходом запобіжної діяльності.

Список використаних джерел

1. Ресоціалізація особистості [Електронний ресурс] / Help Med. – Режим доступу: <http://help-med.info/2015/03/16/resocializacija-osobistosti/>.

2. Леонова Е. Ю. Роль высшего образования в системе ресоциализации осуждённого [Електронний ресурс] / Е. Ю. Леонова. – Режим доступу: <http://www.science-education.ru/pdf/2016/2/24281.pdf>.

3. Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк : закон України від 17 берез. 2011 р. № 3160-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3160-17>.

Науковий керівник: **Фіалка Михайло Ігорович**, доцент кафедри кримінального права та кримінології факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент, Харків, Україна.

Одержано 21.04.2016

УДК [343.85:343.913](477)

Тетяна Валеріївна ГОНЧАРЕНКО,

студентка 5 курсу факультету № 1 Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Харків, Україна

ПИТАННЯ ЗАПОБІГАННЯ НАСИЛЬНИЦЬКІЙ ЗЛОЧИННОСТІ ОСІБ З ПСИХІЧНИМИ АНОМАЛІЯМИ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

На сьогодні суспільний прогрес висуває досить високі вимоги до психологічної надійності та психічного здоров'я людей. В той же час, у всіх країнах світу, в тому числі й в Україні, відмічається негативна тенденція до зростання психогенності населення, яка обумовлена комплексом негараздів сьогодення. Причому, як свідчить медична практика, зростання кількості психічно хворих випереджує зростання рівня приросту населення. Ця проблема має і кримінологічний аспект, оскільки, зростання кількості психічно хворих серед населення здійснює також негативний вплив на стан правопорядку, на особу злочинця.

Насильницька злочинність осіб, які мають психічні аномалії, – велика теоретична та організаційно-практична проблема, яка включає усі напрями боротьби зі злочинністю: запобігання злочинам, їх розкриття та розслідування, настання кримінальної відповідальності, виправлення і перевиховання засуджених.

На жаль в Україні існує ряд проблем соціально-психологічного, психіатричного, медико-педагогічного, медико-реабілітаційного, організаційно-управлінського, правового та іншого характеру щодо попередження та боротьби з насильницькими злочинами, вчиненими особами з психічними аномаліями.

Однією з важливих медико-соціальних проблем сучасності, що є притаманною не лише Україні, а й всім економічно розвинутим країнам світу, виступає зростання психогенності населення. Причому, таке зростання психічних захворювань відбувається серед населення як в цілому, так і в місцях позбавлення волі, де такі захворювання посилюються і потім проявляються у рецидиві. І як свідчать дослідження, існує пряма залежність між тривалістю злочинної діяльності і психічним розладом особи засуджених.

Медико-педагогічний спектр криміногенних явищ охоплює недостатню диспансеризацію населення з метою встановлення осіб з психічними аномаліями. Експертизи, котрі призначаються у зв'язку з сумнівами щодо осудності обвинувачених, становлять до 90 % від усіх судово-психіатричних експертиз. Проте, відповідно до чинного українського законодавства проведення таких судово-психіатричної експертизи є можливим лише після відкриття кримінальної провадження. А тому закономірним є той факт, що поза увагою кримінологів та психіатрів залишається велика кількість насильників із розладами психічної діяльності.

Вивчення кримінальних справ показало, що у 44,5 % справ замість висновку судово-психіатричної, судово-психологічної або наркологічної експертизи було представлено довідки із психоневрологічних

або наркологічних диспансерів, а по ряду справ (близько 5,6 %) взагалі не було ніякого медичного документа. Таке недбале ставлення до розслідування насильницьких злочинів, особливо вбивств та фактів спричинення тяжких тілесних ушкоджень, просто вражає, адже особи, які вчиняють вбивства з обтяжуючими обставинами, у 41 % залишаються поза полем зору психіатрів; лише по 59 % справ даної категорії проводилися судово-психіатричні, судово-психологічні або наркологічні експертизи [1].

Криміногенні детермінанти медико-реабілітаційного характеру занадто складні, а деякі з них взагалі ще мало досліджені. До них можна віднести детермінанти генетичного і фізіологічного походження, вплив зовнішнього природного середовища на психічну активність людини тощо.

На жаль, в Україні не створено і системи своєчасного виявлення і обліку в правовій статистиці осіб з психічними аномаліями, спосіб життя і поведінка яких свідчать про реальну можливість вчинення насильницького злочину, не забезпечено на належному рівні співробітництва між медичними та правоохоронними органами, постійного відповідного інформаційного обміну між ними, консультативної допомоги тощо. На практиці у діяльності правоохоронних і судових органів України при здійсненні ними запобіжної діяльності та правосуддя, пов'язаної з насильницькою злочинністю осіб з психічними аномаліями, виникає ряд проблем правового характеру [3, с. 18].

При розслідуванні насильницьких злочинів найбільш розповсюдженими помилками слідчих органів є неповне виявлення даних про особу обвинувачуваного, що не дає можливості вирішити питання про наявність в обвинуваченого та підсудного психічних відхилень [1].

В Україні слабо здійснюються і заходи щодо боротьби з ранньою алкоголізацією і наркотизацією підлітків, відсутня чітко продумана концепція медико-педагогічного попереджувального впливу на психічну захворюваність дітей і підлітків. Надто негативний вплив на нестійку психіку неповнолітніх та молоді справляють література, кіно, телебачення, відеофільми з елементами сексу і садизму, що формує збочені морально-правові погляди і уявлення злочинців [2, с. 188].

Актуальним на сьогодні залишається для України і питання створення спеціальних установ виконання покарань для осіб з психічними аномаліями, які максимально б забезпечували відбування покарання такими особами поєднане з лікуванням, обов'язковою працею та з заходами, спрямованими на соціальне перевиховання.

В Європейських пенітенціарних правилах та Мінімальних стандартах поведінки з в'язнями зазначено, що особи, які страждають на розумові хвороби або стан розумового здоров'я яких несумісний з тюремним ув'язненням, повинні утримуватися в спеціально призначених для цього установах. Якщо, проте, як виняток, такі особи утримуються в пенітенціарних установах, потрібно встановити спеціальні правила, які враховують їх статус та потреби [4; 5].

Тому, на даний час, необхідно було б створити для обмежено осудних злочинців спеціалізовані лікувально-виправні установи або, що більш реально, враховуючи труднощі організаційного та фінансового характеру, на даному етапі розвитку нашого суспільства, створення в межах системи установ виконання покарань відділень соціально-психологічної служби (відділень адаптації) та окремих приміщення для відбування покарання особами з психічними розладами.

Отже, зважаючи на вище зазначені проблеми, а також на характер насильницьких злочинів, вчинених особами з психічними аномаліями, що обумовлюється особливою небезпечністю та жорстокістю, запобігання таким злочинам повинно здійснюватися державними органами та громадськістю; носити системний характер як за комплексом заходів, так і за колом суб'єктів, які її здійснюють.

Список використаних джерел

1. Хорватова О. Деякі аспекти кримінологічної характеристики насильницької злочинності осіб із психічними аномаліями [Електронний ресурс] / Оксана Хорватова // Юридичний журнал. – 2006. – № 3. – Режим доступу: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=2194>.
2. Кримінологія : підручник / [В. В. Голіна, Б. М. Головкін, М. Ю. Валуйська та ін.] ; за ред. В. В. Голіни, Б. М. Головкіна. – Харків : Право, 2014. – 440 с.
3. Ходимчук О. О. Насильницька злочинність осіб з психічними аномаліями та її запобігання : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08/ Ходимчук Оксана Олегівна. – Київ, 2005. – 22 с.
4. Європейські пенітенціарні правила : рекомендація R (2006) 2 Комітету Міністрів держав-учасниць від 11 січ. 2006 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrprison.org.ua/files/docs/1205910128.pdf>.
5. Мінімальні стандартні правила поведінки з в'язнями : від 30 серп. 1955 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_212.

Науковий керівник: **Пивоваров Володимир Володимирович**, доцент кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, кандидат юридичних наук, доцент, Харків, Україна.

Одержано 21.04.2016

УДК 343.914(477)

Наталія Олександрівна ГОРДІЄНКО,

студентка 5 курсу факультету права, гуманітарних і соціальних наук Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського, Кременчук, Україна

ЖІНОЧА ЗЛОЧИННІСТЬ В УКРАЇНІ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ

Рівень жіночої злочинності значною мірою безпосередньо залежить морального здоров'я суспільства, ставлення до основних людських цінностей. Поділ злочинності за статевою ознакою пов'язаний з біологічними і соціальними особливостями. Невипадково в нормах міжнародного права існує поняття «вразливі засуджені», що вказує на тих, хто через свій вік, стать, стан здоров'я внаслідок ув'язнення піддаються ризику щодо своєї безпеки та благополуччя. Жінки завжди вважалися такою категорією [1, с. 95–97].

Показники жіночої злочинності залишаються відносно стабільними. Так, за даними МВС України в 2005 р. частка жінок у загальній злочинності складала 13,2 %, у 2006 р. – 13,1 %, у 2007 р. – 12,7 %, у 2008 р. – 13,2 %, у 2009 р. – 13,7 %, у 2010 р. – 13,9 %, у 2011 р. – 13,5 %. Чисельність засуджених жінок (без урахування жінок, які тримаються в слідчих ізоляторах (СІЗО) і виховних колоніях) з 2010 року зросла до 7041 жінки станом на 01.07.2012. Станом на 1 червня 2014 у 14 колоніях для тримання засуджених жінок перебувало 5128 особи жіночої статі. У 2012 році кількість засуджених жінок складала 20293 осіб, у 2013 році – 15505 осіб, у 2014 році – 12812 жінок. У СІЗО максимальна чисельність жінок складала 2729 осіб станом на 1.1.2004 та 2708 осіб станом на 01.01.2011, мінімальна – 1980 осіб станом на 1.1.2007. Зростає кількість довічно ув'язнених жінок. Якщо на початку 2003 року їх було 7, то вже в 2005 – 11, в 2011 – 20, а в 2012 їх є 21. Тримаються вони в Качанівській ВК № 54 (Харків). Станом на 15 жовтня 2015 року в Україні довічне ув'язнення відбуває 23 жінки.

Рівень злочинності жінок залишається нижче рівня злочинності чоловіків і складає співвідношення 1:7. Структура жіночої злочинності не повторює чоловічу, вона специфічна та значною мірою визначається тими видами злочинів, які найбільш притаманні жінкам. У структурі жіночої злочинності переважають корисливі злочини (крадіжка чужого майна, обман покупців та замовників, привласнення, розтрата або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем). Переважна більшість цих злочинів має безпосереднє відношення до тієї роботи, що виконують жінки. Такі особливості зумовлені місцем жінки у системі суспільних відносин, типовими для них соціальними функціями та ролями, а також деякими психофізіологічними ознаками [2, с. 84]. Крім того, одним з найпривабливіших для жінок виявилось шахрайство. Мабуть, це обумовлено великою прибутковістю такого кримінального промислу сьогодні, його меншим ризиком у зв'язку з реформуванням правоохоронної системи. Жінки частіше, аніж раніше, стали брати участь у квартирних крадіжках [1, с. 95].

Спостерігається збільшення кількості неповнолітніх дівчат, які вчинили злочини проти власності (особливо крадіжки) [3, с. 478]. Разом з тим, вчені

відмічають погіршення якісних показників злочинності дівчат за останні роки. Так, Б. М. Головкин вказує на те, що неповнолітні дівчата, вчиняючи корисливо-насильницькі злочини, часто перебувають в стані алкогольного сп'яніння, а предметами посягань нерідко стають речі, які не мають значної матеріальної цінності. Їх більше цікавить не цінність майна, а факт, що воно їм не належить [4, с. 140].

Злочинність неповнолітніх формується за рахунок дитячої та підліткової злочинності, що впливає на показники рецидивної злочинності. Сьогодні ця тенденція посилюється дитячим наркотизмом і алкоголізмом, що в остаточному підсумку збільшує частку осіб жіночої статі в середовищі неповнолітніх злочинців, а характерною ознакою корисливо-насильницьких злочинів, вчинених неповнолітніми дівчатами є їх груповий характер: 70 % розбоїв неповнолітні скоюють в групі [5, с. 76]. Все це так або інакше пов'язано з груповими формами злочинної поведінки, рецидивною злочинністю та повторними вбивствами [6, с. 44].

Поширення жіночої проституції, що є наслідком зубожіння населення, стає головною причиною збільшення випадків зараження іншої особи ВІЛ-інфекцією, венеричними хворобами, а також вбивств власної новонародженої дитини. Як показали дослідження, жертвами цих злочинів, як правило, є позашлюбні діти (74 %). Потерпілими зазвичай виступають немовлята жіночої статі – 61,8 %, а 38,2 % – чоловічої [7, с. 19].

Особливістю корисливо-насильницьких злочинів жінок є їх роль у співучасті. Жінки, що входять до змішаних злочинних груп, зазвичай посідають у них другорядне місце. Вони виконують ролі, пов'язані з усуненням перешкод вчиненню злочину, переховуванням злочинців, знярядь і засобів вчинення злочину, предметів здобутих злочинним шляхом, можуть бути інформаторами. Як вказують вчені, у групах відбуваються найбільш тяжкі злочини: пограбування, розбої, хуліганство, зґвалтування, вбивства [8, с. 181].

Слід також відмітити жіночий груповий бандитизм. Сьогодні жінки виходять на провідні ролі в злочинній діяльності, стаючи організаторами, керівниками й активними учасниками злочинних груп як чисто жіночих, так і змішаного складу. При вчиненні злочинів жінки все частіше використовують різноманітні технічні засоби, холодну та вогнепальну зброю. Поширюється й жіночий тероризм. Так, у список найнебезпечніших терористів світу за версією ФБР вперше потрапила жінка – Джоан Дебора Чезімард (Ассати Шакур) [9]. У грудні 2014 р. контррозвідка Служби безпеки України затримала жінку-терористку, яка вхвалила до незаконного збройного бандформування «Народне ополчення Донбасу». Жінка володіла азами ведення бою та займалася диверсійною діяльністю та розвідкою. Заявлено було, що вона брала участь у збройних нападах на силовиків [10].

Учинення злочинів останнім часом найчастіше пов'язано з алкоголізацією та наркотизацією жінок. Із загальної кількості виявлених злочинниць приблизно 30–40 % здійснюють кримінально карані діяння в стані сп'яніння. Дослідниками встановлено факт прямої залежності кримінальної активності від виду і тяжкості (стадії) наркоманії. Вона підтверджується тим, що до початку наркотизації кримінальна активність у жінок виявляється нечасто. З початком вживання наркотиків кримінальна активність хворих різко зростає. Пік кримінальної активності у жінок,

хворих на наркоманію, збігається з завершенням формування психічної, а головне, фізичної залежності від наркотиків [11, с. 22].

Таким чином, спостерігається взаємозв'язок між насильницькою злочинністю жінок і алкоголізацією (наркотизацією) населення. Змінюється система ціннісних орієнтацій, що сприяє збільшенню рівня насильницької злочинності з корисливою мотивацією. З'являються нові прояви кримінальної активності жінок-злочинець.

Список використаних джерел

1. Краснова Н. П. Особливості процесу виховання засуджених жінок / Н. П. Краснова // Соціальна педагогіка: теорія та практика. – 2012. – № 3. – С. 95–97.
2. Демченко А. Особливості виховного процесу із засудженими дівчатами / А. Демченко // Соціальна політика і соціальна робота. – 2002. – № 1 (21). – С. 84–86.
3. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика : в 3 кн. Кн. 2 : Кримінологічна характеристика та запобігання вчиненню окремих видів злочинів / Закалюк А. П. – Київ : Ін Юре, 2007. – 712 с.
4. Головкін Б. М. Типологія жінок, які вчинили тяжкі корисливо-насильницькі злочини / Б. М. Головкін // Проблеми теорії та практики реалізації правоохоронних функцій в охороні державного кордону : матеріали Всеукр. наук.-практ. (Хмельницький, 23 листоп. 2007 р.). – Хмельницький : Вид-во Нац. акад. Держ. прикордон. служби України ім. Б. Хмельницького, 2007. – С. 140–142.
5. Голина В. В. Криминологическая характеристика личности несовершеннолетнего корыстно-насильственного преступника в Украине : монографія / В. В. Голина, М. О. Маршуба. – Харьков : Право, 2014. – 280 с.
6. Вопросы изучения преступности и борьбы с нею : сб. материалов III Всесоюз. научн. семинара по проблеме криминологии. – М. : Всесоюз. ин-т по изучению причин и разработке мер предупреждения преступности, 1975. – 227 с.
7. Пелих О. Л. Вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини (кримінально-правовий та кримінологічний аспекти) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Пелих О. Л. – Київ, 2007. – 26 с.
8. Кваша О. О. Співучасть у злочині: структура та відповідальність : монографія / О. О. Кваша – Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2013. – 560 с.
9. У список найнебезпечніших терористів світу за версією ФБР вперше потрапила жінка [Електронний ресурс] // Корреспондент.net : [сайт журн.]. – 3 трав. 2013 р. – Режим доступу: <http://ua.korrespondent.net/world/1555274-u-spisok-najnebezpechnishih-teroristiv-svitu-za-versieyu-fbr-vpershe-potrapila-zhinka>.
10. СБУ затримали жінку-терористку і коригувальника вогню [Електронний ресурс] // Вести.ua : [сайт газ.]. – 16 жовт. 2014 р. – Режим доступу: <http://vestiua.com/ua/news/pr/58036.html>.
11. Нікітенко С. В. Профілактика корисливих та корисливо-насильницьких злочинів, скоєних жінками на тлі наркоманії : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Нікітенко Станіслав Володимирович. – Харків, 2004. – 24 с.

Науковий керівник: **Митрофанов Ігор Іванович**, доцент кафедри галузевих юридичних наук Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського, кандидат юридичних наук, доцент, Кременчук, Україна.

Одержано 24.03.2016

Юлія Юріївна ГОШУЛЯК,

курсант 2 курсу факультету № 3 Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, Дніпропетровськ, Україна

СУЧАСНІ ІДЕНТИФІКАЦІЙНІ ДОКУМЕНТИ ЯК ЕЛЕМЕНТ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Сьогодні правоохоронними органами розвинених країн активно впроваджуються сучасні методи протидії організованій злочинності та корупції. Особливо гостро постає необхідність впровадження нових засобів та методів попередження таких негативних явищ, як нелегальна міграція, торгівля людьми, а особливо тероризм. Саме тероризм перетворився у фактором, який не тільки здійснює дестабілізуючий вплив на нормальний розвиток міжнародних відносин, але й паралізує політичне життя в як в середині країні, так і на міжнародному рівні. Підтвердженням цього можуть слугувати останні події в Парижі, де в ніч на 14 листопада 2015 року скоєно низку терактів, внаслідок яких загинули близько 128 осіб [1].

Інформатизація та комп'ютеризація практично всіх сфер життєдіяльності призвела до того, що сьогодні важко уявити наше життя без використання ідентифікаційних документів. У повсякденному житті вони широко використовуються для доступу в установи та організації, підприємства або отримання певних соціальних пільг. Через таку їх популярність, існує величезна загроза вчинення правопорушень по підробленню документів. За січень 2016 року за даними Генеральної прокуратури було обліковано 1559 кримінальних правопорушень за ст. 358 КК України. [2] У таких ситуаціях злочинці, використовуючи послуги «фахівців», намагаються отримати підробні документи на різних стадіях вчинення злочинів. Так, наприклад, окремими засобами масової інформації були поширені відомості про те, що 19 грудня 2015 року на Червонозоряному проспекті в Києві патрульна поліція зупинила автомобіль, яким у нетверезому стані керував громадянин П. В. Рябінін, затриманий поліцією громадянин мав підроблене посвідчення працівника Генеральної прокуратури [2].

Також мала місце ситуація, де за перші 5 місяців 2013 року працівниками служби безпеки комерційного банку «ПриватБанк» затримано 13 шахраїв, які намагалися оформити кредити за підробленими документами [3].

Особливого значення набуває використання ідентифікаційних документів під час міжнародного туризму, адже кожного року в процесі глобалізації всесвітньої економіки відбувається активізація та розширення сфер туристичної індустрії, трудової міграції, а водночас і міжнародної злочинності, зокрема торгівлю наркотиками, людьми. Про що свідчать наступні факти: з січня 2000 до червня 2015 року Представництво Міжнародної організації з міграції в Україні надало допомогу понад 11 200 особам, які постраждали від торгівлі людьми. Ця тривожна тенденція свідчить про високий рівень росту частки населення, що працюють за кордоном неофіційно, та не можуть бути повноцінно захищені державою [4].

Тобто, виробництво підроблених документів, незважаючи на кримінальне переслідування відповідно до ст. 358 Кримінального кодексу України, а саме підроблення документів, печаток, штампів та бланків, їх збут, використання підроблених документів, стало сьогодні цілою індустрією з мільярдним обігом [5].

Виходячи з вищевикладеного, вважаємо, що одним з найефективніших засобів унеможливлення підробки документів є використання біометричних даних його власника. В загальному розумінні «біометрія» являє собою науку, яка займається вимірюванням біологічних об'єктів автоматичним способом [6].

Технічний прогрес активно розвивається, що і призвело до появи сучасної технології біометрії. Єдиним напрямом для беззаперечної ідентифікації особи є автоматичне визначення її особистих характеристик, які називаються біометричними. Відповідно до цього, з'явилась нова технологія ідентифікації – біометрична. В такому розумінні, відбиток пальця може бути тим самим, практично неповторним, об'єктом, за яким повністю та точно ідентифікується конкретна особа. На сьогоднішній день існують різні способи і методи біометричної ідентифікації, але вони базуються в основному на вимірюванні фізіологічних властивостей, а також на особливостях поведінки особи. Серед фізіологічних методів можна вказати на такі напрямки як ідентифікація за відбитками пальців, геометрією руки, венозної структури, райдужної оболонки ока, внутрішньої структури очного дна, формою обличчя, рукописному почерку тощо.

Безпечність біометричних систем цінна тим, що унікальні фізіологічні якості людини складно підробити, залишити фальшивий відбиток пальця за допомогою власного, або зробити райдужну оболонку свого ока схожою на чийось. На відміну від паперових ідентифікаційних документів, таких як, паспорт, посвідчення водія, від пароля або персонального ідентифікаційного номера (ПІН), біометричні характеристики не можуть бути забуті або втрачені. Через свою унікальність останні широко використовуються для запобігання вчиненню злочинів.

Ну думку експертів, в державах Сходу впровадження біометричних документів вважається практично єдиним дієвим засобом у боротьбі з нелегальною міграцією та різними підпільними екстремістськими угрупованнями. При сучасних технологіях «сфабрикувати» звичайний паспорт не складає труднощів. А ось документ з мікрочипом, в якому, крім фотографії, містяться ще й відбитки пальців, дозволяє майже зі стовідсотковою гарантією ідентифікувати його власника. Скористатися чужим паспортом, змінивши фотографію, не вдасться через те, що всі особисті дані продубльовані в чипі, що дозволяє легко визначити підробку [7].

Усвідомлюючи перспективність напрямку запровадження біометричних документів, 6 грудня 2012 р. набув чинності Закон України «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус» (далі Закон). Відповідно до цього Закону в Україні розпочато роботу щодо впровадження процедури оформлення і видачі паспорта громадянина України, що містить безконтактний електронний носій із біометричними даними власника документу, в регіонах та інфраструктурі його функціонування [8].

Поряд з цим, для запровадження біометричних документів для виїзду за кордон Кабінетом Міністрів України (далі КМУ) прийнято Постанову від 7 травня 2014 р. № 152, відповідно до якої, біометричні закордонні паспорти в Україні запроваджуються з 1 січня 2015 року. Постановою КМУ від 25 березня 2015 р. № 302 визначено, що оформлення і видачу паспорта громадянина України з безконтактним електронним носієм у вигляді пластикової картки повинно бути запроваджено з 1 січня 2016 року [9]. Саме прийняття зазначених вище документів стали вирішальним кроком на шляху запровадження інноваційних способів оформлення документів, захисту персональної інформації та відповідно дієвим елементом запобіжної діяльності.

Слід зазначити, що біометричні паспорти як елемент захисту суспільства від проявів злочинності набувають все більшого поширення у світі. Відповідно до інформації всесвітньої організації цивільної авіації (ICAO) більше 90 країн з 193 держав-членів ООН в даний час видають такі документи, при цьому ще більше двадцять держав готові до впровадження таких документів в найближчі роки. Близько 45 країн з числа тих, які видають біометричні документи, зберігають на документах одночасно і відбитки пальців, і зображення особи, в той же час більше 30 країн використовують лише оцифроване фото власника до-

кумента. Решта країн в на біометричних паспортах містять зображення обличчя, але найближчим часом планують використовувати і дані дактилоскопії [9].

Звичайно, важко уявити документи, які неможливо підробити, але розвиток сучасних технологій з кожним роком ускладнює процес підроблення документів, адже вчиненню таких злочинів сприяють не якісні спеціальні засоби захисту, якими наділений звичайний паспорт громадянина України. Тому, на нашу думку, шлях нашої держави, щодо запровадження більш надійних способів захисту інформації є перспективним як з точки зору захисту персональних даних про особу, так і з позиції унеможливлення вчинення злочинів, з використанням підроблених документів.

Таким чином, резюмуючи вище викладене, зазначимо, що однією із функцій паспортної системи України є укріплення законності та правопорядку. Підроблення ідентифікаційних документів перешкоджає не лише нормальному функціонуванню апарату державного управління, але й спричиняє серйозну соціальну та моральну шкоду суспільству. Запобігання таким втратам можливе за умов постійного вивчення стану та динаміки злочинів цієї групи, а також аналізу причин та умов, які сприяють їх вчиненню, а також модернізації цієї системи на основі міжнародного досвіду. Біометрія та засновані на її принципах біометричні системи стають дедалі ефективним засобом забезпечення нашого життя, всіх видів власності та захисту особи і всього суспільства від шахрайства, фальсифікації та тероризму. І хоча на перший погляд здається, що біометричні системи це далеке майбутнє, але їх подальше впровадження в різні галузі є актуальним та важливим етапом в боротьбі зі злочинністю, і забезпечить створення зручних і надійних інструментів як для державного сектору, приватних структур, так і для громадян держави, а також є ефективним засобом подолання багатьох негативних чинників у нашому суспільному житті.

Список використаних джерел

1. Що відбулося в Парижі в криваву п'ятницю, 13-го [Електронний ресурс] // ТСН : [сайт новин]. – 14 листоп. 2015 р. – Режим доступу: <http://tsn.ua/svit/scho-vidbulosya-v-parizhi-v-krivavu-p-yatnicyu-13-go-533715.html>.
2. [Статистична інформація за січень 2016 року] [Електронний ресурс] // Генеральна прокуратура України : [офіц. сайт]. – Режим доступу: http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=112661&libid=100820&c=edit&c=f.
3. Затриманий поліцією громадянин мав підроблене посвідчення працівника Генеральної прокуратури [Електронний ресурс] / Упр. зв'язків із громадськістю та ЗМІ Ген. прокуратури України // Генеральна прокуратура України : [офіц. сайт]. – 19 груд. 2015 р. – Режим доступу: http://www.gp.gov.ua/ua/news.html?_m=publications&c=view&t=rec&id=166989.
4. З початку року ПриватБанком затримано 13 шахраїв, які намагалися оформити кредити за підробленими документами [Електронний ресурс] // ПриватБанк : [офіц. сайт]. – 1 черв. 2013 р. – Режим доступу: <https://privatbank.ua/news/s-nachala-goda-privatbankom-zaderzhany-13-moshennikov-pytavshihs-a-oformit-kredity-ro-poddel-nym-dokumentam-/>.
5. Українці стають дедалі вразливішими до загроз торгівлі людьми, свідчить нове дослідження МОМ [Електронний ресурс] // Мажнародна організація зміграції. Представництво в Україні : [офіц. сайт]. – 30 лип. 2015 р. – Режим доступу: <http://www.iom.org.ua/ua/ukrayinci-stayut-dedali-vrazlyvishymu-do-zagroz-torgivli-lyudmy-svidchyt-nove-doslidzhennya-mom>.
6. Бирюкова І. Купить можно даже мнимую беременность / И. Бирюкова // Вечерние вести. – 2009. – № 069 (2237). – С. 9.
7. Бродкевич В. М. Біометрія на порозі / В. М. Бродкевич // Урядовий кур'єр. – 2005. – № 229.
8. Тітаренко Г. Біометричні паспорти як засіб регулювання міграційних процесів: зарубіжний досвід та українські реалії / Г. Тітаренко, І. Усатюк // Актуальні проблеми державного управління. – 2014. – № 3. – С. 127-131.

9. Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус : закон України від 20 листоп. 2012 р. № 5492-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5492-vi>.

10. Біометричні документи в Україні. Відповіді на питання, що найчастіше задають громадяни [Електронний ресурс] // Державна міграційна служба України : офіц. сайт. – Режим доступу: <http://dmsu.gov.ua/biometrychni-dokumenty>.

Науковий керівник: **Руфанова Вікторія Миколаївна**, старший викладач кафедри кримінального права та кримінології факультету № 3 Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, Дніпропетровськ, Україна.

Одержано 20.04.2016

УДК 343.2(477)

Євгеній Сергійович ГРИЩЕНКО,

курсант 3 курсу факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ,
Харків, Україна

ЗМІСТ СУБ'ЄКТА ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТАТТЕЮ 422 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ, ТА ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ, ЩО ВИНΙΚАЮТЬ ПРИ ЦЬОМУ

Збереження та нерозголошення державної таємниці є важливим елементом захисту національної безпеки України, а, враховуючи теперішній стан нашої держави, її розголошення може призвести до непоправимих наслідків, які можуть зашкодити інтересам національної безпеки та надати доступ до таємної інформації іноземним країнам та організаціям. В Україні зараз проводиться антитерористична операція, під час якої відомості військового характеру, що відносяться до державної таємниці, мають бути під подвійним захистом.

До таких відомостей належать, зокрема: інформація про зміст стратегічних і оперативних планів та інших документів бойового управління, підготовку та проведення військових операцій, стратегічне та мобілізаційне розгортання військ, а також про інші найважливіші показники, які характеризують організацію, чисельність, дислокацію, бойову і мобілізаційну готовність, бойову та іншу військову підготовку, озброєння та матеріально-технічне забезпечення Збройних Сил України та інших військових формувань; про напрями розвитку окремих видів озброєння, військової і спеціальної техніки, їх кількість, тактико-технічні характеристики, організацію і технологію виробництва, наукові, науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи, пов'язані з розробленням нових зразків озброєння тощо, що плануються або здійснюються в інтересах оборони України; про сили і засоби Цивільної оборони [1, с. 1].

Саме тому у ст. 422 Кримінального кодексу України (далі – КК України) була закріплена норма, що передбачає відповідальність за розголошення відомостей військового характеру, що становлять державну таємницю, або втрату документів чи матеріалів, що містять такі відомості [2, с. 194].

В літературі питанню відповідальності за розголошення державної таємниці приділялась певна увага. Відповідні проблеми досліджували Н. С. Алексєєв, Х. М. Ахметшін, А. М. Вердієв, В. А. Владіміров, С. А. Домахін, А. А. Ігнат'єв, А. Н. Ігнат'єв, М. П. Карпушин, М. Й. Коржанський, В. І. Курляндський, П. С. Матишевський, В. Д. Меньшагін, М. П. Михайлов, Є. А. Смірнов, І. І. Солодкін, А. Ф. Тельнов, Б. С. Утєвський та інші.

Однак, опубліковані роботи виконані, як правило, в минулі роки і написані на базі раніше діючого союзного чи такого, що втратив чинність, законодавства. Вони стосуються загального аналізу злочинів проти держави та не враховують сучасну ситуацію в Україні. На монографічному рівні також по цій проблематиці робіт в нашій державі замало, що говорить про легковажне сприйняття та недостатнє вивчення

злочину, передбаченого ст. 422 КК України, що загрожує національній безпеці та інтересам держави в цілому. Саме тому ми вирішили більш детально дослідити цю проблему та звернути окрему увагу на визначення суб'єкта цього суспільно-небезпечного діяння.

Відповідно до науково-практичного коментарю Кримінального кодексу України суб'єктом злочину, передбаченого ч. 1 ст. 422 КК України, є військовослужбовець або військовозобов'язаний під час проходження зборів. Суб'єкт злочину, передбаченого ч. 2 ст. 422 КК України, є військовослужбовець або військовозобов'язаний під час проходження зборів, якому документи або матеріали, що містять відомості військового характеру, котрі становлять державну таємницю, а також предмети, відомості про які становлять державну таємницю, були довірені [3, с. 493].

За ст. 328 і 329 КК України військовослужбовці (військовозобов'язані під час проходження зборів) несуть відповідальність лише у випадку розголошення ними інформації (втрати відповідних предметів, документів, матеріалів, що містять інформацію) у сфері економіки, науки і техніки, зовнішніх відносин, державної безпеки й охорони правопорядку, яка становить державну таємницю [2, с. 151]. Варто розуміти, як правильно розмежовувати такі склади злочинів, які за своїми ознаками дуже схожі, бо від цього залежить подальше досудове розслідування та притягнення винного до відповідальності.

Стосовно суб'єкту, то із змісту диспозиції ст. 422 КК України неможливо чітко його встановити, а тому проблема правової кваліфікації цього протиправного діяння знаходить своє відображення у практичній діяльності правоохоронних органів. Саме тому виникає низка запитань, на які ніхто ще не дав відповіді. Чому відповідальність за вчинення цього злочину покладається лише на спеціальний суб'єкт? Чому спеціальний суб'єкт не буде нести відповідальність за розголошення відомостей військового характеру, які йому не довірені, а стали відомі випадково?

Як не прикро це усвідомлювати, але є випадки розголошення таких відомостей та є судової практика. Наприклад, вироком Солом'янського районного суду м. Києва від 18.05.2015 був засуджений військовослужбовець за розголошення відомостей військового характеру своєму товаришеві, а саме інформації про порядок застосування підрозділу спеціального призначення ГУР МО України в ході проведення антитерористичної операції; обсяг, зміст та особливості виконання обов'язків, покладених на зазначений підрозділ; організацію використання систем, призначених для передачі розвідувальної інформації. Однак

ніхто не звернув увагу на те, що відомості, які становлять державну таємницю, стали відомі громадянину України, який не мав допуску до державної таємниці та розповів цю інформацію іншим своїм товаришам, знаючи про особливий статут цих відомостей [4, с. 1-2]. Нічим не регулюється питання співучасті у скоєнні злочину у такому чи схожих випадках. Жодною нормою статті Кримінального кодексу України в цьому діянні не вбачається склад злочину. На нашу думку, такий ситуації властивий ефект «доміно», коли одна особа розповіла такі відомості одному, остання – іншій особі, і так до тих пір, коли інформація, яка ще вчора становила державну таємницю, сьогодні відома майже всім і кожному. Тому, на нашу думку, якщо особа, якій стала відома така інформація в результаті протиправних умисних чи необережних дій спеціального суб'єкта, уникає будь-якої юридичної відповідальності, то грубо порушується охорона державної таємниці. Як результат, зацікавлені особи будуть різноманітними шляхами виманювати таку інформацію в фактичних носіїв, зловживаючи довірою чи користуючись обманом, та уникати державних санкцій, знаючи про такі прогалини в чинному кримінальному законодавстві.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Зводу відомостей, що становлять державну таємницю : наказ Служби безпеки України від 12 серп. 2005 р. № 440 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0902-05>.
2. Кримінальний кодекс України : станом на 13 черв. 2013 р. (зі змін. та допов.). – Київ : Паливода А. В., 2013. – 212 с.
3. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за заг. ред. О. М. Литвинова. – Київ : Центр учб. літ., 2016. – 536 с.
4. Вирок Солом'янського районного суду м. Києва від 18 трав. 2015 р. у справі № 760/8755/15-к [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/44222629>.

Науковий керівник: **Фіалка Михайло Ігорович**, доцент кафедри кримінального права та кримінології факультету №1 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент, Харків, Україна.

Одержано 21.04.2016

Валерія Іванівна ГУЗЕМА,

курсант 3 курсу факультету № 1 Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, Дніпропетровськ, Україна

ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

Україна сьогодні упевнено крокує до набуття членства у Європейському союзі, а саме тому активно удосконалюється нормативно-правова база нашої держави. Змін також зазнав і Кримінальний кодекс України. Так, Верховною Радою України 23 травня 2013 року було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб», який 1 вересня 2014 року вступив в законну силу. До КК було додано Розділ XIV-1, який має назву «Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб». Саме тому, нам, хотілось би звернути увагу на певну проблему в аспекті кримінальної відповідальності юридичних осіб.

Актуальність обраної теми полягає у наявності прогалини у визначенні суб'єкту кримінальної відповідальності. Так як, після скасування Закону України «Про відповідальність юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень», в якому до юридичних осіб передбачалися такі види стягнень як штраф; заборона займатися певним видом діяльності; конфіскація майна; ліквідація юридичної особи, в силу вступив Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб», яким до КК України було додано новий розділ, який криміналізував діяння юридичних осіб.

Проблема постає через те, що КК України у статті 18 чітко зазначено, що суб'єктом злочину є фізична осудна особа, яка вчинила злочин у віці, з якого відповідно до КК України може наставати кримінальна відповідальність. Вважаємо за доцільне переглянути зміст статті 18 і додати положення про юридичну особу як суб'єкта кримінальної відповідальності.

Розробкою наукових положень та аналізом даної теми займалися такі видатні науковці, як Б. В. Волженкін, П. Л. Фріс, В. О. Навроцький, Б. М. Грек, С. Я. Лихова, М. І. Бажанов, Н. Ф. Кузнецова та інші.

Злочинне діяння, щоб визнаватися злочином повинно мати певну будову, тобто склад злочину, в який за традицією входить: об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт, суб'єктивна сторона. Саме через це суб'єкт злочину має важливу роль при кваліфікації діяння. Ми вважаємо, що абсолютно недоцільно співвідносити юридичну особу з поняттям «суб'єкту злочину», так як В. Я. Тацій чітко зазначив ознаки без яких не може існувати суб'єкт злочину, а саме, що це особа: фізична; осудна; яка досягла певного віку [1].

Тому, на нашу думку, юридична особа ніяк не може виступати суб'єктом злочину, так як злочинець повинен бути фізичною особою (громадянин України, іноземець, особа без громадянства), осудною,

тобто на момент вчинення злочину усвідомлювати свої дії та керувати ними, та звісно мати відповідний до статті 22 КК України вік кримінальної відповідальності.

Ми частково погоджуємося з думкою Б. В. Волженкіна, який запропонував розмежувати поняття «суб'єкт злочину» і «суб'єкт кримінальної відповідальності». З одного боку, на нашу думку, це доцільне розмежування, тому що юридичну особу ніяк не можна відносити до категорії «суб'єкт злочину», а з іншого це може призвести до певної колізії в кримінальному законодавстві, адже в КК не передбачене взагалі таке поняття як «суб'єкт кримінальної відповідальності» і ми не зможемо дізнатися кого саме можна відносити до цієї категорії.

Зі своєї точки зору, П. Л. Фріс зазначає наступне: «Звичайно, вести мову про вину юридичної особи при наявності загальноприйнятої у доктрині кримінального права концепції вини, як психічного ставлення особи до вчиненої дії або бездіяльності та її наслідків (ст. 23 КК) – неможливо. Слід одразу зазначити, що протиставляти відповідальність фізичної і юридичної особи було би і неправильним і антинауковим. Концепція визнання юридичної особи суб'єктом злочину жодним чином не заперечує концепції персональної винної відповідальності фізичних осіб і не суперечить їй. Службова особа юридичної особи несе відповідальність за фактично вчинену нею дію або бездіяльність, які пов'язані із злочинним наслідком що наступив. Можна сказати, що існує, так би мовити, трансмісія вини, яка переходить від фізичної до юридичної особи. При цьому жодним чином це не слід розуміти, що мова йде про вину юридичної особи як юридичну категорію. Відповідальність юридичної особи є вторинною від відповідальності фізичних осіб. Однак важливою умовою є наявність прямого причинного зв'язку між діяннями фізичної особи, її виною, функціонуванням юридичної особи та шкідливими наслідками» [2].

В. О. Навроцький розглядаючи дану проблему пропонує наступне її вирішення: «Враховуючи складність і багатоаспектність розглядуваної проблеми одним із можливих варіантів її вирішення є обговорення та визначення відповідних питань у ході запровадження в Україні інституту кримінального проступку. Тобто, не зачіпаючи в цілому питання про суб'єкта злочину як фізичну особу, за кримінальний проступок можна ввести відповідальність і юридичних осіб. Звісно, це потребуватиме формування нового комплексу норм, які визначатимуть підстави відповідальності за кримінальний проступок юридичних осіб. Важливо не допустити при цьому необґрунтованого послаблення відповідальності за вчинення злочину фізичних осіб» [3].

Отже, розглянувши проблему кримінальної відповідальності юридичних осіб хочемо зазначити, що

вона є необхідною, так як не всі підприємства, установи, організації займаються законною діяльністю. Через це такий інститут повинен існувати в теорії кримінального права. Для цього законодавцю необхідно врахувати специфіку даного суб'єкта та виокремити його як окремого учасника кримінально-

правових відносин. Тому, ми пропонуємо, звернути увагу на прогалину в законодавстві та доповнити ч. 1 ст. 18 КК України більш ширшим переліком суб'єктів, так як на сьогодні суб'єктом кримінальної відповідальності може бути лише фізична особа.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України : наук.-практ. комент. / [Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, С. Б. Гавриш та ін.] ; за заг. ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – Київ : Ін Юре, 2003. – 1196 с.
2. Фріс П. Л. До питання про кримінальну відповідальність юридичної особи [Електронний ресурс] / П. Л. Фріс / Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. – 2015. – № 2. – С. 152–156. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npnau_2015_2_31.
3. Українське кримінальне право. Загальна частина : підручник / за ред. В. О. Навроцького. – Київ : Юрінком Інтер, 2013. – 712 с.

Науковий керівник: **Шевченко Таїсія Віталіївна**, старший викладач кафедри кримінального права та кримінології факультету № 3 Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, Дніпропетровськ, Україна.

Одержано 21.04.2016

УДК 343.3/7

Богдан Вячеславович ДЕМЧЕНКО,

курсант 3 курсу факультету № 2 Харківського національного університету внутрішніх справ,
Харків, Україна

ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЗЛОЧИНИ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ СФЕРІ

На сьогоднішній день як ніколи гостро постає питання створення нової інформаційної моделі з метою врегулювання проблеми інформаційної безпеки в умовах побудови інформаційного суспільства, що гарантуватиме державі певну політичну і соціально-економічну стабільність. Враховуючи розвиток інформаційних та медійних технологій і його наслідки, зокрема, в українському суспільстві, виникає ситуація, коли йдеться вже не просто про інформаційні правопорушення та проступки, а навіть про інформаційні злочини. В умовах формування глобального інформаційного суспільства інформаційна безпека кожної держави, і зокрема, України, починає відігравати чи не основну роль у забезпеченні національної безпеки в цілому. Зрозуміло, що Україна як європейська держава не може залишатися осторонь проблем і небезпек, породжуваних інформаційним суспільством.

Інформація, як одна з фундаментальних засад, на яких будується навколишній світ, у найрізноманітніших формах стає предметом та продуктом інтелектуальної праці великої кількості людей. У сучасній літературі підкреслюється, що сама людина для збереження статусу «людини розумної» має набувати статусу «людини інформаційної» [1, с. 9].

Захист інформаційної безпеки є складовою системою відносин, що містить цілий комплекс векторів державної політики і зумовлена специфікою об'єктів інформаційної безпеки. При цьому є два комплекси питань, які диференціюються відповідно до природи правових норм, що становлять їх нормативно-правову базу. По-перше, це інформаційна безпека людини і суспільства, яка ґрунтується на конституційних правах особи і вимірюється ступенем її свободи, гарантіями від втручання держави та інших осіб, а також можливостями самореалізації й самовизначення. По-друге, це інформаційна безпека держави, яка пов'язана із застосуванням обмежень, заборон та жорсткою законодавчою регламентацією, невід'ємним елементом яких є сила державного примусу [2].

Слід зазначити, що відповідно до законодавства України, відповідальність за порушення законодавства про інформацію несуть особи, винні у вчиненні таких правопорушень: 1) необґрунтована відмова від надання відповідної інформації; 2) надання інформації, що не відповідає дійсності; 3) поширення відомостей, що не відповідають дійсності, ганьблять честь і гідність особи; 4) порушення порядку зберігання інформації; 5) умисне знищення інформації; 6) розго-

лошення державної або іншої таємниці, що охороняється законом.

Без відповіді часто залишаються питання яким чином можна регулювати Інтернет та інші види медіа-простору щоб уникнути інформаційної злочинності та за якими критеріями можна визначити «інформаційного злодія».

Загалом, до комп'ютерних злочинів можна віднести такі види злочинів, які посягають на безпечне функціонування комп'ютерів і комп'ютерних мереж, а також на оброблювані ними дані. Таким чином, комп'ютерний злочин – це різновид кіберзлочину.

Конвенція Ради Європи про кіберзлочинність визначає чотири види комп'ютерних злочинів «в чистому вигляді»: незаконний доступ (ст. 2); незаконний перехоплення (ст. 3); втручання в дані (ст. 4); втручання в систему (ст. 5). Саме ці чотири види кіберзлочинів є «комп'ютерними», інші – це або пов'язані з комп'ютером (computer-related), або вчинені за допомогою комп'ютера (computer-facilitated) злочину. До них відносяться: злочини, в яких комп'ютер є знаряддям (електронні розкрадання, шахрайства тощо); діяння, при вчиненні яких комп'ютер є засобом (наприклад, розміщення на сайтах дитячої порнографії, інформації, що розпалює національну, расову, релігійну ворожнечу тощо).

Останні два види кіберзлочинів є об'єктом дискусій. Деякі зарубіжні дослідники, наприклад, вважають, що дані злочини – не більше ніж протиправні діяння, вчинені за допомогою сучасних засобів, вони охоплюються складами національних кримінальних кодексів і не є новими категоріями злочинів. Інші вважають, що кіберзлочини – якісно нова категорія злочинів, що вимагає прийняття нових норм, освоєння нових методів розслідування, що передбачає міжнародне співробітництво в боротьбі з цим явищем.

Підсумовуючи вищевикладене, варто зазначити, на сьогоднішній день у злочинному світі спостерігається нова тенденція: організовані злочинні формування активно освоюють «кіберпростір», відчувши тиск правоохоронних органів на «традиційні» сфери злочинного бізнесу. За оцінками експертів, нині комп'ютерна злочинність набуває такого розвитку, що при її ігноруванні в подальшому виникає проблема, щодо загрози окремим інтересам не тільки якоїсь конкретної людини, соціальним приватним та державним структурам, а й національній безпеці окремих держав і безпеці людства в цілому.

Список використаних джерел

1. Монахов В. Н. СМИ и Интернет: проблемы правового регулирования / В. Н. Монахов ; отв. ред. М. В. Горбаневский. – М. : Экспресс, 2003. – 320 с.
2. Інформаційна безпека [Електронний ресурс] // Jure : Український юридичний портал. – Режим доступу: <http://jure.in.ua/tema-9-informatsijna-bezpeka>.

Науковий керівник: **Цвіркун Наталія Юріївна**, викладач кафедри кримінального права та кримінології факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, Харків, Україна.

Одержано 22.04.2016

УДК 343.914(477)

Марина Вадимівна ДЖЕГЛАВА,

курсант 3 курсу факультету № 1 Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, Дніпропетровськ, Україна

СУЧАСНИЙ СТАН ЖІНОЧОЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ

На сьогоднішній день злочини, вчинені жінками, є актуальним питанням для кримінологів. Соціально-економічна і політична нестабільність, кризовий стан економічного та соціально життя зробили людей надто жорстокими і уразливими. «Безробіття має жіноче обличчя,» – дане висловлювання стає все більш актуальним в умовах сьогодення, коли найпростішим і найдоступнішим засобом задоволення своїх матеріальних потреб стає саме вчинення злочину.

Вважалося, що жінки, як правило, не являють собою великої суспільної небезпечності, не здійснюють помітного впливу на криміногенну обстановку. Однак поглиблене вивчення проблеми показало, що вона не така вже і проста, оскільки жіноча злочинність має тенденцію до зростання, а її стан слугує одним із критеріїв морального здоров'я суспільства.

Жінка є берегинею домашнього вогнища, впливає на поведінку чоловіка та виховання дітей, переважно саме вона визначає відносини в родині. Тому без перебільшення можна сказати, що залучення жінки до злочинної діяльності та поширеність жіночої злочинності впливає на моральний стан суспільства суттєвіше, ніж поширення чоловічої злочинності.

Слід відмітити, що проблему жіночої злочинності неодноразово досліджували у своїх наукових працях вітчизняні та зарубіжні науковці. Розгляд питання жіночої злочинності було започатковано класиками, зокрема Ч. Ломброзо, який у своїй роботі «Жінка – злодійка та повія» висвітлював дане явище. Він стверджував, що жіноча злочинність – це складова частина всієї злочинності, яка підкоряється її загальним закономірностям та змінам [1]. Сучасними дослідниками проблеми жіночої злочинності є Ю. М. Антонян, М. І. Бажанов, О. М. Бандурка, В. С. Батиргарєєва, А. Б. Блага, А. А. Габіані, В. О. Глушков, В. В. Голіна, Б. М. Головін, М. М. Голоднюк, І. М. Даньшин, О. М. Джуца, В. М. Зирянов, А. Ф. Зелінський, В. С. Зеленецький та ін. Однак, попри це, на сьогодні існує значна нестача інформації щодо стану жіночої злочинності.

Жіноча злочинність – складова частина всієї злочинності і підкоряється її загальним закономірностям та змінам. Вона являє собою сукупність злочинів, які вчиняються жінками, хоча у Кримінальному кодексі України (далі – КК України) передбачений тільки один склад злочину (ст. 117 КК України), спеціальним суб'єктом якого є тільки жінка (вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини).

Злочинність жінок тісно пов'язана із загальною злочинністю, а отже має кількісні та якісні показники, які суттєво відрізняються від показників чоловічої злочинності.

Стосовно кількісного показника, то значний інтерес викликає коефіцієнт злочинної активності жінок, питома вага останніх, які скоїли злочин, є значно меншою ніж питома вага чоловіків – злочинців, при

цьому частка жінок у населенні країни становить більше половини. Співвідношення жіночої та чоловічої злочинності нині становить 1:7 (у розвинених країнах злочини жінок становлять від 17 % у США до 25 % у ФРН і Нідерландах) [3, с. 276].

Можна назвати дві сфери суспільного життя, де жіноча кримінальна активність виявляється найяскравіше. По-перше, це сфера побуту, де жінок штовхають на вчинення злочину негативні обставини сімейно-шлюбних, родинних і сусідських стосунків. Сімейно-побутова сфера є традиційно «жіночою». У цій сфері жінки здебільшого вчиняють такі насильницькі злочини, як: вбивство, у тому числі своєї новонародженої дитини, нанесення тілесних ушкоджень і хуліганство. У дослідженні А. Бова, яке ґрунтувалося на вибірковому вивченні кримінальних справ і результатах опитування осіб, які відбували покарання за злочини, вчинені у сімейній сфері, докладно розглянуті соціальні та психологічні особливості осіб чоловічої та жіночої статі, котрі брали участь у сімейних конфліктах. Виявилось, що у підгрупі жінок-чоловіковбивць (8 % злочинів від кількості вчинених вбивств у сім'ї) реаліями сімейного життя були: недостатня забезпеченість чоловіка грошима (75 %); пияцтво чоловіка (44 %); житлова невлаштованість (28 %); перевага зарплати дружини над зарплатою чоловіка (22 %); розходження у поглядах подружжя щодо розподілу домашніх обов'язків (19 %); недостатня авторитарність чоловіка (5–16 %) [4, с. 15]. Отже, у жіночій насильницькій злочинності на побутовому ґрунті особливу роль відіграють соціально-економічні та психологічні чинники. Серед мотивів вбивства жінками своїх чоловіків слід назвати самоствердження (33 % осіб), прагнення позбутися турбот (32 %), намагання перешкодити залишенню сім'ї (19 %), ревності (14 %), користь (2 % жінок, які вбили своїх чоловіків) [5, с. 37].

По-друге, це сфера, де жінка виконує свої професійні функції, передусім такі, які пов'язані з можливістю вільного доступу до матеріальних цінностей. Це, насамперед: сфера торгівлі, громадського харчування, медицини, освіти, банківська сфера, легка промисловість. Жінки найчастіше вчиняють такі корисливі злочини: розкрадання майна, привласнення, розтрата або зловживання посадовим становищем, обман покупців, хабарництво та ін. [3, с. 277].

Соціальна активність жінок має зворотним боком збільшення їхньої частки у посадових, господарських та майнових злочинах. Так, поширення останнім часом впливу жінок у господарській діяльності призвело до збільшення кількості службових злочинів, насамперед, зловживання владою та службовим становищем, службова недбалість.

У зв'язку із значним поширенням жіночої протитуції, збільшилась кількість жінок, які притягують-

ся до кримінальної відповідальності за зараження іншої особи ВІЛ-інфекцією, венеричними хворобами. Підтвердженням цього є статистичні дані, які характеризують негативну тенденцію щодо злочинів, передбачених ст. 130 КК України: так, у 2014 році зареєстровано 7 злочинів, у 2015 році цей показник становить 14 злочинів, у січні 2016 року не зафіксовано правопорушень, відповідальність за які передбачена КК України, а у лютому відповідного року – 2 злочини [6].

Отже, в основі жіночої злочинності лежать певні явища і процеси, а саме: 1) активна участь жінок у суспільному виробництві; 2) ослаблення соціальних інститутів, і в першу чергу сім'ї; 3) підвищена напруженість у суспільстві, виникнення в ньому конфліктів і ворожості; 4) зростання антигромадських явищ.

Вивчення особи жінки-злочинниці має важливе значення для пізнання причинно-наслідкових зв'язків, які лежать в основі жіночої злочинності і забезпечують застосування відповідних попереджувальних заходів. Даній категорії осіб властиві як деякі загальні для всіх злочинців риси, так і специфічні, що виділяють їх з основної маси правопорушників. На думку дослідників, біологічні особливості жінок, обумовлюючи або в деяких випадках обмежуючи кількісні показники окремих видів злочинів, не виступають головними у поясненні детермінації злочинів. І все ж не можна не враховувати те, що жінки виявляються, наприклад, менш захищеними психологічно від різних ускладнень в їхньому житті. Основну масу злочинниць, які перебувають у місцях позбавлення волі, становлять жінки віком від 20 до 40 років, що пов'язано зі зміною соціального статусу жінок, їх соціальною незахищеністю, безробіттям, посадовим становищем та становищем у сім'ї. Понад третина жінок одружені, інші – незаміжні або вдови. Для жінок-злочинниць характерна середня і середня спеціальна освіта. Зростає кількість злочинниць, які мають вищу освіту. Переважна більшість жінок працездатні, та мешкають у містах (приблизно ¾).

Головну роль у запобіганні жіночій злочинності відіграють соціально-економічні, культурно-виховні, організаційно-управлінські та інші заходи, які є основою для оптимального вирішення проблеми поєднання суспільних, виробничих і сімейно-побутових

інтересів жінок для загальносоціального запобігання злочинності. Обмеження й усунення криміногенного сімейного неблагополуччя, віктимності, впливу кримінальної субкультури, алкоголізму, наркоманії, бездоглядності дітей, бродяжництва тощо – шлях до скорочення жіночої злочинності. Мета запобіжних заходів – усунути умови, що сприяють виникненню злочинної мотивації, і спонукати особу до добровільної відмови від злочинної діяльності. Для профілактики злочинів, вчинених жінками, необхідно сприяти створенню антикризових, реабілітаційних, інших спеціалізованих центрів, де соціально неадаптовані жінки можуть одержати притулок, психотерапевтичну та медичну допомогу, допомогу у працевлаштуванні тощо. Основоположними принципами запобігання вчиненню злочинів та правопорушень жінками можуть виступати такі, як гуманність та милосердя, виховання жіночого, а не чоловічого типу поведінки, покращення побутових умов життя, зміцнення сім'ї, поліпшення умов праці жінок з тим, щоб завантаженість на роботі не заважала догляду за дітьми або повноцінному відпочинку.

Зрозуміло, що позбутися такого явища, як жіноча злочинність, неможливо. Проте державі та суспільству потрібно попрацювати в цьому напрямі, оскільки жінка повинна бути берегинею людського роду, а не знищувати його. Запобігання жіночій злочинності дозволить укріпити законність і правопорядок у нашій молодій державі, очистити етичну атмосферу в суспільстві і поліпшити виховання підростаючого покоління.

Підводячи підсумок, зазначимо, не зважаючи на те, що жінок більше ніж чоловіків, жіноча злочинність у декілька разів менша ніж злочинність серед чоловіків. У зв'язку з цим, жіночій злочинності не приділяють достатньої уваги, оскільки вважають її вторинною по відношенню до чоловічої злочинності. Однак слід мати на увазі, що саме жіноча злочинність останнім часом набирає темпи зростання в порівнянні з чоловічою злочинністю. У зв'язку з цим, є підстави стверджувати, що дослідження тенденцій жіночої злочинності та вироблення на цій підставі практичних заходів протидії є перспективним напрямком подальших кримінологічних досліджень та діяльності органів національної поліції.

Список використаних джерел

1. Ломброзо Ч. Женщина – преступница и проститутка/ Чезаре Ломброзо. – Ставрополь : Изд-во А. А. Торбы, 1991. – 224 с.
2. Кримінологія. Загальна та Особлива частини : підручник / [І. М. Даньшин, В. В. Голіна, М. Ю. Валуйська] ; за заг. ред. В. В. Голіни. – 2-ге вид. перероб. і допов. – Харків : Право, 2009. – 288 с.
3. Глушков В. О. Кримінологія : підручник / В. О. Глушков, А. Й. Міллер ; за заг. ред. О. М. Джужи. – Київ : Юрінком Інтер, 2002. – 414 с.
4. Бова А. Кримінологія гендера: дослідження подружнього насильства / А. Бова // Український соціум. – 2004. – № 2 (4). – С. 13–20.
5. Преступность среди социальных подсистем. Новая концепция и отрасли криминологии / Г. Н. Горшенков, П. А. Кабанов, Г. Л. Касторский и др. ; под ред. Д. А. Шестакова. – СПб. : Юрид. центр Пресс, 2003. – 353 с.
6. [Статистичні дані за 2016 рік] [Електронний ресурс] // Генеральна прокуратура України : [офіц. сайт]. – Режим доступу: http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=112755&lbid=100820.

Науковий керівник: **Руфанова Вікторія Миколаївна**, старший викладач кафедри кримінального права та кримінології факультету № 3 Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, Дніпропетровськ, Україна.

Одержано 20.04.2016

Анастасія Олександрівна ДЗЮБА,
студентка 3 курсу юридичного факультету Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна, Харків, Україна

АГРЕСІЯ ЯК ЗЛОЧИН ЗА МІЖНАРОДНИМ І НАЦІОНАЛЬНИМ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОМ

1. У кримінально-правовій площині феномен агресії розглядається щонайменше у двох основних значеннях. По-перше, як фізичні або вербальні негативні дії, результатом яких є заподіяння шкоди. Їх крайнім, найбільш небезпечним проявом є насильство [1, с. 25]. По-друге, агресія має й інше значення – як один з найтяжчих злочинів, що посягають на міжнародний мир, на безпеку людства [2, с. 249]. В цьому (другому) аспекті агресія відображається одночасно у нормах внутрішнього кримінального права України, а також в деяких міжнародно-правових документах. Таким чином, вона класифікується в кримінальному праві (національному й у міжнародному) як міжнародний злочин. При цьому визнання дій, подібних до агресії, неприпустимими у міждержавних відносинах, є давнім принципом європейських народів: ще за римським правом вважалося, що війна повинна мати лише *justa causa*, тобто визначену благородну причину [3, с. 72].

2. Про високу небезпечність такого злочину свідчить, зокрема, охоплення агресії юрисдикцією Міжнародного кримінального суду (далі – МКС), на що вказано у п. d ч. 1 ст. 5 Статуту цієї установи міжнародної кримінальної юстиції [4]. Зважаючи на тяжкість агресії як міжнародного злочину, її національно-правова криміналізація є необхідним елементом участі України в запобіганні йому, у боротьбі із ним. Це завдання відповідає й ідеям забезпечення всесвітнього миру, закріпленим в найбільш важливих документах світової спільноти. Так, в Статуті ООН проголошено, зокрема, принципи незастосування сили і погрози силою у міжнародних відносинах; непорушності державних кордонів [5].

3. У Конституції України норми міжнародного права визнані частиною національного законодавства, а в ст. 3 Кримінального кодексу України (далі – КК) визнано необхідність забезпечувати відповідність його норм тим міжнародним договорам, які ратифіковано нашою державою (принцип міжнародно-правової відповідності кримінального законодавства [6, с. 152, 153]). Таким чином, крім загального визнання високої небезпеки агресії як злочину, вітчизняний законодавець зобов'язаний належним чином сконструювати відповідний склад злочину, описати його ознаки в заборонних кримінально-правових нормах. Порівняльний аналіз дозволяє вважати такими нормами ст. 437 «Планування, підготовка, розв'язування та ведення агресивної війни», яка передбачає покарання (позбавлення волі на строк від семи до дванадцяти років) за планування, підготовку або розв'язування агресивної війни чи воєнного конфлікту, за участь у змові, що спрямована на вчинення таких дій, а також за ведення агресивної війни або агресивних воєнних дій (покарання – позбавлення

волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років) і ст. 436 КК «Пропаганда війни», за якою публічні заклики до агресивної війни або до розв'язування воєнного конфлікту, а також виготовлення матеріалів із закликами до вчинення таких дій з метою їх розповсюдження або розповсюдження таких матеріалів караються виправними роботами на строк до двох років або арештом на строк до шести місяців, або позбавленням волі на строк до трьох років [7]. Отже, центральними поняттями при національно-правовій кваліфікації агресії виступають такі, як агресивна війна й інші протиправні дії, які пов'язані з нею.

4. В Україні національними органами охорони правопорядку й судами норми міжнародно-правових актів (не лише рекомендаційних, але й обов'язкових для виконання) для кваліфікації й реалізації кримінальної відповідальності за певне суспільно небезпечне діяння безпосередньо не використовуються. Як наголошує О. О. Житний, до набрання нормами міжнародно-правих актів форми закону України про кримінальну відповідальність (тобто до національно-правової імплементації) при кваліфікації злочинів, призначенні покарання, при визначенні інших кримінально-правових наслідків злочину вони безпосередньо не застосовуються [6, с. 287–288]. Звернення ж до міжнародно-правової нормативної бази свідчить, що в цій частині регламентації відповідальності за агресію існує чимало пробілів, невіршених питань. Так, найбільш повним вважається визначення злочину агресії в сформульовано у Резолюції 3314 (XXIX) Генеральної Асамблеї ООН від 14.12.1974 (вторгнення або напад збройних сил держави на територію іншої, будь-яка воєнна окупація, будь-яка анексія із застосуванням сили території іншої держави або її частини, бомбардування збройними силами держави території іншої держави, блокада портів або берегів держави збройними силами іншої держави і т. ін.) [8]. Водночас, зазначене рішення не має загальнообов'язкової сили, а тому носить для національного законодавця (парламенту України) лише рекомендаційний характер. Передбачений в ньому перелік форм агресії не є вичерпним (має орієнтовний характер). Крім того, воно сформульоване з розрахунком на дії держави, і засуджує акт агресії одних суб'єктів міжнародного права проти інших. Агресія (а також геноцид, воєнні злочини, злочини проти людяності, злочини проти персоналу ООН і пов'язаного з нею персоналу) визнається злочином проти миру і безпеки людства й у розробленому Комісією з міжнародного права ООН проекті Кодексу злочинів проти миру і безпеки людства [9]. Водночас, цей документ, як відомо, після його розробки не набув юридичної сили міжнародно-правового акту. Таким чином, на час ухвалення КК вітчизняний законодавець по суті не мав

обов'язкового «матеріалу» для імплементації положень міжнародного права у КК України. Цим можна пояснити розбіжності у нормах цього закону, які забезпечують кримінально-правову заборону агресії, порівняно із міжнародно-правовою інтерпретацією цього злочину. Водночас, зважаючи на доповнення у 2010 р. Статуту МКС новою нормою – ст. 8 bis, в якій

визначено ознаки й форми злочину агресії (в основі якої лежить концепція, закладена у згаданій вище Резолюції ООН) [2, с. 262–263], в кримінальному праві України має бути продовжена розробка складів злочинів агресії, що забезпечить подальший процес узгодження внутрішнього й міжнародного кримінального права, які передбачають відповідальність за неї.

Список використаних джерел

1. Храмцов О. М. Кримінально-правове та кримінологічне забезпечення охорони особи від насильства : монографія / О. М. Храмцов. – Харків : НікаНова, 2015. – 471 с.
2. Мохончук С. М. Злочини проти миру та безпеки людства: генезис, еволюція, сучасна регламентація у кримінальному праві і законі : монографія / С. М. Мохончук. – Харків : Право, 2013. – 528 с.
3. Ролінський В. І. Сучасний стан і розвиток міжнародного кримінального права / В. І. Ролінський // Південноукраїнський правничий часопис. – 2007. – № 1. – С. 71–74.
4. Римський статут Міжнародного кримінального суду : від 17 лип. 1998 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588.
5. Устав Організації Об'єднаних Націй и Устав Международного Суда : от 26 июня 1945 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010.
6. Житний О. О. Кримінальне право України в міжнародному вимірі (порівняльно-правовий аналіз) : монографія / О. О. Житний. – Харків : Одиссей, 2013. – 376 с.
7. Кримінальний кодекс України : закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
8. Определение агрессии : утв. резолюцией 3314 (XXIX) Генеральной Ассамблеи ООН от 14 дек. 1974 г. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/aggression.shtml.
9. Проект кодекса преступлений против мира и безопасности человечества [Електронний ресурс] // Конференции и соглашения : [офіц. сайт] / Организация Объединенных Наций. – Режим доступу: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/code_of_offences.shtml.

Науковий керівник: **Житний Олександр Олександрович**, професор кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, доктор юридичних наук, професор, Харків, Україна.

Одержано 22.04.2016

Роман Сергійович ЄРЬОМЕНКО,

курсант 2 курсу факультету № 2 Харківського національного університету внутрішніх справ,
Харків, Україна

ЗНИЖЕННЯ ВІКУ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЯК НЕОБХІДНИЙ КРОК В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ

Суспільство будь-якої держави безперервно еволюціонує, нові технології, досягнення у всіх сферах життєдіяльності стимулюють таке явище в суспільстві як акселерація. Діти набагато раніше досягають віку статевого дозрівання і швидше проходять стадію дитинства, швидко переростають підлітковий етап і стають дорослими особами, здатними усвідомлювати всі наслідки своїх діянь. На жаль, це явище має як позитивну так і негативну сторону. Звичайно за таких умов діти швидше навчаються, адаптуються і починають раніше трудитися заради свого майбутнього, своєї родини, своїх близьких, своєї держави. Але тим самим зростає ризик впливу ЗМІ та негативних факторів на свідомість дитини, тому що особа має набагато менше часу на формування певних життєвих принципів та переконань. Кримінально-правова наука не може залишити цей факт без уваги при розгляді питання про вік з якого може наставати кримінальна відповідальність. Багато європейських країн вже прийняли до уваги такі зміни в суспільстві і відредагували законодавство враховуючи ці обставини. Я вважаю, що Україна вже запізнюється з пониженням віку кримінальної відповідальності. Доки не буде знижено вік кримінальної відповідальності – на вулицях нашої держави будуть і надалі безкарно перебувати, хоча і молоді але суспільно небезпечні особи, які здатні на вбивство, грабіж, зґвалтування, розповсюдження наркотиків тощо. Не можна залишати такі кримінальні елементи в суспільстві, тому що, як правило саме «погані» діти користуються авторитетом між своїми однолітками, а це вже може призвести до значного зростання рівня злочинності в нашій країні.

Вік є однією з центральних характеристик особистості яка встановлює багато інших властивостей такої особи, це потреби, інтереси, соціальний статус тощо. Як зазначає І. С. Кон, між віком і соціальними можливостями особистості є зв'язок. Це виражається у ймовірному розвитку для такого віку, що прямо або опосередковано визначають статус, рід діяльності, діапазон соціальних ролей [1, с. 7].

В сучасній науковій літературі розрізняють вік не тільки як хронологічну властивість, але і як біологічну (функціональну), психічну, соціальну (громадську) [2].

У вітчизняній літературі раніше було прийнято такий хронологічний поділ віку людини: вік новонародженого (до 1 року), раннє дитинство (від 1 до 3 років), дошкільне дитинство (від 3 до 7 років), шкільне дитинство (від 7 до 9 років), підліток (від 10 до 14 років), юнацтво (від 15 до 17 років).

Але нові дослідження свідчать про переміщення на один рік менше кожної стадії починаючи з шкільного дитинства, про це може свідчити навіть вік ди-

тини з якого батьки відправляють її навчатися до школи, за загальною сучасною нормою це шість років, а іноді навіть п'ять [3, с. 180].

В зв'язку з темою дослідження мене цікавить саме вік підлітковий, який можна відряховувати з 12 років. Цей вік відноситься к так званим критичним періодам життя людини або вікової кризи. Прояв підліткової кризи виражається в занадто підвищеному бажанні до самовираження, постійні протиріччя з дорослими яке не рідко переростає до серйозних конфліктів, постійні протистояння з однолітками, порушення соціальної адаптації яка виявляється в порушенні звичаєвих норм, норм моралі і дедалі частіше норм права [4, с. 572].

Як зазначав відомий російський педагог В. А. Сухомлинський для цього періоду розвитку дитини характерними є наступні протиріччя: бажання і одночасне невміння самоствердитись; багатоманітність бажань і обмеженість сил, досвіду, можливостей для їх втілення; романтична захопленість та грубі поступки, моральне нехлюйство. Ці протиріччя в процесі розвитку або згладжуються, або загострюються і призводять до серйозних проблем підлітків у соціумі [5, с. 74].

Вік накладає відбиток на характер суспільно небезпечних діянь, які вчиняють підлітки. Так для дітей, що не досягли одинадцяти років характерні такі правопорушення: крадіжка, знищення чужого майна, вандалізм; для осіб, віком від одинадцяти до тринадцяти років: окрім вищезазначених суспільно небезпечних діянь, властиві грабежі, заволодіння чужим транспортним засобом, нанесення тяжких тілесних ушкоджень, зґвалтування, вбивство. Варто зазначити, що чим менший вік підлітків, тим частіше вони вчиняють злочини групами [6, с. 711].

Кримінальний кодекс України передбачає дві вікові категорії – це загальна і спеціальна (знижена). Коли я говорю про зниження віку кримінальної відповідальності – маю на увазі саме знижений вік, який на сьогодні становить 14 років, а перелік протиправних діянь, за які особа притягається до відповідальності в цього віку зазначені в ч. 2 ст. 22 КК України, до цього переліку віднесені особливо тяжкі і тяжкі злочини, а також злочини які є найпоширенішими в даній категорії осіб. Але якщо звернутися до законодавства інших країн, то можна побачити, що у багатьох з них вік з якого настає кримінальна відповідальність є нижчим. Так наприклад у Франції вік з якого настає кримінальна відповідальність дорівнює 13 років, у Японії – 14 років, в Англії – від 10 років.

При вирішенні питання віку з якого особа може бути притягнута до кримінальної відповідальності не можна залишити без уваги рекомендації міжнародних організацій. Так згідно зі статтею 40 Конвенції з

справ дитини, державам – учасникам рекомендується встановлювати такий мінімальний вік, нижче за котрий діти не можуть порушити кримінальне законодавство. В Зауваженні загального порядку № 10 Комітет з прав дитини визначає, що «мінімальний вік з якого настає кримінальна відповідальність, який є нижчим за 12 років, розглядається Комітетом як такий, що не є міжнародно-допустимий» [7, ст. 32]. З цього можна зробити висновок, що міжнародна громада вважає вік 12 років допустимим для того, щоб особа могла понести кримінальну відповідальність.

Аналіз мінімального віку настання кримінальної відповідальності в період з 2009 року виявив, що на даний момент 55 держав зберігають застосування принципу *doli incarsa* [8]. Комітет з прав дитини встановив, що ця практика має на увазі правило застосування більш низького віку настання кримінальної відповідальності за більш тяжкі злочини. Я вважаю, що такий метод є доцільним і справедливим.

Коли я розглядаю питання зниження віку кримінальної відповідальності, то в першу чергу маю на увазі цю межу як превентивний захід. Якщо особа буде знати, що за її протиправне діяння неминуче настане відповідальність, то вона буде намагатися діяти у рамках закону. Але якщо підліток з деформованою правовою свідомістю буде впевнений в своїй безкарності, то зможе спокійно зневажати встановлений порядок і вчиняти нові й нові правопорушення. Така «дитина» становить загрозу для всіх суспільних відносин які поставлені під охорону держави.

На мою думку ті заходи виховного характеру, які застосовуються на сьогоднішній день є не ефектив-

ними та застарілими, не здатними виправити малолітнього злочинця. Звичайно знижений вік не означає, що будь якого малолітнього правопорушника потрібно кидати за ґрати, це повинен бути крайній захід який застосовується лише за особливо тяжкі або найбільш розповсюдженні злочини. В умовах які склалися ми повинні розуміти, що зниження віку кримінальної відповідальності це необхідний крок для встановлення порядку і законності в державі.

Звичайно якщо закріпити знижений вік кримінальної відповідальності, потрібно терміново і невідкладно реформувати заклади в яких будуть відбувати покарання малолітні особи. Такі заклади повинні в першу чергу виховувати особу як законослухняного громадянина, а не ще дужче руйнувати його правосвідомість і розвивати правовий нігілізм. Катастрофічною є статистика, що лише дві з десяти осіб які відбували покарання в місцях позбавлення волі для неповнолітніх стають на шлях виправлення. Такий стан речей абсолютно не допустимий в демократичній, правовій і соціальній державі!

Таким чином, я вважаю, що в умовах прискороного статевого дозрівання і загального розвитку людини зниження віку з якого особа може бути притягнута до кримінальної відповідальності є необхідною умовою для виховання та контролювання підлітків у рамках правового поля. Але втілити цю ідею в життя можна лише після проведення повномасштабної, докорінної реформації виховних закладів для злочинців-неповнолітніх. В протилежному випадку наша держава отримає ще більше кримінальних елементів, ніж на сьогоднішній день.

Список використаних джерел

1. Кон И. С. Психология ранней личности / И. С. Кон. – М. : Просвещение, 1989. – 256 с.
2. Кроник А. А. Психологический возраст личности / А. А. Кроник, Е. И Головаха. – СПб. : Прогресс, 2012. – С. 246.
3. Практическая психология образования : учеб. пособ. для вузов / под ред. И. В. Дубровиной. – СПб. : Сфера, 2009. – 592 с.
4. Ганаева Е. Э. Проблемы возраста уголовной ответственности / Е. Э. Ганаева [Электронный ресурс] // Молодой ученый. – 2015. – №22. – С. 572-574. – Режим доступа: <http://www.moluch.ru/archive/102/23034>.
5. Сухомлинский В. А. Рождение гражданина / В. А. Сухомлинский. – М. : Молодая гвардия, 1971. – 336 с.
6. Айсханова Е. С. Криминологическая характеристика лиц, совершающих общественно опасные деяния (проступки) до достижения возраста уголовной ответственности [Электронный ресурс] / Е. С. Айсханова // Молодой ученый. – 2015. – № 23. – С. 711–713. – Режим доступа: <http://www.moluch.ru/archive/103/23826>.
7. Права детей в рамках отправления правосудия в отношении несовершеннолетних : Замечание общего порядка Комитета ООН по правам ребенка № 10 (2007) : CRC/C/GC/10, 25 апр. 2007 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://mosmediator.narod.ru/index/0-389>.
8. Cipriani D. Children's Rights and the Minimum Age of Criminal Responsibility: A Global Perspective / Don Cipriani. – Routledge, 2009. – 252 p. – Укр.: Права дітей, мінімальний вік настання кримінальної відповідальності: глобальна перспектива.

Науковий керівник: **Володавська Олена Сергіївна**, доцент кафедри кримінального права та кримінології факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент, Харків, Україна.

Одержано 22.04.2016

УДК 347.965.4

Ярослав Олегович ЗАКОМОРНИЙ,

курсант 2 курсу факультету № 2 Харківського національного університету внутрішніх справ,
Харків, Україна

ПИТАННЯ ВИЗНАННЯ АДВОКАТА ОСОБОЮ, ЯКА НАДАЄ ПУБЛІЧНІ ПОСЛУГИ

Корупція в Україні є однією з найважливіших проблем, яка впливає, зокрема, на економіку, політику, управління, соціальну і правову сфери, громадську свідомість, міжнародні відносини. Тому питання кримінальної відповідальності за корупційні правопорушення завжди є актуальними.

З набранням чинності Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» від 07.04.2011 Розділ XVII КК України має назву «Злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг» [1]. Тобто законодавцем була встановлена окрема кримінальна відповідальність осіб, які надають публічні послуги.

Згідно зі ст. 365² КК України (зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги) до кримінальної відповідальності притягаються аудитор, нотаріус, оцінювач, уповноважена особою або службова особа Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, інша особа, яка не є державним службовцем, посадовою особою місцевого самоврядування, але здійснює професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг, у тому числі послуг експерта, арбітражного керуючого, незалежного посередника, члена трудового арбітражу, третейського судді [2].

Суб'єктом підкупу особи, яка надає публічні послуги (ст. 368⁴ КК України) визнаються аудитор, нотаріус, оцінювач, інша особа, яка не є державним службовцем, посадовою особою місцевого самоврядування, експерт, арбітражний керуючий, незалежний посередник, член трудового арбітражу, третейський суддя [2].

У п. б ч. 2 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції» надається перелік, осіб, які надають публічні послуги: аудитор, нотаріус, оцінювач, а також експерт, арбітражний керуючий, незалежний посередник, член трудового арбітражу, третейський суддя під час виконання ним цих функцій, інші особи, визначені законом [3].

Окрім законодавчих актів визначення публічних послуг надається у науковій літературі.

Публічні послуги – спосіб обслуговування громадян (мається на увазі безпосередня взаємодія з громадянами при їх зверненні та прийомі) [4, с. 56–57].

Публічні послуги – це послуги, що уособлюють позитивне державне управління. У даному випадку будуть важливі наслідки, на досягнення яких спря-

мований адресат надання послуги – суб'єкт, що отримує поліпшення власного становища після споживання очікуваної послуги, а не той, хто звертається за послугою [5, с. 32].

Хотілось би відмітити, що проаналізовані вище закони не включають до переліку осіб, які надають публічні послуги адвоката.

Адвокат при виконанні свої діяльності користується обширним переліком прав, наданих йому клієнта в суді, збирати докази, запитувати та отримувати документи в посадових осіб та інше. Крім того, за втручання в діяльність адвоката передбачена кримінальна відповідальність, що дозволяє йому здійснювати захист інтересів певних осіб [6, с. 7-8].

Згідно п. 1 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», адвокат – фізична особа, яка здійснює адвокатську діяльність на підставах та в порядку, що передбачені цим Законом [7]. Адвокатом може бути фізична особа, яка має повну вищу юридичну освіту, володіє державною мовою, має стаж роботи в галузі права не менше двох років, склала кваліфікаційний іспит, пройшла стажування (крім випадків, встановлених цим Законом), склала присягу адвоката України та отримала свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю [7].

Адвокатура України – недержавний самоврядний інститут, що забезпечує здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги на професійній основі, а також самостійно вирішує питання організації і діяльності адвокатури в порядку, встановленому цим Законом [7].

У всіх демократичних країнах світу адвокатура займає своє почесне місце в системі правосуддя. Адвокати мають можливість активно використовувати свої права, передбачені Законом на всіх стадіях кримінального процесу, відстоювати інтереси своїх довіритель в різноманітних державних установах.

В принципах визначення ролі адвокатури в громадському та державному механізмі не залишилась осторонь і Україна. В ст. 59 Конституції нашої держави містяться положення відносно прав громадян та їх інтересів, в тому числі і безоплатну [8, с. 46].

З вищевикладеного можна зробити висновок, що адвоката слід визнавати особою, яка надає публічні послуги. Слід внести зміни до ст. 365² КК України та ст. 368⁴ КК України та доповнити перелік осіб, які надають публічні послуги вказівкою на адвоката.

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення : закон України від 7 квіт. 2011 р. № 3207-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3207-17>.

2. Кримінальний кодекс України : закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
3. Про запобігання корупції : закон України від 14 жовт. 2014 р. №1700-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.
4. Шаров Ю. П. Муніципальні послуги: шлях до високої якості : монографія / Ю. П. Шаров, Д. В. Сухінін. – Мелітополь : Видав. будинок ММД, 2008. – 136 с.
5. Публичные услуги: правовое регулирование (российский и зарубежный опыт) : сборник / под. общ. ред. Е. В. Гриценко, Н. А. Шевелевой. – М. : Волтерс Клувер, 2007. – 256 с.
6. Белик А. С. Кто такой адвокат и как правильно сделать выбор защитника / А. С. Белик. – Днепропетровск : Лира, 2012. – 112 с.
7. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : закон України від 5 лип. 2015 р. № 5076-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>.
8. Голянд Е. И. Моя профессия – АДВОКАТ / Е. И. Голянд. – Харьков : Харьков юрид., 2008. – 144 с.

Науковий керівник: **Володавська Олена Сергіївна**, доцент кафедри кримінального права та кримінології факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент, Харків, Україна.

Одержано 20.04.16

Юрій Валерійович КОМПАНІЄЦЬ,

курсант 3 курсу факультету № 3 Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, Дніпропетровськ, Україна

ПРОТИДІЯ КРАДІЖКАМ, ПОЄДНАНИМ ІЗ ПРОНИКНЕННЯМ У ЖИТЛО

Злочини проти власності становлять основний масив зареєстрованих в Україні злочинів. За статистичними даними Генеральної прокуратури України за 2015 рік було вчинено 565182 кримінальних правопорушення, з них 362213 (64 % від усієї кількості злочинів) злочини проти власності, а тому вони значною мірою визначають структуру та стан злочинності у державі в цілому. Серед злочинів проти власності найпоширенішими є крадіжки 273629 (75,5 % від усіх злочинів проти власності) [1]. Крадіжка поєднана з проникненням в житло має підвищений ступінь суспільної небезпечності, оскільки вона одночасно посягає на відносини власності і недоторканість житла. Крадіжки із житла давно стали масовим явищем соціальної дійсності, що загрожує майновій і житловій безпеці значної частини населення. З огляду на кримінологічну географію вони поширені на всій території країни та вчиняються у будь-який час.

Крадіжка входить до системи загальнокримінальної корисливої злочинності, яка має багатовікову історію, сприяє накопиченню досвіду вчинення характерних для неї діянь та появі нових форм їх вчинення, розробці, закріпленню й розвитку традицій, звичаїв та системи поглядів, що виправдовують осіб, які вчиняють даний вид злочину, формуванню кримінальної субкультури та ін. Небезпечним слід визнати той факт, що сьогодні відбувається розширення соціальної бази корисливої злочинності. Так, низький рівень доходів переважної частини населення України змушує вдаватися до вчинення крадіжок із проникненням у житло все більшу кількість громадян України [2].

Відповідальність за даний злочин передбачено в ч. 3 ст. 185 Кримінального Кодексу України. Під крадіжкою згідно п. 3 постанови Пленуму Верховного Суду України № 10 «Про судову практику у справах про злочини проти власності» необхідно визнавати – викрадення, здійснюючи яке, винна особа вважає, що робить це непомітно для потерпілого чи інших осіб. Відповідно до п. 22 цієї постанови, під проникненням у житло, слід розуміти незаконне вторгнення до нього будь-яким способом (із застосуванням засобів подолання перешкод або без їх використання; шляхом обману; з використанням підроблених документів тощо або за допомогою інших засобів), який дає змогу винній особі викрасти майно без входу до житла [3].

Причиною, що породжує крадіжки є корислива мотивація, тобто бажання злочинця незаконно шляхом проникнення до житла, отримати різні блага, які мають певну цінність. Високу суспільну небезпечність становить те, що якщо особа вчинила даний злочин і залишилася не покараною, то потім така діяльність набуває системності та стає для нього своєрідною професією. Після цього такого злочинця все важче викрити та притягнути до кримінальної

відповідальності, оскільки він набуває певних навичок, у нього формується усталена злочинна спрямованість та орієнтація на заволодіння уже конкретними цінностями, з'являються певні зв'язки з особами, які займаються скупкою викраденого, а також він намагається як найкраще приховати вчинення даного злочину.

На нашу думку для протидії та мінімізації крадіжок поєднаних з проникненням в житло, органи Національної поліції повинні виконувати такі завдання:

1. Забезпечити належну охорону власності, шляхом збільшення нічних патрулів, встановленням камер відеоспостереження, ліхтарів нічного освітлення, тощо.

2. Створити структурний орган, який буде розробляти та впроваджувати на основі аналізу криміногенної обстановки, причин та умов вчинення такого злочину – засоби та заходи, які об'єктивно перешкоджають здійсненню цих злочинів з урахуванням територіальних особливостей, особливостей особи-злочинця і т.д.

3. Попередити вчинення цього злочину на ранніх стадіях, до того коли ще повністю не сформувався намір вчинити протиправні дії, через проведення профілактичних бесід, виявлення та постановкою на облік осіб, які потенційно можуть вчинити це злочинне діяння.

4. Швидко, з використанням усіх наявних сил і засобів, реагувати на повідомлення громадян, посадових осіб, інформаторів, про інформацію щодо готування чи вчинення такої крадіжки, для попередження та припинення злочинів.

5. Систематизувати та використовувати інформації про осіб, які раніше вчиняли такий злочини, бо як відомо, вони є потенційними особами, що можуть вчинити цей злочин.

6. Активно залучати громадськість до роботи з попередження крадіжок поєднаних з проникненням до житла, через різні засоби заохочення – вручення подяк, грамот, цінних подарунків, тощо.

7. Інформувати населення про засоби і способи правомірного захисту від злочинних посягань.

8. Створення веб-сайтів із наповненням їх відповідними даними про роботу правоохоронних органів щодо протидії крадіжкам, про засоби і способи захисту від неправомірних посягань, а також матеріалами про порядок залучення громадськості та їх діяльність.

Даний вид крадіжок значно впливає на тенденції розвитку злочинності в країні. Знання й врахування особливостей крадіжки, поєднаної з проникненням у житло, дозволить створити дієву та раціональну систему протидії вчиненню цього злочину, для цього слід звернути увагу на розробку нових способів та заходів попередження, припинення та розслідування даного виду злочинності.

Список використаних джерел

1. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за січень–грудень 2015 року [Електронний ресурс] // Генеральна прокуратура України : [офіц. сайт]. – Режим доступу: http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=194699.

2. Панова С. В. Крадіжка, поєднана із проникненням у житло, як явище соціальної дійсності [Електронний ресурс] / С. В. Панова // Питання боротьби зі злочинністю. – 2014. – Вип. 27. – С. 267–274. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pbzz_2014_27_28.

3. Про судову практику у справах про злочини проти власності : постанова Пленуму Верховного Суду України від 6 листоп. 2009 р. № 10 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0010700-09>.

Науковий керівник: **Філіпп Анастасія Володимирівна**, старший викладач кафедри кримінального права та кримінології факультету № 3 Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, Дніпропетровськ, Україна.

Одержано 21.04.2016

Наталія Олександрівна КОСТЮШКО,
курсант 2 курсу юридичного факультету Інституту кримінально-виконавчої служби, Київ,
Україна

ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ ОКРЕМИХ ПРИМУСОВИХ ЗАХОДІВ ВИХОВНОГО ХАРАКТЕРУ: ДЕЯКІ АСПЕКТИ

За загальним правилом, фізична осудна особа, яка вчинила злочин, у віці, з якого за законом настає кримінальна відповідальність, повинна понести кримінальну відповідальність і бути підданою покаранню. Звільнення від кримінальної відповідальності допускається лише тоді, коли завдання, які стоять перед Кримінальним кодексом України, можуть бути досягнуті і без застосування найбільш суворих кримінально-правових заходів.

Мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй, що стосуються здійснення правосуддя щодо неповнолітніх (ст. 18), вказують на необхідність широкого застосування до неповнолітніх інших заходів, не пов'язаних з покаранням [1]. Такими заходами, передбаченими в законодавстві України є примусові заходи виховного характеру. Вони мають позбавити неповнолітнього, який вчинив злочин, ілюзії про безкарність його дій, нібито повне прощення зкоєного у зв'язку із звільненням від покарання.

Частина 2 ст. 105 КК України надає перелік примусових заходів, які може застосовувати суд до неповнолітнього, у разі вчинення ним злочину невеликої або середньої тяжкості, якщо судом буде визнано, що внаслідок щирого розкаяння та подальшої бездоганної поведінки він на момент постановлення вироку не потребує застосування покарання. Але ця система є недосконалою, тому що вона обумовлює безліч суперечностей і запитань стосовно доцільності та ефективності застосування окремих примусових заходів виховного характеру. Це зумовлено тим, що КК України не визначає поняття та сутність кожного заходу виховного характеру, на відміну від видів покарань. Така невизначеність і ускладнює їх застосування на практиці.

На нашу думку, серед примусових заходів виховного характеру необхідно виділити найменш ефективні, зокрема: застереження та передача неповнолітнього під нагляд батьків чи осіб, які їх замінюють. Аргументи щодо такої позиції наведемо далі.

Пункт 5 постанови Пленуму Верховного Суду України № 2 від 15 травня 2006 р. «Про практику розгляду судами справ про застосування примусових заходів виховного характеру» зазначає, що застереження є одним із найм'якших заходів виховного характеру [2]. Зміст цього заходу полягає в осуді поведінки неповнолітнього від імені суду. попередженні про неприпустимість порушення закону в подальшому. При цьому роз'яснюються наслідки повторного вчинення злочину, а також ухилення від застосування до нього інших примусових заходів виховного характеру [3].

На нашу думку, під впливом даного заходу, неповнолітній взагалі не відчуває реального впливу, а тому він може це розцінити як неспроможність держави надати гідну відповідь на його вчинок. Тому, ми

вважаємо застосування застереження недоцільним, адже у такому віці особа має свої переконання стосовно суспільних цінностей, які даний захід не здатний змінити.

Так, в ідеалі, неповнолітній повинен відчути певну міру виховання, яка б могла змінити морально-ціннісні орієнтації та світогляд особи, яка не дивлячись на свій ранній вік, стала на «кримінальний» шлях. Тому для найефективнішого впливу на неповнолітніх, необхідно внести певні корективи в систему застосування примусових заходів виховного характеру та вилучити застереження з переліку даних заходів.

Що ж до передачі неповнолітнього під нагляд батьків або осіб, які їх замінюють, слід вказати, що відповідно до п. 7 Постанови Пленуму Верховного Суду України № 2 від 15 травня 2006 р. «Про практику розгляду судами справ про застосування примусових заходів виховного характеру» застосування такого заходу допускається лише за наявності даних про те, що батьки або особи, які їх замінюють, здатні забезпечити позитивний виховний вплив на неповнолітнього та постійний контроль за його поведінкою [2]. Але механізм контролю за самими батьками, опікунами чи піклувальниками при виконанні цього примусового заходу виховного впливу, не визначений.

На наш погляд, передача під нагляд батьків чи осіб, які їх замінюють (ч. 2 ст. 105 КК України), неповнолітнього, що вчинив злочин, також є недоцільним примусовим заходом виховного характеру, адже батьки завжди будуть підтримувати свою дитину і застосування до неї кримінальної відповідальності не входить до їхніх інтересів. Тому існує можливість введення батьками в оману компетентних органів, які стежать за процесом виправлення неповнолітнього.

Таким чином, слід констатувати необхідність подальшого вдосконалення системи застосування примусових заходів виховного характеру, адже законодавче закріплення їх видів, порядок застосування окремих заходів виховного характеру та їх вплив на неповнолітнього, при детальному вивченні ставить під сумнів ефективність та доцільність застосування таких заходів як застереження та передача неповнолітнього під нагляд батьків чи осіб, які їх замінюють. Тому, вважаємо за потрібне вилучити їх з КК України і доповнити перелік примусових заходів виховного характеру більш ефективним, зокрема: передача неповнолітнього під нагляд посадовою особою органів внутрішніх справ на певний строк. Суть такого нагляду повинна полягати у покладенні судом на посадову особу внутрішніх справ на визначений строк обов'язку здійснювати виховний вплив на неповнолітнього, наглядати за його поведінкою та контролювати дотримання дисципліни і правил громадського порядку.

Також задля вдосконалення системи примусових заходів виховного характеру необхідно прописати в законодавстві зміст цих заходів та забезпечити регулювання їх виконання спеціалізованими установами.

Список використаних джерел

1. Минимальные стандартные правила Организации Объединенных Наций, касающиеся отправления правосудия в отношении несовершеннолетних («Пекинские правила») : от 29 нояб. 1985 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_211.
2. Про практику розгляду судами справ про застосування примусових заходів виховного характеру : постанова Пленуму Верховного Суду України від 15 трав. 2006 р. № 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-06>.
3. Коментар до Кримінального кодексу України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://yurist-online.com/ukr/uslugi/yuristam/kodeks/024/103.php>.

Науковий керівник: **Міщук Ірина Павлівна**, старший викладач кафедри кримінально-правових дисциплін Інституту кримінально-виконавчої служби, кандидат юридичних наук, Київ, Україна.

Одержано 22.04.2016

УДК [343.321:004](477)

Богдан Романович КУРБАКОВ,курсант 3 курсу факультету № 4 Харківського національного університету внутрішніх справ,
Харків, Україна

КІБЕРШПИГУНСТВО ЯК ЗАГРОЗА НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ

Проблема захисту інформації стає все більш актуальною в сучасному суспільстві. Як зазначають фахівці в інформаційній сфері, той хто володіє інформацією, володіє світом. Таким чином на сьогоднішній день інформація являє собою одну з найбільших цінностей суспільства, і саме тому система захисту інформації та забезпечення національної кібербезпеки стають пріоритетними завданнями української держави. Підтвердженням цього стала прийнята 15 березня 2016 року Стратегія кібербезпеки України [1].

Відповідно до інформаційної довідки, підготовленої Європейським інформаційно-дослідницьким центром, переважна кількість країн Європейського Союзу, а також США та Канада прийняли національні стратегії у сфері кібербезпеки та план дій щодо протидії кіберзагрозам [2, с. 32–37]. Серед основних загроз національній кібербезпеки більшість країн визначають кібершпигунство, використання Інтернету в терористичних цілях, такі види кіберзлочинності, як викрадення персональних даних та відмивання коштів, отриманих незаконним шляхом. Вітчизняна стратегія кібербезпеки серед найбільш серйозних кіберзагроз виділяє кібертероризм та кібершпигунство. У свої тезах доповіді більш докладно хотілося б зупинитися на останньому з названих явищ.

Електронний шпיוнаж, інтернет-шпюнаж, кібершпюнаж, комп'ютерне шпигунство або кібершпигунство є синонімічними термінами. У найбільш широкому розумінні кібершпигунство представляє собою новітні види нелегального збору інформації, в основі яких лежать інформаційно-комунікаційні технології, що забезпечуються процесами спостереження та стеження. Ступінь насиченості суспільства електронними пристроями та їх ефективність такі, що під контролем опиняються навіть стаціонарні предмети та предмети, які пересуваються у просторі, більшість подій, що відбуваються. Вони дозволяють точно фіксувати об'єкти та процеси, в реальному режимі часу передавати про них дані, класифікувати, обробляти інформацію та надавати її в потрібний час і в будь-яке місце для прийняття рішень, накопичувати, аналізувати та синтезувати величезні масиви даних, виділяти все цінне, що в них міститься, і зберігати стільки часу, скільки необхідно. За масштабами цей вид шпюнажу вже набагато перевершив особистісний канал отримання інформації, що домінував до недавнього часу [5, с. 64].

Найбільш небезпечним видом кібершпигунства (кібершпигунство у вузькому розмінні) є кібершпигунство, які здійснюються за підтримки або з відома держави. Такі злочинні діяння найчастіше розглядаються у контексті проведення кібервійн, які здійснюються урядами одних країн проти інформаційної інфраструктури інших країн [5]. На сьогоднішній день усі технологічно розвинені держави та корпорації стають об'єктом кібершпигунства, яке має на меті

заволодіння державними або промисловими таємницями, персональними даними або іншою цінною інформацією. Однією з найрезонансних кібератак за останній час стали дії КНДР проти компанії «Sony Pictures Entertainment», внаслідок яких зловмисники заволоділи конфіденційними даними, в тому числі інформацією про комерційні операції компанії [2, с. 3].

Проблема кіберзлочинності та кібершпигунства викликає стурбованість усіх країн світу. З метою зниження рівня електронного шпюнажу необхідно здійснити розробку безлічі заходів, починаючи з прийняття адекватного законодавства у сфері протидії сучасних кіберзагрозам та закінчуючи вирішенням суто технологічних питань. Однак, як цілком вірно зазначає О. Мережко, створення по-справжньому ефективної системи кібербезпеки не можна уявити без відповідних дій на міжнародному, світовому рівні [3, с. 95]. На нашу думку, головне завдання полягає в тому, щоб на міжнародному рівні, наприклад, в рамках ООН, розробити комплексну програму протидії кібершпигунству, що включатиме в себе всі можливі форми та методи боротьби з електронним шпюнажем – юридичні, програмні, технологічні, організаційні, економічні, політичні і т.д. Ці дії матимуть успіх лише в тому випадку, якщо будуть спиратися на систему постійного моніторингу кібершпигунства на загальнопланетарному та національному рівнях.

Чинний Кримінальний кодекс України не передбачає окремої норми, яка б містила відповідальність за кібершпигунство [4]. В залежності від фактичних обставин кібершпигунство може бути кваліфіковане наступним чином. Вчинене з особистих мотивів кібершпигунство може бути кваліфіковане за ст. 361 «Несанкціоноване втручання в роботу електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку» КК України або за ст. 163 «Порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної чи іншої кореспонденції, що передаються засобами зв'язку або через комп'ютер», якщо вчинене мало на меті порушити таємницю листування. Якщо зазначені дії були вчинені особою, яка має право доступу до інформації, яка оброблюється в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютерах), автоматизованих системах, комп'ютерних мережах або зберігається на носіях такої інформації, вчинене слід кваліфікувати за ст. 362 КК України. У випадку вчинення кібершпигунства з метою передачі зібраної інформації іноземній державі, вчинене слід додатково кваліфікувати за ст. 111 «Державна зрада» КК України, якщо це діяння вчинене громадянином України, або за ст. 114 «Шпигунство» КК України, якщо діяння вчинене іноземцем або особою без громадянства.

Підсумовуючи вищевикладене, слід зазначити, що захист інформації у кіберпросторі є найважливішою

функцією держави, яку вона повинна належним чином виконувати. Оскільки ми живемо в ері кібервоєн державного рівня тому протидія загрозам кібершпигунства як на національному, так і на міжнародному рівні стає необхідною умовою захисту суверенітету та незалежності нашої країни. Відповідно розробка

плану конкретних дій для реалізації положень Стратегії кібербезпеки України має стати логічним наступним кроком щодо вирішення питання протидії сучасним національним кіберзагрозам, включаючи й кібершпигунство [6].

Список використаних джерел

1. Стратегія кібербезпеки України : затв. указом Президента України від 15 берез. 2016 р. № 96/2016 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/96/2016>.
2. Законодавство та стратегії у сфері кібербезпеки країн Європейського Союзу, США, Канади та інших : інформ. довідка [Електронний ресурс] // Європейський інформаційно-дослідницький центр : [офіц. сайт]. – 37 с. – Режим доступу: <http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/28798.pdf>.
3. Мережко О. Проблеми кібервійни та кібербезпеки в міжнародному праві / О. Мережко // Юридичний журнал. – 2009. – № 6. – С. 94–95.
4. Кримінальний кодекс України : закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
5. Еляков А. Электронный шпионаж / А. Еляков // Международная экономика и международные отношения. – 2009. – № 8. – С. 62–68.
6. США – Канада: экономика, политика, культура. – 2007. – № 3. – С. 34–37.

Науковий керівник: **Юртаєва Ксенія Володимирівна**, старший викладач кафедри кримінального права та кримінології факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, Харків, Україна.

Одержано 21.04.2016

УДК 343.352(477)

Альона Ігорівна КУРИЛОВИЧ,

студентка 3 курсу Інституту прокуратури та кримінальної юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Харків, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ СКЛАДІВ ЗЛОЧИНІВ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ СТАТТЕЮ 368³ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Об'єктивна сторона злочину, передбаченого ч. 1 ст. 368³ Кримінального кодексу України (далі – КК), включає такі дії: 1) пропозиція неправомірної вигоди; 2) обіцянка неправомірної вигоди; 3) надання неправомірної вигоди; 4) прохання її надати.

Не викликає заперечень той факт, що визначення ознак об'єктивної сторони злочину, передбаченого редакцією даної статті, інших статей розділу XVII КК України, в яких одночасно використовуються поняття «пропозиція» та «обіцянка» є дискусійним. По-перше, необхідно з'ясувати семантичний зміст досліджуваних понять. Так, у тлумачному словнику української мови слово «пропозиція» трактується як те, що пропонується кому-небудь замість чогось або на вибір як угода, умова та інше [5, с. 396]. Натомість, «обіцянка» – як добровільно дане зобов'язання зробити що-небудь.

Пропозиція неправомірної вигоди службовій особі юридичної особи приватного права може відбуватися як в усній, так і в письмовій формі. Злочин є закінченим з моменту доведення пропозиції неправомірної вигоди до відома службової особи, яка характеризується проханням виконання чи невиконання в інтересах того, хто пропонує неправомірну вигоду, або в інтересах третьої особи дії з використанням наданих їй повноважень [1, с. 168].

Переходячи до аналізу об'єктивної сторони злочину, передбаченого ч. 1 ст. 368³ КК, треба відзначити, що у даній статті не диференційовано відповідальність за такі діяння, як пропозиція та надання неправомірної вигоди. Водночас відповідальність за пропозицію та надання неправомірної вигоди службовій особі закріплено у різних частинах ст. 369 КК (відповідно ч. 1 і ч. 2 цієї статті). Вважаю за доцільне уніфікувати підхід до кримінально-правової оцінки близьких за змістом злочинних порушень антикорупційного законодавства, якими є діяння, передбачені ст. 368 і ст. 368³ КК. У цьому разі більш вдалим вважаю підхід, втілений саме у ст. 368³ КК.

Щодо обіцянки надати службовій особі юридичної особи приватного права незалежно від організаційно правової форми неправомірну вигоду, то можна зазначити, що тут має місце домовленість про форму, вид неправомірної вигоди, місце і час її майбутнього одержання.

Під наданням неправомірної вигоди розуміють передачу особисто або через посередника службовій особі юридичної особи приватного права такої вигоди за вчинення або не скоєння дій з використанням нею своїх повноважень. Саме як надання неправомірної вигоди потрібно розцінювати, наприклад, такі дії осіб, як залишення матеріальних цінностей на столі чи в одязі службової особи, відправлення їх поштою, передача родичу службової особи чи посеред-

нику. Злочин є закінченим тоді, коли службова особа прийняла хоча б частину неправомірної вигоди. Якщо ж службова особа відмовилася прийняти запропоновану неправомірну вигоду, дії особи, яка намагалася здійснити дану дію, потрібно кваліфікувати за ч. 1 ст. 368³ КК як пропозиція неправомірної вигоди. Якщо ж службова особа відмовилася прийняти запропоновану неправомірну вигоду, дії особи, яка намагалася її дати, все одно кваліфікуються за ч. 1 ст. 368³ КК як пропозиція неправомірної вигоди. Якщо караність надання та одержання неправомірної вигоди є звичною (усталеною) для українського кримінального законодавства, то цього явно не скажеш про відповідальність за пропозицію надати неправомірну вигоду [1, с. 187].

Слід зауважити, що в нормах Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією, як і в Конвенції Організації об'єднаних Націй проти корупції, не передбачено такої форми підкупу як «прохання неправомірної вигоди». У практичній діяльності виникають проблеми щодо розмежування змісту понять «прохання» та «вимагання» надати неправомірну вигоду, що відіграє неабияке значення під час проведення кримінально-правової кваліфікації. У свою чергу поняття «прохання» у практичній психології прийнято розглядати як звернення до адресата із закликом задовольнити потреби і бажання ініціатора такими засобами впливу, як чіткі й ввічливі формулювання, повага до права адресата відмовити у задоволенні прохання тощо [6, с. 7]. При цьому ініціатором прохання надати неправомірну вигоду, є спеціальний суб'єкт злочину. Відповідно, прохання може полягати у зверненні, умовлянні, схильнні адресата до бажаної поведінки. Натомість, особливістю вимагання є досягнення бажаного результату, проте іншими, порівно з проханням, засобами психологічного впливу. Отже, незважаючи на спільність бажаного результату, засоби його досягнення під час вимагання та прохання є різними.

Проблема законодавчої новели щодо криміналізації пропозиції надати неправомірну вигоду, як слушно зазначає В. М. Бурдін, знаходиться у площині вчення про стадії вчинення злочину і розуміння діяння як необхідної ознаки поняття злочину. Труднощі саме процесуального характеру, які пов'язані з доведенням вини особи, зумовлюють і те, що підготовка стадія розвитку злочину, навіть якщо на цій стадії було перервано розвиток злочинного діяння, залишається поза увагою і реагуванням правоохоронних органів [2, с. 28].

Справді, не викликає сумнівів, що запровадження кримінальної відповідальності за пропозицію неправомірної вигоди (раніше – пропозиції хабара) не повною мірою узгоджується із процесуальною здійсненністю

кримінального переслідування як одним із принципів криміналізації. З цього приводу В. А. Мисливий розмірковує таким чином: Багаторічна практика боротьби з хабарництвом показує, що його викриття має свої особливості, які пов'язані виключно зі складнощами доведення об'єктивної сторони давання хабара. Невипадково діяльність працівників відповідних служб правоохоронних органів при викритті хабарництва, як правило, передбачає застосування оперативно-розшукових заходів, спрямованих на документування злочинних дій, зокрема, спеціальне маркування предмету хабара, застосування відеозапису [3, с. 28]. Криміналізацію пропозиції неправомірної вигоди дослідник розцінює як небезпечний прецедент законодавчого закріплення караності «вияв-

лення умислу». Вказану позицію підтримує Л. О. Ужва, зазначаючи, що між помислами людини та її реальними діями часто існує величезна прірва, а тому невідомо, чи зважиться людина на виконання певних злочинних дій. Навіть обіцянку вчинити будь-що у звичайній ситуації важко розцінювати як закінчену дію доти, доки її не буде виконано і не буде отримано наочний результат її виконання [4].

Отже, потрібно мати хороші знання в галузі кримінального права для того, щоб розмежовувати об'єктивну сторону підкупу службової особи юридичної особи приватного права від об'єктивної сторони суміжних складів злочинів, оскільки це впливає на правильну кваліфікацію.

Список використаних джерел

1. Дудоров О. О. Проблемні питання вимагання неправомірної вигоди при вчиненні підкупу службової особи юридичної особи приватного права / О. О. Дудоров, Я. В. Ризак // Вісник кримінального судочинства. – 2015. – № 1. – С. 184-190.
2. Бурдін В. М. Пропозиція хабара: диференціація кримінальної відповідальності чи криміналізація наміру / В. М. Бурдін // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2011. – № 4. – С. 234-240.
3. Мисливий А. В. Пропозиція хабара: злочин чи виявлення умислу? / А. В. Мисливий // Юридичний вісник України. – 2010. – № 1-2. – С. 21-30.
4. Ужва Л. О. Доцільність криміналізації пропозиції неправомірної вигоди чи хабара [Електронний ресурс] / Л. О. Ужва // Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2012. – № 9. – Режим доступу: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=462>.
5. Новий тлумачний словник української мови : у 3 т. Т. 2 / уклад.: В. В. Яременко, О. М. Сліпущко. – 2-ге вид., виправл. – Київ : Аконт, 2001. – 927 с.
6. Психологія керівного впливу та дисципліни праці в організації : навч.-метод. посіб. / уклад. Г. І. Дацевич. – Донецьк : Донец. обл. центр перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів держ. влади, органів місц. самоврядування, держ. підприємств, установ і організацій, 2011. – 20 с.

Науковий керівник: **В'юник Максим Вікторович**, асистент кафедри кримінального права №1 Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Харків, Україна.

Одержано 21.04.2016

УДК 343.615

Валерія Віталіївна ЛЕОЧКО,

курсант 2 курсу факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ,
Харків, Україна

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА КАТУВАННЯ

У ст. 3 Конституції України визначено, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [1]. Ще однією з гарантій недоторканності особи є Конвенція ООН проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання від 10 грудня 1984 р., яку ратифікували 150 держав світу [2]. Відповідно до законодавства кожна держава повинна розглядати катування як злочин.

Катування визнано в Україні самостійним складом злочину, що передбачений ст. 127 КК України, в якій катування розкрито як умисне заподіяння сильного фізичного болю та морального страждання шляхом нанесення побоїв, мучення або інших насильницьких дій.

Проблема жорстокого поводження з людиною, а саме катування, залишається актуальною для України, адже це питання є одним з головних проблем в галузі охорони та захисту прав людини з давніх часів. Актуальність теми дослідження полягає і в тому, що в правоохоронній практиці виникають проблеми, пов'язані з кримінально-правовою оцінкою катування, відмежуванням його від суміжних злочинів проти життя чи здоров'я, перевищенням влади або службових повноважень. Проблема дотримання законності в діяльності правоохоронних органів є завжди актуальною не тільки для України, а й для всієї світової спільноти. Підтвердженням цьому є наявність таких документів, як Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (1950 р.), Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (1966 р.), Європейська конвенція про запобігання катуванням та нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню (1987 р.), Конвенція ООН проти катування та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, поводження чи покарання (1988 р.), у яких звертається увага на існуючі проблеми при здійсненні правосуддя. Не є тає-

мницею, що катування було звичним способом допиту обвинуваченого, що примушувало його визнати свою вину, якого вимагали службові особи правоохоронних органів.

Катування завжди є виявом жорстокого поводження. Проте, слід зауважити, що жорстоке поводження є більш ширшим за категорію «катування» і включає до свого складу інші форми поводження, а не тільки умисне заподіяння сильного фізичного або психічного болю. Але відмінність полягає в тому, що жорстоке поводження, на відміну від катування не містить самостійного складу злочину за чинним КК України. Здебільшого катування здійснюється для досягнення певної мети – примусити потерпілого вчинити дії, які суперечать його волі, а сенс жорстокого поводження полягає у самому жорстокому поводженні або в тих, хто його здійснює.

Підводячи підсумки, слід вказати, що нинішня ситуація із дотриманням прав людини в Україні залишається складною. Більше того, лише законодавчим шляхом цю проблему не можна вирішувати, оскільки зрозуміло, що лише зміни до законодавства не можуть вплинути на статистику вчинених протиправних діянь. Численні, а іноді й суперечливі зміни за досить нетривалий час, свідчать про непослідовність законотворчого процесу щодо удосконалення досліджуваної норми КК України, що ускладнює протидію жорстокості, знущання та поширенню фактів катування в державі. За таких обставин головні кроки мають бути спрямовані не на удосконалення самої норми, а створення таких механізмів розкриття злочинів, які б усунули зловживання владою, жорстокість і знущання над потерпілими, підозрюваними, обвинуваченими, свідками з метою розкриття злочинів. Зрештою, слід враховувати досвід іноземних країн, у яких деякі механізми уже запроваджені та успішно діють. Окремі з них уже запроваджені в Україні і виправдали себе.

Список використаних джерел

1. Конституція України : закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>.
2. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання : ратиф. указом Президії Верховної Ради Української РСР від 26 січ. 1987 р. № 3484-XI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_085.
3. Бущенко А. Захист від катувань, нелюдського і такого, що принижує гідність, поводження в практиці Європейського суду з прав людини / Аркадій Бущенко // Проти катувань. Європейські механізми запобігання катуванням та жорстокому поводженню. – 2003. – № 27 (68). – С. 42–59.

Науковий керівник: **Авдєєв Олександр Олександрович**, старший викладач кафедри кримінального права та кримінології факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, Харків, Україна.

Одержано 21.04.2016

Ольга Сергіївна ЛИЖНИК,

курсант 2 курсу факультету № 3 Харківського національного університету внутрішніх справ,
Харків, Україна

ВІДМЕЖУВАННЯ ВТЯГНЕННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ У ЗЛОЧИННУ ДІЯЛЬНІСТЬ ВІД ВИКОРИСТАННЯ МАЛОЛІТНЬОЇ ДИТИНИ ДЛЯ ЗАНЯТТЯ ЖЕБРАЦТВОМ

При кваліфікації злочинів інколи виникає необхідність розмежування суміжних злочинів. Кримінально-правова кваліфікація передбачає встановлення у фактично вчиненому діянні ознак конкретного злочину, що передбачений в певній статті КК України.

В. О. Навроцький справедливо зазначає, що кримінально-правова кваліфікація нерозривно пов'язана з розмежуванням злочинів як фактів дійсності, правових норм та диспозицій статей закону, в яких виражені ці норми, складів злочинів, що становлять собою теоретичні моделі певних посягань [1, с. 475].

Аналіз чинного кримінального законодавства України показує, що у ньому передбачено низку статей, які встановлюють відповідальність за посягання на неповнолітніх, їх фізичний, психічний, соціальний та духовний розвиток. Зокрема, до таких норм необхідно віднести ст. 150¹ КК України, яка передбачає кримінальну відповідальність за використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом. На нашу думку, саме недосконалість практичного застосування ст. 304 КК України щодо осіб, які втягують малолітню особу у жебрацтво, змусила законодавця криміналізувати діяння, що полягає у використанні малолітньої дитини для заняття жебрацтвом (ст. 150¹ КК України). Тому доречною є думка про існування тісного зв'язку між зазначеними вище нормами. Отже, у судовій та слідчій практиці можуть виникати певні складнощі при відмежуванні вказаних злочинів.

Так, відповідно до ст. 304 КК України, однією із форм втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність є втягнення їх у заняття жебрацтвом, тобто умисне схилення неповнолітнього до систематичного (не менше трьох разів) випрошування у сторонніх осіб грошей або інших матеріальних цінностей [2, с. 611]. Так, згідно з п. 5 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про застосування судами законодавства про відповідальність за втягнення неповнолітніх у злочинну чи іншу антигромадську діяльність» від 27 лютого 2004 р. № 2 «втягнення передбачає певні дії дорослої особи, вчинені з будь-яких мотивів і пов'язані з безпосереднім впливом на неповнолітнього з метою викликати у нього рішучість займатись, зокрема, антигромадською діяльністю» [3, с. 410]. Таким чином, втягнення полягає у впливі на свідомість конкретного неповнолітнього завдяки переконуванню в доцільності чи вигідності певної поведінки.

Також має важливе практичне значення встановлення моменту закінчення злочину, передбаченого ст. 304 КК України. Так, більшість науковців дотримуються думки, що цей злочин вважається закінченим з моменту вчинення винним дій, спрямованих на залучення або схилення неповнолітнього до вчинення

злочину або іншого антигромадського діяння, незалежно від того, чи вчинив неповнолітній будь-який злочин або антигромадські дії, оскільки інтереси попередження злочинності неповнолітніх потребують припинення антигромадського впливу на них з боку дорослих осіб на ранніх стадіях їх вияву [4, с. 17; 5, с. 12].

Слід наголосити на тому, що це положення також відповідає абз. 3 п. 5 постанови Пленуму Верховного Суду України від 27 лютого 2004 р. № 2 [3, с. 410]. Злочин, передбачений ст. 304 КК вважається закінченим з моменту вчинення винним дій, спрямованих на втягнення неповнолітнього у злочинну або іншу антигромадську діяльність незалежно від того чи вчинив неповнолітній злочин або інші правопорушення, зазначені в законі. Вказані положення свідчать про те, що втягнення неповнолітнього в заняття жебрацтвом розглядається як процес (здійснення дорослою особою дій, спрямованих на втягнення неповнолітнього в систематичне жебрацтво), а не як результат (дитина займається систематично жебрацтвом). При цьому слушною є думка В. В. Дзундзи з приводу того, що «...категорія систематичності тут повинна пов'язуватись також з діями неповнолітнього, а не тільки з діями дорослого втягувача, оскільки у неповнолітнього цілком може виникнути бажання систематично займатись вказаними антигромадськими діями не тільки в результаті неодноразових втягувань, але і в результаті одноразового, ретельно підготовленого і переконаливо проведеного втягування» [6, с. 145].

При використанні малолітньої дитини для заняття жебрацтвом складається зовсім інша ситуація. Відповідно до ч. 1 ст. 150¹ КК України під використанням батьками або особами, які їх замінюють, малолітньої дитини для заняття жебрацтвом розуміються систематичне випрошування грошей, речей, інших матеріальних цінностей у сторонніх осіб. Такими діяннями можуть бути: тримання на руках немовляти чи іншої маленької дитини, контролювання зовні дій дитини, яка самостійно випрошує матеріальні цінності у сторонніх осіб тощо. При цьому випрошувати матеріальні цінності у сторонніх осіб може як дитина, так і доросла особа, яка використовує дитину (найчастіше – у випадках, коли дитина ще не вміє розмовляти). Випрошування може відбуватися усно, письмово або конклюдентними діями (акт поведінки, який сам собою свідчить про наміри чи бажання особи) [7, с. 59-60]. Злочин, передбачений ст. 150¹ КК України, є продовжуваним злочином – злочином, що складається із двох чи більше тотожних діянь, які є реалізацією єдиного злочинного наміру винної особи щодо використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом.

Як слушно зазначає Д. Ю. Кондратов, на відміну від «втягнення» дітей у жебрацтво, передбаченого ст. 304 КК України, що по суті є свідомим рішенням дитини, поняття «використання» стосується не здатних усвідомлювати вчинки немовлят або дітей молодшого віку, яких злочинці використовують в якості не людини, а «корисної речі», що відкриває гаманці громадян. Систематичність при цьому означає вчинення зазначених дій багаторазово (три і більше епізоди усного висловлення прохання подати милостиню або письмове чи конклюдентними діями висловлення такого ж прохання трьом і більше стороннім особам). Таке положення, безумовно, ускладнює процес доказування цього складу злочину, оскільки відповідної адміністративної відповідальності за таке правопорушення загалом не передбачено. Дитина використовується систематично, тобто при кваліфікації враховується не тільки процес, але й результат [7, с. 60].

Цей злочин вважається закінченим від початку третього епізоду випрошування грошей, речей, інших матеріальних цінностей у сторонніх осіб з використанням.

Отже, підсумовуючи сказане, необхідно додати, що на відміну від втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність, при використанні малолітньої дитини для заняття жебрацтвом суб'єкт злочину не здійснює безпосереднього впливу на свідомість та волю потерпілої особи з метою викликати у неї рішучість (бажання) займатися жебрацтвом, а лише використовує малолітнього як своєрідне «знаряддя» при випрошуванні майна у сторонніх осіб (наприклад, використання немовляти при випрошуванні грошей у перехожих) [2, с. 119]. У разі ж встановлення зазначеного впливу, дії винної особи необхідно кваліфікувати не за ст. 150¹, а за ч. 2 ст. 304 КК України як за втягнення малолітньої особи у заняття жебрацтвом.

Список використаних джерел

1. Навроцький В. О. Основи кримінально-правової кваліфікації : навч. посіб. / В. О. Навроцький. – Київ : Юрінком Інтер, 2006. – 704 с.
2. Кримінальний кодекс України : наук.-практ. комент. : у 2 т. Т. 2 : Особлива частина / [Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.] ; за заг. ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. – 5-те вид., допов. – Харків : Право, 2013. – 1040 с.
3. Про застосування судами законодавства про відповідальність за втягнення неповнолітніх у злочинну чи іншу антигромадську діяльність : постанова Пленуму Верховного Суду України від 27 лют. 2004 р. № 2 // Кримінальний кодекс України. Постанови Пленуму Верховного Суду України у кримінальних справах (станом на 20 квітня 2010 року). – Харків : [б.в.], 2010. – С. 408–414.
4. Трофимов Н. Вовлечение несовершеннолетних в преступную деятельность / Н. Трофимов // Советская юстиция. – 1968. – № 14. – С. 17–19.
5. Харшак Е. Роль взрослых в совместной преступной деятельности с несовершеннолетними / Е. Харшак // Советская юстиция. – 1967. – № 23. – С. 12–13.
6. Дзундза В. В. Кримінальна відповідальність за втягнення неповнолітніх у злочинну або іншу антигромадську діяльність : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Дзундза Володимир Васильович. – Харків, 2005. – 189 с.
7. Кондратов Д. Ю. Відмежування втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність (ст. 304 КК України) від суміжних складів злочинів / Д. Ю. Кондратов // Вісник Кримінологічної асоціації України. – 2014. – № 6. – С. 53–62.

Науковий керівник: **Кондратов Дмитро Юрійович**, доцент кафедри кримінального права та кримінології факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент, Харків, Україна.

Одержано 14.04.2016

Станислав Юрьевич ЛЫСЕНКО,

студент 5 курса Института прокуратуры и уголовной юстиции Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого, Харьков, Украина

КИБЕРПРЕСТУПНОСТЬ: ОТСУТСТВИЕ УНИФИЦИРОВАННОГО ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ И МЕЖДУНАРОДНОГО СОТРУДНИЧЕСТВА

Процессы всемирной глобализации, в том числе глобализации информационных технологий, с одной стороны нивелируют границы между государствами и предоставляют неограниченные возможности для оказания воздействия на личность и общество, однако с другой – одним из негативных последствий стало появление и развитие новой преступности – преступности в сфере информационных технологий.

Обсуждение данного вопроса среди криминологов актуализировалось ещё 17 лет назад. И уже тогда констатировали, что рост компьютерных посягательств перестаёт быть далёкой перспективой. Проблема компьютерной преступности приобретает ярко выраженный международный характер. Возникнет необходимость к международному сотрудничеству, к созданию специализированных подразделений или целенаправленных сил, обладающих профессиональными знаниями, опытом, властными полномочиями для наилучшего решения задач в данной сфере преступности [1].

Очевидно, что Украина находится в постиндустриальном периоде развития, в процессе либерализации экономики и проблема т.н. киберпреступности актуализируется с каждым годом, так как компьютеры и телекоммуникационные системы охватили все сферы жизнедеятельности человека и государства: интернет-правительство (e-government), интернет-банкинг, интернет-здравоохранение, интернет-образование, следующие поколения энергосетей, автоматизированные элементы транспортной инфраструктуры, внедрение 3G/4G(LTE) технологий, создание киберполиции и пр.

Мы считаем, что *киберпреступность – это совокупность преступлений, совершаемых в киберпространстве с помощью или посредством компьютерных систем или компьютерных сетей, а также иных средств доступа к киберпространству, в рамках компьютерных систем или сетей, и против компьютерных систем, компьютерных сетей и компьютерных данных.*

Отметим, что предложенное определение соответствует критериям экспертов ООН. По их мнению, термин «киберпреступность» охватывает любое преступление, которое может совершаться с помощью компьютерной системы или сети, в рамках компьютерной системы или сети или против компьютерной системы или сети. Таким образом, к киберпреступлениям может быть отнесено любое преступление, совершённое в электронной среде [2].

Понятия «киберпреступность» и «компьютерная преступность» очень близки друг к другу, но не синонимичны. Термин «киберпреступность» шире, чем «компьютерная преступность», и означает преступность, связанную как с использованием компьюте-

ров, так и с использованием информационных технологий и глобальных сетей. В то время как «компьютерная преступность» относится только к преступлениям, которые совершаются против компьютеров или компьютерных данных. В международном законодательстве так же употребляется термин «cybercrime», а не «computer crime» (Конвенция о киберпреступности, принята Советом Европы 2001 году, и ратифицирована Украиной в 2005). И действующий Уголовный кодекс Украины (Розділ XVI – «Злочини у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку») нуждается в законодательных поправках касаемого терминологии.

Сегодня жертвами преступников, орудующих в виртуальном пространстве, могут стать не только люди, но и целые государства. И количество преступлений, совершающихся в киберпространстве, растёт пропорционально числу интернет-пользователей (наглядный пример в цифрах – 2008 год – 1,5 млрд человек, 2013 – 2,3 млрд человек, 2015 – 3,4 млрд человек и по прогнозам специалистов к 2017 году, доступ получают уже до 70% от общей численности населения мира) [3].

Продвигаясь дальше, следуют упомянуть о цене киберпреступности в динамике. Так, *Symantec* – компания по разработке программного обеспечения в области информационной безопасности и защиты информации приводит следующие данные: за 2012 год от действий киберпреступников пострадали 556 млн. участников «всемирной паутины». Совокупные потери составили 110 млрд долларов. В своей отчетности за 2015 год, компания предоставляет ценовую политику, которая существует на теневом рынке (например, Ddos атаки – от 10 до 1000 \$/день, разработка вредоносного ПО для кражи платежных реквизитов – 3500 \$, использование спама для завладения 1000 e-mail – от 0,5 до 10 \$, и др. примеры) [4].

По данным *McAfee, Incorporated* – подразделение американской компании Intel Security, ежегодные потери за 2013 год достигли уже 500 миллиардов долларов [5].

В нашей стране за 2009 г. было зарегистрировано 96 преступлений в сфере использования электронно-вычислительных машин (компьютеров) автоматизированных системах, компьютерных сетях, за 2010 г. – 87, 2011 г. – 67, 2012 г. – 83, 2013 г. – 408, а в 2014 г. – 140 (див. статистику МВС на офіц. сайті <http://www.mvs.gov.ua>). Тогда как количество интернет-пользователей с внедрением 3 G технологии значительно возросло.

И это неудивительно, если учесть, что по некоторым оценкам, латентность киберпреступности в США составляет 80 %, в Великобритании – до 85 %, в

Германии – до 75 %. Из этого следует вывод, что официальная статистика отображает не сколько состояния преступности, как состояние ее регистрации.

К примеру, по некоторым оценкам, экономики стран Большой двадцатки (G 20) потеряли в общей сложности 2,5 миллиона рабочих мест из-за распространения контрафактной и пиратской продукции, а Правительства и потребители теряют из-за киберпреступников до 125 миллиардов долларов США налоговых поступлений в год. США оценивают ущерб своей экономике от краж интеллектуальной собственности в 300 миллиардов долларов ежегодно. Это соответствует 1 % ВВП страны. Ни одна страна не может позволить себе терять даже 1 % ВВП в результате противоправной кибердеятельности третьих лиц. Со все большим проникновением интернета и развитием ИКТ подверженность такому урону, сопутствующие риски и экономический ущерб будут расти экспонентно, если безопасность и устойчивость системы не будут заложены в саму основу стратегий проводимой модернизации.

Итак, можно выделить основные причины такого высокого уровня латентности: 1) слабая оснащенность правоохранительных органов средств компьютерной техники, так как следует учитывать, что эти преступления трансграничны: преступник, при совершении преступного деяния может находиться на одном континенте, совершать преступление на другом, а последствия происходят на третьем; 2) отсутствие желания потерпевших заявлять о преступлении

(кому-то стыдно, кто-то не видит перспектив эффективного расследования, для кого-то случайная пропаша незначительной суммы с карты/счета не есть поводом для обращения в правоохранительные органы); 3) высокий уровень квалификации лиц, которые совершают такие преступления и их умения скрывать следы; 4) низкая квалификация сотрудников правоохранительных органов в данной сфере; 5) сложность расследования таких преступлений, что прямо отображает статистика зарегистрированных преступлений.

Можно сделать вывод о том, что угрозы киберпреступности реальны и становятся все более серьезными. Они вызывают серьезные расходы и возможные убытки для стран и обществ. Возникает необходимость правового урегулирования вопроса кибербезопасности как на национальном, так и на международно-правовом уровне. В Украине на данный момент пока что отсутствуют комплексные исследования по киберпреступности как явлению, охватывающим собой весь спектр преступлений, совершаемых в глобальных информационных сетях. Анализ показывает, что в решении проблемы предупреждения преступлений в киберпространстве наибольшую отдачу могут дать технологический, организационный и правовой подходы. Будем надеяться, что создание киберполиции в нашем государстве повлияет на минимизацию латентности данного вида преступлений, и уже через несколько лет мы заметим позитивные тенденции в официальных статистических источниках.

Список использованных источников

1. Голина В. В. Проблемы в компьютерной преступности / В. В. Голина, В. В. Пивоваров // *Фінансова злочинність : зб. матеріалів Міжнар. наук-практ. семінару (Харків, 12–13 лют. 1999 р.) / редкол.: Борисов В. І. (голов. ред.) та ін. – Харків : Право, 2000. – С. 62–73.*
2. Преступления, связанные с использованием компьютерной сети. Десятый конгресс ООН по предупреждению преступности и обращению с правонарушителями [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.un.org/russian/topics/crime/docs10.htm>.
3. World Internet Usage [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.internetworldstats.com/stats.htm>.
4. 2015 Internet security threat report [Электронный ресурс] / Symantec. – Режим доступа: https://www4.symantec.com/mktginfo/whitepaper/ISTR/21347932_GA-internet-security-threat-report-volume-20-2015-social_v2.pdf.
5. 2013 Threats Predictions : report [Электронный ресурс] / McAfee Labs. – Режим доступа: <http://www.mcafee.com/us/resources/reports/rp-threat-predictions-2013.pdf>.

Научный руководитель: **Пивоваров Владимир Владимирович**, доцент кафедры криминологии и уголовно-исполнительного права Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого, кандидат юридических наук, Харьков, Украина.

Получено 22.04.2016

Станіслав Юрійович ЛИСЕНКО,

студент 5 курсу Інституту прокуратури та кримінальної юстиції Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Харків, Україна

КИБЕРЗЛОЧИННІСТЬ: ВІДСУТНІСТЬ УНІФІКОВАНОГО ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Розглянуто питання злочинності в сфері інформаційних технологій; визначено поняття «кіберзлочинність»; використовуючи зарубіжний досвід акцентується увага на різниці понять «кіберзлочинність» та «комп'ютерна злочинність»; представлено висновки; запропоновано створити кіберполіцію.

Ключові слова: кіберзлочинність, комп'ютерні системи, попередження злочинів, комп'ютерна злочинність, міжнародне співробітництво.

Науковий керівник: **Пивоваров Володимир Володимирович**, доцент кафедри криминології та кримінально-виконавчого права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, кандидат юридичних наук, Харків, Україна.

Наталія Олександрівна ЛЮБОВА,

курсант 3 курсу факультету № 1 Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, Дніпропетровськ, Україна

ЛЕГАЛІЗАЦІЯ ПРОСТИТУЦІЇ: ПЛЮСИ ТА МІНУСИ

Проституцію не дарма вважають однією з найдавніших професій, адже її історичні витoki сягають Стародавнього Риму та Греції. Існують думки вчених, що проституція зародилася при первісному суспільстві, коли рабину надавали гостю для утіхи. Після підвищення ролі релігії у житті народів проституція була заборонена, її прояви переслідувалися церквою. Проте церква згодом сама узаконила проституцію, вважаючи її релігійним ремеслом. Будувалися храми, в яких жінки надавали сексуальні послуги переважно іноземцям, відвідування таких будинків розпусти не вважалася аморальним.

У сучасний період розвитку суспільства проституція є поширеним та масштабним явищем, прояви якого зустрічаються у кожній державі, проте статус жінки, що надає сексуальні послуги є неоднаковим у різних країнах. Так, з 1988 року влада Нідерландів визнала проституцією професією, а уже через дванадцять років у 2000 році проституція була легалізована. В Австралії повії можуть підшукувати собі клієнтів лише у нічний час доби і тільки у конкретно визначених місцях, в Чилі, наприклад, проституткам дозволено видати власний підручник для того, щоб поліцейські ознайомилися з історією найдавнішої професії та правами її представниць.

Україна, беручи приклад із Нідерландів та ряду інших держав, також робить перші кроки на шляху до легалізації проституції. Так, 23 вересня 2015 року народним депутатом України А. В. Немировським було зареєстровано законопроект, який узаконював проституцію на території нашої держави [1]. Прийняття даного закону має свої переваги та недоліки.

У Академічному тлумачному словнику зазначається, що проституція – це продаж свого тіла для статевих зносин з метою здобути засоби існування [2].

А у вищезгаданому законопроекті (ст. 2) проституцією визначається підприємницька діяльність, метою якої є надання послуг інтимного характеру, життя особою дій чи заходів, які роблять її доступною, для виконання статевого акту дій з іншою особою на платній основі.

Із запропонованого визначення одразу можемо визначити переваги легалізації проституції на території України: проституцією є підприємницька діяльність, яка буде приносити дохід власнику секс – закладу, повії та державі, у зв'язку із сплатою податків. Держава намагається вивести проституцію із «тіні» і легалізувати як повноцінний бізнес, здійснюючи контроль за дотриманням законодавства у цій сфері. Проте, в Україні відсутня єдина думка стосовно проституції, адже її оцінюють з точки зору моралі, релігії, кримінології. Легалізація проституції може призвести до масштабного обурення населення України, наслідком чого може бути погіршення і так складної ситуації в державі.

Ще однією перевагою узаконення надання сексуальних послуг є те, що законодавством буде покла-

дено на повію обов'язок проходити в установленому законодавством порядку попередній та періодичний медичний огляд. Що зменшить поширення захворювань, що передаюся статевим шляхом, в тому числі таких небезпечних як ВІЛ та СНІД.

Повністю усунути та нейтралізувати проституцію неможливо, навіть загальнодержавними заходами. Тому єдиний вихід зменшити масштаб поширення цього негативного явища є його обмеження, шляхом прийняття вище згаданого закону, адже отримати дозвіл, на надання послуг інтимного характеру, зможуть не всі, а лише ті особи, що пройнуть медичний огляд. Якщо закон про легалізацію проституції буде прийнято, потрібно буде внести зміни до чималої кількості нормативно-правових актів. На нашу думку, змін повинен зазнати і Кримінальний кодекс України, куди потрібно внести положення про встановлення кримінальної відповідальності за зайняття проституцією без відповідного дозволу.

Щодо недоліків прийняття Закону України «Про регулювання проституції та діяльності секс-закладів», відомо, що проституція є аморальною поведінкою. В свою чергу, аморальність призводить до підвищеного ризику стати жертвою злочину, тобто до високої віктимності. В. С. Медведєв зазначає, що проституція породжує атмосферу всюдозволеності, нав'язування еталонів контркультури, основними «цінностями» якої є насильство, тотальний секс і розбещеність, а головними героями – убивці, повії, гангстери, статеві збоченці. Усе це призводить до спотворення уявлень про місце жінки у суспільстві, таких понять, як честь і гідність [3]. Жінка завжди асоціювалася із берегинею сімейного вогнища, вважається, що вона народжується для того, щоб турбуватися про сім'ю, продовжувати рід. У даному законопроекті жінка виступає особою, яка надає своє тіло незнайомим людям з метою задовольнити їхні сексуальні потреби та отримати з цього матеріальну вигоду. Узаконення проституції призведе до того, що у неповнолітніх дівчат буде відсутня мотивація здобувати освіту для того, щоб досягти успіху та забезпечувати себе. Вони з раннього віку можуть надавати послуги сексуального характеру за гроші. Адже в законі не вказано з якого віку особа може займатися проституцією. В законопроекті сказано, що повією є фізична особа – підприємець, а відповідно до цивільного законодавства підприємницькою діяльністю може займатися особа, яка досягла вісімнадцяти років, коли вона набуває повної цивільної дієздатності. Але повну цивільну дієздатність може бути надано особі, яка досягла шістнадцятирічного віку і бажає займатися підприємницькою діяльністю, за письмовою згодою батьків, піклувальників, органів опіки та піклування [4]. Отже, за письмовою згодою батьків або осіб, які їх замінюють особа, яка досягла шістнадцятирічного віку може займатися проституцією.

У зв'язку з чим у дитини уже з раннього віку будуть руйнуватися цінності орієнтири, адже раннє зайняття проституцією завдасть шкоди фізичному, моральному та психологічному здоров'ю, що може призвести в подальшому до виникнення мотиву вчинити самогубство.

Проституція є фоновим явищем злочинності, що здійснює системний негативний вплив на всі сфери суспільного життя, відносини між людьми, стан моральності та правопорядку в державі. Фонові явища – соціальні відхилення від норм та цінностей, що несуть загрозу дестабілізації суспільних відносин. Ці явища підвищують вірогідність вчинення пов'язаних з ними злочинів [5, с 84]. Проституція тісно пов'язана

зі злочинністю. Вони значною мірою обумовлюють одне одного. Не зважаючи на узаконення проституції, вона з великою вірогідністю залишиться середовищем для вчинення суспільно – небезпечних діянь.

Отже, про плюси та мінуси легалізації проституції можна говорити довго. У нашому дослідженні були наведені як переваги, так і недоліки прийняття Закону України «Про регулювання проституції та діяльності секс – закладів». Ми підтримуємо думку, що легалізація проституції має більше недоліків ніж переваг, адже на «вагах» знаходяться: збагачення державної казни та нормальне дитинство дітей, яке має охоронятися державою, статус жінки в суспільстві, де пріоритетним повинно бути останнє.

Список використаних джерел

1. Проект Закону про регулювання проституції та діяльності секс-закладів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=56559. – Назва з екрана.
2. Проституція [Електронний ресурс] // Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970–1980). – Режим доступу: <http://sum.in.ua/s/prostytucija>.
3. Медведєв В. С. Юридично-психологічна характеристика сучасних проблем української молоді: проблема проституції / В. С. Медведєв, О. М. Шевченко // Юридична психологія та педагогіка. – 2013. – № 1. – С. 38–46.
4. Цивільний Кодекс України : закон України від 16 січ. 2003 р. № 435-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
5. Кримінологія. Загальна та Особлива частини : навч. посіб. / за ред. В. В. Голіни та Б. М. Головін. – Харків : Право, 2014. – 513 с.

Науковий керівник: **Шевченко Таїсія Віталіївна**, старший викладач кафедри кримінального права та кримінології факультету № 3 Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, Дніпропетровськ, Україна.

Одержано 21.04.2016

Єлизавета Станіславівна МАНАГАРОВА,

студентка 3 курсу господарсько-правового факультету Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Харків, Україна

ВІДМЕЖУВАННЯ РОЗБОЮ, ВЧИНЕНОГО ОРГАНІЗОВАНОЮ ГРУПОЮ, ВІД БАНДИТИЗМУ

Частим явищем на практиці є неправильне розуміння і, як наслідок, невірне застосування норм кримінального права при кваліфікації злочинів, що призводить до винесення судом незаконних вироків та ставить під сумнів не лише професіоналізм робітників судової системи, але й ефективність останньої в цілому. Сучасна злочинність, що здебільшого має корисливий та насильницький характер, несе велику небезпеку для нормального розвитку суспільства та людської діяльності. У зв'язку із цим, важливого значення на практиці набуває відмежування бандитизму (в особливості таких його проявів, як вчинення розбою учасниками банди) від розбою, вчиненого організованою групою. Зазначені злочини багато в чому співпадають за об'єктивними та суб'єктивними ознаками.

Однією з ознак, за якими необхідно розмежувати злочини, передбачені ст. 257 КК та ч. 4 ст. 187 КК, є стійкість об'єднань, що їх вчиняють. На відміну від організованої групи, що вчиняє розбій, організація банди не характеризується стихійністю або випадковістю [7]. Частіше вона утворюється без визначення часових меж її діяльності [4, с. 213]. Банда – це більш організоване і стійке формування порівняно із організованою групою, оскільки для неї властиві: наявність одного або декількох організаторів; попередня змова та розподіл ролей між її учасниками; забезпечення злагодженої взаємодії між окремими суб'єктами та структурними підрозділами; наявність складних організаційно-ієрархічних зв'язків, що обов'язково включають керівну і виконавчу ланки; наявність узгодженості й одноставності дій при прийнятті спільних рішень та розробці єдиних планів; створення матеріального фонду для потреб банди; вжиття заходів щодо конспірації та приховування її злочинної діяльності; об'єднаність учасників єдиним кінцевим результатом – забезпечення стабільного злочинного промислу [6, с. 129].

Обов'язковою ознакою банди є її озброєність, в той час коли розбій може вчинятися організованою групою, учасники якої не мають зброї у вузькому її розумінні [3; 5, с. 57]. Під озброєністю, як однією із визначальних ознак банди, слід розуміти наявність в її учасників або хоча б в одного з них вогнепальної, холодної зброї або бойових припасів, вибухових речовин та пристроїв, радіоактивних матеріалів, придатних для ураження живої цілі, знищення чи пошкодження навколишнього середовища, за умови, що про ці предмети знали всі члени такого угруповання і усвідомлювали можливість її застосування під час нападів [1, с. 292]. Тобто, якщо про наявність зброї в одного з нападників решті учасників злочинного об'єднання не було відомо, або всі знали про неї, проте така зброя свідомо є несправною для нападни-

ків, то такий напад потрібно кваліфікувати, як розбій, вчинений організованою групою. У разі використання учасниками організованої групи під час нападів пневматичної зброї, стартових, газових пістолетів, пристроїв для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, вибухових, інших імітаційно-піротехнічних засобів, що не містять у собі вибухових речовин (тобто зброї у широкому розумінні, наявність у злочинців якої не утворює головної ознаки банди – озброєність), відповідальність за їх вчинення має наставати за ч. 4 ст. 187 КК, чим нерідко користуються підготовлені розбійники для уникнення відповідальності за бандитизм [5, с. 59]. До того ж, якщо при вчиненні розбою зброя повинна безпосередньо використовуватися в ході нападу, то для бандитизму необхідно встановити лише її наявність хоча б у одного із учасників банди.

Бандитизм вважається закінченим з моменту організації банди, незалежно від того, встигла вона вчинити хоча б один напад чи ні [1, с. 293]. Розбій, вчинений організованою групою, вважається закінченим з моменту нападу, тобто з моменту застосування насильства, незалежно від того, вдалося її учасникам заволодіти майном чи ні [1, с. 171]. Участь у банді, обов'язковою ознакою якої є членство особи в цьому об'єднанні, вступ до нього, або участь у вчинюваному озброєною бандою нападі при усвідомленні цього факту утворює закінчений склад злочину [1, с. 294]. Створення ж організованої групи з метою вчинення розбійного нападу і участь у такій групі визнаються готуванням до розбою.

Розбій, вчинений організованою групою, відрізняється від бандитизму і метою діяльності, яка має корисливу спрямованість – заволодіння чужим майном. Бандитизм може вчинятися з метою як нападу на громадян, підприємства, установи, організації, так і викрадення людей, захоплення заручників, вбивств, зґвалтувань, заволодіння майном, знищення чи пошкодження майна, звільнення винних з-під варти, вчинення хуліганства тощо [5, с. 55].

Більш теоретичним, ніж практичним є такий критерій розмежування розбою, вчиненого організованою групою, від бандитизму як об'єкт злочинів. Стаття 187 КК України розташована у розділі, норми якого встановлюють кримінальну відповідальність за злочини проти власності, в той час як бандитизм відноситься до злочинів проти громадської безпеки [2]. Основним безпосереднім об'єктом розбою є суспільні відносини власності, а додатковим обов'язковим виступає здоров'я особи, оскільки розбій завжди супроводжується застосуванням насильства до потерпілої особи, або погрозою його застосування. Бандитизм становить собою різноспрямовану злочинну

діяльність, об'єктами посягання якої водночас можуть бути різні суспільні відносини, такі як охорона безпечного функціонування підприємств, установ, організацій, життя та здоров'я особи; воля, честь й гідність; право власності; статевая недоторканність; авторитет органів державної влади тощо. Основним безпосереднім його об'єктом залишається громадська безпека [2].

Підсумовуючи вищезазначене, можна стверджувати, що розбій, вчинений організованою групою, і бандитизм – це два різних за своїми фактичними проявами злочини. Вони відрізняються між собою за

рівнем зорганізованості та стійкості злочинного об'єднання, якістю їх озброєння, моментом закінчення різних форм об'єктивної сторони, а також метою діяльності та родовим об'єктом посягання. Банда – це особливе злочинне об'єднання, яке з моменту створення розраховане на тривалу стабільну і різнобічну злочинну діяльність, сила якої – в її організованості і зухвалості нападів, почутті корпоративності учасників [5, с. 59]. Усе це є нетиповим для організованих груп, які вчиняють розбій, діяльність яких має не такий стабільний характер.

Список використаних джерел

1. Кримінальне право Україна. Особлива частина : підручник / [Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.] ; за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. – 5-ге вид., перероб. і допов. – Харків : Право, 2015. – 680 с.
2. Кримінальний кодекс України : наук.-практ. комент. / [Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, С. Б. Гавриш та ін.] ; за заг. ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – Київ : Ін Юре, 2003. – 1196 с.
3. Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями : постанова Пленуму Верховного Суду України від 23 груд. 2005 р. № 13 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013700-05>.
4. Рублевський А. П. Відмінність розбою від деяких суміжних злочинів / А. П. Рублевський // Актуальні проблеми держави і права. – 2007. – Вип. 32. – С. 211–215.
5. Головкін Б. Розмежування розбою, вчиненого організованою групою, і бандитизму / Б. Головкін // Вісник прокуратури. – 2006. – № 8 (62). – С. 53–61.
6. Голіна В. В. Кримінологічні та кримінально-правові проблеми боротьби з бандитизмом: соціально-правове та кримінологічне дослідження : монографія / В. В. Голіна. – Харків : Регіон-інформ, 2004. – 212 с.
7. Быков В. Как разграничить бандитизм и разбой? / В. Быков // Российская юстиция. – 2001. – № 3. – С. 31–33.

Науковий керівник: **Лемішко Юлія Юріївна**, асистент кафедри кримінального права № 1 Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, кандидат юридичних наук, Харків, Україна.

Одержано 22.04.2016

Владислав Олександрович ПЕТРОВ,

курсант 2 курсу факультету № 2 Харківського національного університету внутрішніх справ,
Харків, Україна

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ЗЛОЧИНІВ ПРИ ЕКСЦЕСІ ВИКОНАВЦЯ

В умовах надто швидкого розвитку економічних, соціальних та політичних відносин у суспільстві та нестабільної ситуації в країні щодо забезпечення правопорядку в окремих регіонах нашої держави, неухильно зростає рівень організованої злочинності. При кваліфікації злочинів вчинених у співучасті виникають певні нестандартні ситуації, які потребують окремої правової оцінки. Зокрема, одним з таких спірних питань кваліфікації злочинів є кваліфікація діяння співучасників при ексцесу виконавця. Тому вважаємо необхідним на теоретичному рівні розглянути проблемні питання, які виникають при кваліфікації дій співучасників при ексцесі виконавця.

У теорії кримінального права питанням кваліфікації діянь співучасників присвячено багато робіт таких науковців, як: М. І. Бажанов, В. В. Голіна, Н. О. Гурторова, С. О. Єфремов, М. І. Панов, В. Я. Тацій, Р. П. Галіакбаров, Є. В. Благов, В. С. Прохоров, Г. В. Новицький, Р. С. Орловський, П. І. Гришаєв, І. К. Туркевич. Однак, не зважаючи на досить велику кількість праць у цій сфері залишаються питання, які потребують додаткових досліджень.

Згідно зі ст. 28 КК України можливим є вчинення злочину групою осіб, групою осіб за попередньою змовою, організованою групою або злочинною організацією. Удосконалення регламентації інституту співучасті породило низку питань, що виникають під час кваліфікації злочинів вчинених співучасниками, насамперед, пов'язаних з ексцесом виконавця.

Відповідно до ч. 1 ст. 27 КК України «співучасниками злочину поряд із виконавцем, є організатор, підбурювач та пособник» [1].

Згідно з ч. 1 та ч. 2 ст. 29 КК України «виконавець підлягає кримінальній відповідальності за статтею Особливої частини; організатор, підбурювач та пособник підлягають кримінальній відповідальності за відповідною частиною ст. 27 і тією статтею (частиною статті) Особливої частини КК, яка передбачає злочин, вчинений виконавцем» [1].

Наприклад, у разі вчинення співучасниками крадіжки за попередньою змовою групою осіб діяння виконавця кваліфікуються за ч. 2, ст. 185, діяння організатора – за ч. 3, ст. 27, ч. 2, ст. 185, діяння підбурювача – за ч. 4, ст. 27, ч. 2, ст. 185, діяння пособника – за ч. 5, ст. 27, ч. 2, ст. 185 КК. Наведений приклад демонструє кваліфікацію діянь співучасників за загальним правилом.

Відповідно до ч. 5 ст. 29 КК співучасники не підлягають кримінальній відповідальності за діяння, вчинене виконавцем, якщо воно не охоплювалось їх умислом. Не викликають сумнівів лише ті ситуації, при яких виконавець злочину, окрім спланованого злочину, погодженого зі співучасниками, вчиняє ще один новий злочин. Але ж у житті виникає багато

ситуацій, що не охоплюються нормою права, що пов'язано з загальною формою кваліфікації, яка закріплена в законодавстві, і саме у таких ситуаціях виникають труднощі.

Наведемо деякі приклади кваліфікації діянь співучасників.

1. Учасниками злочинної організації було досягнуто згоди щодо вчинення умисного вбивства (ч. 1 ст. 115 КК України). Виконавець вчинив усі дії які вважав необхідними для доведення цього злочину до кінця, тобто позбавив життя потерпілого. Але раптово виконавець побачив свідка свого злочину та вбив його. Про свідка він дізнався раптово та не встиг повідомити про нього інших співучасників, тому його вбивство не охоплювалось умислом інших співучасників. Вважаємо, що не в усіх випадках ці дії можна віднести до ексцесу виконавця, як учасника злочинної організації. По-перше, згідно зі ст. 255 КК України вчинення злочину в інтересах злочинної організації доцільно розглядати як підтвердження участі у цій організації. По-друге відповідно до визначення злочинної організації що закріплено у ч. 4 ст. 28 КК України, якщо однією з можливих цілей створення злочинної є мета забезпечення функціонування цієї організації, то дії учасника такої організації щодо вчинення злочину для забезпечення певних аспектів її існування, незважаючи на те про що вони не домовлялись, але сам факт того, що метою злочинної організації охоплювалось забезпечення її функціонування, повинно свідчити про попереднє усвідомлення кожним учасником групи, що при вчиненні того чи іншого злочину виконавець може скоїти й інший злочин з метою запобігання викриття злочинної організації.

2. З метою вчинення крадіжки (ст. 185 КК України) було розроблено план та порядок вчинення дій. У цьому разі необхідно визначитись з тим, чи розглядали співучасники, як ймовірний варіант вчинення злочину виконавцем, наприклад, відкритим способом (ст. 186 КК) або із застосуванням насильства (ст. 187 КК). У даному випадку ця обставина має надзвичайно важливе значення, яке полягає у можливості в разі так званого «ексцесу виконавця» інкримінувати його дії іншим співучасникам;

3. При вчиненні виконавцем злочину, що охоплювався умислом інших співучасників, але при кваліфікуючих обставинах. В даному випадку, на наш погляд, також вирішальне значення повинно відігравати домовленість осіб про те, яким чином він буде скоєний, адже, якщо вони це не обумовили, то досить логічно зробити висновок про усвідомлення кожним із співучасників можливості застосування виконавцем для вчинення злочину будь-якого способу.

Проаналізувавши випадки кваліфікації дій співучасників при ексцесі виконавця слід зазначити, що

для визначення меж, які встановлюють ступінь відповідальності співучасників, повинен мати базове, вирішальне значення саме загальний умисел на вчинення конкретного злочину. С. А. Тарарухін у цьому контексті зазначав, що при вчиненні злочину організованим злочинним угрупованням у межах спрямованості умислу несуть відповідальність співучасники злочину, в тому числі й співвиконавці, якщо має місце ексцес одного з них (вихід за межі попередньої змови на вчинення більш тяжкого злочину) [2, с. 113].

При вирішенні питання кваліфікації злочинних діянь учасників групи корисливо-насильницької спрямованості, необхідно звертати увагу на обставини, що впливають із особистих якостей учасників групи, їх озброєності, наявності у членів групи спеціальних навичок і знань, факти вчинення раніше подібних злочинів. Саме ці обставини, як структурні елементи можуть вказувати на межі загального умислу угруповання при плануванні конкретного злочину, зокрема, й усього комплексу злочинної діяльності [3, с. 99–100].

Відповідно до ст. 24 КК України: «Прямим є умисел, якщо особа усвідомлювала суспільно небезпечний характер свого діяння (дії або бездіяльності), передбачала його суспільно небезпечні наслідки і бажала їх настання. Непрямим є умисел, якщо особа усвідомлювала суспільно небезпечний характер сво-

го діяння (дії або бездіяльності), передбачала його суспільно небезпечні наслідки і хоча не бажала, але свідомо припускала їх настання» [1]. Це положення застосовується при кваліфікації всіх злочинів. Але необхідно враховувати, що злочини скоєні у співучасті характеризуються підвищеною суспільною небезпечністю, тому вони потребують більш радикальних мір відповідальності навіть при ексцесі виконавця. На сьогоднішній день законодавцем закріплена така позиція щодо відповідальності співучасників при ексцесі виконавця: «Співучасники не підлягають кримінальній відповідальності за діяння, вчинене виконавцем, якщо воно не охоплювалося їхнім умислом» [1].

На наш погляд доцільно було внести доповнення до ч. 5 ст. 29 КК України, що насамперед полягають у закріпленні в диспозиції статті положення про відповідальність співучасників у разі ексцесу виконавця, а саме: встановити усвідомлення співучасниками при вчиненні певних злочинів, можливості виходу виконавця за межі умислу.

Отже, тільки шляхом швидкого та адекватного внесення змін до законодавства про кримінальну відповідальність можливим є притягнення винних до відповідальності та забезпечення реалізації індивідуальної та загальної превенції, що надасть змогу для зменшення рівня злочинів вчинених у співучасті та підвищення рівня довіри населення до поліції.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України : закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
2. Тарарухін С. А. Кваліфікація преступлений в судебной и следственной практике / С. А. Тарарухін. – Київ : Юринком, 1995. – 208 с.
3. Кузьмін С. А. Кримінальна відповідальність учасників організованих груп корисливо-насильницької спрямованості : монографія / С. А. Кузьмін. – Київ : Паливода А. В., 2011. – 132 с.

Науковий керівник: **Володавська Олена Сергіївна**, доцент кафедри кримінального права та кримінології факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент, Харків, Україна.

Одержано 21.04.2016

Іван Ігорович ПОВОРОЗНЮК,

курсант 3 курсу факультету № 4 Харківського національного університету внутрішніх справ,
Харків, Україна

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА НЕЗАКОННУ ТОРГІВЛЮ ОРГАНАМИ АБО ТКАНИНАМИ ЛЮДИНИ, ВЧИНЕНУ У СПІВУЧАСТІ

На теперішній час проблема незаконної торгівлі органами або тканинами людини є надзвичайно актуальною для України. Офіційна слідча та судова статистика по цій категорії справ є невеликою, однак як засвідчують кримінологічні дослідження з цього питання показники латентності вказаних злочинів сягають майже 100 % [1, с. 150]. Опитування практичних оперативних працівників правоохоронних органів також показало, що на їх думку незаконна торгівля органами і тканинами людини здебільшого носить груповий характер – 36,9 % респондентів; вчиняються групами осіб за попередньою змовою – 21,8 % респондентів; вчиняється організованими групами – 21,8 % респондентів; вчиняється злочинними організаціями – 25,2 % респондентів; вчиняється одноособово – 4,3 % респондентів [1, с. 153]. Таким чином незаконна торгівля органами або тканинами людини майже завжди вчиняється у співучасті, тому доречно проаналізувати особливості кваліфікації вказаних дій за Кримінальним кодексом (далі – КК) України.

Кримінальна відповідальність за незаконну торгівлю органами або тканинами людини закріплена у ст. 143 КК України, яка містить три самостійних складів злочинів: ч. 1 передбачає відповідальність за порушення встановленого законом порядку трансплантації органів або тканин людини, ч. 2 – за вилучення у людини шляхом примушування або обману її органів або тканин з метою їх трансплантації, ч. 4 – за незаконну торгівлю органами або тканинами людини [2]. У ч. 5 ст. 143 КК України передбачений кваліфікований склад злочину, який передбачає відповідальність за дії, передбачені частинами другою, третьою чи четвертою цієї статті, вчинені за попередньою змовою групою осіб, або участь у транснаціональних організаціях, які займаються такою діяльністю. Якщо перша кваліфікуюча ознака не викликає суперечок щодо її змісту, оскільки визначення злочину, вчиненого за попередньою змовою групою осіб, міститься у ч. 2 ст. 28 КК України, поняття та сутність участі у транснаціональних організаціях викликає жваві дискусії, оскільки закон про кримінальну відповідальність не містить визначення транснаціональної організації.

М. І. Хавронюк розглядає транснаціональні організації, що вчиняють злочини у сфері трансплантації органів або тканин людини як організації, які систематично займаються вилученням у людей шляхом примушування або обману їх органів чи тканин з метою їх трансплантації реципієнтам, які перебувають в інших країнах, та/або міжнародною незаконною торгівлею органами чи тканинами живих чи померлих людей. На його думку, до таких організацій може бути віднесено стійкі ієрархічні об'єднання п'яти і більше осіб, члени якого або структурні частини якого

за попередньою змовою зорганізувалися для спільної діяльності з метою вчинення діянь, передбачених частинами 2, 3, 4 статті 143 КК України [3, с. 309].

Інші автори виділяють таку ознаку транснаціональної організації як поширеність її діяльності на територію двох і більше держав [4, с. 241]. На міжнародному рівні визначення злочину, що має транснаціональний характер, міститься в Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності, прийнятої резолюцією 55/25 Генеральної Асамблеї від 15-го листопада 2000 року, яка набула чинності для України у 2004 р. Так, відповідно до ч. 2 ст. 3 Конвенції злочин носить транснаціональний характер, якщо:

- а) вчинений у більш ніж одній державі;
- б) вчинений в одній державі, але істотна частина його підготовки і планування, керівництва або контролю має місце в іншій державі;
- в) вчинений в одній державі, але за участю організованої злочинної групи, яка здійснює злочинну діяльність у більш ніж одній державі;
- г) вчинений в одній державі, але його істотні наслідки мають місце в іншій державі [5].

Інші ознаки транснаціональної організації, на думку вказаних дослідників, мають співпадати з визначенням злочинної організації, які містяться у ч. 4 ст. 28 КК України.

У той же час слід зазначити, що Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності 2000 р. містить лише поняття організованої злочинної групи, яка визначається як структурно оформлена група в складі трьох або більше осіб, що існує протягом визначеного періоду часу і діє узгоджено з метою здійснення одного або декількох серйозних злочинів або злочинів, визнаних такими відповідно до цієї Конвенції, для того, щоб одержати, прямо або посередньо, фінансову або іншу матеріальну вигоду. Наведене дозволяє зробити висновок, що поняття організованої злочинної групи, визначеного у Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності, не співпадає з поняттями організованої групи чи злочинної організації, які наведені в кримінальному законодавстві України.

Підсумовуючи вищевикладене, слід зробити наступні висновки. Закріплення в ч. 5 ст. 143 КК України такої кваліфікуючої ознаки як участь у транснаціональних організаціях, які займаються незаконною торгівлею органами або тканинами людини, є досить неоднозначним. По-перше, визначення поняття транснаціональної організації викликає значні труднощі через відсутність його законодавчого визначення та, відповідно, однозначне розуміння цієї кваліфікуючої ознаки. По-друге, наявні певні невідповідності між КК України та положеннями міжнародно-правових угод

України в цьому питанні. Тому, на нашу думку, доцільно виключити вказану кваліфікуючу ознаку з ч. 5 ст. 143 КК України. Проте, враховуючи організований груповий характер незаконної торгівлі органами або тканинами людини, підтверджений кримінологічними дослідженнями, доцільно передбачити вчинення вказаного злочину організованою групою, що має спростити застосування вказаної норми та полегшити процес доказування за цієї категорією справ. Пропонуємо викласти ч. 5 ст. 143 КК України в такій ре-

дакції: «Дії, передбачені частинами другою, третьою чи четвертою цієї статті, вчинені організованою групою, – караються...». За умови внесення вказаних змін у випадку вчинення торгівлі органами або тканинами людини злочинним угрупуванням, яке має ознаки злочинної організації, передбачені ч. 4 ст. 28 КК України, вчинене слід буде кваліфікувати за сукупністю зі ст. 255 «Створення злочинної організації» КК України.

Список використаних джерел

1. Ілляшенко О. В. Стан та тенденції незаконної торгівлі органами та тканинами людини в Україні / О. В. Ілляшенко // Юридична наука. – 2014. – № 11. – С. 146–155.
2. Кримінальний кодекс України : закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
3. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника та М. І. Хаврюка. – 7-ме вид., перероб. та допов. – Київ : Юрид. думка, 2010 – 1288 с.
4. Гринчак С. В. Кримінальна відповідальність за незаконну трансплантацію органів або тканин людини : монографія / С. В. Гринчак ; наук. ред. Л. В. Дорош. – Харків : Право, 2011. – 296 с.
5. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності : ратиф. законом України від 4 лют. 2004 р. № 1433-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789.

Науковий керівник: **Юртаєва Ксенія Володимирівна**, старший викладач кафедри кримінального права та кримінології факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, Харків, Україна.

Одержано 20.04.2016

Альона Ігоревна П'ЯТКОВСЬКА,
курсант 3 курсу факультету № 3 Дніпропетровського державного університету внутрішніх
справ, Дніпропетровськ, Україна

ЕМОЦІЙНИЙ СТАН ТА ЙОГО ВПЛИВ НА КРИМІНАЛЬНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

В науці кримінального права загальноновизнаним є положення, відповідно до якого одним з основних та невід'ємних елементів складу злочину є його суб'єктивна сторона, обов'язковою ознакою якої виступає вина. Проблематика вини досить глибоко досліджена у вітчизняній кримінально-правовій науці, питанням мотиву і мети – приділялось менше уваги, та така ознака суб'єктивної сторони складу злочину, як емоційний стан особи залишається практично невивченою. Окрім того значення емоційного стану в науці кримінального права дещо недооцінюється, обмежуючись вивченням переважно поняття сильного душевного хвилювання (афекту). Хоча, можна сказати, що стан сильного душевного хвилювання виникає через певний емоційний стан особи і тісно з ним пов'язаний. Насправді проблема емоційного стану особи тісно пов'язана із багатьма нормами та інститутами як Загальної, так і Особливої частини кримінального права: призначення покарання; осудністю; обставинами, що виключають злочинність діяння тощо. Причини існування таких проблем, на думку В. І. Стачука, головним чином пов'язані з наступними обставинами: по-перше, відсутнє законодавче визначення поняття «сильне душевне хвилювання»; по-друге, юридичне поняття «сильне душевне хвилювання» є оціночним і виражає певний психічний стан; по-третє, такий термін відсутній у медицині та психології; по-четверте, перед працівниками правоохоронних органів стоїть складне завдання співвіднести стан раптово виниклого сильного душевного хвилювання з психічним станом, описаним у висновках експертів-психологів [2, с. 128–132].

Загальновідомо, що невід'ємним елементом будь-якої психічної діяльності людини є емоції. Емоції виступають необхідним елементом, який разом з іншими елементами психічного стану впливає на формування акту поведінки особи. Тому з'ясування значення емоцій при формуванні злочинного акту поведінки особи є дійсно актуальним.

Для визначення поняття емоцій та емоційних станів у кримінальному праві слід звернутись до психології. Емоції (від лат. *emoveo* – хвилюю, зворушую) – це реакції людини на вплив внутрішніх та зовнішніх подразників, які мають яскраво виражене суб'єктивне забарвлення і охоплюють усі види чуттєвості і переживань. В свою чергу емоційний стан – це певний психічний стан, який здебільшого зумовлюється певними соціальними чинниками і полягає у поєднанні емоцій і мотивації поведінки. Основними елементами емоційного стану є настрої, афект, стрес, стан фрустрації, пристрасті тощо [3, с. 348].

Деякі сучасні вчені схиляються до того, що виокремлювати емоції та емоційні стани у певну структурну ознаку суб'єктивної сторони не доцільно. Вони

вважають, що емоції присутні при формуванні мотивів і цілей особи, його вини, тобто характерні для всієї суб'єктивної сторони. Тому емоції не є основною ознакою суб'єктивної сторони і не повинні вивчатись в її рамках [4, с. 121].

Розробкою поняття «емоційного стану» саме у кримінально-правовому контексті займався багато вчених: О. О. Авраменко [11], А. В. Байлов [10], Н. С. Таганцев [5], Д. Юм [6] інші. Так, Д. Юм, використовуючи ідею розуму і збудження класифікує афекти залежно від сили їх впливу на свідомість, тобто виділяє афект і розум [6, с. 148]. Вчений кінця XIX ст. М. С. Таганцев, додержуючись фактично ідеї Д. Юма, класифікував афективні стани залежно від їх ступеня на такі, що входять у поняття неосудності, і такі, що перебувають у межах поняття осудності. По суті ж М. С. Таганцев виділив три ступеня вираження емоцій: їх спокійний стан, афекти осудності і афекти неосудності [5, с. 115]. Саме така класифікація є найбільш поширеною в сучасній кримінально-правовій літературі.

Емоції спокійного стану в науці кримінального права відносять до поняття осудності як не основну ознаку. Так, наприклад, такі вчені як Б. С. Волков, Б. С. Богомяков, А. А. Васильєв, О. Д. Ситковська пропонують характеризувати поняття осудності або неосудності не за двома звичними критеріями – інтелектуальним і вольовим – а й за емоційним [7, с. 141]. Як правило, виділяючи таку ознаку, науковці вказують на те, що вона означає відсутність під час вчинення злочину таких змін в емоційній сфері психічної діяльності, які можуть призвести до неконтрольованої поведінки. Однак у даному випадку, на нашу думку, слушною є точка зору В. Бурдіна, оскільки відповідно до чинного законодавства обов'язковими ознаками осудності є інтелектуальна і вольова [8].

Деякі вчені вважають, що емоції не мають відносно самостійного юридичного значення, оскільки не виступають ані як кваліфікуюча ознака, ані як обставина, що пом'якшує відповідальність та покарання, а лише можуть слугувати критерієм розмежування відповідних форм вини та встановлення мотиву злочину [9, с. 11].

Дане твердження не є аксіомою. Так, на обставини, що пом'якшують покарання, можуть впливати емоції, що проявляються в особи після вчинення суспільно небезпечного діяння, а саме каюття, докір сумління, зізнання (п. 1 ч. 1 ст. 66 КК). Обставиною, що пом'якшує покарання відповідно до п. 5 ч. 1 ст. 66 КК України виступає збіг тяжких особистих, сімейних чи інших обставин, а ці обставини, у свою чергу, спричиняють стан фрустрації, стресу тощо. У цих випадках вплив емоцій, як пом'якшувачів вини обставинне є безпосереднім, а виникає під впливом вище зазначених факторів.

Ми пропонуємо доповнити диспозиції кримінально-правових норм, які закріплюють вплив емоційного стану на кримінальну відповідальність. А саме, згідно із ст. 116 КК України сильне душевне хвилювання виникає внаслідок протизаконного насильства, систематичного знущання або тяжкої образи з боку потерпілого. У статті 123 КК України перелік обставин, що можуть викликати сильне душевне хвилювання, звужений, і про систематичне знущання не згадується. На нашу думку, є необхідність доповнити ст. 116 та ст. 123 КК України вказівкою на те, що такий стан може бути викликаний також будь-якими неправомірними чи аморальними діями з боку потерпілого (такі обставини зафіксовані в п. 7 ст. 66 КК України) [1]. З цього приводу треба зазначити, що

було б доцільно у всіх статтях, у яких йдеться про стан сильного душевного хвилювання, передбачити однакові обставини, що можуть його зумовити. Також мова повинна йти не лише про дії, а й про бездіяльність, яка також може бути неправомірною чи аморальною. Отже, у результаті доповнень відбулася б певна логічна узгодженість згаданих кримінально-правових норм.

Проблема значення емоційного стану потребує більш ретельного дослідження та тлумачення його змісту. Ми вважаємо, що це вплинуло б на більш точне розуміння емоційного стану особи в момент вчинення злочину та допомогло під час кваліфікації злочинів.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України (із змінами та доповненнями станом на 1 вересня 2015 року). – Харків : Одиссей, 2015. – 231 с.
2. Стачук В. И. Обстоятельства, способствующие возникновению сильного душевного волнения / В. И. Стачук // Вісник Луганської академії внутрішніх справ МВС імені 10-річчя незалежності України. – 2002. – Спецвип. – С. 128–132.
3. Загальна психологія : підручник / [О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін.]. – Київ : Либідь, 2005. – 464 с.
4. Пинаев А. А. Общая часть уголовного права : курс лекций. – Кн. 1 : О преступлении / А. А. Пинаев. – Харьков : Харьков юрид., 2001 – 289 с.
5. Таганцев Н. С. Русское уголовное право. Часть Особенная [Электронный ресурс] / Н. С. Таганцев. – СПб., 1994. – С. 115. – Режим доступа: <http://window.edu.ru/resource/307/42307/files/index.html>.
6. Юм Д. Трактат о человеческой природе, или попытка применить основанный на опыте метод рассуждения к моральным предметам [Электронный ресурс] / Д. Юм. – Режим доступа: <http://www.studfiles.ru/preview/1001883/>.
7. Ситковская О. Д. Психология уголовной ответственности / О. Д. Ситковская. – М. : Норма, 1998. – 285 с.
8. Бурдін В. До питання про емоційну ознаку осудності / В. Бурдін // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні : матеріали XIII Регіон. наук.-практ. конф. (Львів, 8-9 лют. 2007 р.). – Львів : Львів. нац. ун-т ім. І. Франка, 2007. – С. 12.
9. Рарог А. И. Субъективная сторона и квалификация преступлений / А. И. Рарог. – М. : Профобразование, 2001. – 133 с.
10. Байлов А. В. Удосконалення кримінального законодавства щодо відповідальності за злочини проти життя та здоров'я особи, вчинені у стані сильного душевного хвилювання [Електронний ресурс] / А. В. Байлов // Право і Безпека. – 2001. – № 2. – С. 13–16. – Режим доступа: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2002_2_5.
11. Авраменко О. О. Питання кваліфікації умисного вбивства, вчиненого одночасно при перевищенні меж необхідної оборони та у стані сильного душевного хвилювання [Електронний ресурс] / О. О. Авраменко // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. – 2003. – № 3–4. – С. 226–230. – Режим доступа: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2003_3-4_42.

Науковий керівник: **Філіпп Анастасія Володимирівна**, старший викладач кафедри кримінального права та кримінології факультету № 3 Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, Дніпропетровськ, Україна.

Одержано 21.04.2016

Євгеній Валерійович РАДЧЕНКО,

слухач магістратури факультету № 3 Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, Дніпропетровськ, Україна

ПРИЧИНИ ТА УМОВИ ЗЛОЧИННОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ КРАЇНИ

Вивчення причин і умов злочинності неповнолітніх та їх девіантної поведінки відбувалися в усі періоди розвитку суспільства. Проте запропонована тема залишається актуальною, не зважаючи на численні дослідження науковців у галузях кримінології та юридичної психології. Це пояснюється стрімким розвитком суспільних відносин, в результаті яких з'являються нові джерела отримання інформації, з яких неповнолітні дізнаються про криміногенне середовище, злочини та їх вчинення у яскравому романтичному висвітленні. У результаті не правильно засвоюється інформація про такі явища, та виникає висока вірогідність вчинення злочину неповнолітнім, адже ця категорія осіб не має сформованого характеру, вміння зважено і розсудливо діяти в життєвих ситуаціях. Злочинність неповнолітніх має загальнодержавний характер, адже кожен вчинений злочин демонструє як соціально-економічний, так і освітньо-виховний рівні у суспільстві та державі в цілому.

При з'ясуванні причин та умов злочинності неповнолітніх, необхідно акцентувати увагу на дію криміногенних процесів з урахуванням соціальних статусів підлітків і їх моральних якостей, психологічного стану, як вікової групи, що перебуває на етапі стрімкого формування особистості, світогляду, становлення соціальних цінностей та раціонального мислення.

До умов відносять: соціально-економічну, яка має безпосередній вплив на благоустрій сімей, в яких зростають неповнолітні; безпритульність, тощо. Скрутне матеріальне становище виступає однією з головних передумов вчинення злочину проти власності неповнолітнім.

Наступною умовою вчинення даної категорії злочинів є знівечення загальнолюдських моральних цінностей, розповсюдження кримінальних звичаїв та порядків серед молоді, що демонструє низький освітньо-виховний рівень у загальноосвітніх навчальних закладах.

Формування негативних соціально-психологічних властивостей особи неповнолітнього, які можуть обумовити в певній ситуації вчинення злочинів, відбувається під впливом наступних причин:

1. Негативний вплив в сім'ї. В 30-40 % випадків констатується наявність прямого негативного прикладу неправомірної поведінки з боку батьків або інших старших членів сім'ї: зловживання алкоголем, грубість, аморальна поведінка. Засвоюючи такі «зразки» поведінки, підліток починає застосовувати їх в особистій поведінці. З іншого боку, потакання, непомірне задоволення матеріальних потреб, звільнення від будь-яких обов'язків неповнолітніх формують у підлітка егоїзм, почуття безвідповідальності, всюдозволеності. Це може штовхнути неповнолітнього на вчинення антисоціальних дій [1, с. 50].

Сім'ї належить пріоритетне місце у процесі формування і розвитку особистості від моменту її народження і вона є одним з найстародавніх соціальних інститутів. Вона є першим вихователем дитини і середовищем передачі духовного багатства, культурних традицій, формування ціннісних орієнтацій, практичних навичок і умінь, тому, безперечно, основну причину корисливо-насильницької злочинності слід шукати в особливостях сімейного оточення [2, с. 220].

Дуже важливим елементом виховання в сім'ї є спілкування з неповнолітніми. Існують випадки, коли вони вчиняють злочин саме для того, щоб дорослі помітили їх та почали приділяти більше уваги їм, тому, навіть звичайне спілкування не допускає вчинення суспільно небезпечних діянь.

2. Вплив ЗМІ і загальнодоступних творів масової культури. На сучасному етапі розвитку технологій, Інтернет та телебачення є в кожній оселі, проводячи своє дозвілля, неповнолітні користуються цими джерелами розповсюдження інформації. Тут вони знайомляться з кіноіндустрією, серіалами, відео, телепередачами тощо, які можуть містити у собі культ насильства і аморальну поведінку (грабежі банків, розбійні напади, вбивства, бійки, вживання наркотичних засобів, нецензурну лайку, сексуальну розбещеність і т. ін.) формуючи у молоді переконання, що соціум де вони живуть, головними є сила, гроші та влада. Демонстрація нехтування законом та іншими соціальними цінностями, безперечно буде враження у підлітка, що так і повинно бути.

Систематично переглядаючи телепередачі й кінофільми зі сценами насильства, коли на екранах відбувається пряма заміна усталених суспільних цінностей, неповнолітні обирають такий дороговказ несвідомо, відповідно до своїх інтересів, вікових, психологічних, особистих і групових запитів, враження від побаченого в сукупності з іншими негативними чинниками відбиваються у свідомості неповнолітніх та в деяких випадках відбувається несвідомий перехід на бік делінквентної або злочинної поведінки [3, с. 22].

3. Значну роль відіграє оточення неповнолітнього – побутове, навчальне, виробниче. Шкільне середовище, коло знайомств, друзів з котрими підліток проводить час відіграє важливу роль, у становленні особистості. Не маючи можливості приділити дітям достатньої уваги, здійснювати належний догляд, батьки тим самим звільняють місце для впливу на дітей інших авторитетів, якими найчастіше стають члени дворкових компаній [4, с. 5].

Неповнолітні у своєму оточенні, як правило, беруть приклад з «лідерів», повторюючи їхні вчинки, для заслуження поваги серед них та самоствердження як особистості.

4. Втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність дорослими є не рідкістю. Як правило, це є результатом негативного оточення підлітка, в якому нав'язують, що вчинення певних (злочинних) дій принесуть користь йому та його дорослим знайомим.

Вибіркові дослідження свідчать, що в 20-30 % випадків неповнолітні вчиняли злочини під безпосереднім впливом, «порадами» повнолітніх злочинців [1, с. 51].

5. Марне проведення вільного від навчання та секцій часу, виражається у прищепленні шкідливих звичок неповнолітнім (тютюнопаління, вживання алкогольних напоїв, вживання наркотичних речовин тощо)

у компаніях, як правило, осіб з не благополучних сімей. Спілкуючись з таким контингентом осіб, вірогідність бути втягнутим у злочинну діяльність, є дуже високою. Причиною цього, є недостатня кількість безкоштовних гуртків самодіяльності, спортивних секцій, літніх таборів відпочинку тощо. Не кожна сім'я має матеріальну можливість оплачувати подібні заходи.

Як висновок, потрібно зазначити, усунувши вищезазначені причини та умови, кількість злочинів вчинених неповнолітніми значно зменшиться. Для запобігання таким злочинам, потрібно проводити постійну профілактичну роботу серед цієї вікової групи осіб.

Список використаних джерел

1. Коновалов В. В. Кримінологія: методичні рекомендації. Для самостійного вивчення / В. В. Коновалов. – Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2007. – 92 с.

2. Корнієнко М. В. Причини та умови поширення злочинності неповнолітніх на сучасному етапі розвитку нашої держави / М. В. Корнієнко // Часопис Київського університету права. – 2011. – № 2. – С. 219–223.

3. Галаган В. І. Причини та умови негативного впливу засобів масової інформації (ЗМІ) на формування злочинної поведінки неповнолітніх / В. І. Галаган // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». – 2014. – Вип. 2, т. 4. – С. 21–24.

4. Дубовик К. Є. Вплив факторів сімейного неблагополуччя на формування девіантної поведінки у неповнолітньої особистості [Електронний ресурс] / К. Є. Дубовик // Державне будівництво. – 2007. – № 1 (1). – [10] с. – Режим доступу: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2007-1-1/doc/2/10.pdf>.

Науковий керівник: **Філіпп Анастасія Володимирівна**, старший викладач кафедри кримінального права та кримінології факультету № 3 Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, Дніпропетровськ, Україна.

Одержано 21.04.2016

Марія Володимирівна РИБАЛКА,

курсант 3 курсу факультету № 1 Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, Дніпропетровськ, Україна

ПІДХОДИ ВИЗНАЧЕННЯ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ОСОБИ ТЕРОРИСТА

У сучасному суспільстві тероризм став невід'ємною частиною економічних і політичних процесів, і створює загрозу громадській і національній безпеці. Тероризм переріс у масове явище. Не є виключенням і Україна, а саме її внутрішньополітична ситуація є сприятливою умовою для її розвитку.

Саме тому аналіз особистості терориста має велике теоретичне і прикладне значення. Він дозволяє виокремити характерні риси, внутрішні спонукання та інші передумови вчинення злочинів такого типу, а також виокремити певне коло осіб, схильних до вчинення терористичних актів.

Проблемам вивчення й дослідження спонукальних мотивів, типів поведінки особистості терориста приділили увагу значна кількість науковців, а саме: І. Артамонов, В. Гунаев, Д. Ольшанський, А. Щеглов, В. Васільєв, О. Бардін, Ю. Антонян, М. Лазарєв, О. Максимова, М. Требін та інші.

Зокрема, одним із перших спробував пояснити, що мотивує терористів, і які саме якості, особливості особи дозволяють припустити її ідентифікацію як терориста, був психолог Тайлор Максвелл у 1988 році. Аналогію можна провести з Д. В. Ольшанським, який виклав авторську концепцію психології тероризму [1].

Саме Д. Ольшанський вважав, що особистість терориста – це постійний, безперервний психологічний рух [2].

Ми повністю погоджуємось із цією думкою, адже поведінка терориста є нестабільною і завжди коливається від абсолютної впевненості у правильність своїх поглядів, до абсолютного їх заперечення або доволі частих сумнівів.

В. Замковський і М. Ільчиков виділяють кілька типів терористів. Першим серед них є тип терориста-фанатика, найбільш яскравим представником якого є релігійний фанатик, далі автори вказують на типи терориста-революціонера, терориста агента спецслужб або терориста-професіонала, терориста-авантюриста, терориста-романтика і, нарешті, терориста-кримінальника. На практиці подібна класифікація є дещо умовною і постає складність у розмежуванні цих понять.

Розділити поняття терориста-авантюриста і терориста-романтика, а потім відокремити їх від поняття терориста-революціонера навряд чи представляється можливим [3].

С. Рощин пропонував три психологічні моделі особистості. Перша модель – психопата-фанатика.

Список використаних джерел

1. Кравчук І. А. Особа злочинця-терориста як елемент кримінологічної характеристики терористичного акту [Електронний ресурс] / І. А. Кравчук // Форум права. – 2010. – № 2 – С. 210–216. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2010_2_35.

Вона розшифровується таким чином: це «людина, яка керується своїми переконаннями (релігійними, ідеологічними, політичними) і щиро вважає, що його дії, незалежно від їх конкретних результатів, корисні для суспільства. Це людина, у якого сфера свідомості вкрай звужена тими чи іншими доктринами, і ним же підпорядкована його емоційна сфера. Друга модель, фрустрованої людини, базується на біхевіористській теорії фрустрації-агресивності. Третя модель – людини з ущербної сім'ї. «Жорстоке поводження батьків з дитиною, його соціальна ізоляція, дефіцит добрих відносин можуть призвести до формування озлобленої особистості з антисоціальними нахилами. За певних умов люди такого психологічного складу легко можуть стати інструментами терористичної організації» [2].

У цілому із цими моделями можна погодитися, та керуючись ними ми не можемо виділити єдиної, чіткої картини особистості терориста.

Американський психолог Давид Хуббард створив профіль розумово нестійких терористів, виділивши такі загальні штрихи: сильний батько, часто алкоголік; глибоко релігійна мати, часто релігійний фанатик; сексуально полохлива особа, боязка і пасивна; бідність; обмежений потенціал [1].

Аналізуючи даний профіль, можна сказати, що такі характеристики притаманні багатьом людям та не всі вони стають терористами.

Ю. Антонян вважає, що особи, схильні до тероризму, належать до людей того складу, для якого притаманне привілеювання емоцій над розумом, прямих активних реакцій на дійсність; низький поріг терпимості і відсутність необхідного самоконтролю, вони достатньо легко і природно вживаються з ідеєю насильства [4].

Така думка є цілком правильною, виділяє головні риси психологічної характеристики терориста, однак є загальною і підпасти під цей образ може велика кількість людей.

Отже, на нашу думку, визначити єдину кримінологічну характеристику особи терориста є неможливим. Можливо лише умовно сформувати уявлення про деякі категорії осіб, більшою мірою схожих на схильних до проявів актів тероризму. Із всього вище окресленого можна дійти висновку, що всі терористи мають нестабільну психіку, яка в більшій мірі керується своїми емоціями та характеризуються низьким рівнем терпимості.

2. Ольшанский Д. В. Психология терроризма [Электронный ресурс] / Д. В. Ольшанский. – СПб. : Питер, 2002. – 288 с. – Режим доступа: <http://ibib.ltd.ua/psihologiya-terrorizma.html>.

3. Назаркин М. В. Криминологическая характеристика и предупреждение терроризма : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Назаркин Михаил Владимирович. – М., 1998. – 197 с.

4. Антонян Ю. М. Личность преступника / Ю. М. Антонян, В. Н. Кудрявцев, В. Е. Эминов. – СПб. : Юрид. центр Пресс, 2004. – 366 с.

Науковий керівник: **Руфанова Вікторія Миколаївна**, старший викладач кафедри кримінального права та криминології факультету № 3 Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, Дніпропетровськ, Україна.

Одержано 20.04.2016

УДК 343.535(477)

Іван Олександрович РОМАНЧУК,курсант 3 курсу факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ,
Харків, Україна

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНІВ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ СТАТТЯМИ 220¹ ТА 220² КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ

На сьогодні досить поширеними на території нашої країни є злочини, що вчиняються у сфері господарської діяльності. Характерним для більшості з них вважається те, що їх скоєння супроводжується незаконним привласненням винними особами досить великих капіталів, у тому числі й грошових коштів, що негативно позначається на економічному становищі держави та окремих громадян, які стають потерпілими від цих злочинів.

До того ж в умовах кризи (про яку усе частіше говорять не лише економісти, а й світові лідери, до речі, йдеться не лише про економічну, а й політичну) досить поширеними стали зловживання у сфері банківської та фінансової справи, що зумовлює погіршення матеріального становища населення, тобто можна сміливо вести мову про недостатню захищеність економічних інтересів громадян. Саме через ці обставини, а також із метою захисту економічних прав та інтересів громадян законодавець криміналізував певні діяння, що знайшло відображення в Законі України №629-VIII від 16.07.2015 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення системи гарантування вкладів фізичних осіб та виведення неплатоспроможних банків з ринку». Зокрема, передбачено нові злочини, такі як порушення порядку ведення бази даних про вкладників або порядку формування звітності (ст. 220¹) та фальсифікація фінансових документів та звітності фінансової організації, приховування неплатоспроможності фінансової установи або підстав для відкликання (анулювання) ліцензії фінансової установи (ст. 220²).

Слід сказати, що дані норми є спеціальними, оскільки суб'єктом виступають службові особи, які і вчиняють злочин із використанням наданих їм повноважень. Зокрема, у диспозиції ст. 220¹ Кримінального кодексу України (далі – ККУ) вказано, що даний злочин може бути вчинено керівником або іншою службовою особою банку. Стаття 220² ККУ такого чіткого визначення не містить, але з її змісту можна зрозуміти, що суб'єктом розглядуваного злочину може також бути службова особа як публічного, так і приватного права, тому що внесення змін до документів або реєстрів бухгалтерського обліку чи внесення у звітність фінансової установи відомостей завжди пов'язане з виконанням організаційно-розпорядчих або, частіше, адміністративно-господарських функцій. Отже, додатковим обов'язковим об'єктом цих злочинів виступає ще й нормальна службова діяльність в юридичних особах публічного чи приватного права.

Таким чином, основним безпосереднім об'єктом злочину, передбаченого статтею 220¹ ККУ, виступа-

ють суспільні відносини у сфері банківської діяльності, а злочину, передбаченого ст. 220², кредитно-фінансова система. Додатковим обов'язковим об'єктом цих злочинів завжди виступають суспільні відносини у сфері службової діяльності. Враховуючи визначення основних і безпосередніх об'єктів цих злочинів, слід додати, що їх вчинення негативно позначається на економічному, соціальному та політичному розвитку України як правової держави. Тому законодавче закріплення цих норм має важливе значення для еволюціонування нашої держави в цілому.

Окремо зупинимось на покаранні за ці злочини. Передусім слід зауважити, що залежно від кваліфікуючих ознак, закріплених у різних частинах цих статей, воно є різним. Так, у ч. 1 та ч. 3 ст. 220¹ ККУ мова йде про основне покарання у виді штрафу від восьми сот до тисячі НМДГ за внесення завідомо неправдивих відомостей до бази даних про вкладників (ч. 1) та звітність, що подається до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (далі – ФГВФО) (ч. 3); у ч. 2 – основне покарання у виді штрафу від двох тисяч до трьох тисяч НМДГ за діяння, передбачене в частині першій, вчинене повторно чи за попередньою змовою групою осіб, та додаткове обов'язкове покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю (далі – позбавлення права) на строк до трьох років. Частина 4 ст. 220¹ ККУ передбачає відповідальність за умисне пошкодження або знищення бази даних про вкладників або вчинення дій, що унеможливають ідентифікацію вкладника за інформацією, наявною у базі даних про вкладників, або вчинення дій, наслідком яких є незаконне збільшення сум витрат ФГВФО, пов'язаних із виведенням банку з ринку, або унеможливають початок здійснення виплат коштів вкладникам неплатоспроможного банку відповідно до Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб».

Таким чином, ч. 4 ст. 220¹ ККУ, на відміну від ч. 1, 2, та 3 цієї статті, передбачає відповідальність за знищення чи пошкодження баз даних про вкладників, що є особливо кваліфікованим складом даного злочину. Крім пошкодження та знищення баз даних про вкладників, винною особою також можуть бути вчинені інші дії, що призвели до збільшення суми витрат ФГВФО.

ФГВФО є юридичною особою публічного права, метою діяльності якої є захист прав і законних інтересів вкладників банків, зміцнення довіри до банківської системи України, стимулювання залучення коштів у банківську систему України, забезпечення ефективної процедури виведення неплатоспроможних

банків із ринку та ліквідації банків [1, ст. 1]. Стаття 17 Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення системи гарантування вкладів фізичних осіб та виведення неплатоспроможних банків з ринку» встановлює, що участь банків у ФГВФО є обов'язковою, усі учасники його зобов'язані вести базу даних про вкладників та за вимогою ФГВФО надавати йому певні документи та інформацію, необхідну для виконання ФГВФО своїх функцій. Таким чином, при скоєнні злочину, передбаченого ст. 220¹ ККУ, можуть вчинені такі суспільно небезпечні діяння, як приховування, ненадання чи надання неправдивої інформації та ін. керівником чи іншою службовою особою банку до ФГВФО, що призвело до збільшення суми його витрат.

Санкція цієї норми викладена наступним чином: «караються позбавленням волі на строк до чотирьох років з обмеженням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до десяти років». Вона належить до кумулятивних санкцій, тобто таких, що разом з основними покараннями наводять додаткові. Законодавче викладення санкції статті 220¹ ККУ викликає серйозні труднощі, пов'язані з призначенням додаткового обов'язкового покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю. Проаналізуємо їх детальніше.

До загальних засад призначення покарання за ККУ належать такі: 1) призначення покарання судом у межах санкції Особливої частини ККУ; 2) призначення покарання відповідно до положень Загальної частини ККУ; 3) враховуючи тяжкість вчиненого злочину, особу винного та обставини, що пом'якшують чи обтяжують покарання.

Слід брати до уваги те, що дані засади перебувають у тісному взаємозв'язку і становлять єдину систему в процесі їх застосування. Проте з огляду на сказане додамо, що за таких умов виникають певні проблеми, пов'язані із одночасним застосуванням п. 1 та п. 2 ч. 1 ст. 65 ККУ. Зокрема, вбачається, що правило призначати покарання, виходячи із Загальної частини, є невірним, тому що не дозволяє реалізувати п. 1 ч. 1 ст. 65 ККУ. Проте аналіз п. 2 ч. 1 ст. 65 ККУ та практики його застосування дозволяють зробити висновок про наявність принципів неподільної єдності норм Загальної та Особливої частин, їх взаємозв'язок та взаємозумовленість: неможливо реалізувати санкцію статті Особливої частини, призначаючи покарання без урахування принципів положень Загальної частини ККУ [2, с. 84–85]. Так, такі правники, як В. І. Борисов, В. Я. Тацій, В. І. Тютюгін та ін. зазначають, що первинними при призначенні покарання є норми Загальної частини ККУ і якщо між санкцією статті Особливої частини ККУ і відповідними приписами норм Загальної частини ККУ виникає колізія, то пріоритет при її вирішенні повинен надаватися останнім [3, с. 251]. Така позиція не є загаль-

новизною в теорії кримінального права, але підтримується більшістю вчених.

Таким чином, суд з урахуванням положення п. 3 ч. 1 ст. 65 ККУ при призначенні за вчинення злочину, що досліджується, додаткового покарання у виді позбавлення права, повинен враховувати вид, міру чи розмір покарання, передбаченого безпосередньо в санкції статті Особливої частини та виходити із положень Загальної частини ККУ, яким надається пріоритет завжди. Отже, позбавлення права має застосовуватися за злочин, передбачений ст. 220¹ ККУ, у межах від 1 року (відповідно до ч. 1 ст. 55 ККУ) до 10 років. Однак позбавлення права може призначатися як основне покарання на строк від двох до п'яти років, а як додаткове – на строк від одного до трьох років відповідно до ч. 1 ст. 55 ККУ. У даному випадку наявна колізія норм Загальної та Особливої частини, а саме ч. 1 ст. 55 та санкції ч. 4 ст. 220¹ ККУ. Оскільки позбавлення права є покаранням, що за ч. 1 ст. 55 ККУ може призначатися як додаткове лише на строк до 3 років, а положенням Загальної частини ККУ надається пріоритет завжди, то стає неможливим призначити додаткове покарання в межах санкції ч. 4 ст. 220¹ ККУ.

Колізія правових норм – це протиріччя між нормами за їх змістом [4, с. 247]. Дане явище в процесі правозастосування норм права є проблемою, а тому потребує усунення. Така ж колізія має місце між санкцією ст. 220² ККУ і ч. 1 ст. 55 ККУ, яка також є кумулятивною і визначає додаткове обов'язкове покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до 10 років.

Говорячи про санкцію ст. 220¹ ККУ, слід також звернути увагу ще на формулювання додаткового виду покарання, а саме «обмеження права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю». Таке визначення, на нашу думку, є некоректним, оскільки не відповідає положенням Загальної частини ККУ. Стаття 55 ККУ закріплює таке покарання таким чином: «позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю».

Отже, у санкціях ч. 4 ст. 220¹ та ст. 220² ККУ містяться неточності, які призводять до колізії цих норм з ч. 1 ст. 55 ККУ. Для усунення вищевказаних протиріч пропонуємо внести наступні зміни до статей 220¹ та 220² ККУ:

1. Внести поправки до санкції статті 220¹ ККУ, замінивши при цьому слова «з обмеженням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до 10 років» словами «з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до 3 років»;

2. У санкції статті 220² ККУ слова «з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до 10 років» замінити словами «з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до 3 років».

Список використаних джерел

1. Про систему гарантування вкладів фізичних осіб : закон України від 23 лют. 2012 р. № 4452-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4452-17>.
2. Полтавець В. В. Загальні засади призначення покарання за кримінальним законодавством України : монографія / В. В. Полтавець. – Луганськ : РВВ ЛАВС, 2005. – 240 с.
3. Кримінальний кодекс України : наук.-практ. комент. : у 2 т. Т. 1 : Загальна частина / за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. – 5-те вид., допов. – Харків : Право, 2013. – 376 с.

4. Кудрявцев В. Н. Теоретические основы квалификации преступлений / В. Н. Кудрявцев. – М. : Гос. изд-во юрид. лит., 1963. – 323 с.

Науковий керівник: **Байлов Антон Володимирович**, професор кафедри кримінального права та кримінології факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент, Харків, Україна.

Одержано 15.04.2016

Дан Анатолійович РОМАШКО,

студент 5 курсу факультету права, гуманітарних і соціальних наук Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського, Кременчук, Україна

ПІДСТАВА ЧИ ЮРИДИЧНИЙ ФАКТ ПОЧАТКУ РЕАЛІЗАЦІЇ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ: ЩО ЗА ЦИМ КРИЄТЬСЯ?

Якщо розглядати будь-яку кримінально-правову проблематику, то можна дійти висновку, що вона в остаточному своєму підсумку тісно пов'язується з проблемою відповідальності в кримінальному праві й її юридичному факту (підстави). У той же час проблема відповідальності в кримінальному праві слід визнати найбільш обговорюваною в кримінально-правовій науці, що підтверджується наявністю наукових праць, присвячених дослідженню цього питання.

Проблема юридичного факту для початку реалізації кримінальної відповідальності чи підстави її виникнення посідає головне місце при розробці й аналізі механізму реалізації кримінальної відповідальності (далі – МРКВ) [1]. Хитромудрість при розв'язанні цієї проблеми пояснюється суперечливим підходом законодавця, розбіжністю у точках зору вчених на неї. У наукових роботах, в яких висвітлюються підстави кримінальної відповідальності, головним є нормативно-доктринальний підхід, тобто розробка понятійно-правової дефініції, що підлягає закріпленню у нормі закону України про кримінальну відповідальність (далі – ЗУпКВ). Теоретичне та практичне значення такого ракурсу вивчення підстави кримінальної відповідальності є безсумнівним. Це пов'язано винятково з тим, що легалізоване вирішення досліджуваного питання відображає найважливішу позицію суспільства та держави щодо доцільності та правомірності застосування кримінально-правових засобів примусового характеру за вчинення кримінально-протиправного діяння.

Однак при нормативно-доктринальному розгляді підстави кримінальної відповідальності не аналізується її співвідношення з нормою кримінального права, юридичним фактом і об'єктом відновлювальних кримінально-правових відносин, злочином і складом злочину. Норма кримінального права, набуваючи чинності, перетворює існуючі об'єктивно життєві (актуальні) суспільні відносини в правові. Таким чином виникають запобіжні кримінально-правові відносини, в межах яких встановлюється обов'язок для всіх громадян не вчиняти суспільно небезпечні діяння, передбачені нормою кримінального права [2, с. 131–139]. Саме в цих відносинах виникає та реалізується позитивна кримінальна відповідальність. Без норми кримінального права кримінально-правові відносини виникнути просто не здатні. Так само без неї не може виникнути й кримінальна відповідальність.

Слід зазначити, що позитивна кримінальна відповідальність пов'язана зі ставленням відповідального індивіда до вимог ЗУпКВ – обов'язку не вчиняти суспільно небезпечні діяння, передбачені нормою кримінального права. Взаємозалежність об'єктивного та суб'єктивного складають зміст кримінальної відповідальності. Належне є об'єктивною стороною

кримінальної відповідальності, а оціночне – суб'єктивною. Вимоги норм кримінального права слід визнати об'єктивною стороною позитивної кримінальної відповідальності виступають, а ставлення індивідів до цих вимог – суб'єктивною, тому цілком обґрунтованим нам видається юридичний факт для реалізації позитивної кримінальної відповідальності та підставу для її виникнення виділяти саме в об'єктивній складовій такої відповідальності.

Так, І. І. Митрофанов зазначає, що «характеризуючи кримінальну відповідальність, слід зазначити, що вона не може встановлюватися інакше, ніж шляхом конструювання кримінально-правової норми, оскільки межі і засоби такої відповідальності передбачені нормою кримінального права, що й слугує законодавчою підставою для початку її реалізації» [3, с. 16–17]. О. О. Чистяков вказує на те, що норма кримінального права наділена властивостями матеріальності, об'єктивності та реальності, вона передуює виникненню позитивної кримінальної відповідальності, є тією матеріально-правовою складовою частиною, наявність якої за відповідних умов, з неминучістю спричиняє виникнення позитивної кримінальної відповідальності [4, с. 19]. Обов'язок не вчиняти суспільно небезпечні діяння, передбачені нормою кримінального права, й є тією підставою, що спричиняє виникнення позитивної кримінальної відповідальності, що призводить нас до логічного висновку про те, що саме норма кримінального права виступає як підстава позитивної відповідальності у кримінальному праві. А умовами виникнення такої відповідальності виступають осудність, встановлений ЗУпКВ вік і певний правовий статус особи, що наділяє її властивостями спеціального суб'єкта злочину.

На відміну від виникнення позитивної відповідальності у кримінальному праві для з'явлення запобіжних кримінально-правових відносин однієї норми кримінального права буде недостатньо. Так, І. І. Митрофанов акцентує увагу на тому, що з урахуванням потреб законодавчої платформи МРКВ необхідно встановлювати не лише дату набрання кримінально-правовою нормою чинності, а й з'ясувати межі, тип дії нової кримінально-правової норми, юридичні факти та суспільні відносини, які вона врегулює та в яких випадках заміняє попередню. У зв'язку з цим слід визначити порядок уведення норми в дію з огляду на те, що дуже важливо при цьому розрізняти дату набрання кримінально-правовою нормою чинності та порядок уведення кримінально-правової норми в дію права [5, с. 135–136]. Такий підхід пояснюється тим, що юридичним фактом, який спричиняє виникнення запобіжних кримінально-правових відносин, є система, до складових частин якої входять: норма кримінального права, законодавчий акт,

що вводить в дію вказану норму, та настання зазначеної в такому законодавчому акті дати, з якої набуває чинності ЗУпКВ.

Висловлене призводить нас до висновку, за обсягом змістовного навантаження підстава кримінальної відповідальності вужче обсягу юридичного факту, та розглядається як його складова, а норма кримінального права і підстава позитивної кримінальної відповідальності у такому випадку співвідносяться за обсягом змісту. Разом з тим така норма за своєю роллю при виникненні негативної кримінальної відповідальності дещо відрізняється від ролі, виконуваною нею як підстави позитивної кримінальної відповідальності. Виникнення негативної кримінальної відповідальності пов'язано винятково з юридичним фактом вчинення діяння, що містить склад кримінального правопорушення, а його встановлення та початок реалізації кримінально-правової відповідальності залежить від юридичних фактів, закріплених у процесуальному та виконавчому кримінальному законодавстві, що впливають не на виникнення відновлювальних кримінально-правових відносин, а на їхній рух від однієї до іншої стадії реалізації (втілення в поведінку суб'єктів цих відносин) [5, с. 168]. Саме норма кримінального права зв'язує виникнення негативної кримінальної відповідальності з певним діянням. У кримінально-правовій нормі міститься опис

юридично значимої події, з настанням якої в реальному житті ЗУпКВ пов'язує виникнення негативної кримінальної відповідальності.

Таким чином, норма кримінального права є умовою, передумовою виникнення негативної кримінальної відповідальності. Вона формує юридичне підґрунтя її підстави, уможлиблює негативну кримінальну відповідальність, але не об'єктивує її, оскільки правове навантаження змісту підстави негативної кримінальної відповідальності може знайти відображення назовні, втілитися в поведінку суб'єктів регульованих суспільних відносин тільки за допомогою матеріальної форми, через справжній акт людської поведінки, яким є усвідомлене, вольове діяння. Наявність діяння, юридично значущі ознаки якого закріплені (змодельовані) нормою кримінального права, спричиняє можливість застосування засобів негативної кримінальної відповідальності. Ознаки, зафіксовані в нормі кримінального права, при кваліфікації діяння порівнюють з ознаками, що характеризує фактично вчинене діяння. Точна та повна відповідність ознак діяння ознакам певного складу злочину уможлиблює початок реалізації кримінальної відповідальності щодо особи, яка вчинила діяння, що містить склад конкретного злочину, передбаченого КК України, тобто виникнення негативної кримінальної відповідальності.

Список використаних джерел

1. Митрофанов І. І. Теоретичні проблеми механізму реалізації кримінальної відповідальності : монографія / І. І. Митрофанов. – Кременчук : Щербатих О. В., 2010. – 520 с.
2. Митрофанов І. І. Запобіжна функція кримінального права та кримінально-правові відносини: який між ними зв'язок? / І. І. Митрофанов // Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України. – 2015. – № 4. – С. 131–139.
3. Митрофанов І. І. Загальна частина кримінального права України : навч. посіб. / І. І. Митрофанов. – Одеса : Фенікс, 2015. – 576 с.
4. Чистяков А. А. Элементы основания уголовной ответственности : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Чистяков Алексей Алексеевич. – Рязань, 1993. – 24 с.
5. Митрофанов И. И. Уголовно-правовое учение о механизме реализации уголовной ответственности : монография / И. И. Митрофанов. – Одесса : Феникс, 2014. – 448 с.

Науковий керівник: **Митрофанов Ігор Іванович**, доцент кафедри галузевих юридичних наук Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського, кандидат юридичних наук, доцент, Кременчук, Україна.

Одержано 24.03.2016

УДК 343.9:[070.1+379.823]

Павло Володимирович САХУТА,
курсант 3 курсу факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ,
Харків, Україна

КРИМІНОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ДЕЯКИХ МЕТОДІВ БЕЗСТРУКТУРНОГО УПРАВЛІНСЬКОГО ВПЛИВУ В ДІЯЛЬНОСТІ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Початок XXI ст. характеризується бурхливим розвитком інформаційного суспільства, глобалізаційними процесами. Засоби масової інформації (далі – ЗМІ) знаходяться на авансцені суспільного розвитку, виконуючи надважливу для сучасного суспільства функцію – інформаційну, яка крім розповсюдження інформації здійснює психологічний вплив як на свідомість особи, так і на підсвідомість. Виникає питання щодо можливості використання інформативної функції мас-медіа у вузькокорпоративних інтересах окремих суб'єктів безструктурного управління – фінансово-промисловими групами, зовнішньополітичними акторами тощо. Актуальність дослідження безструктурного соціального управління та використання в ньому як інструменту впливу мас-медіа обумовлюється його високим криміногенним потенціалом, що виражається у здатності продукувати неочевидні джерела агресії, загострювати існуючі та детермінувати якісно нові суспільні протиріччя за механізмами соціального конструювання (інжинірингу).

Сучасні ЗМІ як в Україні, так і за її межами, в значній мірі проявляють залежність від певних політичних, економічних груп, що, безумовно, накладає відбиток на їх редакційну політику. Саме тому незалежність мас-медіа припиняється там, де починаються корпоративно-управлінські інтереси. Так би мовити критика висвітлюваних новин або ж замовчування «замовляється» заінтересованою особою або диктується колом осіб. Таким чином, формується послідовний ряд інформаційних посилок (частіше – у форматі новин), що не мають об'єктивного характеру і призначені для маніпуляцій. Як зазначає Ю. В. Орлов конструювання соціальної дійсності означає цілеспрямоване створення та масове поширення інформаційного продукту певного змісту з метою його донесення до якомога ширшої аудиторії, з метою формування впевненості про його істинність та перенасичення інформаційного простору. Конструювання соціальної дійсності досягається засобами перспективного (освіта) та поточного інформаційного впливу (фреймінг новин, «експертні оцінки» подій, процесів тощо) [1, с. 120–121].

Зауважимо, криміногенний потенціал діяльності засобів масової інформації в контексті безструктурного соціального управління розкривається через застосування таких основних методів впливу.

1. Фреймінг новин. Фрейм – це навколишня дійсність в тому вигляді, в якому вона подається пресою, політичними партіями або будь-якими джерелами інформації. Щоб допомогти людям звернути увагу на певну інформацію потрібно створити ефект фреймінгу, тобто правильно сформулювати і подати

ідею у конкретному контексті та з визначенням ціннісним, оціночним забарвленням. Іншими словами, – це так зване когнітивне спотворення, яке впливає на наше сприйняття повідомлення в залежності від способу подання [2]. Як слушно з цього приводу зазначає М. Ф. Пономарьов, фреймінг новин (фреймінг ЗМІ) – це зображення подій в мас-медіа з використанням специфічних прийомів для «монтажу випадкових подій у встановлений інтерпретуючий пакет». ЗМІ представляють соціальну реальність у вигляді медіакартини світу, формуючи за допомогою оціночних медіатекстів медіакогніотипи як когнітивні структури, які входять в сприймаючу членами аудиторії картину світу [3, с. 83]. Коен підкреслює: «Світ виглядає по-різному для різних людей, що залежить не тільки від їх особистих інтересів, але також від «карти», яка малюється для них авторами, редакторами і видавцями газет, які вони читають», в силу чого «кожен засіб комунікації має здатність нав'язувати надмірно довірливим свої припущення». Фреймінг новин як «сортування, перебільшення або применшення елементів зображеної реальності, щоб зробити їх більш менш опуклими», здійснюється засобами масової інформації на другому етапі медіації, після селективної фільтрації подій, ситуацій, соціальних суб'єктів, які відповідають медіалогіці [3, с. 83]. Тобто створенню фрейму новин передують відбір інформації, яка буде поширюватись, і яку зручно або особливо необхідно переформатувати на необхідний лад. Фреймування новин складає для науки кримінології особливий інтерес, оскільки вплив здійснюється на суспільний загал, таким чином конструюється макроклімат суспільних уявлень про владу та про певні суспільно-політичні процеси. Важливо зазначити, що при дослідженні «інформаційних війн» науковці звертають увагу на застосування фреймінгу як засобу подання викривленої дійсності.

2. Дезінформація як метод впливу на масову свідомість полягає у цілеспрямованому поширенні неправдивої інформації на підкріплення (в обґрунтування) генеральної легенди, що нав'язується суб'єктом управлінського впливу колективному об'єктові. Дезінформація є одним з основних елементів політичної пропаганди та, водночас, потужним чинником кримінальної активності, що відтворюється в площині міжгрупових протистоянь за етнічною, ідеологічною (квазіідеологічною) та іншою ознакою. Чільне місце в дезінформації населення відіграють ЗМІ.

3. «Експертні оцінки» подій, процесів, явищ. Ще однією досить поширеною технологією конструювання соціальної реальності є використання авторитетності висновків дійсних чи удаваних експертів

як еталона достовірної інформації. В цьому випадку йдеться про такий софістський прийом, відомий ще з античних часів як аргумент до особистості. Цілком зрозуміло, що довіра до компетентної особи у певній галузі знань є звичайним явищем і не викликає суперечностей. Але в контексті діяльності ЗМІ довірливість є одним з чинників «продукування згоди» умовної аудиторії, стимулювання окремих (як правило конфліктогенних) елементів колективної свідомості, що ґрунтується, зазвичай, на ефектах ресентименту. Ґрунтуючись на тезі про залежність ЗМІ, варто визнати, що «експертні оцінки» виражають інтереси «замовників». Тож будь-яка роз'яснювальна діяльність такого роду є за своєю природою суб'єктивно-інтерпретаційним цілеспрямованим впливом. Технологія експертних оцінок створює ефект заплутаності, помилковості, суперечливості відомостей, отриманих як достовірних, що в результаті не надають можливості об'єктивно оцінити ситуацію в суспільстві.

При чому, звернення до прийому «експертних оцінок» може виходити як з тверджень окремих «компетентних осіб», так і з деяких абстрактних носіїв думки, як-от: «на думку українців (населення)...», «як вважає більшість населення...» та інші. Основною умовою, за якої спрацьовує дана технологія є оціночна евристика, яка спрямована до автоматичного реагування на «експертні оцінки», а саме – безумовна довіра отриманій інформації [4, с. 20]. Поширення інформаційних продуктів вказаного характеру зумовлює наростання рівня тривожності та агресивності

серед населення, виявляє потужне криміногенне значення. Останнє є побічним ефектом на шляху до досягнення віддалених цілей – дестабілізації політичної обстановки в країні, ескалації революційних настроїв, досягнення економічної вигоди, ініціювання фінансових витрат з можливістю привласнень, розтрат [1, с. 125–126].

Таким чином, конструювання соціальної реальності здійснюється за допомогою ЗМІ і має прихований характер, обумовлений суттю безструктурного управління. Метою останнього є здійснення маніпуляції для задоволення вузькогрупових цілей. Інформація, яка поширюється вищенаведеними технологіями створює медіа-образ, далекий від реальності, і, відповідно, він має різноманітний зміст, часто конфліктогенний для різних соціальних груп осіб. На цій підставі відбувається формування й загострення суспільних протиріч, в тому числі й криміногенного характеру. Останні, зокрема, сприяють відтворенню ксенофобії, кримінального екстремізму, тероризму і т.п. Таким чином, на часі є вироблення ефективних заходів протидії безструктурному соціальному управлінню через ЗМІ. Цей напрям кримінально-превентивної діяльності варто, на нашу думку, визнати одним з пріоритетних на сучасному етапі державного будівництва. Його належне наукове обґрунтування та реалізація в перспективі мають сприяти зниженню агресивно-насильницької кримінальної активності населення, а також забезпеченню національної безпеки.

Список використаних джерел

1. Орлов Ю. В. Політико-кримінологічний аналіз проявів безструктурного соціального управління / Ю. В. Орлов // Вісник Кримінологічної асоціації України. – 2013. – № 5. – С. 118–127.
2. Кузнецова А. С. Фрейминг: барьер или новые возможности для политики [Електронний ресурс] / А. С. Кузнецова. – Режим доступу: <http://labipt.com/framing-barriers-og-new-opportunities-for-policy/>.
3. Пономарёв Н. Ф. Стратегии и технологии медиалегитимации власти : монография / Н. Ф. Пономарёв. – Пермь : Изд-во Перм. гос. ун-та, 2010. – 192 с.
4. Чалдини Р. Психология влияния. Убеждай, воздействуй, защищайся / Р. Чалдини. – 5-е изд. – СПб. : Питер, 2010. – 336 с.

Науковий керівник: **Орлов Юрій Володимирович**, доцент кафедри кримінального права та кримінології факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент, Харків, Україна.

Одержано 21.04.2016

УДК 343.26(477)

Ольга Владленівна СТРАШКО,
курсант 2 курсу факультету № 3 Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, Дніпропетровськ, Україна

«ЗАКОН НАДІЇ САВЧЕНКО» – КРОК ВПЕРЕД ЧИ НАЗАД?

На сьогоднішній день не припиняються суперечки серед громадськості з приводу порядку застосування Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо удосконалення порядку зарахування судом строку попереднього ув'язнення у строк покарання» № 838-VIII (далі – Закон), підписаного Президентом України П. Порошенком 26 листопада 2015 р., який набув чинності 19 лютого 2016 р. Цей нормативно-правовий акт отримав назву «Закон Надії Савченко», яка була незаконно ув'язнена в Росії і є одним із авторів цього закону.

Основним пунктом редакції є внесення зміни до ч. 5 ст. 72 Кримінального кодексу України, яка полягає у зарахуванні судом строку попереднього ув'язнення у разі засудження до позбавлення волі в межах того самого кримінального провадження, у межах якого до особи було застосовано попереднє ув'язнення, провадиться з розрахунку *один день* попереднього ув'язнення за *два дні* позбавлення волі (курсив наш. – О. С.) [1].

Голова фракції партії Блок Петра Порошенка Ю. Луценко вважає, що цей Закон має на меті дві благі цілі: розвантажити слідчі ізолятори (далі СІЗО) і відновити права, обмежені під час утримання під вартою. «Умови утримання людей у СІЗО набагато важчі і страшніші, ніж перебування у будь-якій в'язниці. Тому логічно, щоб термін у СІЗО мав більшу вагу, ніж у самій в'язниці», – зазначив він [2].

Адвокат Новіков І. С. опублікував на своїй Facebook-сторінці лист української льотчиці й народного депутата Надії Савченко, в якому вона виступає на захист свого закону про зарахування одного дня в СІЗО за два дні в колонії. У своєму листі Надія Савченко звертається безпосередньо до лідера партії «Батьківщина» Ю. Тимошенко, заявляючи: «Більшість українців з власного досвіду знає недосконалість пострадянської судової системи, її необхідно змінювати на краще. Впроваджуючи закон «Рік за два у СІЗО» я аж ніяк не думала, що ми будемо робити крок уперед і два назад, аби знову топтатися на місці. Цей закон – це початковий рубіж для зміни всієї судочинної системи, і не потрібно його саботувати, заробляючи собі бонуси перед виборцями, потрібно рухатися вперед, аби цей закон дав свій позитивний результат у новій цілісній збалансованій судочинній системі» [3].

Аналізуючи норми згаданого Закону, можемо зазначити, що з одного боку, останній сприяє гуманізації кримінально-правових норм та наближенню зако-

нодавства до вимог Європейського Союзу. Окрім цього, закон активізує діяльність судових слідчих органів, які повинні призначати покарання у розумні строки. З приводу цього адвокат А. М. Орел зауважив, що тепер слідчі проводять досудове розслідування більш професійно та сто разів думають перед тим, як пред'явити особі підозру у вчиненні злочину [4].

З іншого боку, після набрання чинності цим законом в Україні значно підвищився рівень злочинності. Близько 50 тис. осіб потрапляють під дію ч. 5 ст. 72 Кримінального кодексу України. Серед них 927 осіб засуджених за грабіж (ст. 186 ККУ), 954 особи – за розбій (ст. 187 ККУ), 809 осіб – за умисне вбивство (ст. 115 ККУ), 475 особи – за умисне заподіяння тяжких тілесних ушкоджень (ст. 121 ККУ), 150 осіб – за зґвалтування (ст. 152 ККУ), 222 особи – за незаконне заволодіння транспортним засобом (ст. 289 ККУ). Вже звільнено із закладів відбування покарань та СІЗО 3530 осіб, з них 3248 засуджених та 282 особи узятих під варту. Під звільнення від відбування покарання підпадають 6 тис. засуджених, 4,6 тис. з яких – за вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів. Окрім цього, 15,2 тис. отримують скорочення терміну відбуття покарання [5].

Ми погоджуємося з думкою экс-голови Державної пенітенціарної служби України С. Е. Старенького, який зазначає, що «Закон недосконалий. Цей закон призведе лише до того, що люди, які отримують вирок, просто сидітимуть менше. У нерівні умови поставлено засуджених, які відбувають покарання, і тих, хто вже відбув термін. Переконалий, що адвокати масово почнуть штучно затягувати справи, аби зменшити термін ув'язнення» [2].

Таким чином, Закон України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо удосконалення порядку зарахування судом строку попереднього ув'язнення у строк покарання» потребує внесення змін та доповнень. Зокрема, на нашу думку, необхідно передбачити заборону застосування Закону до осіб, визнаних винними у вчиненні тяжкого чи особливо тяжкого злочину. Поряд з цим, потребує узгодження питання з приводу того, до якого ж суду треба подавати клопотання про перерахунок строку – до того, який ухвалив обвинувальний вирок, чи до суду за місцем відбування покарання [2]. Сподіваємося, що цей закон стане кроком вперед для України на шляху її інтеграції до Європейського Союзу, що підтвердиться з часом.

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо удосконалення порядку зарахування судом строку попереднього ув'язнення у строк покарання : закон України від 26 листоп. 2015 р. № 838-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 2. – Ст. 18.
2. Кривецький О. Зміни до Кримінального кодексу України щодо удосконалення порядку зарахування судом строку попереднього ув'язнення у строк покарання [Електронний ресурс] / О. Кривецький. – Режим доступу: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2104:zakon-savchenko&catid=8&Itemid=350.

3. Адвокат оприлюднив лист Савченко до Тимошенко [Електронний ресурс] // 5 канал : [офіц. сайт]. – 23 лют. 2016 р. – Режим доступу: <http://www.5.ua/sprava-savchenko/advokat-opryliudnyv-lyst-savchenko-do-tymoshenko-107010.html>.

4. Закон Савченко: плюсы и минусы. Мнение юриста : интервью с адвокатом Артемом Орлом [Електронний ресурс] // РІА Новини Україна : [сайт]. – 4 берез. 2016 р. – Режим доступу: <http://rian.com.ua/interview/20160304/1006180289.html>.

5. Под досрочное освобождение по «закону Савченко» попадают 6 тыс. осужденных: 3,5 тыс. из них уже вышли на волю. Инфографика [Електронний ресурс] // Цензор.НЕТ : [сайт]. – 16 берез. 2016 р. – Режим доступу: http://censor.net.ua/photo_news/379333/pod_dosrochnoe_osvobojdienie_po_zakonu_savchenko_podpadayut_6_tys_osujdennyh_35_tys_iz_nih_uje_vyshli.

Науковий керівник: **Руфанова Вікторія Миколаївна**, старший викладач кафедри кримінального права та кримінології факультету № 3 Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, Дніпропетровськ, Україна.

Одержано 20.04.2016

Максим Євгенійович ТВЕРДОХЛІБ,
курсант 3 курсу факультету № 3 Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, Дніпропетровськ, Україна

ВІКТИМОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОТЕРПІЛИХ ВІД ВУЛИЧНИХ ЗЛОЧИНІВ

В наш час є актуальною проблема потерпілого від вуличних злочинів. В останні роки як вчені так і практичні працівники приділяють достатньо уваги дослідженню поведінки потерпілих. В нормативно-правових актах закріплено таке поняття як потерпілий, а саме в Кримінальному процесуальному кодексі України. Відповідно до ст. 55 КПК України, потерпілим може бути фізична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано моральної, фізичної або майнової шкоди [1].

Проблемам дослідженню поведінки та визначення ролі потерпілих у злочинах були присвячені наукові дослідження таких вчених, як Ю. М. Антонян, М. І. Бажанов, В. В. Гульдан, І. М. Даньшин, О. М. Джу́жа, О. Г. Кальман, В. П. Коновалов, Д. А. Корецький, В. С. Мінська, В. Я. Рибальська, О. В. Старков, О. Д. Тартаковський, Л. В. Франк, В. Є. Христенко та ін.

У зв'язку з тим, що наша держава останнім часом знаходиться у складному економічному становищі, а також через зростання безробіття, низьку заробітну платню, люди починають задумуватися над тим, як і чим годувати свою родину. Тобто саме ці негативні явища є основною причиною вчинення злочинів у сфері вуличного простору. Але не потрібно забувати, що вуличні злочини часто вчиняються у результаті провокуючої поведінки осіб, які і стають потерпілими. Інколи особи самі є провокаторами суспільно небезпечних діянь проти них, адже на сьогоднішній день такі дії як перебування в зонах підвищеного ризику або на вулиці без супроводу в пізній час, нетверезий стан, вуличне знайомство, розпивання спиртних напоїв з малознайомими людьми, перебування неповнолітніх осіб з дорогими речами в громадських місцях без супроводу дорослих і спонукають злочинців до вчинення злочину. Насамперед треба належним чином дослідити жертву вуличного злочину, щоб зрозуміти на що саме звертають увагу злочинці.

Захист потерпілих в Україні, в тому числі від вуличних злочинів, не можна вважати задовільним.

У кримінологічному аспекті в межах віктимології розглядаються всі потерпілі від злочинних посягань: живі особи й загиблі, засуджені й недієздатні. Кримінально-правова оцінка поведінки жертви злочину та її вплив на різні види відповідальності залежить від ролі цієї поведінки у вчиненні злочину, від її соціальної, також моральної та правової характеристики [2, с. 215].

Віктимна поведінка буває, як правило, необережною, ризикованою, провокаційною, об'єктивно небезпечною для самої жертви. Вона може сприяти

створенню криміногенної ситуації, а в деяких випадках і вчиненню злочину.

Аналіз практики свідчить, що в процесі посягання серед жертв є жінки, неповнолітні, особи похилого віку тощо. Найчастіше жертвами громадських місць стають саме ті особи, які перебувають в нетверезому стані, знаходяться на вулиці в пізній час, перебувають з дорогими речами (прикраси, мобільний телефон, планшет, ноутбук). Аналіз віктимної поведінки потерпілих дозволяє краще розібратися в тому, чому вчиняються злочини на вулицях, які особи є жертвами цих злочинів, який характер відносин «злочинець – жертва». Незважаючи на різноманітність специфічних властивостей жертв, їх можна систематизувати, виокремивши найтиповіші.

Віктимізація – це процес перетворення особи чи групи осіб на реальну жертву, а також результат такого процесу [3]. Ступінь віктимізації залежить від статі, віку, освіти, професійної зайнятості особи, її морально-психологічних особливостей і характеру злочинів, що вчиняються при цьому. Зокрема, більш віктимними є чоловіки, а не жінки. Причому чоловіки частіше стають потерпілими внаслідок хуліганства і злочинів проти особи, а потерпілими від шахрайства та інших корисливих злочинів – жінки, особи похилого віку. Особливу віктимну групу становлять неповнолітні. У цьому віці люди відрізняються емоційною нестійкістю (наприклад, грубе спілкування), відсутністю життєвого досвіду, що ускладнює їм вибір належного варіанта поведінки у складних і неординарних життєвих ситуаціях.

Підвищена віктимність характерна і для осіб похилого віку (фізична слабкість, хворобливі явища та інші). Значною віктимністю відрізняються особи певних професій, пов'язаних із ризиком посягання на них (наприклад, інкасатори, водії таксі, касири торговельних підприємств тощо) [4, с. 50]. Тим не менш, ситуацій, пов'язаних з вуличними пограбуваннями та розбійними нападами, жінки завдяки власній обачності і віктимологічно правильній поведінці уникають частіше.

Таким чином, основними факторами розвитку кримінологічного вчення про жертву є постійна необхідність в отриманні інформації про стан кримінальної віктимності та віктимізації населення. Також необхідним є розробка системи заходів віктимологічної профілактики на різних рівнях з урахуванням останніх наукових досягнень у вивченні особистості та її зв'язків з суспільством в сфері психології, соціології, педагогіки та інших.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

2. Кримінальне право України. Особлива частина : підручник / Ю. В. Александров, О. О. Дудоров, В. А. Клименко та ін. ; за ред. М. І. Мельника, В. А. Клименка. – Київ : Юрид. думка, 2004. – 656 с.
3. Іванов Ю. Ф. Кримінологія : навч. посіб. / Ю. Ф. Іванов, О. М. Джужа. – Київ : Паливода А. В., 2006. – 264 с.
4. Кримінологія : підручник / за заг. ред. В. В. Голіни. – 2-ге вид., перероб. і допов. – Харків : Право, 2009. – 288 с.

Науковий керівник: **Філіпп Анастасія Володимирівна**, старший викладач кафедри кримінального права та кримінології факультету № 3 Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, Дніпропетровськ, Україна.

Одержано 21.04.2016

УДК 343.915(477)

Олександра Олександрівна ЦВЕТКОВА,

курсант 3 курсу факультету № 3 Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, Дніпропетровськ, Україна

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗЛОЧИННОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ В УКРАЇНІ

Питання вивчення та попередження злочинності неповнолітніх особливо важливе для сучасного суспільства, оскільки воно відображає стан суспільства на тому чи іншому етапі його розвитку, та залежно від того, як воно вирішується, головним чином залежать тенденції розвитку злочинності у майбутньому. Від неповнолітніх осіб та від напрямку їх діяльності залежить майбутнє суспільства, держави та людства в цілому.

Цю проблему вивчають науковці різних галузей знань: правознавці Ю. Александров, А. Закалюк, Б. Розовський, Г. Миньковський, М. Шаргородський, В. Голина, В. Ємельянов, О. Литвак, В. Зудін, І. Анденс; психологи Ф. Бородін, І. Качанова, Н. Коряк, В. Храмов, Д. Скот, А. Печенежський, В. Гончаренко; соціологи Т. Шевченко, Ю. Артеменко, В. Пушкар, Н. Сенчик, Д. Срібняк та інші.

Стаття 22 Кримінального кодексу України (далі – КК) визначає 16 років, як вік, з якого особа притягується до кримінальної відповідальності за вчинений злочин та висвітлює окремі випадки, коли до відповідальності може притягатися і 14-річна особа [1]. Отже, злочинність неповнолітніх – це сукупність злочинів і осіб, які їх вчинили, у віці від 14 до 18 років. Але встановлені таким чином вікові межі мають досить умовний характер, оскільки багато чинників, які впливають на злочинність неповнолітніх, мають місце і серед підлітків молодшого віку (10–13 років) та молодіжного віку (18–21 та 22–25 років). Тому поряд із поняттям «злочинність неповнолітніх» у науковій літературі зустрічаються терміни «підліткова злочинність», «молодіжна злочинність», «делінквентна поведінка неповнолітніх»

Розглянувши статистику злочинності у період з 2005 по 2012 роки (<http://www.mvs.gov.ua>), можна припустити, що рівень злочинності, зокрема неповнолітніх, поступово знижувався, так у 2005 році було вчинено 22767 злочини, у 2006 р. – 16966, у 2007 р. – 15572, у 2008 р. – 13541, у 2009 р. – 12956, у 2010 р. – 13950, у 2011 р. – 13654, а вже в 2012 році – 10703 злочинів відповідно, проте необхідно зауважити, що саме в цей період часу різко знизилась і кількість населення України. Проаналізувавши статистичні данні за той самий період можна зробити висновок, що більшість неповнолітніх, яких раніше було притягнуто до кримінальної відповідальності, вчиняють повторні злочини й, частіше за все, у групах.

Зауважимо, що злочинність неповнолітніх характеризується нерівномірністю динаміки залежно від часових показників (часу доби, днів тижня, сезонах року), що пояснюється не тільки низкою об'єктивних факторів, але й віковими психологічними особливостями підлітків. Частіше всього неповнолітні вчиня-

ють злочини у вільний від навчання час в навчальні дні (з 15.00 до 24.00). За даними вітчизняних дослідників, «пік» злочинних проявів припадає на 20.00 – 21.00 годину [2, с. 145].

Як зазначає В. А. Мозгова, сплеск злочинності неповнолітніх припадає на березень місяць, що, імовірно, можна пояснити перебудовою організму підлітка у зв'язку з настанням весняного часу. Протягом року «пік» злочинних проявів припадає на канікули, що пов'язано з ослабленням соціального контролю за неповнолітніми, згортанням роботи таборів відпочинку, руйнуванням раніше існуючої системи роботи з учнями в канікулярний час [3, с. 81].

Серед чинників що спричиняють збільшення показників злочинності неповнолітніх осіб також виділяють неблагополучні сім'ї, алкоголізм та наркоманію батьків, брак грошей і так далі. Тож, необхідно зазначити, що сім'я відіграє одну із провідних ролей у даній проблемі.

Потрібно також зазначити, що статистичні данні наведені лише тільки до 20.11.2012, це пов'язано з тим що після цього загальна статистика вчинених злочинів неповнолітніми не велася. Так на 20.05.2015 рік, стан злочинності невідомий. Із офіційних джерел можливо дізнатися тільки скільки злочинів було вчинено за участю неповнолітніх. Але це не дає об'єктивної інформації що до злочинності неповнолітніх в цілому.

Можна припустити, за відсутності офіційних даних, що за останні роки ситуація зі злочинністю неповнолітніх погіршилася. У зв'язку з загостренням в політичній сфері у державі спостерігається зростання злочинності, а разом із тим, і злочинності неповнолітніх.

Кількість вчинюваних злочинів постійно змінюється, і питома вага злочинів, вчинених особами, які не досягли 18 років, має тенденцію до зниження. Однак, з моменту прийняття КПК України у 2012 році отримати статистичні відомості про кількість злочинів, вчинених неповнолітніми та їх структуру – неможливо. Нова система обліку вчинених злочинів та порушених по них кримінальних проваджень не дозволяє отримати таку інформацію, як і в цілому отримати об'єктивне та повне уявлення про сучасну злочинність. Як вказують С. А. Шалгунова та О. О. Шевцова, така система є шкідливою та руйнівною для сучасної правоохоронної системи України, і довіряти їй не можна [2].

Узагальнюючи вищезазначене, можна сказати, що проблема злочинності неповнолітніх осіб є і буде оставатися актуальною в усі часи. Та для її вирішення потрібно докладати багато зусиль з боку держави, та насамперед у напрямку виховування дитини в сім'ї.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України : закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
2. Шалгунова С. А. Сучасні кримінологічні проблеми обліку злочинів / С. А. Шалгунова, О. О. Шевцова // Сучасні проблеми розвитку державності та напрями їх вирішення через призму правотворчої діяльності : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 20–21 черв. 2015 р.). – Харків : Асоц. аспірантів-юристів, 2014. – С. 79–81.
3. Мозгова В. А. Поняття та особливості злочинності неповнолітніх / В. А. Мозгова // Юридичний вісник. – 2014. – № 2 (31). – С. 77–81.

Науковий керівник: **Філіпп Анастасія Володимирівна**, старший викладач кафедри кримінального права та кримінології факультету № 3 Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, Дніпропетровськ, Україна.

Одержано 21.04.2016

УДК [343.9:343.6](100)

Артем Ігорович ЧУПОВ,

курсант 3 курсу факультету № 3 Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, Дніпропетровськ, Україна

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ПРОТИДІЇ НАСИЛЬСТВУ В СІМ'І

В сучасному суспільстві вже багато років актуальною проблемою виступає питання про насильство у сім'ї. Латентність насильницьких проявів у сімейно-побутовій сфері значно ускладнює виявлення та притягнення до відповідальності винних осіб і зменшує можливість захисту постраждалих від цього виду правопорушень. Ця проблема є загальносвітовою і різні держави протягом тривалого часу відпрацьовують шляхи її подолання та мають дуже вдалі програми. Слід проаналізувати зарубіжний досвід протидії насильству у сім'ї для подальшого вдосконалення в Україні практичної діяльності по виявленню та припиненню правопорушень в сфері сімейно-побутових відносин.

Так, наприклад, у Франції при насильстві в сім'ї потерпіла особа може звернутися до поліції, жертви з вадами слуху можуть зв'язатися з поліцією посередництвом факсу або SMS. Поліція уповноважена у такому разі на здійснення перевірки, припинення правопорушення, отримання доказів. Вона протидіє загрозам з боку правопорушника життю й здоров'ю щодо членів сім'ї чи інших співмешканців, запобігає подальшому вчиненню правопорушення шляхом тимчасово ізолювання особи або тимчасової заборони перебування в визначеному місці, інформує потерпілих осіб про їхні права на фізичний та правовий захист. Поліція уповноважена ініціювати заборону проживання в певному населеному пункті або на певній території особі, яка протягом більше трьох місяців повторює факти вчинення насильства в сім'ї або допомагає в його вчиненні [1].

Також, у Франції створено міжвідомчу комісію щодо захисту жінок від насильства і боротьби з торгівлею людьми. Метою цього інституту є:

- збір, аналіз та поширення інформації, що стосується насильства щодо жінок;
- оцінка заходів, пов'язаних з насильством щодо жінок, які проводяться національними і місцевими підрозділами служб з прав жінок та рівності, а також діяльності державних і приватних суб'єктів, що беруть участь у боротьбі проти насильства;
- розробка, спільно з профільними міністерствами плану підвищення кваліфікації з питань насильства щодо жінок фахівців, залучених до протидії домашньому насильству (передусім органів охорони здоров'я, поліції, освіти) [2].

Французька поліція взаємодіє з «гарячою мобільною лінією», що дозволяє оперативно перебувати на місці конфлікту; правові можливості невідкладного вилучення агресорів з сімейних помешкань; використання за рішенням суду електронних GPS-браслетів, які передають до поліції сигнал тривоги при наблизженні агресора до певного місця або за сигналом потерпілої особи.

Для ефективної комунікації державних органів Франції уповноважених на попередження та проти-

дію насильству у сім'ї з недержавними інституціями які надають соціальні послуги у цій сфері, на спеціалізованому сайті уряду розміщена інтерактивна карта Франції, на якій узагальнені контактні дані зазначених громадських об'єднань [3].

Новітні державні та громадські ініціативи Франції у галузі протидії насильству у сім'ї узагальнені у Національному плані протидії насильству щодо жінок на 2014–2016 роки, ухваленому урядом [4].

План передбачає рішучі кроки з викоренення гендерно-обумовленого насильства:

- повне забезпечення потреб у наданні притулку для жертв сімейного насильства;
- системне оснащення притулків та інших тимчасових помешкань засобами зв'язку, особистої безпеки, медичними препаратами;
- посилення профілактичної складової протидії насильству у сім'ї, включаючи розробку всеохоплюючої програми навчання та виховання; її широкого висвітлення в засобах масової інформації, в мережі Інтернет; впровадження у діяльності у шкіл та вищих навчальних закладів, у світі спорту та праці, у пенітенціарних установах та у притулках для біженців.

В Німеччині було прийнято закон «Про створення загальнонаціональної телефонної допомоги для жінок», згідно якого уповноважені служби цілодобово по телефону надають консультації для жінок, які страждають від будь-яких форм насильства [5].

Також, слід відмітити норми закону Німеччини «Про захист від насильства». Він дозволяє суду заборонити агресору перебувати у визначених місцях (на певній території, у сімейному помешканні). Зазначений закон також передбачає, що у зв'язку з насильницькою поведінкою у сім'ї можливі заборони наближення, зустрічей між сторонами справи або їх комунікації (голосової, факс, електронною поштою, SMS) та інших форм переслідування. Надає потерпілій особі право правової претензії на виділення квартири. Так, у разі заповідання фізичної шкоди здоров'ю або обмеження свободи, і, за певних умов, у разі виникнення загрози такого порушення суд може:

- зобов'язати кривдника звільнити квартиру незалежно від того, в шлюбні партнери чи ні;
- навіть власник квартири або єдиний квартиронаймач, орендар який вчиняє насильство може бути примусово відселений від жертви [6].

У Польщі насильство у сім'ї карається більш суворо ніж насильство проти сторонніх осіб. У статті 207 Кримінального кодексу за фізичне або психічне насильство над близькою особою встановлюється покарання у формі позбавлення волі від 3 місяців до 5 років. Якщо насильство у сім'ї було здійснено з особливою жорстокістю встановлюється покарання у формі позбавлення волі від 1 до 10 років (§ 2 статті 207). Якщо внаслідок насильства над близькою особою, ця особа вчинила спробу самогубства встановлюється

покарання у формі позбавлення волі від 2 до 12 років [7]. За вчинення насильства у сім'ї законодавством Республіки Польща передбачається виключно кримінальна відповідальність.

Також, в Польщі було прийнято окремий закон, спрямований на протидію насильству у сім'ї. Цей Закон щодо протидії злочинам в сім'ї закріплює, що у кожній територіальній одиниці розпочали свою роботу міждисциплінарні групи, до складу яких входять представники: органів соціального захисту, муніципальної комісії вирішення проблем, пов'язаних з алкоголем, освіти, охорони здоров'я та неурядових організацій. Міждисциплінарні групи несуть відповідальність за вжиття заходів з метою надання спільної допомо-

ги у окремих випадках, а також за координації всіх заходів, що стосуються насильства в сім'ї [8].

Нажаль, в Україні правопорушення в сфері сімейно-побутових відносин є латентними, тому що вони відносяться до справ приватного обвинувачення, де кримінальне провадження може бути розпочато тільки за заявою потерпілої. В нашій країні дуже багато сімей приховують факт вчинення насильства у сім'ї і не повідомляють про це правоохоронні органи.

Дослідження зарубіжного досвіду щодо протидії насильству у сім'ї дозволило визначити різноманітні інноваційні практики діяльності державних структур та недержавних інституцій у цій галузі, які можуть бути запроваджені в Україні.

Список використаних джерел

1. Gewalt gegen Frauen [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.deaf-sachsen.de/index.php?menuid=172>.
2. La mission interministérielle de protection des femmes contre les violences et de lutte contre la traite des êtres humains [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://stop-violences-femmes.gouv.fr/-La-mission-interministerielle-de,91-.html>.
3. Effacer Les Traces De Votre Passage: quitter rapidement ce site [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://stop-violences-femmes.gouv.fr/-Les-associationspres-de-chez-vous-.html>.
4. Le Gouvernement double les moyens pour lutter contre les violences faites aux femmes [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gouvernement.fr/gouvernement/le-gouvernement-double-lesmoyens-pour-lutter-contre-les-violences-faites-aux-femmes>.
5. Das Hilfetelefon Gewalt gegen Frauen [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.hilfetelefon.de/de/startseite/>.
6. Gesetz zum zivilrechtlichen Schutz vor Gewalttaten und Nachstellungen (Gewaltschutzgesetz – GewSchG) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gesetze-im-internet.de/gewschg/BjNR351310001.html>.
7. Kodeks karny [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19970880553+2014%2401%2427&min=1>.
8. Dotychczasowe działania rządu w obszarze polityki rodzinnej [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.premier.gov.pl/wydarzenia/aktualnosci/dotychczasowe-dzialania-rzadu-w-obszarze-polityki-rodzinnej.html>.

Науковий керівник: **Філіпп Анастасія Володимирівна**, старший викладач кафедри кримінального права та кримінології факультету № 3 Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, Дніпропетровськ, Україна.

Одержано 22.04.2016

Катерина Євгеніївна ЧУХНО,

курсант 3 курсу факультету № 2 Харківського національного університету внутрішніх справ,
Харків, Україна

ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ ЕВТАНАЗІЇ

На даний час особливу увагу юристів, медиків, філософів, представників інших спеціальностей привертає проблема евтаназії (від грец. «eu» – «легка, блаженна», і «thanatos» – «смерть»).

Розрізняють евтаназію активну і пасивну. При активній евтаназії смерть невиліковно хворій особі заподіюється з метою припинення її страждань лікарем, родичем, іншою особою шляхом введення цієї особі лікарських засобів у надмірній дозі або інших засобів, або вчинення інших дій, що призводить до настання смерті такої особи. Тому цей вид евтаназії називають іноді «методом наповнення шприца».

Пасивна евтаназія зводиться до припинення лікарем, родичем, іншою особою надання медичної допомоги невиліковно хворому з метою припинення його страждань, що призводить до настання смерті такої особи, а тому цей вид евтаназії іноді називають «методом відкладеного шприца».

Сьогодні суспільна оцінка евтаназії належить до числа дискусійних.

Крім того, в Кримінальному кодексі України немає жодної статті, за якою б кваліфікувалося безпосередньо таке діяння.

Окремі аспекти евтаназії досліджувалися у працях вчених Н. М. Борисовича, Г. В. Губенко, В. К. Грищука, І. О. Желєзняк, Л. Коновалова, К. Б. Марисюка, Л. І. Шевцової та ін.

Необхідність вивчення правових проблем евтаназії обґрунтовується складною природою самої евтаназії, де тісно переплелися питання медицини і права.

Слід зазначити, що в ряді країн нормативно-правова база містить норми, які дозволяють здійснення пасивної евтаназії. Серед них можна виділити Нідерланди, Францію, Північну територію Австралії, Бельгію, штат Орегон у США, Люксембург [1].

В юридичній літературі проблема евтаназії розглядається переважно через призму прав людини і переважає думка, що активна евтаназія є злочинною. Якщо право людини на життя визнане на міжнародно-правовому рівні, то право людини на смерть, необхідність визнання якого обстоюють ряд вчених і практиків, не знаходить підтримки як на міжнародно-правовому рівні, так і на рівні абсолютної більшості цивілізованих держав.

Парламентська асамблея Ради Європи (ПАРЄ) 25.01.2012 року прийняла резолюцію (1859) «Захист прав та гідності людини з урахуванням раніше висловлених побажань пацієнта», в якій зазначено, що «евтаназія, як навмисне вбивство, за допомогою дії або бездіяльності недієздатної людини в нібито її інтересах, повинна бути заборонена».

ПАРЄ і держави-члени Ради Європи продовжують засуджувати евтаназію і самогубство, яке асистується [2, с. 75].

Суперечливі погляди на евтаназію з морально-етичної та медичної позицій викликали й суперечливу юридичну оцінку цього явища.

Національним законодавством не визнається будь-яка форма евтаназії в Україні, зокрема, про це йдеться в п. 2 ст. 52 Основ законодавства про охорону здоров'я України, який забороняє пасивну евтаназію, а також в п. 3 ст. 52 цього нормативного акту, де забороняється й активна евтаназія [3].

В ч. 4 ст. 281 Цивільного кодексу України вказується лише на заборону задоволення прохання фізичної особи про припинення її життя, без застосування самого терміну «евтаназія» [4].

У сучасній теорії кримінального права України та в правозастосовчій практиці визнано, що згода іншої людини на позбавлення її життя або наявність її прохання про позбавлення життя не усуває протиправності діяння, спрямованого на позбавлення життя такої людини, і не звільняє суб'єкта, який це вчинить, від кримінальної відповідальності. Однак виникає питання про кваліфікацію евтаназії за відповідною статтею Особливої частини КК України.

Слід визнати, що за низкою ознак евтаназія тождно умисному вбивству. Зокрема, вони мають спільний об'єкт – життя іншої людини, об'єктивну сторону – протиправна дія або бездіяльність, суспільно небезпечний наслідок у вигляді біологічної смерті потерпілого та причинний зв'язок між діянням і наслідками, суб'єктивна сторона – вина у формі умислу.

При активній евтаназії у виді «вбивства з милосердя» дії винного є умисними, а тому за наявності всіх інших ознак складу злочину вчинене належить кваліфікувати за ч. 1 ст. 115 КК України, а за умови, що наявні кваліфікуючі обставини, – за ч. 2 ст. 115 КК України [5, с. 57].

Якщо мова йде про «самогубство, що асистується медичним працівником (іншим суб'єктом), та самогубство без участі медичного працівника (іншого суб'єкта) як видів евтаназії, то, коли ці особи надають хворому необхідні засоби, підстав для кримінальної відповідальності медичного працівника (інших суб'єктів) немає.

У таких випадках медичний працівник (інша особа) є пособником самогубства, яке не є злочином згідно з чинним кримінальним законодавством.

Якщо говорити про «пасивну евтаназію», то в юридичній літературі висловлена думка про можливість кваліфікації бездіяльності винного у таких випадках, як ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані (ст. 136 КК України) та ненадання допомоги хворому медичним працівником (ст. 139 КК України).

Аналіз чинного законодавства показує, що існують проблеми кримінально-правової кваліфікації діяння пов'язаного з евтаназією.

У випадку існування активної евтаназії, на нашу думку, дане діяння необхідно кваліфікувати за ч. 1 ст. 115 КК України, а за умови, що наявні кваліфікуючі обставини, – за ч. 2 ст. 115 КК України.

Умисне ненадання (злочинна бездіяльність) медичним працівником (іншим суб'єктом) допомоги хворому (пасивна евтаназія) з метою заподіяння йому смерті як на прохання потерпілого, так і за його згоди або без згоди, що призвело до такого наслідку, на нашу думку, належить кваліфікувати як умисне вбивство за ч. 1 ст. 115 КК України. Не виключається кваліфікація вчиненого, залежно від обставин справи, за п. 2, 4, 6, 8, 9, 11, 12 ч. 2 ст. 115 КК України.

Поряд з цим видається за доцільне, враховуючи

специфіку службових функцій медичного працівника, а також і фармацевтичного працівника, на яких покладається особливий обов'язок – турбота про життя та здоров'я людини, які відповідно до ст. 3 Конституції України є серед найвищих соціальних цінностей в Україні, передбачити в ч. 2 ст. 115 КК України відповідальність за вчинення умисного вбивства медичним або фармацевтичним працівником при виконанні ними своїх службових обов'язків. Крім цього, в ст. 119 КК України необхідно передбачити особливо кваліфікований вид убивства через необережність – убивство через необережність, вчинене медичним або фармацевтичним працівником при виконанні ними своїх службових обов'язків.

Список використаних джерел

1. Шевцова Л. І. Питання про евтаназію: «за» та «проти» [Електронний ресурс] / Л. І. Шевцова. – Вісник Запорізького національного університету. – 2009. – № 2. – С. 150–153. – Режим доступу: <http://law.journalsofznu.zp.ua/archive/visnik-2-2009/23.pdf>.
2. Гришук В. К. Евтаназія в теорії і практиці зарубіжних держав і в Україні / В. К. Гришук, К. Б. Марисюк // Митна справа. – 2002. – № 6. – С. 75–83.
3. Основи законодавства України про охорону здоров'я : закон України від 19 листоп. 1992 р. № 2801-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>.
4. Цивільний кодекс України : закон України від 16 січ. 2003 р. № 435-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
5. Кримінальний кодекс України. – Харків : Одиссей, 2014. – 57 с.

Науковий керівник: **Фіалка Михайло Ігорович**, доцент кафедри кримінального права та кримінології факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент, Харків, Україна.

Одержано 21.04.2016

УДК [343.9:004](477)

Сергій Анатолійович ШАПОВАЛОВ,курсант 3 курсу факультету № 4 Харківського національного університету внутрішніх справ,
Харків, Україна

КІБЕРТЕРОРИЗМ В УКРАЇНІ: ПОНЯТТЯ ТА ЗАХОДИ ПРОТИДІЇ

На сьогодні інформаційно-комунікативні технології настільки увійшли у життя сучасної людини, що переважна більшість громадян вже не можуть уявити себе без комп'ютера або смартфона, що мають підключення до всесвітньої мережі Інтернет. Проте розвиток інформаційних технологій та процес глобалізації зумовили появу принципово нових загроз для міжнародної та національної безпеки, притаманних суспільству з високим рівнем інформатизації, таких як кібершпигунство, кібершахрайство, кіберкрадіжка, викладення та незаконне використання особистих даних з використанням комп'ютерів та комп'ютерних мереж, кібертероризм тощо. Останній за оцінками експертів представляє особливу загрозу для суверенітету та громадської безпеки нашої країни. Як зазначається у Стратегії кібербезпеки України, затвердженій Указом Президента України від 15 березня 2016 року, економічна, науково-технічна, інформаційна сфера, сфера державного управління, оборонно-промисловий і транспортний комплекси, інфраструктура електронних комунікацій, сектор безпеки і оборони України стають все більш уразливими для розвідувально-підривної діяльності іноземних спецслужб у кіберпросторі [1]. Об'єктами терористичних кібератак можуть ставати автоматизовані системи керування технологічними процесами на об'єктах критичної інфраструктури, інформаційні ресурси фінансових установ, підприємств транспорту та енергозабезпечення, державних органів, які гарантують безпеку, оборону, захист від надзвичайних ситуацій. Однак більшого поширення на сьогоднішній день набуває політично вмотивована діяльність у кіберпросторі у вигляді атак на урядові та приватні веб-сайти в мережі Інтернет. В умовах проведення антитерористичної операції на території Луганської та Донецької областей та політико-економічної нестабільності в Україні питання протидії кібертероризму набуває особливої актуальності.

Проблема визначення поняття кібертероризму полягає в наданні відповіді на запитання, чи є кібертероризм реалізацією актів тероризму у новому виді простору (кіберпросторі), чи він є принципово новим явищем, яке має нові методи, засоби та інструментарій.

Відсутність нормативного визначення терміну «кібертероризм» у вітчизняному законодавстві та враховуючи, що термін «кібертероризм» є синтезом понять «кіберпростір» та «тероризм» зумовлює необхідність наукового підходу до вивчення цього питання. З цією метою, на наш погляд, слід насамперед надати визначення таких понять як кіберпростір та кібератака.

В українському законодавстві відсутнє визначення терміну «кіберпростір», тому наведемо його визначення у відповідності до міжнародного стандарту: кіберпростір – це середовище існування, отримане у результаті взаємодії людей, програмного за-

безпечення і послуг в Інтернет за допомогою технологічних пристроїв і мереж, підключених до них, яке не існує у будь-якій фізичній формі [2].

Кібертероризм нерозривно пов'язаний з іншим важливим у цій сфері поняттям – кібератака. За своєю природою кібертероризм є сукупністю (комплексом) пов'язаних між собою атак, навмисних, попередньо спланованих і реалізованих у кіберпросторі для досягнення терористичних цілей. Відповідно до ст. 258 Кримінального кодексу України вказані цілі можуть охоплювати вплив на прийняття рішень чи вчинення або невчинення дій органами державної влади чи органами місцевого самоврядування, службовими особами цих органів, об'єднаннями громадян, юридичними особами, або привернення уваги громадськості до певних політичних, релігійних чи інших поглядів винного (терориста) [3]. Поняття кібератака, яке не має стандартизованого визначення. Наприклад, В. Харченко визначає кібератаку як заходи, що здійснюються для підриву безпеки систем чи реалізації загрози характеристикам безпеки ресурсам інформаційних систем шляхом використання їх дразливостей [4]. В. Шеломенцев під кібератакою розуміє процес реалізації програмно-математичних заходів з метою пошуку та використання кібернетичних уразливостей інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних систем [5].

Таким чином кібертероризм можна визначити як вчинення кібератак у специфічному середовищі існування, отриманому в результаті взаємодії людей, програмного забезпечення і послуг в Інтернет за допомогою технологічних пристроїв і мереж, підключених до них, – кіберпросторі з метою досягнення терористичних цілей винного. На наш погляд, доцільно законодавчо визначити поняття кібертероризму та криміналізувати вказане злочинне діяння в якості окремого складу злочину, як це зроблено в Кримінальному кодексі Грузії [6].

З огляду на сучасні тенденції у боротьбі найрозвинутіших держав світу з кібертероризмом, а саме прийняття стратегій кібербезпеки, проведення кібернавчань, створення загонів кібервійськ тощо, на наш погляд, протидія кібертероризму має включати наступні заходи організаційного та правового характеру:

1. Розробка єдиного понятійного апарату в галузі кібербезпеки, який має ґрунтуватися на стандартах та кращих світових практиках, а також бути гармонізованим з відповідними європейськими та світовими аналогами. Підвалини уніфікації у сфері протидії загрозам кібербезпеки в Україні вже закладені у Стратегії кібербезпеки України.

2. Удосконалення вітчизняного законодавства у сфері кібербезпеки, що має включати прийняття закону про боротьбу із кіберзлочинністю, внесення відповідних змін до чинних законів «Про інформацію»,

«Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах», «Про основи національної безпеки України», «Про захист персональних даних» з врахуванням потреб протидії кібертероризму.

3. Розвиток міжнародного співробітництва правоохоронних органів у сфері інформаційної безпеки.

4. Вдосконалення системи підготовки кадрів для Міністерства оборони України, Державної служби

спеціального зв'язку та захисту інформації України, Служби безпеки України, Національної поліції України (підрозділів кіберполіції), Національного банку України, розвідувальних органів, на яких покладено завдання забезпечення кібербезпеки та реагування на кіберінциденти.

5. Підтримка наукових досліджень у цій сфері.

Список використаних джерел

1. Стратегія кібербезпеки України : затв. указом Президента України від 15 берез. 2016 р. № 96/2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/96/2016>.

2. Мельник С. В. До проблеми формування понятійно-термінологічного апарату кібербезпеки / С. В. Мельник, О. О. Тихомиров // Актуальні проблеми управління інформаційною безпекою держави : зб. матер. наук.-практ. конф. (Київ, 22 берез. 2011 р.). – Київ : Вид-во НА СБ України, 2011. – С. 43–48.

3. Кримінальний кодекс України : закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

4. Дубов Д. В. Кібербезпека: світові тенденції та виклики для України / Д. В. Дубов, М. А. Ожеван. – Київ : НІСД, 2011. – 30 с.

5. Довгань О. Д. Кібертероризм як загроза інформаційному суверенітету держави / О. Д. Довгань, В. Г. Хлань // Інформаційна безпека людини, суспільства, держави. – 2011. – № 3 (7). – С. 49-53.

6. Уголовный кодекс Грузии [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://matsne.gov.ge/ka/document/download/16426/143/ru/pdf>.

Науковий керівник: **Юртаєва Ксенія Володимирівна**, старший викладач кафедри кримінального права та кримінології факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, Харків, Україна.

Одержано 22.04.2016

Роман Вікторович ЯВДОЩУК,

курсант 3 курсу факультету № 2 Харківського національного університету внутрішніх справ,
Харків, Україна

ФІКТИВНЕ ПІДПРИЄМСТВО ЯК ВИД ЕКОНОМІЧНИХ ЗЛОЧИНІВ

З проголошення незалежності та переходом до ринкової економіки в нашій державі збільшився відсоток злочинності в економічній сфері, і одним із складових цих злочинів є фіктивне підприємство. Передумовою збільшення злочинів в економічній сфері з проголошенням незалежності є падіння життєвого рівня населення, безробіття, корупція. Також в останні роки в нашій державі настали переломні моменти, а саме проведення Антитерористичної операції на сході України, анексія АРК Російською Федерацією, все це вплинуло на рівень підвищення злочинності в нашій державі.

Відповідальність за фіктивне підприємство передбачена у ст. 205 КК України. Кількість злочинів, що вчиняються з використанням фіктивних суб'єктів підприємницької діяльності набула таких масштабів, що дедалі більше становить загрозу економічній безпеці України, оскільки частина капіталу держави, особливо після 2012 року знаходиться в «тіньовому» обороті.

Загалом, фіктивне підприємство набуло розповсюдження в базових галузях економіки – паливно-енергетичному комплексі, вугільній, металургійній, коксохімічній промисловості, та в інших галузях народного господарства. Дану проблематику детально досліджували у своїх працях такі вітчизняні науковці як В. М. Вересов, Н. О. Гуторова. Однак необхідність подальшого дослідження даної проблематики обумовлена суспільною небезпечністю зазначеного діяння та його великою розповсюдженістю.

Об'єктивна сторона цього злочину виражається у створенні або придбанні суб'єктів підприємницької діяльності (юридичних осіб) з метою прикриття незаконної діяльності або здійснення видів діяльності, щодо яких є заборона. Створення суб'єкта підприємницької діяльності полягає в його державній реєстрації. Дії винного мають зовні цілком законний вигляд. Однак, суб'єкт, ще до створення підприємницької діяльності (юридичної особи) знає, що підприємство створюється ним для прикриття незаконної чи забороненої діяльності. Під придбанням суб'єкта підприємницької діяльності (юридичної особи) слід розуміти отримання будь-яким способом право власності на цю юридичну особу, як в цілому, так і на визначену йому частину, що дозволить здійснювати контроль над ним [1].

Найбільш характерним видом правопорушень, що вчиняються такими суб'єктами, є незаконне конвертування безготівкових грошових коштів, перерахованих легальними платниками за нібито виконану роботу. Беручи до уваги вищезазначене, можна зробити висновок, що даний склад злочину у більшості випадків є латентним, тобто не зареєстрованим в правоохоронних органах. Так як дії, по створенню підприємства, придбання відбуваються законним шляхом, а ось мета створення (придбання) юридич-

ної особи, а саме, прикриття незаконної діяльності або здійснення видів діяльності, щодо яких є заборона є не законною, та передбачена в особливій частині КК України [2].

Аналіз зазначеного виду злочину свідчить, що створення фіктивного підприємства на даний час має на меті: розкрадання грошових коштів (з державного бюджету), матеріальних цінностей без здійснення підприємницької діяльності; ухилення від сплати податків та інших обов'язкових платежів в бюджет; здійснення інших порушень фінансового законодавства при проведенні підприємницької діяльності.

Існує багато прикладів фіктивного підприємства, і, як правило, потерпілим являється в більшості випадків держава, а саме державний бюджет країни, а також фізичні та юридичні. Тіньова економіка в Україні складає майже 75 відсотків, ці гроші не потрапляють в державний бюджет нашої держави. Виявити на практиці фіктивне підприємство, в більшості випадків, можна лише тільки на стадії безпосереднього здійснення реальних протиправних дій (не повернення кредитів, відсутність бухгалтерського обліку та фінансової звітності, протиправний трансферт грошових коштів тощо). На стадії державної реєстрації можна лише виявити окремі оперативні ознаки наміру здійснити правопорушення (реєстрація підприємства на підставну особу, або особу з «проблемним» соціальним статусом тощо). Однак виявлення цих ознак не входить і не повинно входити до компетенції органів реєстрації. Механізм вчинення злочинних дій при фіктивному підприємстві зводиться до однієї схеми, за якої кошти «перекачуються» з одного рахунку на інший, від однієї фірми до іншої і на одному з етапів вилучаються злочинцями, після чого фірма або припиняє існування, або повідомляє про банкрутство [3].

Фіктивне підприємство виявляється, як правило, за такими ознаками: здійснення реальної підприємницької діяльності супроводжується несплатою встановлених податків та платежів та порушенням порядку звітності; отримання грошових коштів за предметом договору, що не відповідає дійсності або суттєве надходження коштів у значних сумах як правило від юридичних осіб під виглядом оплати значної кількості товарів, послуг тощо за короткий строк існування фірми (наприклад, так звані «конвертаційні центри»); використання кореспондентських рахунків для взаєморозрахунків з іноземними комерційними структурами здебільшого під виглядом оплати великих партій паливно-енергетичних матеріалів і техніки; перерахування сум коштів через так звані рахунки типу «Лоро» за короткий термін існування фірми; назви фіктивні підприємства можуть співпадати з назвами державних підприємств; фіктивні підприємства, як правило, мають однакову юридичну адресу для кількох підприємств або неіснуючу адресу; відсутність в реєстраційній справі даних про службові

та домашні телефони працівників фірми або вказується тільки один номер [3].

Розглянувши об'єктивну сторону даного виду злочину, та її ознаки, можна зробити висновок, що однією з проблем щодо виявлення та розслідування зазначеного складу злочину є прогалини в законодавстві. Але є позитивні зміни в протидії даному виду злочину, а саме була створена електронна база, де є всі підприємства які діють в нашій державі. Тому як, на законодавчому рівні досі не визначено поняття фіктивного підприємства. Також, на мою думку, треба внести зміни до кримінального кодексу, в частині визначення відповідальності за участь у фіктивному підприємстві. Фіктивне підприємництво завдає ве-

ликих збитків державі. Потребує покращення і взаємодія правоохоронних органів, а саме Національної Поліції України, Служби Безпеки України, фіскальної служби. Від їх взаємодії залежить ефективність виявлення та розслідування фіктивного підприємства. Але в Україні проблемою є те, що самі державні органи з використанням фіктивних підприємств «відмивають державні кошти». Враховуючи актуальність зазначеної тематики, потребують подальшого вивчення та вдосконалення питання протидії економічним злочинам взагалі і фіктивному підприємництву, зокрема, усунення прогалин в законодавстві, недоліків взаємодії правоохоронних органів щодо виявлення та розкриття даного виду злочину.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України : закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
2. Гупало К., Трут Д. Проблеми тільки починаються [Електронний ресурс] / Катерина Гупало, Дмитро Трут // Юридична газета online. – Режим доступу: <http://jur-gazeta.com/publications/practice/podatkovapraktika/problemi-tilki-pochinayutsya.html>.
3. Заремба О. Проблемні питання розслідування справ про фіктивне підприємництво / О. Заремба // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2013. – № 1. – С. 578–583.

Науковий керівник: **Казначєєва Дар'я Володимирівна**, доцент кафедри кримінального права та кримінології факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, Харків, Україна.

Одержано 22.04.2016

ДЛЯ НОТАТОК

Наукове видання

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА ТА КРИМІНОЛОГІЇ
У СВІТЛІ РЕФОРМУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ

Збірник тез доповідей
Міжнародної науково-практичної конференції

(19 травня 2016 року, м. Харків, Україна)

Українською, англійською та російською мовами

Відповідальні за випуск: *О. М. Литвинов, П. О. Білоус, А. С. Тяпкін*
Корегування списків використаних джерел: *С. С. Тарасова, П. О. Білоус*
Комп'ютерне верстання: *А. О. Зозуля*
Дизайн обкладинки: *А. С. Тяпкін*

Формат 60x84/8. Ум. друк. арк. 22,4. Обл.-вид. арк. 19,5.
Тираж 100 пр. Зам. № 2016-13.

Видавець і виготовлювач –
Харківський національний університет внутрішніх справ,
просп. Льва Ландау, 27, м. Харків, 61080.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3087 від 22.01.2008.